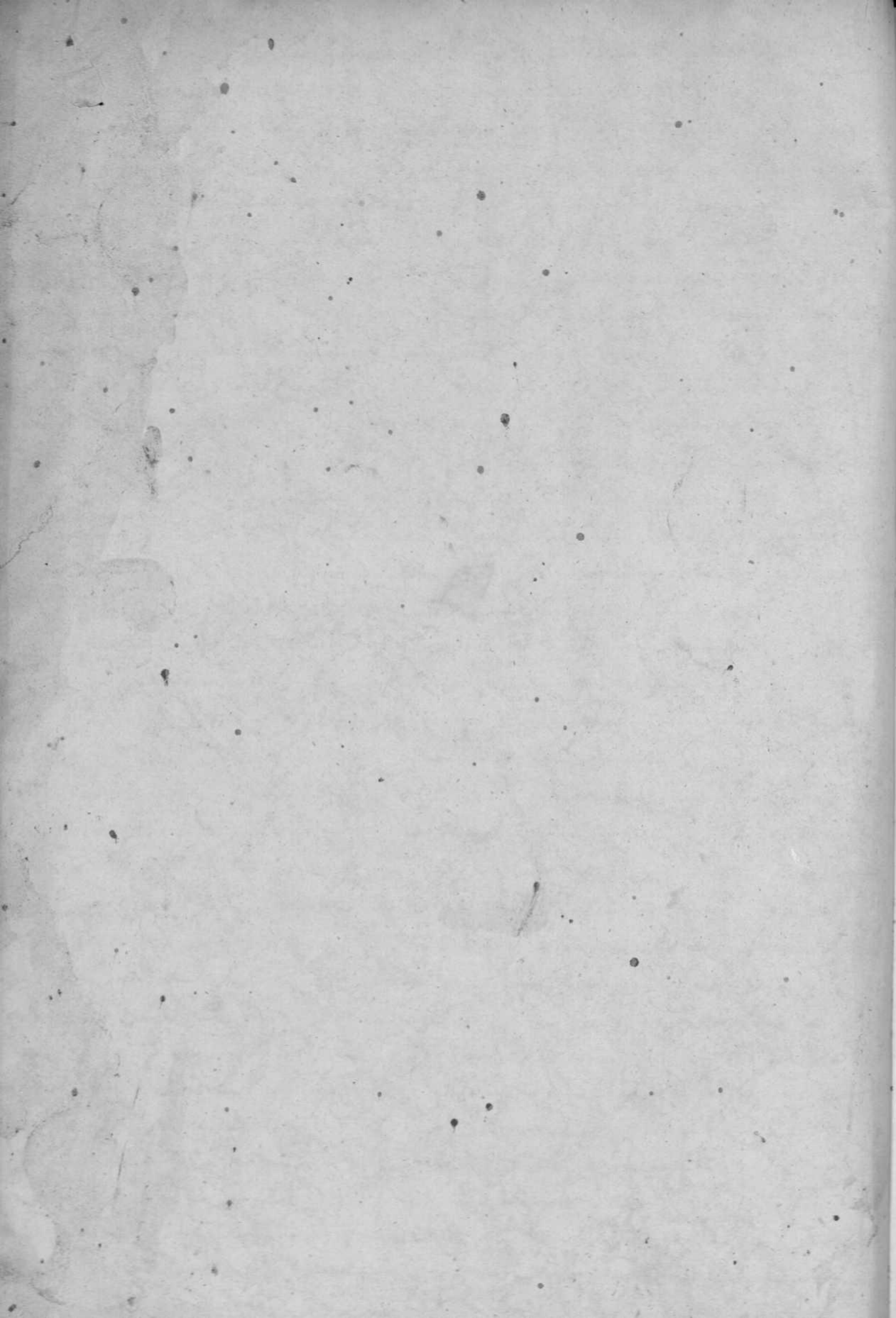

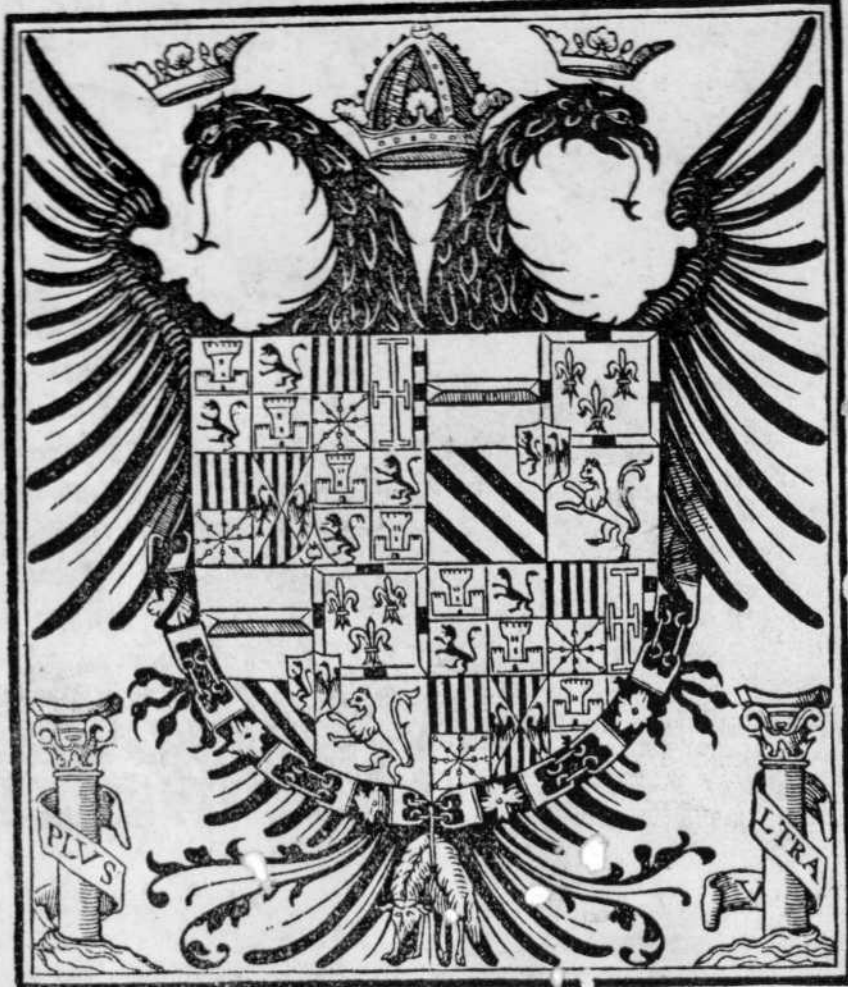

5978

26
272

HABES IN HOC VOLV MINE AMICE LECTOR.

ÆLII ANTONII
NEBRISSENSIS RERVM A FERNANDO
& Elifabe Hispaniarũ foelicissimis Regibus gestarũ Decades duas.
Necnõ belli Nauariensis libros duos. Annexa insuper Archiepi
RODERICI Chronica, alijsq; historijs antehac non excussis,

CVM IMPERIALI PRIVILEGIO.

Ne quis alius excudat aut vendat

ANNO. M. D. XLV.

HABET IN HOC VOLUMINE AMICUS LECTOR
ANTONIO
 NEBRISSENSIS RERVM A FERNANDO
 & BISHOP FERRARIENSIS RERVM A FERNANDO
 NEMO PHTI' AUSTRIAE LIBROS DUCES AMICUS INIQUA ARCHIEP
 RODRIGI Chronica. Rhyth. Historiarum non excellit.
 ANTONIO FERRARIENSIS RERVM A FERNANDO
 NEBRISSENSIS RERVM A FERNANDO

PHILIPPO AVGVSTO

HISPANIARVM PRINCIPI CAROLI

Cæsaris Quinti filio Xanthus Nebriffensis. S.

TSI CATHOLICORVM REGVM

historiam a patre meo conscriptam, multorum etiam efflagitationibus reluctatus, hæctenus typis excudere distuleram, tamen cum nullum commodius tempus, nullaque felicior occasio ad id exequendum se offerre possit, quam quod te Principe, tuis auspicijs, tuoque nomine in lucem ederetur, non amplius cunctandum existimaui, quin quod alijs optatissimum & parenti meo maxime honorificum videbatur, tuo nomini sacratum emitterem. Neque verò Celsitudini tuæ magis consentaneum quicquam esse duxerim, quam si librum hunc, quo Proauorum tuorum monumenta velut in sacrario reposita continentur, tuendum fouendumque suscipias, certe Proavis ipsis tuis nihil gratius, quam si identidem & euoluas, & legas. Etenim si Reges ipsos & Principes (dum a negociorum tumultu vacare datur) interim philosophari non dedecet, imo hæc etiam res eorum dignitatem maxime commendat, profecto partem illam, quæ in gestis fortium virorum narrandis versatur, quam historiam dicimus, Principum eruditioni vtiliorem, & reliquæ philosophiæ anteposendam esse, plærique sapientes censuerunt. Quis enim dubitat ad res optimas exequendas, vehementius exemplis quam rationibus animum excitari? Quod si virorum illustrium res fortiter gestæ legentem vel incendunt, vel confirmant, quanto Celsitudinis tuæ animus ad ea legenda, quæ maiores tui cum tanta vniuersi orbis Christiani admiratione fecerunt, alacrior est futurus? Nullum tibi melius, nullum efficacius exemplar ob oculos proponi, nullum vehementius classicum canere poterit ad animum excitandum, quam rerum a Proavis tuis gestarum vel lectio, vel recordatio. Fecerunt illi quidem, vt posteris suis regnorum hereditatem cum multarum vrbium, & prouinciarum (quas ab hostium tyrannide vindicarunt) accessione propagarent, vt pacatam rempublicam optimis & institutis & legibus ornatam relinquerent, illud tamen Celsitudini tuæ & felicius & gloriosius existimandum est, si cum regnorum successione, virtutem quoque, qua hæc omnia effecerunt, quasi hereditario iure possessam retineas. Quorum si vitam & acta consideres, ampliorem tibi ad imitandum virtutum congeriem quam ad imperandum regnorum ditionem relictam inuenies. In quo enim Regum lic pariter viguisse admirabimur, in negociorum difficultate constantiam, in rerum angustia magnanimitatem, in necessitate consilium, in dubijs prudentiam, in aduersis fortitudinem, in prosperis modestiam, in prælijs industriam, in victoria clementiam, in pace æquitatem, in omnibus denique inuictum animum? Adde etiam illud quo ceteris omnibus præstiterunt, quod eximiam fortitudinem cum egregia pietate copularunt. Nulla enim vnquam bella susceperunt, in quibus non magis reipublice vtilitati, atq; Christianæ religionis, cuius amantissimi obseruantissimique fuerunt, decori, quam suis priuatis commodis consuluisse vili sunt. Et ego quidem hæc breuiter non perstrinxisse, in tantorum Regum commendatione non potui, vt animo meo morem gererem, cui diutius in eo

rum laudibus immorari iucundius foret. Tantorum igitur Principum res gestas, Pater meus ipsius Fernandi iussu & autoritate dum litteris mandare vellet, perpetuam seriem a principio regni ad exitum vsq; vitæ contexere, per temporis breuitatem non potuit. Extremo enim fere tempore Fernandi Regis, quo bellum Nauarriense coeptum est, historiam scribere aggressus, quæ deinceps gesta sunt, continuo ductu absoluit, reliqua autem dum a principio repetere, & cum his coniungere festinaret, morte preuentus imperfecta & aliquot locis interrupta reliquit. Quæ ego non aliunde supplere, aut refarcire ausus sum, sed eo modo, quo ab eo scripta inueni, edenda curavi. Atque ut iusti voluminis modus impleretur, libros duos, quorum alter autorem suum præfert, alter ignorat, quod germanæ materiæ, nimirum Hispaniæ historiæ essent, adiunxi. Accipe igitur Princeps Auguste tuorum Proauorum historiam, & offerentis animum in primis intuere, quorum enim gesta non sine suauitate maxima ab omnibus audiuntur, hæc patris mei scriptis contenta, dum tui nominis autoritate præmuniuntur, & auidius multo legentur, & cum honore maximo, quem a te maioribus tuis deferri par est, exhibunt in lucem. Vale. Ex officina nostra literaria apud inclytam Granatam. Anno millesimo quingentesimo quadraoesimo quinto, calendis Decembris.

AD PHILIPPVM HISPANIA- rum Principem carmen.

Philippenon uno quidem, sed omnibus
Per digne regnis, qui fit, ut
Obluione liuida Hispanorum honos
Impune carpatur latens
Et nocte longa huc usq; pressus lumine
Caruerit: an quod defuit
Nostris sua olim laus, uel ampli nominis
Celebritas: an quod mari,
Terraq; non res gesserint peremibus
Chartis reponendas: nihil
Tale obstat, ut ne addamur astris & polo.

Nam siue laude uirum,
Seu Marte prospero uetusta secula
Certent, feremus protinus
Primas, nec ulla gloriæ amplitudine
Cedemus externis locis.
Sed quando scriptorum elegantium manus
Vatumq; caruimus sonis,
Taciturnitas nostris meritis diu obstitit:
Idem superba Romuli
Factura proli, ni, quod egisset, modo
Chartæ fideles proderent.

IN NEBRISSENSIS LAUDEM.

Rertulit & multos ætus, & frigora multa,
Abstinuit somno sæpe, ciboq; libens,
Conderet ut mira nobis has Antonius arte,
Fernandi historias Elisabelque simul.
Quam natura negat, certam post funera vitam,
Credidit æterno nomine posse dari.
Et tu hunc miraris tantos subiisse labores?
Fecit id optatæ posteritatis amor.

ÆLII ANTONII NEBRIS

SENSIS EX GRAMMATICO ET RHETO.

re Historiographi Regij ad Clariss. Hispaniarū atq; vtriusq;

Siciliæ insularumq; maris nostri moderatorem

Ferdinandum diuinatio in scribenda

historia incipitur.

NON POSSVM NON MAGNIFACE-
re tuum de me iudicium clarissime Princeps, quod ex tanta
doctissimorum virorum copia, qui per omne ditionis tuæ
imperium diffusi sunt, me potissimum delegeris, cui immor-
talia tua gesta latino sermone describenda mādares. Vereor
tamen, ne hoc tuo delectu habendo tale aliquid tibi euenerit:
quale Alexandro Macedonum Regi. Ille nāq; vt scis, post
superatam omnē Asiam & Aegyptū magni cognomē ade-
ptus edicto publice vetuit, ne quisq; ex coloribus imaginem suam pingeret, nisi Apel-
les. Nemo ex typis æream duceret, nisi Lysippus. Nemo in anulorum vsus gemmis
inscalperet, nisi Pyrgoteles: cum essent illi tres quisq; in sua arte eminentissimus. Hoc
nimirum famigeratus ille vir faciebat sapientissime, ne quisquā opifex artis imperitia
quicquam ex vera facie deprauaret. Quod si fuisset Alexander tam solers in nominā-
dis autoribus, qui literis mandarent res ab eo gestas & victorias, quibus totum prope
orbem terrarum illustrauit, quam fuit in deligendis artificibus, qui lineamenta & cor-
poris ductus effingerent, nihil profecto in tanto Principe desideraretur, quod ad sum-
mam hominis conditionem pertineret. Sed quando ita fit, vt nihil vnquam natura
omni ex parte absoluerit (tanquam cæteris non sit habitura, si vni cuncta concesserit)
ille, cui neq; ingeniū, neq; doctrina, sed neq; rerū vsus defuit in cunctis artibus, q̄ sunt
homine libero dignę, vna tantū in re legitur fuisse deceptus. Ex tāta nāq; poetarum, hi-
storiorum, oratorumq; copia, quibus tunc abundabat Græcia, vnū Choerilum dele-
git, qui res a se gestas carmine describeret, cum esset omnium sui tēporis poeta ineptissi-
mus, inuitans etiā illum pposita laboris mercede p singulis versibus aureo Philippo
magni pōderis moneta, quā pater Philippus percuti iusserat. Hęc sunt a me clarissime
Rex tā multis repetita, nō quo velim me Apelli cōparare ad depingēdos fortunæ tuę
successus incredibiles, non Lysippo ad experimēdas ingenij tui dotes innumeras, nō
Pyrgoteli ad scalpēdas sigēdasq; posteritatis memoriæ animi tui virtutes. Nō cōme-
moro nūc illas, q̄ sub fortunę dominio positę sunt, potētia, victoria, felicitas, in quibus
nemo te fuit superior. Nō illas, q̄ sunt hominis pprię, qua homo est, tēperantia, forti-
tudo, māsuetudo, liberalitas, comitas, in quibus etiā priuatos excellis. Sed illas, quę sunt
Regum proprię, magnificentia, magnitudo animi, clemētia, iustitia, seueritas, grauitas,
in cunctos mortales beneficentia, rerum omnium sub fortuna positarum contemptus.
Quod vero celsitudo tua me præ cæteris delegerit, cuius humeris tantam rerū molem
imponeres, non deerunt, qui existiment, te nō minori fuisse in errore, quam fuerit Ale-
xander, cum nemo sit, qui non iudicet me multo esse Choerilo inferiorem, quippe qui
fuerit posteritatis iudicio poeta non contēnendus. Sed Alexandrum in tanta doctissi-
morum virorum multitudine, qui tempestate illa floruerunt, non delegisse optimum,
quis nō possit iure reprehēdere. Tu vero Princeps inuictissime, quos habebas One-
sicritos, quos Callisthenes, quos Clitarchos, quos Aristobulos, quos Ptolemeos, quos
alios complures viros eruditissimos itineris tui comites: vt in deligendo historiogra-

Alexander

Apelles.
Lysippus
Pyrgoteles

Choerilus

Onesicri-
tus.

Clitarchus.
Aristobu-
lus.

Ptolemaus

DIVINATIO

pho nō facilis esset ista deliberatio. Sed quod apud nos huiusmodi viri non facile reperiuntur, in Italiā puto eundum fuit, vt Angelus Politianus, vt Picus Mirandula, vt Hermolaus Barbarus, aut ex ijs, qui supsunt, vt Antonius Flaminius, vt Aldus Romanus inde acciscerētur. Nō tamē opinor satis tuto peregrinis hoībus historiē fides cōcrederetur, Italis maxime nullius rei magis q̄ gloriē auaris. Inuidēt nobis laudem, indignantur quod illis imperitemus, coniurarunt inter se oēs odisse peregrinos, nosq; Barbaros opicosq; vocātes infami appellatione fœdāt. Quodq; M. C. ad filium de Græcis scribēs, possumus & nos de Italis dicere, quādocūq; gēs ista nobis lras dabit, oīa corrūpet. An qui latinæ linguæ alterū lumē Quintilianū, qui Silium Italicum, quos Hispanos fuisse constat, qui alios cōplures, nō veriti legem Fanniā de plagiarijs extorquere conātur, pure ac syncerre Hispanarū rerū historiā prosequeūtur? Quid? qd res nostrę nō minus ignotę sunt illis, quā nobis Italicę, atq; vt est in adagio illo vulgari. Multo callidior est insipiēs domi suæ, quā sapiens alienæ. Sed esto æquo illis ac nobis res Hispaniæ sint notæ, vtri magis ex animo res ipsas scribēt, illi, qui simulatæ cuiusdā libertatis amore Regiū nomē odere, regumq; imperia detrectāt, an nos, q sine Regibus degere nescimus, qui religiose Reges salutare cōsueuimus, de quorū salute nō minus quā de nostra solliciti sumus, quos nō minori obseruātia colimus, q̄ ducem suū apiculā? Et quoniā, vt inquit poeta, vitijs nemo sine nascit, optimusq; ille est, qui minimis vrgetur, vter vitia mitiorē in partē nominabit, qui diligit, an qui negligit? Pater qui strabonē filiū amat, petum vocat, varum eū, qui sit vatia siue compernis. Apelles ille nūquā satis in arte pingēdi laudatus cū Antigoni Regis imaginē pingeret, qui altero lumine orbat⁹ erat, catagraphrā, id est, obliquā fecit, vt qd' corpori deerat, picturæ potius deesse videretur, tātumq; ab honestiori parte ostēdit, cum posset totā ostēdere. Erit itaq; historia tanquā pictura, pulchra extollet, turpia, si tolerabilia sunt, dissimulabit, si latere nō possunt, mitiori vocabulo nominabit, fallatq; potius vitiū specie virtutis & umbra, quam is, qui sit fortis, a timido vocetur audax, ab audaci timidus. At qui dicet quispiā, prima historiæ virtus est, vt vera narret, Sit ita sane, sed si paululum est a veritate declinandū, q̄ nō est cuiusq; mediū assequi, tutius atq; magis ingenuū in fauorabiliore partē declinare. Quādo igitur ab Italiā his rationibus excludimur, forsā ex Pānonia, aut ex Germania, aut ex Gallia suppetias implorabim⁹? Quid? si apud nationes illas nō minus literatorū hominū penuria est, q̄ in Hispaniā? Quid igitur in tanta rerū difficultate faciendū fuit? Nimirū, vt si optimi nō possunt, eligātur tolerabiles aut minus mali. Hæc forsā causa te Princeps sapiētissime in mediocris lraturæ hoīem impexit. Qui si nō sumus ex prima classe, possumus tamē in secūda cēseri, & si nō possumus magnitudinē rerū gestarū stylo exæquare, at certe conabimur, vt imbecillitatē nostrā atq; ingenij paruitatē studio ac diligentia cōpēsemus. Et si latinā lras in Latio nō didicimus, nec in Sarmatia quidē, sed in Batica, quæ, vt inquit Strabo, prima oīm Hispanorū se in Romanos rit⁹ & linguā trāsformauit. Et si Romanū sermonē Romæ nō didicimus, nec Lilybæi quidē, sed Bononiæ, vrbe scilicet oīm bonarū artiū altrice. Neq; adeo a musarū fonte aborrem⁹, vt nō simus corriuales Columellæ, Canio, Silio, Helnæ, duobus Senecis, vnicoq; Lucano, alijsq; poetis Cordubensibus, quis scribat Cicero pingue quiddā illos & peregrinū sonare. Quid? qd' his in reb⁹, q̄s scripturi sumus, aut ipsi interfuim⁹, cū gererēt, aut ab ijs, q̄ interfuerūt accepim⁹? & q̄si diuinare fore, vt aliquando hanc operā nauaturus essem, ita oīa inquirebā, oīa explorabā, oīa notabam. Vale Princeps clemētissime, quo sospite nunq̄ res Hispana detrimentū patiet. Ex municipio Cōplutenſi ad idus Aprilis. Anno salutis Christianę, M. D. I X.

Cato.

Quinti-
lianus.
Silius.

Horatius.

Apelles.
Antigon⁹

Horatius.

Strabo.

Columella
Canius.
Silius.
Helna.

ÆLII ANTONII NEBRIS

SENSIS EX GRAMMATICO ET RHETORE

historiographi Regij ad beneuolum candidumq; lectorē, vt Ferdinādi et
Elisabes Principū auspicijs præclare res gestas legat exhortatio.

VLLVM FVIT TEMPVS CANDIDE LE
ctor, in quo res Hispanæ ab idoneis scriptoribus magis illu
strari cuperēt, q̄ illud in quo nra resp. Ferdinādo & Elisabe
Principibus administrata est. Nunq̄ enim ad etatem nram
Hispania finitimis, nūq̄ lōginquis nationib⁹ arma circūtulit,
quin potius ediuerso semp̄ exterarū gentiū p̄da fuit. Atq; vt
a cataclysmo illo ingenti exordiamur, in q̄ tot⁹ orbis terrarū
aquis obrut⁹ est, ac p̄ter illas octo aīas, q̄s Iræ sacre cōmemo
rant, omne mortale genus intercidit. Iubal siue Tubal, nā de noīe inter autores nō satis
cōstat, primus in Hispaniā venit missus a Noa, quē Berosus Chaldæus Ianū patrē in
terp̄taē, sub quo diluuiēs illa fuit memorabilis. Is Iubal regnare orsus est in Hispaniā
anno post diluuiū circiter cētesimo quinquagesimo, ante salutē vero Christianā supra
bis millesimo cētesimo septuagesimo, regnauitq; annos centū quinquaginta quattuor, cu
ius anno centesimo sextodecimo ipse Noa venit in Hispaniā, vbi duas vrbes condidit
Noelā & Noegā, priorē in Galicia, q̄ ex noīe nurus suę Iapeti vxoris cognomiāuit,
alterā in Asturibus dictam ex noīe alterius suę nurus Chamī vxoris. Iubali succēssit
Iberus, ex cui⁹ noīe dicta putat Iberia atq; Iberus amnis. Cui rursus Iubalda, a q̄ mōs
Iubeda cognoīatus, q̄ postea dictus est Aucēsis supra Burgos, xxx. millia passuū, in
quo sedē regni sui fixisse autor est Berosus. Atq; ita deīceps ex eadē familia Reges ali
successerūt, de quib⁹ aliubi differemus, & quo ordine apud Celtiberos rerū potiti sūt.
Curetes p̄terea Iouis educatores Gargoro Duce ex Creta ī Iberiā venere, q̄ Tartessio
saltu occupato, iij. millibus passuū a Calpe Tartessi, q̄ postea cognoīata est Carteia,
regnauerūt, vnde totā puinciā moderati sunt. Eo in salu bellū cōtra gigātes p̄ ea tēpo
ra gestū est, qd̄, quēadmodum poetæ dicūt, postea in Thessalia fuit finitū. Gargoro
deinde succēssit Abydus ex filia nepos, atq; deīceps ali Reges ex eadē familia, donec ad
Argāthoniū vētū est, quē regnasse annos. lxxx. vixisse autē. cl. autores sūt Anacreō,
Herodotus, Strabo, & ex Latinis Cicero, Valerius, Plinius aliq; cōplures. Ante exci
diū Troiē annos prope. cc. quo tēpore Israeliticū populū iudicabat Debora cū Barā
cho, qui fuit ante salutē Christianā annus millesimus circiter quadringētesimus, Dions
nysius, q̄ & liber pater est cognoīatus, cū exercitu in Hispaniā venit, nō tam dñationis
cupiditate, q̄ vt parē gloriā reportaret ei, quā ex supata India retulerat. Itaq; victor
nullū aliud sui aduētus apud nos vestigiū reliquit, q̄ qd̄ in Bētica inter estuarīa Bætis
fluminis Nebrissā patriā meā cōdidit, quodq; ex Lysia itineris sui comite ac socio Ly
fitaniā appellauit, atq; vt in alijs multis, ypsilo verso in. u. vocalē postea cognoīata est
Lusitania. Eodē p̄terea tēpore Zacynthij & ipsi q; Herculis comites ex Zacyntho
maris Ionij insula nō p̄cul a Cephalonia, quā superioribus annis exercitus n̄ expugna
uit, Hispaniā petiere, q̄ Sagūto vrbe cōdita, Dianę, quā ex patria secū aduexerāt, tēplū
insigne cōstruxerūt. Cuius religiōe induc̄ Hannibal cū oppidū expugnaretur, iussit
parci & tēplo & ijs, qui se in tēplū receperāt, autor est Plinius, q̄ etiā addit, adhuc suo
tēpore durasse trabes ex iunipero, q̄bus tēpli cōtignatio erat cōtexta. Post Liberū p̄
trē annos p̄pe cētū sub tēpus Gedeonis iudicis Israel Hercules, quēq; tadē ille fuerit,
Hispaniā illustrauit, q̄ supato Gerione victor in patriā redijt, Ceretanis vię suę comi

Iubal.

Berosus.

Noa.

Iberus.

Iubalda.

Curetes.

Gigātes.

Gargorus

Abydus.

Argātho
nius.

Dionys.

Nebrissā

Zacynth
thij.

Hercules.

Ceretanij

EXHORTATIO

Pyrene. tibus relictis, qui Pyrenæi montis radices incoluerunt. Nam quod de Pyrene nymphâ ab Hercule compressa Silius Italicus prodicit, tanquam fabulâ Plinius excludit. Illa vero quæ de
Cacus. Caco siue Caio monte, & de Hispano, Liberia Pyroque dicuntur, a nuguetudo quodam fa-
Hispanus. bulatore conficta sunt. Troia euerfa ex Græcorum reliquijs complures eodem quoque tempore
Diomedes. in Hispaniam nauigarunt, atque in primis Diomedes Tydei Aetolorum Regis filius, qui
Tydeus. post excidium Troie cum cõperisset Aegialam vxorẽ a Cilleboro Stheneli filio adultera-
Teucer. tã, pro pudore in Italiã migravit, cõditaque in Appulia vrbe Argirippa, atque inde in Hi-
Telamon. spaniam, puectus Tyden in Gallicia urbẽ ex nomine Tydei patris sui dictam fundauit,
 populosque inter Minium & Lethen fluuios rexit, quos nomine corrupto pro Graijs, hoc est,
 Græcis, u. lra interiecta Grauios dixerunt. Sub idem quoque tempus Teucer Telamonis fi-
 lius atque Aiæ frater, quos pater ad bellum Troianum miserat ea lege, ut alter sine altero non
 rediret, mortuo Aiæ cum a patre in patriam non reciperet, in Cyprum nauigauit, ubi Salami-
 ne vrbe cõdita in Hispaniam, puectus, Carthaginẽ nouã, quæ & Spartaria cognominata
 est, a fundamentis excitauit, quã postea Hasdrubal Carthaginensium Dux restituit, Teucris
 etiã comites Hellen & Amphilo-
Hellen. chus in Galliciã inde, pfecti duo cõdiderunt oppida
**Amphilo-
chus.** ex suis nominibus appellata. Vlysses propterea in decenniali illo suo errore Hispaniã exterior
Vlysses. res lustrauit oras, ubi Olyssiponem urbẽ ex suo nomine cognominatã fundauit, atque ibi
 Mineruẽ, quã peculiariter colebat, templum erexit. Autor est Asclepiades Myrleanus, qui
 in Turdetania prouincia Bæticę litterarum ludi magister fuit. Is monumenta quædam de
 Vlyssis errore in templo illo se uidisse commemorat, parmas suspensas & aplustra, rostraque
Astur. naualia. Per idẽ tempus, quẽadmodum scribit Silius Italicus, Astur auriga Mænonis, quẽ Ti-
 ton ex Auriga genuit, in Hispaniam quoque nauibus est appulsus, ubi Asturicę vrbi a se cõ-
Iberes. dite atque Asturibus nomẽ ex suo nomine comunicauit. In eadẽ quoque Hispaniam Iberes Asię
 populos Albanis Colchisque finitimos uenisse, autor est, M. Varro. Sunt tamẽ qui di-
 cant non in Asiaticã Iberiam penetrasse, quod est cõsentaneum ei, quod in parte superiori de
Phoenices Ibero Rege scripsimus, ut in dubio relinquatur, utri populi alteris nomine indiderint. Ex
 Asia quoque in Hispaniam nauigare phoenices octingentis annis ante Christianã salutem,
 quo tempore maris imperio potiti sunt. Causa uero huc nauigandi fuit mercium permutandarum
 ratio auri maxime & argenti & æris, quæ ex incendio Pyrenæi montis fluxisse, autor est
 Diodorus Siculus. Cõdiderunt etiã in ea nauigatione vrbes quam plurimas, in insulis Hi-
 spaniã adiacentibus utraque Baleares, hoc est maiorẽ minorẽque, utraque Pityusam, id est,
 Ebusum & Ophiusam, & in Oceano exteriori Gades Herculis cognominatas. In cõ-
 tinenti quoque in nostri maris ora Mellariã, Malacã, Hexos, Abderã. Ex Phocidæ inter Atti-
 cam & Bœoticã regione penetrauerunt in Hispaniam Græci, urbemque in collimitio Beticæ
 & Tarraconensis prouinciã fundauerunt Castulonem ex nomine Castalij fontis in
 monte Parnasso, a quo musæ Castalides cognominatę sunt. Ex eadem vrbe Hannibal
 vxorẽ duxit Himilcẽ, ex qua natus est illi Aspar in obsidione Seguntis. Massilienses etiã a
Græci. Phocensibus oriundi Emporias Indigetorum urbẽ, & a qua non longe Rhodij Rhodẽ, cõdi-
**Massilien-
ses.** derunt. Lacedæmonij quoque Laconimurgos & Laconiũ in Batica & alterum Laconiũ in
Rhodij. Lusitania posuere. Venere propterea varijs temporibus Persę, Massagetes, Sarmatę, Celtę,
**Lacedæ-
monij.** qui pro omnẽ Hispaniam oppida complura excitarunt. Annos circiter tercetos ante Chris-
Persę. tianam salutem Gaditani cum terra marique flourerent, atque illorum potentia inuidio-
Massageta sa foret, a finitimis bello laceffiti suppeticas a Carthaginensibus petierunt, qui non mo-
Sarmata. do consanguineis supplicibus opitulati sunt, sed & Hispanis bellum intulere. Quo
Celta. deinceps cum validiori exercitu Barcam deinde Hamilcarem Duces suos miserunt.
Gaditani. Hic per annos nouem magnis rebus gestis in insidias ab hostibus illectus occiditur.
**Carthagi-
nens.**

AD LECTOREM.

In huius locū Hasdrubal gener est substitut⁹, q̄ et ipse octo annis omnē Hispaniā usq̄ ad Iberū annē Carthaginēsiū dicioni subegit, et sc̄dus cū Romanis renouauit, vt Iba-
 rus finis esset vtriusq̄ imperij, Sagūtinis, qui ī parte Carthaginēsiū erāt, exceptis, p̄pte-
 rea q̄d eo tēpore in societate Romanorū fuerāt recepti. Sed et Hasdrubal a seruo, q̄ vt
 mortē dñi vlcisceret, occisus est. In eius locū Hānibal Hamilcaris filius Impator ab
 exercitu salutatus succedit, qui Sagūto expugnata, q̄d reliquū fuerat Romanorū suo
 Impio adiecit. Circa ipsa belli Punici secūdi initia. Cn. & P. Scipiōes ī Hispaniā cum
 exercitu a Romanis missi primo aduētū magnā puīciā partē ī studia partesq̄ Ro-
 manorū flexere. Sed illis occisis cū oīa essent īcerta, nemoq̄ īueniret, qui succedere il-
 lis vellet. P. Scipio. P. Scipiōis nup occisi filius, qui postea Africanus est cognomi-
 natus, Imperiū sibi depoposcit, atq̄ ī Hispaniā p̄fectus exclusis Carthaginēsis vni-
 uersā populo Romano restituit. Atq̄ ita sub Romanorū dñatiōe fuit ad Gothorū,
 Vādalorū, Alanorūq̄ tēpora ānos p̄p̄modū sexcētos. Hos Roderico vltimo Go-
 thorū Rege fugarūt, atq̄ Hispaniarū possessiōe spoliare Pœni Mauriq̄, qui totā
 fere aut magna ex parte p̄ ānos circit̄ septīgētos quīquagīta tenuere, q̄ ad nostra æta-
 te ductū atq̄ auspicijs optimorū Principū Ferdinādi et Elisabes pulsi sunt, atq̄ Hispa-
 nia tota sibi ipsi restituta est. Qd' vero Plato ī eo dialogo, qui Timæus inscribit, atq̄
 iterū in volumine, q̄d de bello Atlātico scribit, Atlātes ex Erythæa insula Hispaniæ
 adiacēti per Galliā Italiāq̄ cū magno exercitu oīa populātes īuasisse Athenas, atq̄ tā-
 dē ab Athenēsisibus fusos deletosq̄, totū hoc cōmētitiū videri potest, quāq̄ Plato, nō
 vt fabulā, sed quasi verā historiam se narrare testet. Nam neq̄ q̄ sit Erythæa insula Ga-
 dibus cōtigua ego video, neq̄ alios Atlantes noui, nisi qui sunt ī Africæ cōtinenti.
 Nisi forte, q̄d refert Plinius, in totū abstulit terras mare, q̄d nunc Atlanticū dicit. Il-
 lud p̄terea qd' in historia, quam vocant gen̄ralē, vulgo legitur, venisse in Hispaniam
 nescio quos Almonides, nemo arbitror dicet mihi, qui sint illi, aut quid egerint, aut
 quo postea cōcesserit. Quin potius ausim affirmare, nūq̄ fuisse tale gen⁹ hominū, sed
 totum fuisse confictum ab aliquo fabularum concinnatore. Nisi forte quisquam ve-
 lit dicere sumptum esse illud ex Ouidio, qui in quintodecimo transmutationum vo-
 lumine scribit Micilum Alemonidem ex Græcia in Italiā penetrasse, ibiq̄ Cro-
 tonem urbem condidisse, licereque historico atque poētæ, vndecumque accepta ma-
 teria suum opus contexere. Nam quod Diodorus Siculus scribit accolæ Sicoris
 fluminis Hispani, qui agrum Ilerdensē rigat, venisse in Siciliā, atque ex suo flu-
 mine Sicania nomē illi indidisse, cui Seruius quoq̄ grammaticus astipulatur, quidē
 si magis credi oporteat Solino & Martiano, qui a Sicano Rege ante belli Troiani tem-
 pora eo nauiganti, vt regnaret, dictam fuisse putant. Sed esto Hispani Sicoris acco-
 læ venerint in Siciliā, hæc erit rara avis in terris, nigroque simillima cigno, quemad-
 modum ab hinc annos ducentos aut non multo amplius Tarraconenses ad Imperi-
 um eo acciti sunt, & ab hinc duō de septuaginta Alphonfus eorundem Rex fortuna-
 tissimus huius nostri Ferdinandi Regis patruus Neapolitanorum atque Appulorū
 regno potitus est. Sed vnde obsecro tanta ignauia nostrorum animos occupauit, vt
 per tot annorum volumina non modo non lacerent bello exterarum nationes, sed neq̄
 se ipsos ab hostium incurſu tutati sint. Quo minus ignoscendum nobis est, quod non
 arma, non equi, non commeatus, non reliqua belli instrumenta, non deniq̄ animus
 ad propulsandas atq̄ etiam ad inferēdas iniurias deest. Quidē quod ea est regiōis na-
 tura, vt ab omni latere munita sit, hinc mari nostro, illinc Atlantico atq̄ Britannico,
 atque vbi continēti adnectitur, arduis præruptisq̄ mōtibus inaccessibleis. Hispaniæ,

Hasdrubal.

Hānibal.

Cne. Scipio.
P. Scipio
pater.

P. Scipio
filius.

Roderi-
cus Rex.

Plato.

EXCVSATORIA.

inquit Florus, nunquā anim⁹ fuit aduersum Romanos vniuersæ cōsurgere, nūquā in-
ferre vires suas libuit, neq; libertatē suā tueri publice, alioq; ita vndiq; mari Pyrenæo
q; vallata est, vt īgenio sit⁹ nec adiri qdē potuerit. Sed ātea a Romanis obfessa est, quā
se ipsa cognosceret, & sola oīm puinciarū vires suas, posteaq; victa est, itellexit. Hæc
Flor⁹. Vñ igit̃ tā graui torpere passa est sua regna veterno? An q̃a gētes extreme aut
soli malignitate, aut finiū āgustia laborātes cū nouas sibi q̃rerēt sedes, audita celi clemē
tia atq; terræ fertilitate eo se cōtulerūt, cū e diuerso indigenę oīm rerū copia affluētes
nullā haberēt causam, q̃ illos cogeret patriā deserere? An q̃a cæteræ natiōes quantū
uis liberæ Ducib⁹ suis ī bello haud grauate obtēperāt, facillimeq; sub disciplina milita
ri cōtinent? Ex q̃ fit, vt milites neq; tā crebros cōmeatus petāt, neq; sint aut emāsores,
aut stationū suarū desertores. At Hispanis ea est animi peruicacia, vt neq; cupiditate
alijs īperitādi, neq; cōmunis libertatis defendēdæ causa, neq; vitę dulcedine persuasi al
teri quā Regi suo parere velīt. Quare euocati nō facile cōueniūt, coactiq; diu persta
re nequnt. An q̃a cæli vertigine īpulluq; syderū ab Ortū ad Occasū lege quadā fata
li regna trāsmutant? idq; exp̃imēto haud dubio videm⁹, qd cū ex paradiso voluptatis,
q̃ ad Oriētem Solē a Deo plāt⁹ est, primi parētes egressi gen⁹ hominū ppagassent,
prima monarchia ī Assyrios, & ab Assyrijs ī Medos, & a Medis ī Persas, & a Per
sis in Macedones, & a Macedonib⁹ ī Romanos, & a Romanis ī Gallos Germanosq;
cū cæli cōuerliōe trāslata est. Nūc vero q̃s est, q̃ nō intelligat, quamq̃ titul⁹ īperij sit
ī Germania, rē tñ ipsā esse penes Hispanos p̃cipes, q̃ Italiae magnæ partis atq; ma
ris nostri insularū dñi iam molīūtur bella ī Africam transmittere, atq; missis classi
b⁹ cæli motū secuti iā p̃tingūt īfulas Indorū populis adiacētes. Neq; eo cōtēti alteri⁹
orbis magna parte explorata parū abest, vt Hispaniæ atq; Africæ finis occidu⁹ cū
orbis terrarū frōte Oriētali adiūgatur. Sed vt ad nostri sermonis exordiū redeam⁹, vi
des amice Lector, quātæ se nobis res describēdæ offerāt, nō mō bella, q̃ fuerūt necessa
ria ad stabiliēda Regnorū fundamēta cū Lusitanis, vt Hispaniæ daret vnū caput, cū
Poenis et Gallis ad cōsuēdos resarciēdosq; sin⁹, q̃ fuerāt auulsi, cū Italis ad augēdas Im
p̃ij vires, cū Indorū īfulanis, ad ppagādā Christiani nōis religionē. Quid illa dome
stica? repurgasse religionē, vīdicasse reip. vectigalia, hoc est, regale patrimoniū, ius su
um cuiq; reddidisse. Vides inq; quā lōge lateq; pateat rerū scribēdarū, cāpus vt quā
quam natura neget, ipsa tamen materiæ amplitudo, indulgentissimiq; Principis nostri
fauor ingenij vires per quā exiguas excitare possit.

Ael. Antonij Nebriss. historiographi excusatoria p̃fatio, in qua enumerat diffi
cultates, q̃ scriptorē rerū gestarū tā Hispanarū quā Hispaniēsū ex loco
rū p̃sonarūq; et aliarū rerū tēporis nostri nominibus cōsequūtur.

Cripturo mihi res Hispanas atq; Hispaniēs, q̃ Ferdinandi atq; Elisabes
Prīcipū auspicijs gestæ sunt, ingēs q̃dam sylua occurat, īmensumq; ape
riē op⁹, & qd ab vni⁹ hominis ītegra ætate p̃fici nō possit, nedū ab homi
ne p̃cipiti iā senio cōfecto. Et quāquā sunt multa, q̃ mētis meę acie p̃strin
gūt, nihil tñ est, qd me magis a scribēdo deterreat, q̃ locorū atq; hoīm ppria noīa, que
maiori ex parte vsq; adeo sunt aspa & dura, vt nullo cultu moliri, nulla diligentia pos
sint māfuescere. Accessit altera nō minor difficultas ī nominādīs latine publicis Ma
gistratibus, cum in plæriscq; alia sit nostro tempore forma reip. quā ea quæ

☞ Hoc in loco in Nebrissenis autographis desideratur folium, quod
ab improbo aliquo suffuratum non dubito.

PRAEFATIO.

rissimā omnium scēminarum atq; proinde omni immortalitate dignissimā huius nominis tertiā Hispaniarū Regina. Franciscus Noianus in Sicilia Cephaeditanus Episcopus et Antonius Geraldinus Apostolicæ sedis logotheta viri pāgēdis carminibus omniūq; qui apud nos peregrinati sunt (Petrū martyre meū semp excipio) eruditissimi, atq; ingenio propemodū singulari, in epigrāmatis ad eandē Reginā scriptis Elisabetā vocabāt, quā appellationē ipsa non dissimulāter auersabatur. Baptista Mantuanus adhuc licentius alludens ad nomē Didus Elisam dixit adiecto Belle cognomēto. Alij ex Euāgelio cognominē Zachariæ vxori Elisabet vocitabāt. Quid si nos non Elisabet, nō forma declinabili extēsiōe vnus syllabę Elisabetā, nō Elisam Bellā, nō corrupto nomine Isabelā, sed Elisaben cū doctissimorū virorū vsu ex declinatione græca dixerimus. Nā cū sit hæc vox origine Hebraica, eius literatura ex Hebræo fonte petenda est. Duas omnino huius nominis scēminas in sacra scriptura legimus, alteram in veteri testamento filiam Aminadab atq; Aaron sacerdotis vxorē, alterā ex qua, vt Euāgelista scribit, Zacharias Ioannem Baptistā genuit, quæ prioris illius Elisabes quasi gentilis nomen referebat, cum præsertim fuerit ex eadem familia. Vxor inquit Zachariæ fuit de filiabus Aaron, & nomē eius Elisabe. Sic enim debere scribi, & nō per. t. exile, vt græci, vel per. th. aspiratum in fine, vt Latini scribunt, ex Hebraica literatura manifestum est. Interpretaturq; Dei mei iuramentum, siue Dei mei septima, siue Dei mei saturitas. Sabe nāq; per. sin. scriptum iuramentum siue septem significat, per. same. vero abundantia, ex Hieronymo, Remigio, Samuele Talmudista, omnibusq; Hebræis. Vñ tamē siue. t. exile, siue. th. aspiratū in hoc nomine irrepsit, aliubi disputauimus. Nos vero interim cum plæriscq; viris doctissimis Elisabe accētū in penultima accuto eademq; breui ex græcorum regula proferemus, quæ etiam si sit breuis, ex græcorum regula vltima existēte longa non patitur accentum in tertiam a fine syllabam transferri.

Tertia difficultas a Magistratibus.

TERTIA difficultas accessit a nominibus Principum Magistratumq; & officiorum, ex eo quod apud antiquiores aliæ fuerunt rerump. formę, quam sint nostro sæculo, atq; proinde alij Magistratus, cū præsertim ex aristocratia Romannū latine appellationes in regiam gubernationem sint transferendę. Sed sunt quedam nomina latina, quę ex æquo Hispanis respondent, vt Regi, Rei: Duci, Duce: Comiti, Conde. Quedam, cum sint multa, atq; proinde videantur esse diuersa, in idem tamen recidunt, vt qui Regum temporibus fuit Tribunus celerum, sub Consulibus fuit Magister equitū, sub Imperatoribus Præfectus prætorio, is Magistratus a nostris dicitur Capitan dela guarda, cū alioqui Præfectus prætorio sit prouocationū Iudex. E diuerso idē nomē aliquādo varijs accōmodat officijs, vt Præses ei, qui præsidio tenet arcē, Alcaide vero Punico vocabulo Hispani vocāt, et ei, qui Urbē siue Castellum, siue montium iuga, vel fauces, siue locum aliū armis tuctur, Capitan de garniciō vulgo dicitur. Qui præterea Hispanice dicitur Corregidor, si urbē siue municipiū p̄sidio tenet, p̄ses est, si rē fisci agit Procurator, si tantū iuridicūdo p̄est, p̄tor, si vice regis fungit, pcōsul. Sūt etiā vocabula, quib⁹ nihil in altera gubernatiōe respōdet, vt ei, quod est Dictator siue Cēsor apud Romanos, nihil respondet apud nos, et ei, qd est apud nos Marques aut Almirāte, nihil respondet apud Romanos. Quare in huiusmodi rebus noīa fingenda sunt, vt illum appellemus Marchionē quasi a Marcha, hūc

DESCRPTIO

classis præfectū, aut si te magis Græca delectāt, Nauarchū siue Architalassum dicere licebit. Nam Archimarinus, quo aliqui vtuntur, neq; græce neq; latine diceretur, cū nullū sit nomē, quod ex duobus peregrinis cōponatur. Atq; idē de alijs rebus est faciendū, quæ non cōstant natura, sed hominū arbitrio cotidie immutātur. Ex hoc genere sunt vestes, arma, naues, vasa, instrumēta, machinæ. Tercentū aut nō multo plures anni sunt, ex quo inuentū est hoc tormētū genus, quam vocant bombardā, & in eo genere multæ diuersitates. Sed cū res nuper inuētas nō possis latine dicere, fingenda sunt nomina, vt quod vir quidā doctus nimis audacter de ostia Tiberina dixit. Tun sa iacet bombis ardentibus ostia. &c. Alij sulphurarias aut nitrarias machinas, aut ali quid tale fingere auli sunt. Nam sclopetra, quod a sonodicitur, hoc est, ab spiritu illo sonoro, qui ex buccarū perflatarū cōpressu erūpit, haud dubiū est. Cū sit igitur a nobis omniū, quæ scripturi sumus reddēda ratio, illarū maxime, quæ possunt lectorum vel auditorū aures offendere, visum est, atēaquā rē ipsam aggrediamur, causas attingere, cur in eiusmodi nominibus præter aliorū cōmunē vsum tāta licētia vli simus: ne sit nobis necesse, in medio operis cursu in hæc, tamen nō penit' aliena, diuertere. Atq; imprimis de ijs, quæ ad locorū rationē, hoc est, ad cosmographiā pertinent.

Descriptio totius Hispaniæ.

HISPANIA ab omnibus lateribus pelago abluitur, nisi quatenus ab Oriēte, qua est angustior, aquarū diuortijs Pyrenæi mōtis a Gallia distinguitur. Is a Veneris tēplo, quod est Promōtorii prope Il-berros, initiū capit: inde in ipsam Hispaniā, hoc est, in Caurū ventū incūbens porrigitur, desinit in ora Septētrionalis Oceani ad Oea-sonē. Vnde ipsius Hispaniæ Septētrionale incipit latus, tēditq; in Zephyrū, id est, Occasum æquinoctialē per Vasconū, Cantabrorū, Astorū, Callai corūq; littora, terminaturq; in Nerio Artabrorū Promōtorio. Ab eo latus Occidē tale inchoatur, rectaq; in Austrū per Callaicā, Lusitanāq; orā ad sacrū Promōtorii tenditur, deinde per Bæticæ littora hyemalē ortū versus ad fretū Herculeū contrahitur. Inter Calpen Hispaniæ & Abilā Aphricæ Promōtoria Oceanus ab occasu in- fluit terras, quæ ante Herculeū, quemadmodū est in fabulis, fuerant cōtinentes. Atq; ita nouo Nostri maris nomine Hispaniā a lēua, a dextra Mauritanā Tīngitanā relin- quēs, ortū æquinoctialē, & quo ulterius procedit, magisq; Europam vndis obruens, dum se per Bæticæ atq; Tarraconēsis prouinciæ orā Meridionalē explicat, Hispani- am cōtrahit ad Promōtorii siue tēplū Veneris, vnde paulo ante illā fecimus exordi- um capere. Atq; in hūc modū lōgior quā fuerit eius latitudo, & iuxta Pyrenæū nō modo cōfini Gallia, sed angustior se ipsa, quemadmodū inquit Strabo, exhibet nobis imaginē pellis vaccinæ in solo explicatæ. Interiora Hispaniæ in tres partes diuidūtur, in Bæticā, Lusitaniā, Tarraconēsemq;. Hæc citrior, illæ ambę vno nomine Hispa- nia vltior vocitantur. Bætica a Septētriōe terminatur Ana fluuiio. Ab occasu At- lantico Oceano, qui interiacet Anæ ostiū fretumq; Herculeū. A Meridie mari No- stro, quod est inter fretū & Charidemi Promōtorii. Ab oriēte vero terminat linea, quæ protenditur a Promontorio eodem per Castulonem, cuius vestigia hodie mon- strantur, quindecim millibus passuū Occidentē æquinoctialē versus a Biatia, deinde recta ad fluuiū Anā, vbi est oppidū, quod Oretania vetus cognominatur. Lusitania a Septētrione terminatur amne Duria, ab ipsius ostio, qua erūpit in Oceanū Atlanti- cū flumine aduerso, ad pontē, qui est e regione ad Septimancas, Ab occasu terminatur

DE MONTIBVS HISPANIAE.

pelago Atlantico, quod est inter Duriaꝝ atq; Anæ fluuium. A Meridie habet latus, quod diximus a Septentrione Bæticā habere. Ab Oriente terminatur linea recta, que ducitur ab Oretania veteri ad pōtem Duriaꝝ, qui nunc est cōtra Septimancas. Quod reliquū est Hispaniæ cōplectitur prouincia Tarraconēsis, q̄ habet terminos a Septentrione Oceanum Britannicum, ab Oeasone ad Nerium siue Artabrorum promontorium. Ab Occasu litus, quod est inter idē promōtorium & Duriaꝝ ostiū in Atlantico Oceano, & latera oriētalia, que diximus Bæticā & Lusitaniā habere. A Meridie terminatur latere, quod a Septentrione dedimus Lusitaniæ, & nostri maris ora, quæ est inter Charidemi promōtorium & Veneris templum. Ab oriente habet Pyrenæos montes, quibus diximus Hispaniam a Gallia determinari. Ex ijs, que dicta sunt, conuincitur error illorum, qui eam, quæ nostro sæculo Portugallia dicitur, Lusitaniā appellant: cum Lusitania latius pateat, quippe quæ complectatur Caurium, Castra cecilia, Castra iulia, Placentiā, Abilam, Salmanticam & eam, quæ nunc Ciuitas Roderici nuncupatur. Atq; e diuerso pars illa Tarraconensis prouinciæ, quæ interiacet Duriam & Límiam, qui alio nomine Lethes quoq; vocatur, Portugallensium Regi cōtributa est, quem tamen in historia Lusitanorum Regem nominauimus, ita tamen vt per totum eius potissimam partem intelligamus. Eadem præterea ratione, qui nomine corrupto nuncupatur Aragoniæ Rex, Tarraconensium Regem semper in historia diximus, cū alioqui Tarraconēsis prouincia præter Bæticam & Lusitaniā omne quod reliquum est Hispaniæ contineat, apud antiquissimos tamē Romanos Tarraconēsis tantum vocabatur portio illa breuis, q̄ citra Iberum amnem erat, dicta a Tarracone eiusdē regionis vrbe nobilissima. Neq; sunt audiendi, qui furore quodam Bellonę perciti diuināt, aut illa q̄ somniarūt, dicunt se pro cōperto habere, quod Aragonia dicta sit ab Aragonescio quo flumine appellato sic ex eo, quod Hercules, quo tēpore in Hispaniā venit, ad ripas eius amnis aras erexit, ad quas egit pecudes sacrificaturus: itaq; dictus Arago ab ara & agendo, vnde sit postea ductum Aragoniæ nomē. Hæc speciosa dictu sunt, si autore aliquo vel mediocri defendi possent. Que vulgo nunc Andaluzia, Gothorū temporibus a Vandalis habitatoribus Vandalia nuncupata, ea putatur esse que fuerit apud Græcos & Romanos Bætica, & nos totā Beticam Vandalia cōtineri dicimus, sed nō idcirco tota Bætica est Vandalia. Nam Murgi, Mentefa, Vbeta, Biatia Tarraconensi prouinciæ cedunt, q̄ tamen sub Vandalia cōprehenduntur. Portio illa quoq; Beticæ, q̄ protenditur inter Anam fluuiū mōtesq; Marianos, q̄ Magistratibus diui Jacobi & Traiano ponti contributa est, a nemine in Vandalia cōnumeratur. Quare & nos non oīa dabimus antiquitati, sed neq; semper incertū vulgus sequemur, fugiemus tamē, quoad fieri poterit, barbaras appellationes, sequemurq; voces sermoni latino v̄sitate, etiā si tātundē nō valeant. Itaq; Portugallensium Regem Lusitanorū potius appellabimus, & Aragonensium Regem potius Tarraconensium, & Nauariorū potius Vasconum, & Castellanorū potius Hispanorū, nō ignorantes Lusitaniā & Tarraconēsem & Vasconiā latius patere. Apud antiquissimos sub Hispaniæ nomine continebatur Narbonensis prouincia Neumasium vsq; & Auenionem, deinde sub Romanis principibus cōtracti sunt fines ad Pyrenæum. Atq; iterum Gothi Reges ad terminos illam præfatos extēderunt. Vnde & in concilijs, quæ sub Gothorum principibus in Hispania sunt habita, Narbonenses & Bessenses & Carcassenses & Carpentoraçtenses & Helceneses & Beterrenses Episcopi nomina sua in decretis subscripserunt.

De montibus Hispaniæ.

DE MONTIBVS ET FLVMINIBVS HISPANIAE.

INTER Hispaniæ montes Pyrenæi altitudine cæteros excedunt, cognominati, vt Silius Italicus in primo Punicorū volumine scribit, a Pyrene nymp̄ha Bebrycis Indigenæ principis filia, quam Hercules illac trañciens violato iure hospicij vitiauit. Aut si quis non admittit poetarum fabulas, quæadmodum Plinius, qui tertio libro naturalis hystoriæ scribit totum illud de Pyrene fabulosum esse, credat Diodoro Siculo: qui libro bibliotheces prodit, dictos Pyrenæos esse a pyr vocabulo græco, quod latine vertitur ignis. quo mōtes illi diu cōflagrarūt. Hi, sicut in superioribus dictum est, posteaq̄ a templo Veneris ad Oeasonē disternarūt Gallias ab Hispania, per Cantabros & Austures maritimos porrecti occidētē æquinoctialē versus in Gallicia tandē euanescent. Idem præterea mōtes ab ortu solis in occasum porrigunt brachium per mediam Hispaniæ longitudinem paribus interuallis ad eos, quos diximus p̄tendi per oram maritimā ab Oeasone in Galliciam. Hoc Pyrenæi brachiū distinguit Hispanos, vt hi vocentur Citramōtani, illi vero vlttramōtani, terminaturque ad in ora Lusitaniæ occidentali. Est & Iubeda mōs, quē Saltū aucensem hodie vocant, ab Auca vrbe antiquissima vnde incipit, cuius vestigia cū nomīe adhuc visunt iuxta Villā francam oppidū supra Burgos circiter viginti passuū millia. Dictus est autē hic mōs Iubeda a Iubalda Iberi Regis filio, qui a Beroso Chaldeo ibidē regnasse tradit̄. Hic mōs ab Auca p̄tendit̄ meridiē versus æque distanter Pyrenæis mōtib⁹, arcens Iberū amnē ne fluat in occasum, quo cætera Hispaniæ flumina maiora influāt in mare occidētale. Mons quoq̄ Orospe da initiū capit nō longe a noua Carthagine, tenditq̄ in occasum per n̄i maris oram maritimam tangēs Illiberos, Malacam, Arūdā, deficitq̄ tandē in Atlantici maris ora cōtra Herculis Gades. Mariani mōtes incipiunt a Tygeni saltu, porrigunturq̄ occasum versus per mediā Bæticam, euanescentq̄ in mari Atlantico. Hos Ptolemæus corrupto nomine Temerianos vocat pro Marianis. Sunt & alij complures Hispaniæ montes, sed vt brachia siue articuli superiorum quatuor sunt, aut per se colles potius dicendi, quam montes.

De maximis fluminibus Hispaniæ.

FLVMINA quemadmodū & mōtes crebro memorant̄ in hystorijs, p̄pterea qd̄ sunt a natura posita q̄si fines regionū æterni, p̄ quos in cognitionē multarū rerū pueniē⁹. Quare visum est de omnibus Hispaniæ, qui maxime principes sunt, aliquid delibare, & imprimis de q̄ Lucanus. Qui ferit hesperiā post oīa flumina Bætis. Hic ortus in Salu Tygēsi nō lōge a Castaone fluit in occasū, atq̄ ab Andugaro Beticā mediā secat, & p̄uincię nomē imponēs, ei⁹ vrbes nobilissimas Cordubā, Italicā, Romuleāq̄ quōdā Hispalim vocitatā p̄terlabit̄. Hæc a pœnis deinde Ispilia, & a barbaris postea inuersis Ir̄is prioribus, & p. in. b. mutata Sibia dicta, nūc Seuilla nominat̄. Tandēq̄ p̄ vnū ostium exit in mare iuxta municipiū quod Luciferi tēplū ab antiquis dicebatur. Olīm hic fluuius duo habuit ostia, quorum alterū, quod erat meridionalius, oblimatum est cum alueo eodem pertendente a Nebrissā per Astam coloniam ad Turrim Capionis. Ex quibus facile soluitur illa dubitatio, quæ solet harū rerum curiosos mouere, & me ipsum plerūq̄ ambiguum reddidit: cum Strabone, Ptolemæo, Mella, Plinio omnibus cosmographis autoribus Nebrissā & Asta colonia inter estuaria Bætis positæ sint, qui potuit fieri, vt hodie nō paucioribus quā octonis passuū millibus a flumine distēt: Nimirū, quia vt statim dixi, alucus ille, q̄ Nebrissam & Astā

HISPANIAE.

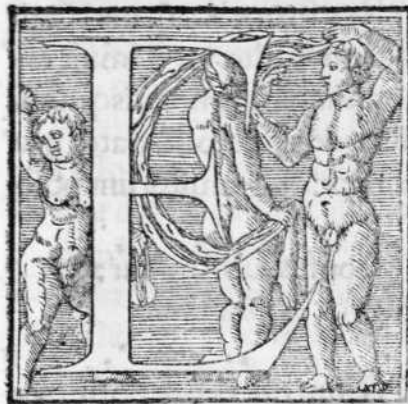
præterfluebat, oblimatus est, sic tamen, ut illius vestigia hodie videntur cum æstuariis atque diorygibus manu factis, ut inquit Strabo, ad exportandas schaphis & lintribus fruges ex agris in vicinas vrbes. Sed quemadmodum a Bæti fluuio Bætica nomen accepit, ita ab Ibero amne vniuersa Iberia cognominata est, qui vnus ex omnibus Hispaniæ fluminibus in Austros defluit, cum reliqui omnes ab ortu in Occasum delabantur. Cuius rei causa altius mihi nunc repetenda est. Per medium totius orbis cogniti ab ortu Solis ad occasum porriguntur excelsi montes, quasi dorsum quoddam terræ, ex quo omnia prope flumina oriuntur partim ad Septentrionem, partim ad Meridiem. Hi montes, dum per Indias tendunt, appellatur Caucasus, cum per syrias, Taurus, cum per Ciliciam, Amanus. Tum duo porrigit brachia, alterum per Isthmon interiacentem sinum Arabicum atque mare Nostrum, deinde per mediam Africam procurrentis usque ad ✠ maris Atlantici Promontorium. Alterum præterea brachium porrigit per montes incognitos, qui iunguntur montibus, qui diuidunt Thraciam a Macedonia, qui deinceps respondent alpibus Italiæ, a quibus per omnem longitudinem surgunt in Apenninum. Tum per Cemenos montes medias Gallias pertendens applicatur Pyrenæo, a quo, quemadmodum paulo ante diximus, porriguntur montes, qui Hispaniam diuidunt per mediam longitudinem, desinuntque in ora maris Atlantici iuxta ✠ Lusitaniæ oppidum. Cum itaque omnes fluuij capitales ex causa superius tradita partim in Septentrionem, partim in Meridiem delabantur, sola Hispaniæ flumina fluunt ab ortu Solis ad Occasum, euntque recta in Atlanticum pelagus, præter Iberum amnem, qui, ut diximus, a Septentrione labitur in Austrum, ab Iubeda monte prohibitus ire Occasum versus. Anas igitur in agro Laminitano prouinciæ Tarraconensis ortus nunc se in terræ cuniculos mergens, nunc in stagna refundens, quemadmodum paulo superius dictum est, ab Oretania veteri secundo flumine Bætica a Lusitania determinat, præterlabiturque Ceciliam Gemellinam, Emeritam, Pacemque Augustam Lusitaniæ vrbes præclaras, factoque flexu anteaquam in Atlanticum pelagus exeat, per duo ostia non procul a ✠ effunditur. Tagus in Celtiberia Tarraconensis regione ortus Carpetaniam secat, deinde Talabricam præterfluit, & a ponte, quæ nunc Archiepiscopi vocant, Lusitaniam diuidit mediam, atque non longe ab Olyssipone in Atlanticum erumpit Oceanum. Hic a Poëtis aureas arenas in mare tradit voluere, quod non omnino fabulosum est, cum cernamur nunc in eo bracteolas aureas per medias arenas interlucere. Durius amnis oritur in Pelendonibus prouinciæ Tarraconensis, fluitque in Meridiem quoad perueniat Numantiã urbem Celtiberorum clarissimã, deinde flectitur Occasum versus, præterfluensque Cluniensis cõuentus oppida nobilissima a ponte, qui situs est e regione ad Septimãcas, Lusitaniã a Tarraconensi determinat per Turrẽ sellarũ, Taurũ et Ocelũ, tandem exit in Oceanũ Atlanticũ iuxta urbem, quã vocat portũ Callaicorũ. In Lusitania flumẽ est Munda in eadẽ ortum, exitque in Oceanũ quoque Occidentale. Est & in Bætica ciuitas eiusdem nominis, iuxta quã Cæsar Pompeij liberos superauit, bellisque ciuilibus finem imposuit, quamquam sunt, qui accipiant urbem pro fluuio, & fluuium pro vrbe, cum inter flumẽ & urbem intersint centum parasangæ, aut non multo minus. Limiam Galliciæ flumen, quod antiqui Lethen, hoc est, obliuionis appellauerunt, & Minium amnem quoque insignem eiusdem Galliciæ, quem Poëtæ dicunt voluere in Pelagus arenas aureas, id quod de Tago diximus. Et de omnibus Hispaniæ magis insignibus hæc dixisse sufficiat, nunc de regionibus, populis, urbibusque differendum est.

ÆLII ANTONII NEBRISÆ

SENSIS HISPANARVM RERVM FERDINANDO

Rege & Elisabe Regina gestarum Primæ Decadis Liber Primus. Præmittit quædam necessaria ad sequentis historiæ declarationem.

Caput primum.

ERICVS HVIVS NOMINIS TERTIUS Hispaniarum Rex, qui ex longa valetudine valetudinarius est cognominatus: cum obiret diem suum: Ioannem bimulum fere puerum: quem ex Catharina filia ducis Ioannis ab Alencastro Britannii susceperat: sub tutela eiusdem Catharinæ vxoris ac Ferdinandi iunioris natu fratris, heredem regniq; successorem ex testamento reliquit.

Qui cum ad pubertatis annos peruenisset: vxorem duxit Mariam patruo atq; tutore suo Ferdinando genitam: ex qua Enriquem primogenitum procreauit. Hæc postea quam vita functa est: alterâ superinduxit Elisaben Ioannæ Ioannis Lusitanorū Regis filio natâ: ex qua duos suscepit liberos, Elisaben matri cognominem, q̄ postea Hispanorum auspiciatissima Regina fuit, & Alphonsum, qui inter ipsa statim regni exordia morte immatura interceptus est. Cum vero institutum nobis sit Ferdinandi atq; Elisabes vxoris historiâ Latino sermone profèqui, pauca de Enriquo & Alphonso fratribus repetenda sunt: vt ostendamus quo iure, vel quo potius numine ad Hispanæ reipublicæ moderationem peruenerit: & qua via Ferdinandum prouinciæ Tarraconensis, atq; insularum nostri maris Regem designatum coniugio sortita est. Enriqus ab Enriquo illo primo huius nominis quartus Hispanorum Rex: Ioanne patre defuncto regni administrationem iniit: qui sub ipsa regnandi initia optimum principem gessit. Nam & alia quot expeditiones in Mauros Baticæ inquilinos fecit, & regni populos ciuitatesq; in summa tranquillitate continuit. His cum adhuc princeps esset, sic enim vocant Hispani filium regis primogenitum, qui omnium procerū & ciuitatum populorumq; iure iurando futurus Rex designatur, Blancham Ioannis Nauariæ atq; deinceps Tarracconensium Regis filiam duxit vxorem: sed ab illius nuptiis se continuit: siue impotentia suæ conscius, siue ex alia quadam ratione incognita: vnde ingentes sequute sunt querelæ atq; dissensiones: altero in alterū sterilitatis causam reiçiente: donec controuersia ad summum Pontificem deuoluta est: qui facta partium disquisitione, illos ad certum tempus lege coniugali soluit. Facto itaque diuortio Enriqus alteram superinduxit Ioannam Eduardi Regis Lusitanorum filiam: ex qua nihilo magis quàm ex priore liberos genuit.

Cumq; apud omnes Hispanos atq; exteras quoq; nationes constaret Regis infœcunditas: idq; multis experimentis virginum, corruptarum, natu grandiorum, atq; mulierum etiam vulgo prostituerarum omnibus testatum esset, quinto anno postea quam conuenerant, Regina præter omnium spem deprehensa est concepisse: neq; fuit qui dubitaret illam a quodam ex Regis amicis adulteratam: cuius nomen honoris causa etiam nunc tacendum esse decreuit. Sunt qui opinentur Regem ipsum ex cacozelia per manus, vt aiunt, in manus amico potiundam tradidisse. Quæ res cum non solum apud regni primores, sed etiam apud infimæ condicionis homines certo certior esset, indignitas

re rei omnes permoti Regem aduersari, detestarique: Reginam vero non dissimulante odisse: quod virum tam insigni macula dedecorauerit. Ipsum uero tanti sceleris autorem violatae fidei publicae atque prodicionis insimulare. Non defuerunt interea praesules & religiosi atque ordinis equestris boni viri, qui tum sermone praesentes, tum per literas absentes Regem hortarentur: suaderentque factum illum male ominatum turpique ex adultério conceptum ablegaret aliquo: ubi lateret aeternum: atque eadem via & regis ipsius ignominia dilueretur: & regni perniciofa illa fax intercideret. At Rex secum reputans Reginae conceptum non posse celari: atque proinde si partus cuiuscumque alterius nomine exponeretur: magnum dedecus inde subeundum: nullam exhortationibus, monitisque amicorum reliquit locum: quin potius quicquid Regina peperisset: decreuit tollere: atque pro suo educare. Peperit itaque filiam: cui inditum est nomen Ioannae: quae multorum postea malorum causa fuit.

Ioanna Enriqui designatur princeps: eaque abiurata Alphonfus substituitur: salutaturque Rex, ex partium dissidio pugnatur, vinciturque Alphonfus.

Caput. II.

REX cum putaret se turpitudini suae quasi velum quoddam posse praetendere: si puellam profiteretur ex se genitam: simul etiam ut suae virilitatis argumentum aliquod relinqueret, ex primoribus regni alios pollicitationibus, quosdam etiam praemijs, nonnullos quoque precibus, complures & minis: cum quibus etiam & ciuitatum municipiorumque procuratores inducens eo rem deduxit: ut suppositicia illam recens natam pro vera filia iureiurando principem, regnique heredem ex Hispanorum consuetudine designarent: id quod est Madriti gestum. Quae res cum publice transigeretur, a plerisque tamen secreto reclamatum est dicentibus se iusto terrore compulsos peierasse: propterea quod Regis potentia esset illis tunc formidolosa. Qui non multum post tempus conscientia tanti facinoris adacti, remque ipsam professi palam a Rege disciuerunt: missis oratoribus qui dicerent illi: se nolle stare iuri iurando: quod esset ab illis extortum, aut nimis aut illicitis pactionibus: quin potius illum per superos, perque maiorum suorum manes & per ipsius regni maiestatem obtestabantur: puellam vel ipso teste atque iudice ex foedo concubitu genitam abdicaret: ablegaretque aliquo vnde nec nomen ad Hispanos vnquam redire posset. Petiere insuper ut Hispanae reipublicae prospiceret: ne quid detrimenti pateretur: quod fieri non posset facile, nisi Alphonsum fratrem natu minorem declararet principem heredem, regnique suffessorem. At Rex permotus siue conscientia: quae valet pro mille testibus, siue quod verebatur: ne procures atque populi nisi id faceret: se ab imperio subducerent, siue quod intelligebat vno omnium consensu fratrem expeti: qui sibi succederet, oratoribus respondet: quandoquidem iusta & honesta petebant: se illorum precibus velle acquiescere: id quod est ab eo factum e vestigio. Nam & Alphonsum fratrem principem sibi suffessorem, regnique haeredem declarauit. Quae res omnibus omnium ordinum viris, qui modo erant pacis & quietis amatores, iucundissima fuit. Nam ex ea principis, haeredisque nuncupatione pax Hispanae reipublicae haud dubie promittebatur.

Cum deinde Rex cepisset omnia ex arbitrio paucorum agere: quippe qui erant illi voluptatum administri: idque regni primores egrefferent cum vellent alioqui rerum nouitatem experiri: publica utilitate neglecta, & quisque sua commoda secutus dissidium fecere.

Nam & altera pars Alphonsum principem designatum salutauit Regem, dicens non

esse parendum homini tam molli & effœminato: tamq̃ rerum gerendarum negligentem & securo: & qui neq̃ proprio decori parceret, neq̃ publicæ tranquillitati prospiceret.

Quare Apium exemplum eum, qui sit deterior ex duobus Regibus, neci dedendum, ignauumq̃ fucos pecus a præsepibus arcendum. Altera vero pars Enriquem secuta excusare: quod esset Rex: & ab illo quidem vnctus in Regem cuius manu cor regis est, & per quem Reges regnant. Quodq̃ si ex ea causa Rex esset abdicandus, quod male rem gereret, non esset tolerabilior illa gubernatio, in qua puer vndecim annorum, cuius ætatis tunc erat Alphonfus: regnaturus erat. Attestante scriptura sacra. Væ terre illi, cuius Rex est puer. His se vtraq̃ pars rationibus tuebatur apud multitudinem: re autem vera secreto sua quisq̃ commoda sequebatur. Nec tamen erat animus vtriusq̃ bello decernendi: quam cunctando vtriusq̃ regis potentiam infirmandi: quo facilius possent deinde pro sua libidine regnum inter se partiri: id quod postea experimento comperatum est. Sed cum vtraq̃ pars exercitus cogeret: atq̃ oportunam castris sedem exploraret: Vmetum simul contenderunt: siue quod locus ille tali situ est: vt qui eo potiretur meliorem esset belli condicionem habiturus: siue quod fatalis ille campus moliebatur tradere victoriam Regi: qui, potiorẽ videbatur causam habuisse: exemplo illius pugnae: quæ eodem in loco Ioanni Regi de Ferdinandi liberis victoriam dederat. Congregatis igitur vtrinq̃ copijs: cum de condicionibus pacis non posset conuenire: neq̃ fieri, quin signis collatis demicaretur: victoria penes Enriquem mansit. Quod vero ea pugna citra voluntatem primorũ fuerit, ex eo facile coniectare licet, quod victores in persequendis belli reliquijs non perstiterunt, bellum namq̃ non tam finire quam protrahere volebant. Cum essent in procinctu acies: diceretq̃ quispiam nulla ne ratio inueniri potest, qua prælium hoc possit dirimi: Optime, facetus quidam homo respondit, qua namq̃ inquit ille, At hic rursus: si alter exercitus aufugerit,

Alphonfus obit: illiusque partes hortantur Elisaben sororem, vt Regni sceptrum arripiat: quod illa recusat.

Caput. III.

ALPHONSVS acie superatus sub tutoribus illis, qui sibi in bello fuerant adiutores, vixit annos tres: obiitq̃ diem suum Cardeniose agri Abilensis exiguo pago in pestilentia illa infami, quæ per id tempus grassabatur. Erant autem ea tempestate cum illo: qui suarum partium studia fouebat Alphonfus Charillus Archiepiscopus Toletanus, Ioannes Patiequus, qui ex Marchione Villenati Magister militiæ diui Iacobi Spathiferi fuit. Aluarus a Stunica comes Placentinus: qui deinceps fuit Areuacorum dux, Alphonfus Pimentellus Comes Beneuentatus: atq̃ alij complures omnium ordinum viri principes: qui ex morte sui ducis animo consternati formidantes Enriqui Regis auctam ex victoria potentiam: quem probris & maledictis per literas, perq̃ acclamationes sæpe lacefferant: nullum aliud sibi præsidium ab irato Rege inueniebant, quam si inde mortui fratris locum Elisaben sororem, quæ eodem tempore, atque in eadem erat vrbe, substituerent: Reginamq̃ salutarent. Sic enim posse & factionem suam confirmare, & commissorum impunitatem assequi: cum esset præsertim Regis filia: atq̃ soror vnica: ad quam non minus hereditarium regni ius, quam ad Alphonsum fratrem germanum pertinebat. Adeunt itaq̃ illam, & dicta, acceptaq̃ salute, Alphonfus antistes Toletanus, cui reliqui omnes primas orandi partes dederant, huiusmodi fere sermonem ha-

buit. Si apud Deum immortalem vota nostra voluissent optima Princeps, & tu iucundissimo fratre tuo nunc fruereris, & nos haberemus regem, quem sequeremur, obseruaremusque. Sed quando superis ita visum est, ut ille raperetur, ne malicia forte mutaret mentem, aut quia placita Deo anima illius, tu sola nunc restas altera spes atque vnica lux, quæ possit Hispanæ reipublicæ tenebras illustrare. Quanta reipublicæ labes ab Enriquo fratre orta est, ex eo tempore quo suppositiciam illam, & quam simulabat esse filiam hæredem, Reginamque futuram, etiam iureiurando procerum interposito designauit, optime nosti. Sed fuit tempus illud primum tolerabile. Postea vero cum neglecta regni administratione, omni voluptatum genere affluens per quosdam impuratos contubernales vniuersa negocia exequeretur, iurisq; & iniuriæ nullum tam esset discrimen, coacti sumus quasi inde mortui Regis locum Regem alterum nobis sufficere, qui illius negligentia rem perditam instauraret. At nunc illo acerba, nec indigna minus morte perempto, quid reliquum est, nisi quod bonum, scelix, faustumque sit, ut regni gubernacula suscipias, fessisque rebus atq; luxatis operam tuam, opemq; accommodes. Neque est quod oblatam a nobis condicionem recuses, nisi mauis te ipsam, tuosque ciues ire perditum. Nam si tu ad quam regni successio ex iure manu conferendum pertinet, non arripis occasionem, vide ne frater auctus hac quoq; parte, quam nos tibi tradimus, totam regni molem in subditiciam illam tui æmulam transeat. Hæc Tolletanus præsul, cui reliqui primores sunt assensi. At illa ex recenti fratris obitu in moerore, ac luctu degens, paululum lachrymis, & cogitatione morata paucis tandem respondit. Ego venerande Præsul, vosque principes mihi charissimi, voluntatem istam, quam geritis erga me admodum laudo, atque proinde magnifacio, & si quando mihi dabitur facultas, gratiam vobis cumulatissime refferam. Sed qualis ante hac mihi animus fuerit, quemque in præsentiarum habeam, quia, ut intelligo vobis perspectum non est, breui ostendam. Quo tempore frater meus, idemque germanus mihi dulcissimus vobis adiutoribus rerum potiebatur, quia discorditer cum Enriquo fratre communi vivebat, nullo modo poterat mihi placere status ille reipublicæ. Nam quis sane mentis probaret fraternas acies, alternaq; bella profanis decertare odijs? quis fas & nefas misceri, legesq; & iura violari? Quæ omnia ex bicipiti gubernatione illa sequebantur. Sed quoniã sic fata voluerunt, ut ex duobus alter alteri cesserit, non censeo amplius repugnandum esse diuinæ voluntati, quæ bis iam manifestissimis argumentis declarauit, quid nos sequi debeamus, semel cum victoriam, atque iterum cum fratri vitam abstulit. Quod si vos o amici Hispanæ reipublicæ cura tangit, illud potius curate, ut res ad illius imperium deferatur, cui Deus ipse deferendum esse iudicauit. Sed quia non modo omnium ordinum consensu, sed etiam ipso, qui ab aliquibus dicebatur esse pater iudice, abdicata est illa, quam dicitis mei æmulam, si me Ioannis Regis filiam, si dignam tanto nomine putatis, efficite per ipsum Regem, perque reliquos Hispaniæ proceres, ut res Hispana in alienam familiam illegitime non transferatur, sed post fratris obitum ad illam deuoluatur, cuius potior videbitur esse causa.

Agitur de concilianda Elifabe Regi fratri, & Archiepiscopus Hispalim negocium suscepit,
Caput. IIII.

IS rationibus commoti proceres abierunt addubitantes, quam potissimum viam insisterent, quos ancipiti consilio distractos Ioannes Patiequus Magister equestris ordinis sub diuo Iacobo morerentis in hunc modum allocutus est. Quæ sit magnanimæ huius puellæ mens sapientissimi viri, quod consilium videtis, quam non libido regnandi, non odia in partis aduersæ studiosos flexerunt, eam nos miremur oratione in sententiam nostram non potuisse impelli. Credite mihi o proceres, magnum quidem hæc indoles promittit. Non est puellæ huius ingenium vulgare. Nam quis illius rationes, quibus nunc vsa est, confutare, aut refellere potest? Quis enim non videt reipublicæ, atque etiam nobis ipsis magis conducere pacem, ad quam nos illa hortatur, quam bellum, quod vtrisque perniciosum est? Nam timor ille noster a Rege, quem offendimus, facile sedari potest vel per ipsam regni participem factam sororem. Cuius ea est prudentia, vt vel vno verbo nos possit facere illi beniuolos. Quid, quod ego pulcherrime noui Regis ipsius ingenium in mediâ iracundiâ, etiam minima excusatione, placabilis est. Quare sententiam meam ego breui vobis ostendam. Sororem censeo fratri conciliandam, ea condicione, vt ille solus imperio potiatur, illa vero si fuerit superstes, in regni administrationem succedat, idque ex gentis nostræ consuetudine, procerum, procuratorumque totius Hispaniæ iure iurando sanciat. In Magistri sententiam omnes pedibus manibusque tunc ierunt, quod videbatur æquabilior, & cui nemo possit obsistere, tamen non erat illis ignotum ipsum iam pridem cogitasse de reditu in gratiam cum Rege, quippe qui cotidie apud omnes testaretur, prædicareturque illum vnicum benefactorem suum, seque omnium fortunarum suarum illius esse debitorem. Ex quo factum est, vt omnes factionis illius socij, atque ille imprimis, cœpissent agere de concordia inter fratrem & sororem. Is namq; autor fuit, vt Alphonfus Fonseca Archiepiscopus Hispalensis vir bonus, atq; dicendi non imperitus, & qui vtriusque partis esset amicus, Regem adiret, atq; imprimis ab illo venia petita, de pacis condicionibus ageret. Qui vt erat homo ad res agendas natus, non grauate negotium suscipiens regem adit, apud quem huiusmodi sermone vsus est. Cum in constituendo Rege clarissime Princeps omnia vitutum genera sint necessaria, & quæ possint illum, & bonum virum facere, & sapientem, duæ tamen iure videntur primas sibi vendicare sedes, clemētia, & iusticia, quæ solæ possunt efficere mortales proxime ad Deum accedere, qui & ipse clemētissimus, iustissimusq; est. His duabus ita moderat orbē, vt in suis operibus nunquā altera sine altera reperiatur. Pars illa optime Rex, quæ fratrem tuum sequebat, forte sibi persuaserat se a tua Celsitudine duriuscule tractari, quod videbat te propensiori quodā modo amicis, quos tibi priuatim delegeras, indulgere, quodq; beneficia, q̄ cōsueuerunt a regali beneficēcia proficisci, nō peruenirēt ad illos pro dignitate. Sed esto partim inuidia, partim indignatio illos a te alienauarit, iam pudet eos, pigetq; facti, iam fatetur se & tuo Marte, & diuina sententia victos. Erit igitur clemētie tuæ, & illos facere tibi obsequētes amicos, errata illis condonādo, et iusticie, si regni tui vires sparsas recollegeris, cōposuerisq; rerū statum presentē, & deinde future trāquilitali prospexeris. Quod vtrūq; vno tuo singulari beneficio in remp. efficies, si sororē iam prope vno omniū consensu principē non modo expectatā, sed animo quoq; designatā tu tibi illam successurā, regniq; legitimam heredē declaraueris, atq; eadē viā te ab omni molestia liberabis, omnesq; primores obnoxios tibi facies, & rebus Hispanis quietē, pacemq; in longum relinques, efficiesq; vt misericordia

& veritas obuient simul, & iusticia, & pax osculentur se. At Rex tametsi erat illis non dissimulanter iratus, a quibus hæc petebantur, benigne tamen patienterq; Archiepiscopum audiuit, responditq; se die postero illi responsa daturū, atq; ita illum in hæc verba dimisit. Erant familiares, atque amici Regis secti in factiones duas, altera quæ studebat Regis forori, altera quæ partis suppositiciæ illius filia sustinebat. Qui audita legatione, cum intelligerent Regis ingenium flexibile, atque paruo momento posse huc vel illuc impelli, regem aggrediuntur, tentantque rationibus ad rem accommodatis, quæque pars in sententiam suam pellicere. Qui adulterinæ Regis filia partes tuebantur, dicebant venisse tempus in quo Deus traderet hostes in manus suas, quādo spoliati duce, atque consilij inopes, nesciebant, quo se conferrent, nisi ad eum, quem re, & verbis læserant. Reuocaretque in memoriam, quo pacto ab imperio suo descuerunt, atque contra diuina, & humana iura creato sibi Rege armati, etiam in acie contra suum verum Regem decertauerint. Meminisset, quæ probra, & maledicta in vulgus sparseriat, atq; etiam ad principes exterarum gentium scripserint ea, quæ de maiestate regia confixerunt, prædicaueruntq; quibus etiam scorta, & postribulæ meretrices abstinerent. Quare huiusmodi hominum generi, non modo ueniam non esse dandam, aut in gratiam recipiendos, verum etiam bello persequendos, exagitandosque ad extremas mundi oras, quo adluerent commissa, dignasque pro suis sceleribus poenas reportarent. Exaggerabant præterea hominum superbiam, vel impudentiam potius, qui cum debuissent petere ueniam supplices, postularent suo arbitrio designari debere principem, regni que hæredem, imponentes legem, quam victores victis imponere consueuerunt. At pars altera, siue quod diffidebat Regis ingenio, quod erat magis prouum ad ocium atque socordiam, quam ad decertandum vindicandumque bello iniurias, siue quod intelligebant regni hæreditatem ad sororem pertinere, siue quod videbant mala impudentia nullum esse habitura finem, nisi frater, & soror redirent in gratiam, obstabantur Regem, ut ex hostibus faceret amicos illos, qui ante hac sibi obstiterant, simul etiam sororem sibi beniuolam faceret, declararetque illam principem, regnorumque futuram hæredem, si foret, sibi aliquando superstes. Erant, qui suaderent illi omnia superiora per simulationem esse facienda, quo ad soror in potestatem suam redigeretur, posse enim tunc illam alicui externarū gentium principi matrimonio locare, atq; eadē via tradere filia, siue putatiua, siue ex se genita regnū, quod a maioribus suis receperat.

Regem dubium in Elisabeth partes Andreas Caprarius prouorem facit. Statuunturque pacis condiciones.

Caput. V.

LX tam varijs sententijs Regem ancipitem, dubiumque quid faceret, Andreas Caprarius, quem Magisterio domus præfecerat, & cui ex omnibus amicis magis fidebat, quam nulli alteri, hunc in modum est allocutus. Et si intelligo clarissime Rex me apud Celsitudinem tuam non habere tantum autoritatis, ut audeam te aliqua de re admonere, est tamen fidei meæ, & obsequij, quod tibi debeo, te statum apud te relinquere, quid ego sentiam de hoc negotio, quo te implicitum esse video. Audiui nuper ex quodam viro doctissimo, qui se philosophum profitebatur, scriptum esse apud Platonem, tantū quemq; in sua rep. debere contendere, quantum ci

uibus suis persuadere posset. Nam quemadmodum patri, sic etiam patrie non esse vim inferendam. Omnibus regni primoribus simul & vulgo, atque omnium ordinum viris persuasum est, hanc quam Regina uxor tua peperit, non esse ex te genitam, idque factum est illis probabile argumentis, quae nos amici tui, qui saepe cum populo disceptamus, nulla ratione possumus dissoluere. Si tibi animus est, quam cupis credi tuam esse filiam, regni haereditatem relinquere, tota erras via. Nam est nemo, qui non indignetur parere illi, ad quem regni successio iure non pertinet. Quod si viderint te arcem munitionesque & castella praesidio firmare, atque amicis tuis credere, ut post obitum tuum filiae tradant, hoc est patriae vim afferre, hoc est contendere plus, quam effici possit. Hoc est gigantum more contra superos pugnare, voluntatique diuinæ obsistere. Neque imperio tuo subditi magis id patientur, quam si velis illos in manus infidelium tradere. Si res publica Hispana loqui posset, non aliud opinor diceret, quam quod ego nunc sentio, esse videlicet ignoscendum illis, qui pro fratre tuo contra te arma sumpserunt, qui forte non tam offendendi tui causa, quam utilitati publicae prospiciendi id fecerunt. Deinde sororem tibi conciliandam, tractandamque proinde ac si esset filia ex te genita, quandoquidem ita Deus voluit, ut tu sine prole decessurus esses, illicque regni successionem volens nolensque decernas. Hac enim via omnes tibi fatebuntur esse debitores, tibi que libentissime obtemperabunt, tu summo ocio & tranquillitate fruere, res Hispaniae in dies magis magisque efflorescent. Pro quibus in rempublicam meritis illud praemium tibi dabitur, quod omnibus, qui commissum sibi imperium conseruauerint, adiuuerint, auxerint, adeo propositum est. In hanc sententiam, quae ex altera parte timorem intentabat, ex altera ocium pollicebatur, Rex facillime acquieuit, iubetque vocari Archiepiscopum, cui responderet velle se reipublicae, & communis utilitatis causa condonare illorum errata, qui ab imperio suo descuerint. Velle praeterea sororem sibi conciliare, atque in principem regnique successricem cooptare, modo illa in sua verba persancte iuret suo iniussu nuptum ire mortalium nemini. Suscipit Archiepiscopus se & illorum, quibus est concessa venia, & sororis designandae principis & Hispaniae totius reipublicae nomine immortales gratias agere pro tam mansueto benignoque ingenio. Tum agi coeptum de condicionibus pacis, ictumque foedus est in haec pacta conuenta. Imprimis, ut soror princeps designanda, & Ioannes Patiequus Spatharius Magister, & ex reliquis, qui in eadem causa fuerunt, qui vellent, regalem curiam frequerarent, quo per omnem Hispaniam reditus in gratiam, atque concordiam illustrior esset, quodque Rex intra quadrimestre tempus Regnam ex surtiuuo illo concubitu filiam dimitteret in Lusitaniam, curaretque per pontificem cum illa diuortium facere, quandoquidem cum foedus coniugale cum illa inierat, ad praefinitum tempus fuere legibus soluti, experiundi tantum gratia in vtro esset gignendi defectus, cum alioqui permanendum illi esset cum priori uxore. Tum demum, ut in alimenta sumptusque nouae principis decerneret stipendiaria oppida cum iurisdictione, ex urbibus Abilam, Optum, Molinam, Vbetam, ex municipiis Methymnam campestrem, Vlnetum, Acalonem. Ipsa vero Princeps iurauit stantibus his condicionibus, nisi per Regem fratrem liceret, se nemini mortalium nupturam. Constitutum est praeterea ad praefinitum diem, ut Rex & soror conuenirent in eade ac coenobio diui Hieronymi, quod est ad locum, quod vulgus Guislandi tauros appellat.

Enriqus & Elisabes soror conueniunt, rursus designatur princeps, & Ioanna Regina fugit.

DECADIS PRIMAE.

Caput. VI.

RAT ea tempestate Rex in oppido, quod ipse plurimum frequens
 tabat, antiqui Carpetaniae Mantuam vocabant, nostra aetas Madri-
 tum nominat. Soror vero Abilae morabatur. Quae accepto Re-
 gis responso conuocatis primoribus, cum primum potuit, venit Zebre-
 ros comitatu virorum principum frequenti, inter quos erant ex ordi-
 ne ecclesiastico Toletanus & Hispalensis Archiepiscopi, & Enicus
 Manriqus praesul Cauriensis. Ex ordine vero militari Magister diui Iacobi, &
 Placentinus, Beneuentanusq; & Oforninus, Comites, aliq; complures vtriusq; ordi-
 nis principes viri. Rex vero ex Madrito profectus, venit ad Cadabalsum, qui in agro
 Acalonitano pergrandis est vicus. Locus, in quem constitutum est se conuenturos,
 distabat vtrinq; interuallo pari. Quo posteaquam conuenerunt, seq; inuicem saluta-
 runt, Rex benigne, ac comiter sororem longo post tempore visam, breuiter allocutus est,
 nam caetera dixit, se in aliud tempus reseruare. Tunc accedens diui Iacobi Magister,
 genua Regis amplexus pauca pro se, atque pro caeteris, qui in eadem causa fuerunt, est
 locutus, partim excusans, partim confitens suum, atque aliorum errorem, pollicens suo,
 atque sociorum nomine compensaturos se obsequiorum crebritate pristinas offensio-
 nes, si quid fuisse, in quo laeserint Regiam maiestatem. Erat in ea conuentus celebra-
 te ad hoc ipsum inuitatus Antonius Venerius Apostolicae sedis legatus, idemq; Legio-
 nensis Episcopus, & qui deinceps fuit Conchensis praesul, atq; S. R. E. Cardinalis.
 Is petente ipso Rege absoluit, atq; relaxauit a priori iure iurando illos omnes, qui iam
 pridem Madriti iurauerant principem, regniq; haeredem futuram illam, quae falso dicti
 tabatur filia Regis. Atqui Rex ipse declarauit extemplo imperij successionem, haeredi-
 tatemque, ac regni dominium ad sororem pertinere, quemadmodum & antea Alphon-
 sum fratrem futurum Regem designauerat. Quo intercepto in superstitem vnicam so-
 rorem haereditarium ius esset deuolutum. Nam quae sua dicebatur esse filia, illam ab-
 iurabat, abdicabatq; perinde, atq; alienam. Iurauitq; euestigio in apostolici legati uer-
 ba, se hanc vnicam sororem regni haeredem agnoscere, & praeter eam neminem, atque
 hanc haeredis institutionem, declarationemq; sub eodem iure iurando affirmauit, se nun-
 quam per se, aut per alium quempiam interpellaturum. Idemq; coegit omnes om-
 nium ordinum viros, summates & infimates, qui aderant, iure iurando sancire. Per
 edicta quoque praecipit, ut omnes ciues, oppidani, municipes, & populi suo imperio
 subditi idem secum iurarent, atque si contingeret, ipsum e vita priorem excedere, habe-
 rent illam certam, legitimam, & indubitam Reginam. Edixit praeterea, vt omnes
 ciuitates, oppida, municipia mitterent procuratores suos Ocaniam, vbi futurus erat con-
 uentus procerum, in quo de statu reipublice decerneretur. Per idem fere tempus Ioana
 Regis vxor, quae mittenda fuerat in Lusitaniam, ex certis quibusdam causis posita
 est sequestro in potestate Archiepiscopi Hispalensis, qui tradidit illam adseruandam Pe-
 tro a Castella ex sorore nepoti suo in arce, quam ipse aedificauerat munitissimam Ala-
 hegijs. Egregia interea coniux, quo mariti dedecus magis testatu esset cuetis, oculos in
 adolescentem coniecit, & non multos post dies coperta est ex eo pregnas, neq; eo conten-
 ta, ausa quoq; est inges facinus. Agit cu adolescentem, vt illa p muros noctu deducat. Co-
 posita re cu sefellisset custodes primu, deinde circitores & vigiles lapsa p funes, atq; ere-
 pes tandē veredo imposita duce adultero postridie Butra cu venit, q in loco erat Ioana
 filia, quam exfurtiuo concubitu genuerat, abseruabaturq; publice ab Enriquo Medoza

Tendillano Comite, Exactis diebus paucis, Rex cum sorore principe, cæteroque procetum comitatu venerunt Ocaniam, procuratores quoque ciuitatum & municipiorum eodem conuenerunt, quemadmodum per Regis ædicta illis fuerat imperatum, qui & ipsi procuratorio nomine iurarunt se habituros illius sororem loco principis, hæredisque, & post eiusdem obitum pro uera, certa, legitimaque, Regina.

Agitur de coniugio Elisabes principis cum Alphonso Lusitanorum Rege, & cum Ferdinando Siciliae.

Caput VII.

LETERRA vero pars quæ Ulmetano prælio Enriquum Regem secuta fuerat indignabatur, quod non fuisset habita ipsorum ratio in illa Regis Principisque concordia. Nihilominus tamen partim illuc accessere, partim misere procuratores suos, qui utriusque illud idem iure iurando sanxerunt. Hi fuerunt Marchio sanctæ Iulianæ. Comes Pharius, Episcopus Secontinus, alijque complures eiusdem factionis.

At Rex siue Magister Spatharij suafu, siue quod ipse per se natura erat varius, & mutabilis, nihil eorum exequabatur, de quibus cum sorore transactum erat, quin e diuerso per literas egit, ut Alphonfus Rex Lusitanorum, qui tunc orbatus erat vxore, peteret coniugio sororem principem designatam, eoque venit Archiepiscopus Olyssiponenfis cum literis, & mandatis, & procuratorio ipsius Regis nomine. Archiepiscopus Toletanus e contrario laborabat illam iungere Ferdinando Regi Siciliae ac principi heredi Ioannis Tarraconensis Regis. Qui, ut posset commodius, atque citra ullam suspensionem peragere negotium, concessit Hyppepos dicionis sue municipium, cepitque exequi rem per Gutierrez Cardeniũ ipsius Principis structorem, ut spretis Lusitanorum Regis conditionibus, acquiesceret potius Regi Siciliae. Rationes autem, quæ possent illam in Siciliae Regem pellicere, atque e diuerso a Lusitanorum Principe deterrere, complures fuere, sed illa imprimis quod Enriqui fratris consilia eo tederet videbantur, ut sororem extra regni limites ablegaret, nulla dignitatis habita ratione, dum modo efficeret quod cupiebat, id est, quo posset commodius subdituam filiam in regni successionem substituere. Ex quo illud efficiebatur, ut quoniã Lusitanorum Rex haberet ex priori coniuge filium heredem si susciperet ex ea liberos, relinqueret eos ex heredes, sin minus suscepisset, ipsa nihilo minus maneret indotata. At rex Siciliae idemque Tarraconensium Princeps designatus, qui necdum vxorem duxerat, neque liberos procrearat, non modo posset habere filium, qui succederet in gubernationem, sed etiam posse fieri, ut autum regnum cum regno dotali coniungeretur. Accedebat etatis equalitas, quæ ad animos conciliandos valet plurimum, cum alioqui Lusitanus esset natu gradior. Eoqueque accedebat, quod si res in discrimen esset ventura, ut inter duos principes armis decerneretur de regni possessione, quod Rex Siciliae idemque Tarraconensium Princeps habebat in Hispania ex primoribus complures sanguinis propinquitate coniunctos, qui cuperent ipsum potius, quam alienum regnare, & qui si vires suas cum ipsius principis viribus coniunxissent, facile possent submouere, atque semel ex Hispania æmulam illam, atque in ipsius regni perniciem genitam eradicare. His suasionibus apud Elisaben Principem Gutierrez utebatur. Quas illa secum reputans simul etiam quod videbat fratrem Regem nolle stare pactis conuentis, neque tradere illi vrbes, & municipia, quemadmodum inter eos conuenerat, sed illud imprimis quod frater nihil aliud moliebatur quam ipsam ex Hispania pellere, atque perinde regni successionem spoliare,

facile assentiebatur structoris admonitionibus; sed pudebat illam publice fratris voluntati obistere: qui per se, atque per amicos instabat, ut in hoc sibi obsequeretur: promittens (ut aiunt) maria, & auri montes. Quare utriusque patris rationibus obtusa, & dubia quid potissimum sequeretur: tandem respondit se huius deliberationis curam omnem ad Hispaniæ proceres velle deferre: precata Deum imprimis, ut quod reipublicæ foret utile, sibi quoque honestum, id illis animam induceret. Sed cum utraque pars instantius urgeret, atque intelligeret pluresque omnes ex proceribus, atque infimæ mediocrisque conditionis hominibus in Sicilia Regem propensiores Olyssiponensi Archiepiscopo respondit, velle se hanc rem tam grandem, & quæ non tam sua, quam omnium communis esset, cum Hispaniæ primoribus commentari: atque ita demum re cum omnibus communicata, se per oratores summam totius negotii missuram Lusitanorum Regi. In hæc verba Archiepiscopus est dimissus. At illa secreto per structorē Toletano præfulei respondet: si per primores proceresque regni sibi liceret: se facturam, quod ille tam instanter efflagitabat.

Enriqus a pactis conuentis discedit: atque in Baticam profecturus

Comiti Placentino Areuacum cum Ducis titulo dono dat.

Caput. VIII.

AETERVM Rex cum videret omnes conatus cogitationesque suas in cassum recidisset, veritus ne se inuito soror nuberet: cui minime ipse vellet: cepit agere cum amicis quo pacto illam posset in vincula conijcere, idque fecisset: nisi timeret, ne proceres ab eo deciscerent: illamque bello vindicarent. At Toletano præfule factus est infestior: tanquam auctori conciliatorique matrimonij sororis cum Rege Siciliae. Succensebat præterea illi, quod ad pristina sua errata hic nunc cumulus accessisset maximus, in re præsertim quæ sua omnia interturbaret consilia. Itaque cum pararet cohortes, quæ illum comprehenderent, suspicio fuit Magistrum Spatharium fecisse Præfidem omni de re certiore: monuisseque, ut caueret sibi. Idque faciebat non tam quod Archiepiscopus erat sibi aut amicus, aut sanguine propinquus: quam quod secreto fouebat alterius partis primores: ut ex illa cunctatione discordiæ in dies crescerent: vnde sibi putabat magnas fieri posse fortunæ accessiones. Quare cum ad conflictum erat veniendum: nunquam sinebat alteram partem euadere superiorem: sed subleuabat semper partem: quæ esset abiectior. His artibus & alterutra pars & illius ope indigebat: & ipsius potentia cotidie augebatur. Rex cum neque blanditijs, neque precibus, sed neque minis posset sororem in sententiam suam attrahere, neque auderet illam in vincula conijcere: statuit ad tempus dissimulare: atque in Baticam proficisci: ut conciliaret sibi vrbes, & municipia, atque illius prouinciæ primores: qui Alphonfi fratris factionem aduersam secuti fuerant. Et quod id facilius assequeretur: extorsit a sorore literas: quibus significaretur cum illo reditus in gratiam: neque alia ex causa ipsum illuc proficisci, nisi ut res utriusque communes agerentur. Profectusque est cum illo Magister Spatharius alijque complures ex primoribus. Princeps vero, ut daret inferias, iustaque persolueret Alphonso fratri defuncto: profecta est Areuacum municipium illud ornatissimum, quod decretum erat in sumptus Elisabethæ Regine ipsius principis & Alphonfi Regis matris. Tenebatur autem præsidio a Placentino comite: qui veritus ne princeps illum excluderet: atque municipium sibi præsidio muniret, egit per Spatharium Magistrum, ut Rex donaret ipsum & municipium & Areuacorum ducis cognomine. Magister vero reputans, si rem perageret

eadem viâ & Regis potentiam debilitari, simul etiam & Comitem Placentinum, qui eod tempore inter Hispaniæ proceres eminebat, apprehensa municipij possessione in ea tantum re implicitum fore, egit cum Rege, vt donaret illum & municipio, & municipij titulo sub Ducis nomine. Quod Rex fecit non grauate, siue vt forori negocium fa cesseret, siue quod erat ingenio facilis ad euertendum regale patrimonium. Hanc largitionem tam profusam omnes omnium ordinum viri ægre ferebant, partim inuidia, quod videbant comitem Placentinum in dies fieri potentiorum, partim quod regiar vires huiusmodi largitionibus minuebantur, partim etiam, quod Reginae viduæ miserantur calamitatem, cum illud vnicum suæ viduitatis subsidium eripiebatur.

Princeps itaque ab Areuaco pulsa, contulit se Abilam, vt defuncto fratri parentaret. Ludouicus interea Gallorum Rex factus certior regnorum Hispaniæ successionem ad Elisaben Ioannis Regis filiam esse deuolutâ, simul etiam peti coniugio a duobus Principibus sibi ex factione publica infensis, quod illorū erat vterq; confœderatus Britannorū Regi, veritus ne ab altero illorū duceretur vxor, atque proinde partis aduersæ vires augerentur, & suæ decrescerent, statuit mittere legatos, qui peterent illam coniugio Caroli fratris sui Aquitaniæ ducis. Erat autem legationis eius princeps.

S. R. E. Cardinalis. Cum interim princeps obtunderetur cotidie rationibus, ut in alterutrum ex duobus competitoribus flecteretur, ecce legatio a Gallorum Rege aduentabat. Erat illa tempestate Elisabe princeps in municipio Matricali, quod quemadmodum de Areuaco diximus, erat decretum Elisabes Reginae matris, quo posteaquam oratores accessere, dataque est illis copia principis abeundæ, cum assisterent aliquot ex optimatibus, qui illam affectabantur, Cardinalis hanc orationem habuit.

Cardinalis Oratio, in qua Elisaben Carolo Gallorum Regis
fratri coniugem petit, cui excusans se, illa respondet.
Caput. IX.

NISI Galliar regnum atque principum Hispaniæ vetus amicitia & foedus æternum apud omnes nationes testatum esset, atque iam inde a multis illustribus officijs confirmata societas, poteram ego clarissima Princeps multa nunc commemorare, quæ ad eam rem pertinerent. Sed in hac causa de qua oratores aduenimus, nolo, profit nobis fuisse Gallos Hispanis semper amicos, atque socios, idemque semper de re communi sensisse. Non nobis profit Celsitudinis tuæ competitors semper fuisse aduersæ factionis, semperque Britannorum Regi confœderatos. Nolo commemorare nunc immortales inimicitias & incurabile odium inter vtrosque populos confirmatum multis stragibus hincinde acceptis. Illa tantum prosequar, quæ sunt propria huius causæ, vt competitorum meritis detur tantum victoria. Petit connubia tua Lusitanorū Rex, petit Rex Siciliæ, petit Aquitaniæ dux. Consultatio tibi est, quis ex tribus sit deligendus, Lusitanorū Rex omnino excluditur, & quod est natu grãdior, & quod habet filium heredem, vnde quot tuæ dignitati sequatur incõmoda, facile est videre. Querelæ propter ætatū disparilitatē, quod filij a patre futuri essent exheredes, quod inter Lusitanos, & Hispanos semper est simultas, atq; vtriusq; partis alterius contẽptio. Atqui Siciliae Rex tametsi ætate florescit, noster tñ illi non cedit & corporis elegantia, & ingenij acrimonia, & animi sapiëntia, Sed neq; est illi potētia inferior, Neq; eim Aquis

tania aut soli benignitate, aut fortunis, aut tractu cœli, prouinciæ Tarraconensi cedit.
 Esto tamen sint vtriq; omnia paria, non valebunt in electione hinc amicitia, illinc ini-
 micia paternæ & auite; non summus consensus maiorum huius cum Ioanne patre tuo,
 cum quo illius pater ingentes egit inimicias: Quod si apud eos, qui vita excesserunt, alie
 quis est rerum nostrarum sensus, nihil magis oblectauit vtriusq; Regis defuncti manes,
 quare quemadmodum in vita se ipsi dilexerunt; ita & posteri sui in eadem maneant chari-
 tate. Quid quod hac via & frater iratus tibi reconciliabitur: idq; Rex Ludouicus cu-
 rabit atq; conficiet. Aut si tibi pro regni possessione fuerit cum æmula diceptandum,
 vnde tibi certius, vnde firmitus subsidium putas venturum a Lusitanorum Tarraconen-
 sumve principibus: an a Galliarum Rege potentissimo? Quare, vt vno verbo legatio-
 nis huius mandati colligam, Rex Gallorum offert tuę præstantię coniugio bellissimum
 fratrem viribus ingenioq; præstantem: patrimonio amplissimo præditum: cuius maiores
 cum maioribus tuis vixerunt in summa cõcordia. Quo pignore & antiqua foedera re-
 nouabuntur: & vtriusq; regni vires cotidie magis magisque inualescent. Idq;, vt facias,
 non solũ te vehementer rogat, tibiq;, oblitus se regẽ, supplicat: atq; eo nomine omnia, quæ
 possidet, non modo vtenda, sed etiam abutenda permittit. Ad hanc Cardinalis oratio-
 nem illa responderet: recordationem auite amicitia; atq; societatis antiquæ fuisse multo iu-
 cundissimam; & si quando rerum Hispanarum potiretur: se curaturam, vt idem foedus
 vinculis firmioribus sanciretur. Simul etiam dicebat se agere Ludouico Regi gratias im-
 mortales pro eo animo, quem erga se, resq; suas ostendebat: quodq; dignam existimaret,
 cui fratrem matrimonio cõiugi peteret: sed se ea de re omnem curam in regni proceres opti-
 matesq; reiecisse; quandoquidem sibi non esset pater, qui patrimonium fundaret: neq; fra-
 ter, qui vtriusque parentis curam sustineret. Rogabat præterea Cardinalem, vt se apud
 Regem excusaret, quod non fuerit in potestate sua, vt illius voluntati obsequeretur:
 quoniam hæc deliberatio iam non ex sua, sed ex optimatum consultatione pendebat.
 In hæc verba oratores dimissi re infecta domum redierunt.

Elisaben quid faceret dubiam structoris impellit oratio, vt Ferdinando
 Sicilia; Regi nubat; celebranturq; nuptia;.

Caput. X.

AT Princeps non tam a competitoribus iam efflagitabatur, quam ab ec-
 clesiarum præsulibus, religiosis, optimatibus ciuitatum, regni primori-
 bus domesticis ac familiaribus: vt ex tam longa deliberatione tandem de-
 cerneret, cui potissimum vellet nubere: quamquam plærisque omnibus
 videretur Sicilia; Regẽ esse cæteris præferendum. Id etiam, vt faceret,
 Enriqui fratris amici, ac familiares clam admonebant. Adiurabant
 etiam, obtestabanturque illam, vt prospiceret rebus Hispanis; quæ proculdubio tende-
 bant in interitum, nisi daret operam, quemadmodum ex se prolem relinqueret. Sed im-
 primis structor ille suus, qui hac de re sæpius cum illa familiariter loquebatur, cogitans
 secum hunc esse virginum morem, vt præ pudore nolint facile connubio præbere assen-
 sum, his illã verbis adortus est. Scio ego clarissima Princeps, cum de maritandis virgi-
 nibus agitur, nõ ad ipsas, sed ad parentes, ad propinquos, ad tutores, atq; ad ipsos in quo-
 rum potestatem sunt adiri solere. Tuæ vero Celsitudini omnia hæc propinquitatis
 vincula fors ademit. Pater, qui hac de re imprimis consultare debuit, obiit diem suum.
 Mater, quæ secundas post illum debuit obtinere partes, vni tantum viduitatis suæ do-
 lori inq;

lori indulgens in luctu ac moerore degit. Frater, qui debuit vtrique succedere, te indotatam regno spoliare nititur. Familiares, & amici restant soli, qui non sine lachrymis tibi supplicant, ne stabiliendi regni, quod tuę posteritati relinquant, tantam occasionem oblatam amittas. Hoc te Prælati omnes ecclesiastici obsecrant, hoc primores populi, hoc regni proceres, hoc ciuitatum optimates, hoc omnes omnium ordinum Hispani, conscientiam tuam testantur, ne fraudes illos legitimis successoribus, ne linas regnum Hispaniæ in alienam transire dominationem, ne des locum, ut frater a te vera indubitataque hærede, in subditiã atque ex turpi concubitu genitam transferat imperium. Vides te a tribus potentissimis principibus peti, decerne quis illorum tibi magis animo sedeat.

Quod si te pudor impedit, quo minus edas nomen, dicã ego, quod sentio, ex illis omnibus magis tibi conducere Siciliae Regem, eundemque Tarraconensium principem, est tibi cõgenus, est robore, atque animi virtute præstans, habet regnum tuo confine, habet in Hispania tua propinquos, a viribus & diuitiis præpollentes, proh Deus immortalis, quid dubitas vno verbo tot bona, tot commoditates, non modo tibi ipsi, sed tuis omnibus atque vniuersæ Hispaniæ reipublicæ præstare? His verbis Princeps iam victa, quando inquit, omnibus ita visum est, me debere assentiri coniugio, non credo id sine quodam numine, atque diuina prouidentia euenisse. Quare vos o amici efficite, quod videtur e re publica debere fieri, neque amplius hac de re sententiam meam expectetis.

Quicquid enim de me statueritis, id ratum, firmum, gratumque habebo. Sed huius meæ voluntatis facite imprimis certiorum Archiepiscopum Toletanum, qui huius mei sensus semper mihi fuit autor. Quæ ego certo scio, cum acceperit hunc nuncium peculiari quodam gaudio gauisurum. Archiepiscopus certior factus his de rebus, venit Fontiueros Abilensis agri vicum per grandem, quo se iam Princeps e matricali oppido profecta receperat, atque inde profecti sunt Valladolidum, vbi tunc erat Archithalassus Fredericus Regis Siciliae maternus auus, alijque complures ex regni primoribus, qui eo conuenerant ad sponsaliorum pacta conuenta, nuptiarumque læticiam celebrandam. Rex ipse Siciliae, idemque Tarraconensium princeps venit tandem comitatus Petro Manriquo comite a Triunio, qui deinceps fuit Dux Naiarësis, atque ex prouincia Tarraconensi, alijs quamplurimis proceribus, optimatibusque. Longum esset enumerare, qui complexus, & quanta gaudia vtriusque partis fuere. Nihil illustrius illo die Hispania vidit, in quo nuptiæ tantorum principum celebratæ sunt. Nemo enim sere fuit, qui non læticia gestiret, non exultaret, non Deo gratias ageret non municipium, non ciuitas, quæ non supplicationes, ludosque publicos decerneret.

DECADIS PRIMÆ LIBER SECUNDVS, DE EPISTOLIS FERDINANDI & Elisabes principum ad Enriquum Regem missis.

Caput Primum.

NUPTIIS sceliciter peractis, instauratisque repotijs, visum est Principibus facere omni de re certiorum Enriquum Regem, atque per litteras excusare, quod illius iniussu nupsit soror. Missæ itaque per honestos viros litteræ cum mandatis in hæc verba. Enriquo Hispaniarum Regi, Fratrique pietissimo. Elisabe Princeps eademque soror bene agere. Non sum ignara te mihi succensere,

quod iniussu tuo Regi Siciliae nupserim. Sed cum audieris causas rationesque, quae me id facere coegerunt, facile opinor, placaberis. Nam si aliqua in re culpa est, illam non mihi, sed tibi ipsi imputabis. Scis humanissime Rex neque enim te latere potuit, quali animo fuerim erga te, cum Alphonfus frater regium sibi nomen assumpsit, & quam mihi diffidium illud displicebat, quamque detestarer inter duos fratres decertari de regno, quod alter possidebat, alter si foret superstes, possessurus erat. Scis praeterea post illius obitum, quam sine cunctatione vlla regnum, quod mihi ab aduersarijs tuis offerebatur, abdicauerim, dicens te superstite, non licere regnare. Adhuc nihil est in meis operibus, quod tibi displicere possit. Iussisti me venire, quo tu volebas, declarasti me Hispaniae principem, fecisti, quod iure debuisti facere, tametsi ob id factum magnas tibi habeo gratias. Pollicitus es te intra quatuor menses repudiaturum vxorem, si vxor appellanda est, quam neque per iura diuina, neque humana tibi habere licebat, missurumque in Lusitaniam cum filia tali matre digna. Pollicitus quoque es te mihi traditurum in sumptus, oppida quaedam vectigalia. Acta transacta omnia, iuravi stantibus his conditionibus, te inuito me nupturum nemini. Posses tu me eo nomine periurij accusare, si fecisses illa, quae te facturum mihi promisisti. Nunquid repudiasti vxorem? nunquid ablegasti illam cum filia? nunquid tradidisti municipia, & vrbes, vnde hoc inane principatus sustinerem? Omitto caetera, quae sunt omnibus nota, quo me nitentaris obtrudere, alteramque quasi inde mortui locum substituere? Quando igitur tu mihi non prospexisti, prospexi egomet mihi. Conscienciam tuam recole, comperies me fecisse nihil, cuius pudeat, pigeatve. Sed omnia haec omissa faciamus.

Mihi nunc idem est animus, qui fuit semper, te diligere vt fratrem, te colere vt patrem, te obseruare vt Regem, precarique Deum immortalem, vt quam diutissime viuas.

Quod si tu aliud cogitas, aut me cupis regni haereditate mihi per leges debita spoliare, iniurius es in me, conquerar apud regni proceres, & apud optimates ciuitatum, contestabor vicinos reges, deferam querelam meam denique ad Deum immortalem. Haec sunt, quae putauit ex cordis mei penetralibus depromere, vt animi mei sensum tibi declararem.

Quae sequuntur meo, atque dulcissimi coniugis mei nomine rogo, vt quae gesta sunt, boni consulas, probesque nosque ambos in filiorum numerum adoptes, viteque, necisque ius penes te sit, perinde ac si ex te essemus procreati. Vale. At Siciliae Rex in hunc modum.

Et si decretum mihi fuerat non dare literas ad illustrissimam Dignationem tuam, quod mihi foret compertum, quali animo esses in me, coniugemque meam, eandemque sororem tuam non potui tamen non obsequi voluntati illius, cui nihil denegare possum, quae me admonuit, vt aliquid omnino ad te scriberem. Sed impraesentiarum quid aliud debeam scribere non occurrit, nisi vt petam ab humanitate tua, obtesterque, vt quae facta sunt te absente, aequiori animo feras, quoniam Deo imprimis auspice, & cunctorum deinde summatum infimatumque consensu facta sunt. Neque te iniquorum concilia transuersum agant, qui sua comoda non tua, & quae reipublicae sunt, requirunt. Scis, opinor, optime Rex, quos significem. Quod si tibi animo est alienos tueri, non idcirco tuos abalienare debes, & si nobis volueris esse pater indulgens, & nos erimus tibi filij obsequentes, & si fueris nobis Rex mittissimus, & nos erimus tibi clientes obseruatissimi. Caetera per amicum ac familiarem meum Petrum Vaccam, qui isthuc cum his literis, ac mandatis proficiscitur, commodius loquemur. Cui, vt Dignatio tua fide habeat, vehementer oro. Vale. At Rex, vt erat natura incertus animi, siue Magistri illius Spatharij suasu, cuius arbitrio agebat omnia, non literis, non mandatis, non viris, qui ad eum fuerunt missi, respondit aliud quicquam, nisi

velle se ad eam rem consultandam conuocare regni proceres, vt ex illorum consilio daret responsum, quid factururus esset.

Magister Sancti Iacobi agit per literas cum Rege Gallorum, vt
Carolus frater Ioannam Enriqui filiam ducat vxorem.

Caput. II.

AT Spatharius Magister, qui egerrime tulerat matrimonium illud, dies noctesque nihil aliud moliebatur, quam quemadmodum impediret labefactaretque successionem illam principum, qui iam omnium ordinum consensu fuerant adiurati. Angebat callidissimi hominis spiritum, quod ex illarum nuptiarum foedere, dissoluebatur patrimonio sui fundamentum, quod ad illum deuenerat ex iactura infantium, sic enim appellant Hispani filios Regum post primogenitum, qui posteaquam adiuratus est successor, atque regni haeres, dicitur Princeps. Filij namque Ferdinandi illius, qui Ioannis Regis fuerat tutor, atque ex tutela fuit adscitus ad Tarracensem, ac Siculorum, Insularumque nostri maris imperium, infantes sunt cognominati, vnde & Gentilicij agri, qui hodie a Mendocinis possidentur, infantatus appellatur. Igitur cum Enriqus Princeps adhuc ab Ioanne Rege patre suo dissideret, hic Ioannes Patiequus autor fuit, vt pater cum filio rediret in gratiam, vt ex ea concordia vtriusque copijs viribusque coniunctis Ioannes Nauariorum Rex, idemque pater Ferdinandi huius Siciliae Regis, & Tarracensem principis cum Enriquo fratre, qui & ipse fuit vnus ex infantibus, regno pellerentur, spoliarenturque Gentilicij haereditatibus, quae illis ex testamento Ferdinandi patris obtigerant. His regno pulsus, fugatisque bello, bona publicata sunt, ex qua bonorum publicatione Marchionatus Villenensis Ioanni Patiequo cessit, quem deinde transfudit in filium primogenitum haerodem. Magistratus quoque ordinis Cisterciensis a Calatraua cognominatus, quo fuerat multatus. Alphonsus Ferdinandi Regis Tarracensem filius, eodem iure, siue iniuria ad Petrum Geryonum eiusdem Ioannis Patiequi fratrem deuolutus erat. Qui cum videret Hispaniae regnum per illas nuptias ad Regem Siciliae peruenturum, veritus ne postliminij iure Marchionatus, & fratris Magistratus ab illo repeterentur, nihil omittebat, nihil intentatum relinquebat, quo minus omnia inturbaret, caelumque, ac terram misceret. Itaque secreto mittit literas ad Ludouicum Galliarum Regem hortans illum, vt mitteret petitum connubio Ioannam, quae dicebatur Enriqui Regis filia fratri suo Carolo Aquitaniae Duci, qui iam pridem fuerat repudiatus ab Elisabe Principe, quemadmodum in libro superiori diximus. Per idem tempus Enriqus Rex erat in oppido, quod vocant Methymnam ad campum Emporium illustre Hispanorum. At qui Rex Galliarum, qui ex petitione illa passus fuerat repulsam, iratus Elisabe principi, & quod sibi, atque fratri suo conducere videbantur huiusmodi nuptias cum Ioanna principe altera destinata, atque iterum si opus esset designanda, mittit oratores, quorum princeps fuit idem Cardinalis, S. R. E. quem superius dictum est venisse ex simili causa petitum Elisaben principem. Erant cum Enriquo Rege Methymnae complures ex regni primoribus, sed imprimis Magister Spatharius, Archiepiscopus Hispanensis, Episcopi Secontinus & Burgensis, Rodericus Pimentellus Comes Beneuentanus. Quo cum venisset Cardinalis, honorificeque esset exceptus, vsus est eadem prope oratione, qua in petenda Elisabe principe antea fuerat vsus, commemorans Gallorum, atque Hispanorum Regum antiquam amicitiam, sociosque Penates, quod foedus dicebat nunc arctiori vinculo

DECADIS PRIMAE.

posse connecti, si Regis filia traderetur coniux duci Aquitaniae. Ostentabat praeterea Gallorum Regis potentiam, si inter duos principes de regni possessione decernendum foret. At Rex Enriquus, & quod sorori erat infensus, & a Magistro Spathario pulcherrime subornatus, non habita iuris iurandi ratione, quo illam principem declarauerat, non curans, quod ex tam turpi facinore multa sequerentur mala, Respondet se libentissime uelle facere, quod petebatur, seque daturum operam, ut quamprimum fieri posset, filia princeps, regniq; haeres, a cunctis iuraretur. Et ne res aliqua ex causa interpellari posset, dixit se statim uelle exequi, quod spondebat. Itaque comitatus, quibus dictum est proceribus, & Gallis oratoribus, coepit tendere iter Butracum, ubi erat Ioanna iunior cum Ioanna matre. Quae aduentate Rege profecta est in occursum, cum filia uirgine iam nubili ad quatuor millia passuum stipata ex primoribus Marchione sanctae Iulianae, & Comitibus Cluniensi, & Tendillano, alijsq; compluribus ex eadem familia uiris nobilissimis. Atq; ita in medio agro utriusq; consistentes, pro pudor, Hispani sanguinis, illi iudem, qui ad tauros Guisandi, atq; iterum ad Ocaniam Elisaben iurauerant principem, nunc eandem abiurarunt, atq; in eius locum Ioannam antea abiuratam, regnorum Hispaniae principem, haeredemque iure iurando rursus sanxerunt, perinde ac si, ut clauus clauo sic iuramentum periurio refingeretur.

Sponsalia Caroli cum Ioanna celebrantur, & Enriquus literis Ferdinandi & Elisabes principum inculatur.

Caput. III.

Tempora, o mores, strenui milites illi, & duces, qui sub priscis regibus fuere, cum pro religione, atq; pro republica multum sanguinem fudissent, equum, & arma merebant, qui regni fines propagabant, pauca agri iugera, quasi magnum uirtutis suae praemium assequebantur, sic Hispana respublica in dies crescebat. At nostri proceres pro iuris iurandi contempta religione praemia petunt. Alius perfidiae suae praemium urbem paciscitur, alius municipium, alius arcis praesidium, unde iniquam possit exercere dominationem, agrosque populetur, alius tertias decimarum ad comitatus limitaneorum decretas, alius ex decimis regalibus decies centum millia dipondium annua, alius vicies, alius tricies, alius Episcopatum, alius Magistratum, & quisque pro sui sceleris magnitudine debitam mercedem. Quod nisi ciuitates, & populi sibi ipsis consulissent, seque integros venturis principibus reseruassent, actum erat de pulcherrima Hispanorum republica; nullam certe hodie haberemus. His transactis Cardinalis procuratorio nomine ducis Aquitaniae & noua Princeps se inuicem coemittentes, ille promissis arris, haec spe regni dotalis ex more antiquo, & Romanae ecclesiae consuetudine, sponsalia contraxerunt, signatae tabulae, dictum foeliciter, ingens coena sedet, nihil aliud defuit, nisi ut iaceret gremio noua nupta mariti. Inde Segouiam regiam urbem profecti, unde Cardinalis cum caeteris oratoribus collegis dimissus est. Et populi, ciuitatesq; & optimates, immo uero optimus quisque audita sponsaliorum celebritate, quasi iam Galli transcenderent Pyreneum, & ex altera parte cogentur exercitus ad decertandum armis ciuilibus, ita miserebatur fortunam Hispaniae, ita flebant omnes casus impendentes, & quaecumq; solent in bellis intestinis accidere. Erant tamen pleriq; omnes in Ferdinandum & Elisaben animo propensiores, oderantq; in dies & Regem, & Magistrum tanquam omnium impendentium malorum autores, concinnatoresq;. Sed Magistrum imprimis, qui nouam Aquitanorum ducis

Sponsam curauit, vt in potestatem suam redigeretur, quo pignore vti, atq; abuti posset regia potestate pro arbitrio suo. Quo nuncio ad Ferdinandum Elisabethq; principes delato, cum intelligerēt omnia iam ad arma spectare, constituerunt antea, quam aliud quicquam molirentur, obtestationibus ipsum Regem ab incepto detertere. Qui si nolet abistere, illum diris imprecationibus execrari, tanquam artificem & fontem malorum, quæ inde prouentura forent. Literæ autem in hunc fere sensum scriptæ. Superiori anno misimus ad Celsitudinem tuam literas cum mandatis, in quibus continebatur excusatio, quod te inconsulto iniimus foedera coniugalia, quodque id non est a nobis peractum eo animo, vt regiam Dignationem tuam læderemus, quin potius, vt liberius illi obsequeremur, inferuiremusque non tanquam alieni, sed vt filij obnoxij, atque obæarati, cuius animi nostri certa quædam pignora nos daturos esse pollicebamur.

Responsum est certi nihil potuisse nobis rescribi, nisi re communicata prius cum quibusdam ex regni primoribus, quos Celsitudo tua erat ad hoc ipsum conuocaturus.

Quod responsum expectantes nihil interim omisimus eorum, quæ probos atque obtemperantes filios facere decuit, tum honorifice de humanitate tua, & loquentes, & sentientes, tum etiam alios ad illud idem faciendum exhortantes. Testes sunt complures ciuitates, & municipia, quibus suauis, vt tibi, tuisq; iussis obsequerentur, atq; imprimis ornatissimum hoc oppidum Valladolum, quod a Celsitudine regia plane deliciuerat. Quod si aliud officium nostrum desideratur, parati sumus illud crebrius obsequiorum resarcire. Erit itaque tuum iubere, nostrum vero iussis obtemperare. Cum vero supplicationis nostræ oraculum expectarem, non modo nihil responsum, sed etiam facti sumus certiores te animo in nos hostili excitare exterarum nationes genti nostræ inuisas in perniciem, euerisionemque reipublicæ Hispanæ, quodq; ægrius ferimus, id non tam arbitrio tuo, quam suasu quorundam hominum, qui neq; tuum obsequium, neq; publicam utilitatem, sed propria commoda sequuntur. Nam quæ alia potuit esse causa tantæ nouitatis post iuratam a te imprimis, deinde a cunctis summatis, & infimatis regni successionem nobis per iura diuina & humana debitam, cum præsertim nihil omiserimus eorum, quæ filios erga parentes facere oportuerit? Quod si nos cum eo simus animo, non impetramus tanquam a patre, at liceat nobis obtinere tanquam a bono viro, iustoque iudice, vt ius nostrum non amittamus.

Id autem quo pacto libere possit fieri nos hanc rationem excogitauimus, nisi alia potius tuæ videbitur prouidentia. Constituatur municipium natura, arteq; munitum, idq; teneatur præsidio quatuor ex regni primoribus ex vtraque parte duobus, qui sub fide publica præstent securitatem de suo iure disceptantibus, atq; etiam ipsis iudicibus de causa decernentibus. Eo conueniant omnes omnium ciuitatum Hispaniæ procuratores & viri religiosi probatæ fidei, idēq; doctissimi quotquot in regno parari possint, qui persancte imprimis iurati se decreturos, quod ex iure decernendum esse censuerint.

Audiant rationes, quas vtraq; pars pro suo iure tuendo attulerit. Quorum sententiæ ex hoc tempore nos staturos pariturosq; neq; vnquam prouocatos pollicemur, cui discrimini causam nostram subijcimus, ne ciuilibus, atq; peregrinis armis diuini cultus obseruatio intermittatur, & regni tranquillitas perturbetur. Atq; vt ad breuiorem numerum iudices redigantur, simul etiam, vt suspecti reijciantur, liceat vtrique parti quinquagenos, aut centenos, aut quotquot visum fuerit ex omni numero reprobare. Quod si, vt plerumq; fit, inter ipsos iudices non conuenierit, est Petrus Verascus Comes Phariensis vir bonus, idemq; sapiens, vel vtriusque partis, vel potius omnium consensu huius

modi iudicatis. Is cum quatuor viris religiosis, quatuor ordinum praelatis beatorum Francisci, Dominici, Hieronymi, Cartuxensis, qui & ipsi iure iurandi addicti pro arbitrio suo atque conscientia decernant, atque componant inter partes, quid sequi, aut quid fugere debeant. Quando igitur non sine vlla doli suspitione submittimus causam nostram iudicio talium virorum, petimus, obtestamurque per ipsum, qui est iudex uiuorum & mortuorum scrutans corda & renes Deus, ne deneges nobis id, quod nec infimo cuiquam ex tuis subditis denegare potes. Quod si neque hoc quidem impetramus, ipsam cœli pietatem, quæ talia curat, imploramus, quæ distribuit cuique pro meritis, his præmia, illis poenam. Nos plane omne scelere immunes erimus, tibi omnia reipublicæ, atque diuini cultus detrimenta imputabuntur. Vale. Ad hæc omnia Rex nihil respondit aliud, quam ipsam potius sororem fuisse autorem omnium malorum, quæ ex illo connubio prouentura erant, quando se inuito immo etiã prohibente ausa esset maritum sibi quærere. Mala igitur omnia quæ ominabatur in se ipsam, atque in eos quibus talia placebant, potius esse retorquenda.

Sepulueda, Arunda, Agreda, Turdesellæ municipia
Ferdinando & Elisabe principibus se dedunt.

Caput III.

T principes habito Regis responso, quo tutiore in loco essent, ex Domnis, contulerunt se Methymnam ad flumen Siccum, quod municipium erat Hispaniarum Archithalassi, ibique aliquot dies manserunt expectantes quid Rex interim moliretur. Magister vero ille Spatharius, cui nihil vnquam satis fuit, petijt a Rege artis suæ stipendium Sepuluedam municipium ornatissimum, quod sibi, atque posteris suis hæreditario cederet iure. Quod Rex non grauate, quemadmodum & alia huiusmodi multa concessit, paratus etiã donare quicquid per improbitatē ille ausus esset petere. Id fuit initium, vt vrbes, oppida, municipia, castella, & arces non habita vlla Regis ratione desciscerent, quando videbant patrimonium regale tam facili ex causa dissipari. Sepuluedani itaque facti certiores de municipij sui alienatione munire oppidū vallo & fossa, reficere muros, & pinnas, disponere pluteos & propugnacula, intēdere tormenta & machinas, parati vitā pro libertate pacisci. Magni virtute, quos non validissimus hostis, non iniqua Regis iussa, & interminationes flectere potuerūt. Sed quia deerat illis tam præclari facinoris autor adsciuerunt sibi principes, ad quos videbant eius oppidi quemadmodū aliarum omnium rerum possessionē ex iure peruenturā. Qui nuncio accepto, ne amitterēt occasionē, accurrerūt. Itaque in hunc modū oppido sunt potiti, atque ex eisdem oppidanis disposito præsidio profecti sunt Complutum, vbi erat Archiepiscopus Toletanus, ibique per aliquot dies morati sunt. Per idē vero tēpus Arundā ad Duriū municipiū pulcherrimū, quod erat decretū Ioannæ Regine sumptibus, pulsus, qui eiusdē Regine nomine res administrabāt, se quoque principibus dediderūt. In eorūdem quoque potestātē venit Agreda municipiū itē celebre, quā Rex donauerat Ludouicū Cincinnatum Comitē Methynæceli. At oppidani quanquam ex hoste detrimenta multa pertulerant populatis agris & parte oppidi ambusta, nihilominus tñ se in libertatē vendicarūt. Per idē quoque tēpus castrum Inui præses, qui longe lateque per vias publicas perque agros, vicoseque grassabatur, præsidio occupauerat oppidū Turdesellas ad Duriū flumē. Id hac ratione venit in principū potestatem, Erat Alphōsus Quintanilla vnus ex familiaribus Elisabes principis,

vir ingeniosus & prudens, & cuius opera posteaquam principes rerum potiti sunt, fuit in rep. singularis. Is egit cum quibusdam oppidanis, vt deceptis vigilibus, & circuitoribus ostenderent aditus, per quos principum milites auxiliares in munitiones penetrarent. Re composita Princeps ipse cum Duce Albanorum intempesta nocte bipartito agmine oppidum adorti sunt, alteri a Durij fluminis parte secreto scaphis, cymbisq; inuecti: alteri a parte fluminis aduersa, tandemq; admissi oppido sunt potiti. Praeses vero per tenebras fugiens in castrū inuise recepit. Haec quatuor municipia venerunt in dicionem principum, anno a natali Christiano Millesimo Quadringentesimo septuagesimo secundo.

De morte Caroli Aquitaniae ducis. Laborat quoq; Enriqus, vt det filiae sponsum Alphonsum Lusitanorum Regem, & deinde Enriqum Enriqui filium.

Caput. V.

A NNO in sequenti Carolus Aquitaniae Dux, cui auibus sinistris Ioannam filiam putatiuam, immo nec putatiuā quidem Enriqus Rex desponderat, veneno extinctus est, cum esset Oeasone Vangionum Aquitaniae municipio nobili. Fuerunt qui opinarentur a Ludouico fratre Gallorum Rege perpetratum id facinus, propterea quod sentiebat cum Ducibus Britannorum, Burgundiorumq; accerrimis hostibus Regis alijsq; quamplurimis, quin illius perniciem coniurauerant. Qui nuncius cum ad Enriqum Regem peruenisset, doluit plus quā pro materia, cum praesertim hominis ingenium esset, vt ille doleret nihil, quod soleat homini dolorem incutere. Itaq; exclusus illa spe aliam viam aggressus est. Agit per nuncios cum Alphonso Lusitanorum Rege, vt conueniant ad pacem Augustam, quae ciuitas est in collimitio vtriusq; regni commentaturi, scilicet de rebus ad vtriusq; regis vtilitatem spectantibus. Igitur constituto loco, & tempore conueniunt ad praescriptum. Qui collocti inter se quaedā communia; paucaq; ad rem pertinentia, caetera quae ad sponsalia conducebant, egerunt per amicos, & familiares. Petebat Lusitanorum Rex arraboni, siue pignori earum rerum, quae spondebantur, certas quasdam vrbes, & municipia, & castralla, arcesq; in limitibus vtriusq; regni: id quod Enriqus nullo pacto praestare poterat, propterea quod illius vires, & potentia erat iam per exigua, atq; multo minor auctoritas in alienandis maxime rebus, quae ad regale patrimonium pertineret. Quare nihil est effectum ijs de rebus, propter quas eo conuenerant. Fuit suspicio Lusitanorum Regem declinasse coniugium illud propositis condicionibus, quas intelligebat adimpleri non posse, re autem vera alias fuisse causas, siue quod diffidebat iuri neptis ex sorore, eo quod iam erat diuulgatum Reginae sororis adulterium, neq; poterat salua conscientia huiusmodi vxorem ducere, cuius dos iniuria foret repetenda. Siue quod intelligebat dari sibi acerrimum competitorem Siciliae Regem, qui praeter suas vires quae erant alioqui satis validae, haberet in regno, de quo certandum erat, complures ex primoribus sanguine, & affinitate propinquos, atq; alios complures amicos ad haec ipsius Regis Siciliae propria. Quid quod iam prauiudicata, atq; adiurata erat, regni successio Elisa-be principi ab optimo quoq; viro, atq; vrbiū, populorumq; procuratoribus. Itaq; ex superioribus causis colligebat, non tam dari sibi eo nomine vxorem regno dotatam, quam bellum quod in perniciem suam, suorumq; complures annos videbatur duraturum, atq; infecto negotio digressi sunt. Exclusus ea quoq; spe Enriqus Rex, iniecit

DECADIS PRIMAE.

animum alio. Erat Enriqus Ioannis Tarraconensium Regis ex Enriquo fratre nepos, quem posteaquam ex vulnere, quod VImetano prælio acceperat, diem suum obiit, perinde atq; filium ex se genitum educarat. Huic Enriqus Rex destinat despondere, quam volebat nuncupari filiam, vt inter patruales de regno dotali disceptaretur, agitq; per Rodericum Pimentellum Beneuentanum Comitem, qui erat Enriquo propinquus arctissimo sanguinis vinculo, vt ascisceret illum ex Tarraconensi prouincia, exposita causa cur inde venturus esset. Factus igitur a Comite certior omnibus de rebus, non accepto, neque petito a patruo Rege comite, properat ad regni spem, tamen si sciebat, cum patruale sibi fore decertandum, cuius aduentus Enriquo Regi fuit incundissimus.

Magister sancti Iacobi disturbat Ioannæ sponsalia cum Enriquo Enri-
qui filio, Obtinet Madriti arcem, Petique Segouiensem.

Caput. VI.

INTER Spatharium Magistrum, & Comitem Beneuentanum illius generum erat non obscura similtas ex eo, quod cum esset Comes in ipso articulo magistratum illum assequendi, focer quibusdam cauillis anteuertit negotium, ac veluti ex generi manibus extorsit dignitatem, quæ post regiam in Hispania habetur omnium prima. Videns itaq; Magister Comitem fuisse autorem euocandi Enriquum alioqui propinquum suum, veritus ne si ad regni fastigium aliquando peruenisset, inde sibi labe aliqua suboriretur, contulit se ad artes consuetas, ccepitq; disturbare nuptias, cum præsertim sponsa foret in potestate sua. Cùm Rex instaret perducere rem ad id, quod iam diu concupierat, Magister causabatur inimicitias cum genero, atq; proinde cum Principe futuro, petebatq; a Rege arcem Madriti, quo posset tuto in curia permanere, quandoquidem Rex municipium illud frequentare consueuerat. Arx illa tenebatur præsidio ab Andrea Caprario, quem Rex præfecerat domui suæ villicum, & cui ex amicis fidebat plurimum. Is semper fuerat autor reconciliandi Magistrum Regi, iam inde ab eo tempore quo desciuerat, sequebaturq; partes Alphonfi fratris, & Magister ipse fatebatur se eo nomine multum Villicodebere, sed in hac re, quæ sibi esset tam conducibilis, & opportuna: non debere illum, dicebat, sibi obsistere, cum præsertim alijs in rebus, quæ ad illius vtilitatem, honoremq; pertinerent, posset illi gratificari. Quod si animus erat, qualē se esse profitebatur, ex lege quæ de amicicia est a philosophis constituta, negocium erat dimetiendum. Ea est, quod amicus debeat reddere amico, si ex ipsius paruo detrimento sequantur amico grandia commoda: & quæ poterant esse maiora quam sui capitis securitas: quæ proculdubio sponderi videbatur arcē illa occupata militiq; sui præsidio munita. Sed nihil villici preces, nihil officiorum commemoratio, nihil querelæ, atq; parum grati animi inculpationes valuerunt, quin Magister ex præcepto Regis arce potiretur. Qui factus voti compos nihilominus nuptias interturbabat causatus iterum pericula, quæ sibi inde tam a genero, quam a futuro Principe impendebant, neq; satis illi esse ad sui capitis incolumitatem tutandā Madriti arcem, nisi etiam Segouienensis adiungeretur, propterea quod illud quoq; oppidum, & maiori quidem anni parte Rex frequentaret, se autem non posse consistere, nisi vbi Rex senatusq; regius, & curia esset. Quod si impetraret, se daturum operam pollicebatur, quemadmodum ex Regis voto omnia conficerentur. Cæterum Rex intelligens se delusum Magistris doli, & quod post traditam illi arcem Madriti, petebat rursus Segouiensem, quam si tra-

deret, suspicabatur pari ratione aliud quicquam petiturum, coepit subindignari Magistro, neque enim id palam facere audebat, veritus ne si beneficium beneficio non cumularret, omni sua spe fraudaretur, & amicum qualitercumque fidum perderet, maxime cum in illius potestate filia esset, quam cupiebat Enriquo infanti quamprimum collocare.

In ea igitur perplexitate positus, dubiusque quid faceret secutus est tandem aleatorum perditum illud consilium. Sic ne perdidit non cessat perdere lusor. Imperat praesidi, ut tradat Magistro arcem. Is erat idem Andreas Caprarius, qui coepit illudere Regis iussa, dicens nihilomagus magistrum effecturum, quae pollicetur arce obtenta eo argumento, quod qui vna in re fidem sefellerit, credibile esset, & in altera simili paria facturum. Inde Magistri cum Regis villico inimicitiae confirmatae, neque id iam occultis odijs, sed palam, donec ventum est ad arma, Magistro nitente oppugnare arcem, praeside non modo propugnare, sed ipsum oppugnatorem vrbe, atque suburbio pellere, id quod factum est, nec difficulter quidem. Nam & portae urbis, & templa, ceteraque munita loca tenebantur a praeside, in quem oppidani erant propensiores, uti in bonum ciuem, potioreque causam defendentem. Magister vrbe pulsus, se Madritum contulit. Per idem tempus Petrus Mendoza Episcopus Secontinus a Xysto Pontifice huius nominis quarto creatus est. S. R. E. Cardinalis sub titulo sanctae crucis, vocatusque est deinceps Cardinalis Hispanus. Idem praeterea diebus Michaelus cognomento Lucas, quem Rex comestabilem creauerat, per tumultum a Mentefena plebe armis obrutus est, in cuius locum sufficitur Petrus Verascus comes Pharius, idemque Regis cubicularius maximus.

De aduentu Vicecancellarij Cardinalis in Hispaniam, & quod Enriquus redit in gratiam cum sorore principe, & deinde frustratur.

Caput. VII.

ANNO insequenti, qui fuit quartus & septuagesimus supra millesimum quadringentesimum. Rodericus. S. R. E. Cardinalis Vicecancellarius cum potestate legati de latere venit in Hispaniam.

Qui primo suo aduentu coepit agere de concordia inter Enriquum Regem, & sororem, coniugemque illius principes designatos, quibus imprimis curauit Magistrum reconciliandum, quod intelligebat illum esse inimicitiarum caput, atque interpellatorem pacis. Caeterum Rex cum videret ex ea cum Magistro reconciliatione consilia sua impediri, & ipse per amicos egit, quemadmodum principes in gratiam secum redirent, qui cum eius accitu venissent Segouiam eos benigne excepit, atque verbo, & opere illos honorifice tractauit. At principes ediuerso se posthac Regi obsecuturos, neque ab illius voluntate deinceps vnguem transuersum declinatuos professi sunt, simul etiam se illi ostensuros dicebant, quibus praestigijs a quibusdam hominibus eluderetur, qui non ipsius Regis decus, non reipub. utilitatem sed sua propria commoda sequerentur. Hic reditus in gratiam, Magistro permolestus fuit, coepitque & ipse nouas aliunde amicitias quaerere. Venit itaque Collariu, quod municipium erat Ducis Alburquerqueri. Is erat qui putabatur a cunctis subditiuae principis alterius pater. Agitque cum illo de moliendis rebus nouis contra factionis aduersae partes, sed imprimis contra Regis villicum, qui conatus suos in obtinenda Segouensi arce impederit. Interim homo callidus, & qui nihil vnquam intentatum

DECADIS PRIMAE.

nihil inausum relinqueret, secreto Regem sollicitat, si vellet omnia ex voto sibi succedere, filiamque sine controuersia cui destinarat, matrimonio tradere, atque proinde dum uideret nullo interpellante regno potiri, atque post obitum certam regni hæredem filiam relinquere, vno facto hæc omnia facillime posse confici, si principes simul & Archiepiscopus Tolitanus cum Andrea Caprario in vincula conijcerentur. Ex altera quoque parte Comes beneuentanus, qui summopere cupiebat propinqui sui cum subditiua principis nuptias quamprimum confici, Regem ad properandum facinus extimulabat. Cæterum Rex homo natura quoquo versus impelli leuissimus, simuletiam maturandi filiae matrimonij cupidus, neque minus Toletani præsulis puniendi auidus, non veritus fidei, atque violatæ amicitiæ iura soluere, non abnuuit scelus oblatum. At quod peragendum constitutum est, ut milites clam intra urbem certis in locis disponderentur, qui signo dato erumperent ex composito, remque conficerent. Non defuerunt, qui Regi dicerent tam pessimi exempli facinus non attentandum. Posse enim fieri, ut ciuitates, & populi indignitate rei permoti iudices, assertoresque accurrerent, ipsiusque regis capite lueretur, quicquid consiliarij pessimi delirarent. Certiores facti principes omnium, quæ aduersum se gererentur, Ferdinandus in castellum munitissimum Turocanum se recepit. Elisabe vero vxor, tametsi admonebatur a cunctis, ut & ipsa quoque ad tempus secederet, voluit potius fortunam suam, atque amicorum fidem experiri, magnoque animo, magnaque sui fiducia perstat in vrbe, curatque per Regis Villicum, cæterosque amicos fidos portas, & templa, & vrbis loca munitissima præsidio firmari, ne quid detrimenti ab aduersarijs capere posset. Rex cum videret se frustratum sua spe, cessit urbem sorori, secque Madritum contulit, quem euestigio secutus est Magister, ut odij stimulos acriores admoueret in sororem, coniugemque ipsius, atque imprimis in Villicum Segouiensis arcis præsidem, tanquam in præcipuum excludendi ab vrbe Regis autorem.

De castri Iulienſis arce Magistro sancti Iacobi tradita, deque illius obitu & concertationibus inter competitores Magistratus.

Caput. VIII.

INTER vrbes & municipia, quibus Rex Magistrum donauerat, fuerant castra Iulia, quod oppidum vulgo dicunt Trogilium, & ingenio situs, & ciuium opulentia in Lusitania nobilissimum. Eius arcem sub fide publica tenebat præsidio Gracianus quidam cognomine Sefius, qui nolebat Magistro possessionem cedere, quamquam esset id sibi a Rege crebro imperatum: causatus nescio quos sumptus, quos in munitiores, & milites præsidarios distribuisset. Qua de causa Rex eo profectus non potuit alia condicione Gratianum arcis præsidio extrudere, quam si hæreditario iure concederetur illi castellum sancti Foelicis Callaicorum cognomento.

Quo die tradita est arx, cui Magister suo nomine tradi voluit, ipse ex abcessu quodam pernicioso in altera maxilla oborto diem suum obiit in vico sancte Crucis, qui distat a castris Iulij, austrum versus, duodecim millibus passuum. Cum animam singultaret moriens, quærebat identidem ab abstantibus, an Iulienſis arx præsidio suo iam esset tradita.

Pulchra in morte cogitatio, atque vitæ exactæ simillima. Sed pro Deo immortalis quæ dissimilis hic Epaminūde illius Thebani, qui cum apud Mantineam quæ prælio Lacedæmonios superauit, patria pugnans vulnus illud lætale accepisset, noluit ferrum ex vulnere tra-

here, quoad audiuit victoriam penes Thebanos esse, quærens quo in statum Thebanæ foret. Hic vero quærit moriens, an arx iniuria, & contra remp. sibi donata præsidii suo per manus, uti aiunt, tradita sit. Sed neque qui precio arcem prodidit, superuixit diu. Si quidē a sancti Foelici sui inquilinis, lapidibus per tumultū obrutus, poenas suæ proditiōnis debitas exoluit. Ex obitu Magistrī aliquot secutæ sunt simultates, atq; Spathiferorū ordinis dissidium inter duos acerrimos Magistratus competitores Rodericum Manricū Parietinum Comitem eiusdem miliciæ commendatarium a Secura, & Alphonsum Cardeniēsem prouinciæ Legionensis cōmendatariū maximū. Cumq; illius ordinis duæ sint prouinciæ, Legionis altera, cuius conuentus est sub primore diui Marci, altera Castellæ, cuius conuentui præsidet Primor Vclensis, vterq; ex competitoribus curauit ab altero Primoribus fieri conuocationē tredecim cōmendatariorū, ad quos Magistri electionē ex ipsius ordinis cōsuetudine atq; decreto pertinebat. Parietinus namq; Comes conuocationem illam dicebat fieri debere ex antiquo ritu, a Primore Vclensi.

Commendatarius maximus ediuerso, a Primore sancti Marci, cum præsertim in ipsius ordinis constitutionibus esset definitum comitia debere fieri in illius prouinciæ conuentu, in qua Magister diem suum obiret, obiisse autē decessorem in agro Castroiuensi, qui proculdubio ad legionis prouinciam pertinebat. In hac controuersia suffragatoribus ab utroq; primore conuocatis, vterq; ex competitoribus eligitur, salutaturq; Magister, Comes parietinus Castellanae prouinciæ commendatarius maximus Legionensis. At parte ex alia Iacobus Patiequus Ioannis Patiequi decessoris Magistrī filius, idemq; Marchio Villenatum dicebat patrem cum adhuc viueret, abdicasse Magistratū in manus summi Pontificis, spectaretq; in dies Apostolicæ sedis confirmationē, habereque sui studiosos, fautoresq; non nullos ex tredecim viris, atq; imprimis Osornini Comitē Castellanae prouinciæ, cōmendatarij maximi suffragationē nō contēndam.

De institutione primi ordinis miliciæ Sancti Iacobi, & quomodo deinde propagatus est.

Caput. IX.

SED quando in Spathiferorū ordinis, ipsiusq; Magistratus, quæ dignitas post regiam apud Hispanos habetur prima, mentionem incidimus, neq; satis constat inter autores, quo tempore, aut quibus initijs, & per quos fuerit tam insignis militia constituta, visum est hoc in loco quid hac de re pro cōperto habeamus exponere. Sunt qui dicāt hunc ordinē coepisse sub Alphonso, cui foret cognomen casto, Christianæ salutis Anno circiter Vigesimo supra Octingentesimum. Sed neq; produnt, quis fuerit ordinis instituendi autor, aut quis illi tanta vectigalia donauerit, vnde tam numerosus exercitus ali possit, aut quid tam longo temporis spacio per ensiferos equites sit gestum, cum nulla ipsorum in historiarum libris, quos ego legerim, mentio sit habita. Quantum vero ex priuilegijs huic ordini cōcessis colligere possumus, hæc militia videtur initium habuisse sub Alphonso Hispanorum Rege huius nominis nono. Extat in monumentis Alexandri tertij Pontificis maximi, anno Pontificatus sui septimo decimo, salutis vero Christianæ sexto & septuagesimo supra Millesimum Centesimum in fauore ordinis priuilegium concessum. In quo refertur fuisse in Hispania temporibus illis, viros quosdam nobiles ordinis equestris, qui se ipsos, omniaq; bona sua Christi militiæ

deuouerunt, professi quoad uiuerent, se gesturos bellum contra nominis Christiani hostes Sarracenos, qui totam prope Baticam magnamq; Tarraconensis prouinciæ partem occupauerant, tenuerantq; per annos circiter quadringentos. Fuerunt autem ea tempestate equitum illorum facultates per quam tenues, quippe qui non multo plura quam viginti Castella, & ea quidem munitissima possiderent, quæ sub obscuris nominibus in ipso priuilegio numerantur. Per idem tempus Magister ipse, cui Petro Ferdinandi nomen erat, cum plerisque sui ordinis equitibus Romam profectus, suo atq; suorum omnium fratrum nomine, rem omnem cum personis Apostolicæ sedis subiecit, supplicauitq; ut ab eadē in proprios, ac peculiare filios admitterentur, traderetq; illis uiuendi normam, id quod est a Pontifice factum. Nam & illos in filiorum suscepit locū, & bona omnia sub Apostolice sedis patrimonio reposuit, normaq; uiuendi tradidit, quā deinceps in ordinē cum monitorio pœnali Magister Albertus, S. R. E. Cardinalis uir plane optimus, atq; eiusdem militiæ admodum studiosus, qua nostra quoq; ætate recensuit, confirmauitq; Iulius secundus Pontifex Maxi. Anno Christianæ salutis septimo supra Milleimum Quingentesimum. Ex paruo itaq; illo principio per quosdam incrementi gradus eo potentia hæc equestris ordo peruenit, ut nostro sæculo mille cataphractos equites bello armare possit, quas copias beneficio principū acquisiuit, ob insignes res gestas in bello, quod sine intermissione contra mauros Baticæ in iustos possessores ad hæc tempora gessimus. Nam & pugna illa memorabili, qua Miramolinum superauimus sub Petro Ario eiusdem ordinis Magistro singularem operam nauauit, quæ victoria parta est Anno salutis duodecimo supra Milleimum Ducentimum Hispanorum Rege Alphonso nono. Atque deinceps Ferdinando Rege in oppugnatione Vbetæ, & Cordubæ per quā strenue hic ordo militauit, sed præcipue in obsidione Hispalensi, ubi Pelagius Corrigia cognomento, ensiferorum equitum Magister firmissimum tenuit præsidium. Fuere deinde huius ordinis Magistri uiri splendidiissimi, quorum insigni opera in bellis Reges usi sunt, quæ contra nominis Christiani hostes Mahumetis cultores gesta sunt, unde militia hæc diui Jacobi nomine instituta ex præda hostium, Regumq; beneficia, & Pontificum benignitate opulentiam, ex crebris victorijs immortalē gloriam consecuta est. Sed de ordinis huius origine, atque regulæ primordijs fortasse plura hoc in loco, quā oportuerit dicta sunt, cum de magnis rebus satius fuerit omnino silere, quam pauca dicere.

De Marchione Villenatē comprehenso, & absoluto. Et de obitu Enriqui Regis, eiusq; habitu & moribus.

Caput. X.

ED ut eo, unde digressi sumus, aliquando reuertamur, dum Iacobus Patie quus Magistratus obtinendi causa suffragatores ambit, simulans innocentia sue fiduciam, sed re uera cupiditate quadam præcipiti Osornino Comiti, qui & ipse eo dignitatis aspirabat, se satis inconsiderate credidit, a quo ex insidijs, quas parauerat, comprehensus, & in arcem commendati sibi oppiduli Fontis dominæ cognominati, perductus custodiæ adseruandus traditur. Cuius rei nuncius cum ad Regem esset delatus, magis quam pro materia, & quam Regem decebat ægre tulit. Amabat namq; præ cateris omnibus amicis Marchionem, atq; illa potissimum causa fuit Osornino comiti cum comprehendendi.

comprehendendi, quod putabat illo pignore se habiturum magis propiciū ipsū Regem ad magistratus consecutionem. Erat autem Rex licet natura & voluntate abstemius, lithanicus tamen & nephriticus & ileosus, quibus morbis eo tempore vehementius vrgebatur. Qui tametsi a medicis prohiberetur iter facere, intentantibus immittens periculum, quod inde sequebatur, nihilo tamen segnius iter arripuit. Quem affectati sunt Cardinalis Hispanus, Comestabilis, idemq; Comes Pharius, Marchio sanctæ Iulianæ, Comes Beneuentanus, Comes itē Clunienlis, aliq; complures ordinis equestris primores. Conuenerunt præterea eodem, Archiepiscopus Toletanus, & Episcopus Burgensis. Qui omnes pro parte sua negotio insistentes, rem sic transegerunt, ut Marchio sub certis conditionibus tandem absolueretur. Coeptum est præterea ibidem agi, de cōcordia Regis cū principibus, sed dum altera pars Regē placat, exulcerat altera, nihil est confectum. Rex vero, cū in dies morbi conualesceret, nihil iam medicis promittētib; Madritum redijt, vbi vita defunctus est, quinto decimo posteaquā eo concesserat die, qui fuit tertius ante idus Decembris, Anno a natali Christi Quartus & Septuagesimus supra Millesimum Quadringentesimum. Regnavitq; annos viginti, Menses quatuor, Dies duos & viginti, Vixit annos quinquaginta. Depositū est corpus in cœnobio diuī Hieronymi iuxta Madritū, deinde non multos post dies, translātū est in monasteriū Guadalupi, vbi cū moreretur se humandū præceperat. Inferias duxit, curauitque funus, & cum deponeretur cadauer, & cum transferretur, Cardinalis Hispanus, qui Mausolæum quoq; illi, vt benefactori suo simulachrumq; faciendum locauit. Instituit præterea duorum sacerdotū collegium, qui bis illi cotidie parentarent. Testamentum quod cum solēnitate, quemadmodū dicitur, fecerit repertū est nullum, nisi quatenus cum moreretur dictauit pauca voluntatis suæ verba, quæ notis excepit Ioannes Quetanus, cui ex omnibus secretarijs maiorem habebat fidē. In quibus continebatur tantum dare se conficiendi testamenti facultatē, atq; voluntatis exequendę Cardinali Hispano & Marchioni Villenati. De principe vero, quæ diceretur ipsius filia putatiua fieret, quod ab eisdem testamētarijs & insuper a Marchione sanctę Iulianę & Arēuacorū Duce & Comite Beneuentano faciendū decerneretur. Fuit statura aliquāto præcior, corpore bene compacto, facie laciufcula, nasoq; cōplanato, citra deformitatē tamen. Delectabatur plurimum in venationibus, propter quas frequēter petebat solitudines, & loca deserta. Insumebat multū tēporis in musica, tum audiēs cantores, fidicinesq;, tum ipse per se fidibus accinens, & quidē cum vocis quadā suauitate. Erat mirum in modū edificandī cupidus, vnde & arces complures muniuit, adescq; sacras a fundamentis excitauit, monasteriaq; construxit: locupletauitq; vestigalibus, & donarijs. Fuit natura clemētior, quā regnorum gubernatores decet, profusior in largitionibus, quā regum magnificētia postulat, sed præcipue in excipiendis exterarum gentium legationibus. Vtebatur vestibus, neq; ex preciosa materia, neq; figura exquisitiori, sed qualibus mediocri conditionis ciues honeste vti possent. Exercitū pergrandē alebat, tū p̄torianarū cohortiū, quæ semp exuberaret in armis, tū etiā euocatorū, qbus vtriusq; summa fide stipēdia, statutis tēporibus reddi curabat, & hæc oīa vsq; ad regni sui annū decimū, ī dies cōualuerūt, vnde nō subditis modo, verū etiā finitimis Regib⁹ erat verēdus, cū subito paulatim oīa defluere atq; deinde in p̄ceps ire cœperūt, alteroq; decimo tantarū gloriā rerū intercidit, vt ne vestigiū qdē illius vllū relinq̄retur. Nā & amicorū suasu, quæ prima labes malifuit illi, p̄torianas cohortes emisit, qbus exarmatus cū voluptatibus suis indulget, primū ab ijs qbus fidebat, deinde ab alieniorib⁹ contēptui simul & ludibrio haberi cœpt⁹ est, atq; eo tandē calamitatis de-

uenit, vt ex publicis vectigalibus nihil aliud reciperet, quā quod per regni primores, gubernatoresq; ciuitatum licebat. Quæ omnia fortissime patiebatur, non tam ex insensibilitate, cum alioqui natura esset ingeniosissimus, quam ex quadā sibi innata animi equitate. Iocabaturq; sæpe in fortunam suam, nam fuit & in hoc emunctæ naris, ac per quā factus. Cum aliquando insimularetur quibusdā de rebus, quarum non erat sibi conscius, miror, inquit, cur me non insimulant quoq; quod monetam serio, quod de falsarijs dici consuevit. Cumq; illius iussis non obtemperaret quispiam, non abibit mihi impune dicebat, nemo enim me vnquam læsit, qui non euestigio debitas mihi penas exoluerit. Sed de vita & moribus plura, si contigerit nobis aliquando illus historiam latiori stylo prosequi.

PRIMÆ DECADIS LIBER

TERTIVS, ELISABE CVM FERDINANDO

coniuge Rex & Regina declarantur, & ex primoribus, qui obsequium exhibuerunt, qui resistere contumaces.

Caput Primum.

Quo tempore Enriqus Rex vita defunctus est: Elisabe princeps agebat Segouia. Quæ cum primum facta est de obitu fratris certior, inferias illi, iustaq; magnificentissime persoluit, seq; Regnam declarari, salutariq; ab omnibus curauit. Nam coniux ea tempestate aberat ex bello Ruscinonensi, multis negocijs in Tarraconensi prouincia implicitus. Paucis enim mensibus ante Ioannes pater Perpiniana obsidione a Gallis oppressus, suppetias a filio implorauerat, qui comparato quam maximum potuit exercitum ex Hispanis Tarraconensibusq; tum grauis, tum leuis armaturæ militibus, patrem de facienda sub iniquis conditionibus ditione cogitantem, repentino suo aduentu obsidione liberauit. Segouientes ciues editissimo suggestu facto, quo omniū ordinum viri conuenerant, signa vexillaq; regia substitulerunt, inclamantes identidem Ferdinandum Regem, Regnamque Elisaben iustos, legitimos, & indubitatos hæredes ac dominos Hispaniarum naturales. Ipsi deinde Reginae in subiectionis argumentum ex patria consuetudine manus exosculati, sub fide publica iurarunt, se futuros illi, atque suo coniugi subditos fideles, obnoxios, atque iusforum omnium obtemperantes. Comes deinceps Beneuentanus, Marchio sanctæ Iulianæ, Dux Albanus, Comestabilis, idemque Comes Pharius, Beltranus Dux Alburquerquerus, Comes Triuinius, Archialassus quoque Alphonsus Enriqui ipsius Ferdinandi Regis auunculus, alijque complures regni proceres, optimatesque ciuitatum. Ac præterea ex Antistitum numero imprimis Cardinalis Hispanus, idemq; Archiepiscopus Tolctanus, alijque Præsules eodem conuenerunt, qui Reginae fidem quoque suam, iure iurando simili obstrinxerunt. Quibus aliqua ex causa facultas veniendi non fuit, misere procuratores, qui suo nomine, idem munus exequerentur. Qui omnes postea eandem fidelitatem se præstaturus Ferdinando Regi, per sancte polliciti sunt. Is namq; accepto nuncio, rerum omnium, quæ gerebantur, ad Regnam

vxorem magnis itineribus contendit. Atqui alia ex parte Areuacorum Dux, Villenas Marchio, in cuius potestate adseruabatur Ioanna, quæ falso dictabatur princeps. Magister a Calatraua, Vrenas Comes, Marchionis vterq; patruelis, neq; eodem venerunt, neq; suos misere procuratores, qui obsequiū debitum Regibusq; nuper creatis exhiberi solitum deferrent. Areuacorum namq; Dux petebat Areuaci titulum, atq; Ioanni filio Magistratum a Traiani ponte cōfirmari. Marchio petebat Marchionatum, quo Ioannes Tarraconensium Rex fuerat superiori bello ciuili spoliatus, verebaturq; a Rege filio repetendum. Insuper & vrbes, municipia, castella, vectigalia, quæ pater suus Ioannes Patiequus ex patrimonio regali fuerat depeculatus. His adiungebat Magistratum diui Jacobi, quo pater fuerat perfunctus, debere sibi reddi, cū reliquis omnibus, quæ sibi hæreditario iure obuenerant. Neq; tantū ea efflagitabat, quæ ad se pertinere diceret, sed quæ ad fratres, ad propinquos, ad clientes, ad amicos, quæ omnia, si principes illis indulgissent, magnum regale patrimonium, atq; proinde resp. Hispana detrimentū pateret. At Principes interim tempori cedere, responsa in longum protrahere, dubios præmijs pollicitacionibusq; allicere, amicos honorifice alloquendo, comiterq; tratando in fide retinere. In perduelles nihil noui decretum. Creati sunt Quæstores maximi Gutterius Cardenius, quæ superiori parte diximus fuisse matrimonij conciliandi autorē præcipuum. Gondifaluus Cacionius, & ipse quoq; Reginae antiquus familiaris. Adiectus & tertius Rodericus Vlloa, qui & ipse Enriquo Regi fuerat quæstor quoq; maximus.

Legati ad Regem Gallorum mittuntur, qui de scedere confirmando, & de Ruscinone cum illo agant, interq; Regem & Reginam disceptatio.

Caput. II.

ATQVI Rex & Regina, vt aliquod specimen futurae gubernationis ostenderent, sæuire iusserunt iusticiæ administros ingrassatores, latrones, homicidas, depeculatores, reliquosque id genus facinorosos homines. Quæ res quemadmodum optimum quemque ad bene de republica sperandum crexit, ita criminosos alienauit, cōegitq; scelerum suorum impunitatem quærentes se perduellibus adiungere. Horum cum esset magna copia, ex qua partes aduersæ videbantur inualefcere, temperari iussum est ab hac iuris animaduersione, data maleficorum impunitate ab eadē die, in qua regni gubernacula inierunt. Ex antiqua præterea consuetudine obseruata inter Hispanorum & Gallorum Reges, vt cum eorum quispiam descenderet, alter de illius obitu fieret certior, missi oratores, qui Ludouico Galliarum Regi nunciarent Enriquum vita functum, foedusque & antiquam societatem renouarent, simul etiam Regem admonerent, vt si amici, si boni, si iusti principis munere fungi vellet, restitueret Ioanni Tarraconensium Regi comitatum Ruscinonis, quem illi Gothalamico bello sub certis conditionibus oppignerauerat, quibus non obseruatis ad pristinum dominum debere reuerti. At Gallus accepto nuncio de Enriqui obitu aliquot sui doloris argumenta monstrauit, atque ediuerso de noua Regis & Reginae successione oratoribus est gratulatus, velleque se libentissime antiqua foedera instaurare respondit.

Quod vero ad Ruscinonis comitatum attinebat, dixit se nihil ex conditionibus oppignerationis immutasse, quin potius deberi sibi summam illam aureorum stipendij nomine, quod bello Barcinonensi suus exercitus meruerat, velleque se mittere iuriconsultum, qui suam causam tueretur, doceretque penes se debere pignus retineri,

quoad stipendium sibi redderetur. Venit itaq; consultus, cum principes essent Valadoliti, disputataque est causa in senatu regio, cumq; nihil inter partes ea de re conueniret decretum, vt tam ad iuris disquisitionem, quam ad foedera renouanda mitterentur vtrunque oratores ad vtriusque regni collimitium, qui procuratorio nomine rem omnem transigerent. Per idem vero tempus, cum Rex & regina Segouiae agerent, ceptum est inter virum & vxorem de iure successionis, gubernationisque disceptari, non tam æmulationis dissidijque causa, cum alioqui omnibus in rebus esset inter illos tanta concordia, quanta nunquam inter alios binos coniuges fuerit: sed quod ea iuris disceptatione prospiceretur in futurum, ne regni administratio in aliam familiam transmigraretur, si filia superstite eademque hærede succederet ex propinquis is, qui esset ex consanguinitate proximus, id quod in Gallia alijsque in nationibus obseruatur. Ex primoribus Hispaniae, qui erant Regi sanguine propinqui asseuerabant, quandoquidem Enriqus sine prole decesserat, successionem ad Ioannem Tarraconensem Regem esse deuolutam, quippe qui esset Ferdinandi Tarraconensis Regis filius, atque Ioannis primi Hispanorum Regis nepos, eodemque iure ad Ferdinandum huius Reginae coniugem pertinere successionem, regniq; administrationem non quasi dotalis, sed quasi hæreditarij. E diuerso, pro parte Reginae obicitur ex legibus, atque Hispanorum consuetudine Castellanos præsertim, virili sexu ex stirpe regia deficiente, foeminas esse legitimas heredes, regniq; idoneas moderatrices, asseueranturque exempla iam inde ab infante Pelagio repetita, cuius filia Ormisinda cum virilis ille sexus liberos non haberet, in Legionensis regni hæreditatem successit, nupsitque Alphonso, qui Catholicus est cognominatus.

Odisinda quoque Froila fratre defuncto sine liberis in eodem regno successit, nupsitque Siloni. Eodem præterea iure Xanthia Ferdinandi cognomento Magni vxor ad eiusdem regni successionem peruenit, Veremundo fratre sine liberis extincto. E regione etiam Castellæ asseuerantur exempla, quod Eluira ex Vasconum Regina hæreditario iure obtinuit Castellæ Comitatum, cuius filius Ferdinandus primus Castellanos Rex fuit. Vrraca etiam, quæ Raimundo Tolosatum Comiti primum, & deinde Alphonso Tarraconensem Regi nupsit, Castellani atque Legionensis regni hæres fuit. Berenguela quoque Enriquo fratre immatura morte Palantiae intercepto, regni hæreditatem adiit. Catharina præterea Britanni Ducis filia cum Enriquo primi Ioannis filio omnium ordinum consensu adiurata est Hispaniarum Princeps. Idem e contrario asseuerabant, ex historijs nusquam exemplum reperiri in Hispania, quod relicta hærede foemina ex laterali serie quisquam in regni gubernationem adscisceretur quo iure Ioannes Tarraconensis Rex omnino excluderetur. Quod vero ad regni administrationem attinebat, pro parte ipsius Reginae obiectum est ad eandem pertinere, ad quam & regni dominium pertinebat.

Quod si quemadmodum legibus definitum est, regnum dotis nomine marito non potest tradi, neque gubernatio quoque. Nam quo iure, qui rei dominus non est, aut regale patrimonium administrare, aut in bene merentes ex regio censu collocare beneficia, aut arcium præsidia sub publica fide alicui potest credere? Hæc partium concertatio, tandem hunc in modum composita est, Regni hæreditatem successionemque ad ipsam Reginam pertinere tametsi foeminam, propterea quod esset vnica Ioannis Regis filia superstes a Regibus Castellæ & Legionis recto stemmate descendens, neque posse ad alium quemquam pertinere hæredem, qui per lineam late-

ralem ab eisdem Regibus descenderet. Definitum præterea ad eandem pertinere regni administrationem in tribus præsertim illis, quæ in parte superiori memorata sunt. Hunc itaque in modum rebus compositis, Regina his verbis Regem allocuta est.

Post disceptationis definitionem Oratio Regine ad Regem.

Caput. III.

N I L opus fuerat o iucundissime Coniux altercatione tam longa, ubi tanta est animorum coniunctio. Nam si, quemadmodum auditui ex quodam antiquitatum peritissimo, insponsalibus hæc fuisse verba sponsæ ad sponsum, ubi tu Caius ibi ego Caia, hoc est, ubi tu dominus, ibi ego domina, Cur mihi non liceat inde mutuari, ubi ego Regina, ibi & tu quoque rex? qui cum sis mihi Coniux dulcissimus, idem que dominus, non modo meus, sed rerum omnium mearum, quidquid ab his legum consultis decretum sit, nihilominus tu Hispaniarum Rex es, quam ego Regina, mihi que hoc animo sedet, æternumque sedebit, me atque omnia mea tuo arbitrio administranda permittere, cum præsertim futuri sint nobis omnium rerum nostrarum communes hæredes. Sed quando ita visum est regni primoribus, qui hoc negotium in controuersiam deduxerunt, non ab re fuerit hanc iuris ambiguitatem, quæ aliquando in dubium venire possit, ex legibus & consuetudine Hispanorum decidisse. Vides optime Coniux vnicam esse nobis filiam Elisabethen, ad quam, nisi quicquam Deus interim prospexerit, regni successio ex Hispanorum legibus pertinebit.

Quod si quispiam ex regia stirpe stemmate recto non descendens asseret rem Hispanam ad se pertinere, quia vir, non ad communem filiam, quia femina: labefactaret profecto, aut, quod Deus auertat, forsan posteritatis nostræ seriem conuelleret. Quæ res, quam sit indigna, vel miseranda potius, nemo est, qui non intelligat. Sed esto, sine vlla controuersia rerum, potiatur ex nobis genita, nubatque cuiuspiam externo principitum minus periculum inde sequetur, si regnorum gubernatio in illum transferatur? Fieri namque potest, ut ille quisquis est nobis futurus gener, arcium præsidia, publicorum vectigalium questuras, dignitates ecclesiasticas, atque publicos magistratus ad eos sit delaturus, non qui sint Hispaniarum indigens, sed qui exteri ac peregrini. Quare illa iuris decisio, quod ad nos attinet, nihil profuerit, nihil nocuerit, sed fuerint quasi quoddam præiudicium ad ea, quæ possunt aliquando contingere. Atqui Rex intelligens, quæ sunt ab vxore perorata non solum veritati consentanea, sed esse quoque iusta & æqua, imperatū est ab utroque, ut hac de re impofterum non disceptaretur. Constitutumque inter eos, ut diplomata, & dicta, literæque publicæ sub vtriusque nomine ederentur, quodque sigilli characteres sub Hispani, Tarraconensisque regni insignibus fierent. In moneta quoque percutienda vtriusque imago cum nominibus in typis excuderetur.

Villenatum Marchio & Archiepiscopus Toletanus præterdunt causas a Regis & Regine obsequio discedendi,

Caput. IIII.

V M hæc Segouia geruntur, Marchio Villenatum literas cum mandatis ad Regem Reginamq; mittit, quibus postulabat Magistratum sancti Iacobi sibi debere decerni, quo dicebat patrem suum Ioannem Patiëquum adhuc viuentem se abdicasse, ea conditione, vt sibi traderetur, quodq; subditua illa princeps, quæ suæ fidei credita erat, locaretur viro decenti pro personarum dignitate constituta dote. Quorum vtrumque si denegaretur sibi, se habiturum causam iustissimam, vt aliunde sibi rebusque suis prospiceret, quasi vellet interminari se facturum dissidium cum reliquis primoribus earundem partium studiosis. Ad hanc Marchionis postulationem, responsum est, tamen si Ioanna, quæ falso diceretur esse princeps, non erat ijs natalibus procreata, cum qua homines rerum nouarum cupidi possent in Hispania dissidium facere, cum satis constaret non esse neque vnquam fuisse habitam Enriqui Regis filiam, quodque Magistratus iam esset partim in potestate Comitis Parietini, partim Commendatarij maximj Legionensis prouinciæ, quorum vterque fuerat de republica Hispana pulcherrime meritis, vt tamen res ad concordiam, regniq; tranquillitatem perduceretur, sibi placere Ioannam decenti marito collocare, libellosque supplices ad Pontificem maximum mittere, quibus peterent Magistratum eidem Marchioni a Sanctitate sua decerni, sed interim Ioannam sequestro deponendam, ne ante aut post illius nuptias quicquam emergeret, vnde Hispana respublica aliquid detrimenti pateretur. Ad hæc Marchio respondit se non traditurum mulierem fidei suæ creditam mortalium cuiquam, nisi cui fidem ipse haberet, cumque de sequestre non conueniret, cepit res in dissidium tendere. Marchioni accedebant omnes, qui scelerum suorum pœnas extimescebant, quicq; erant rerum nouarum studiosi, sed in primis eiusdem Marchionis fratres patruels, omnesq; illorum clientelæ, quæ per Hispanias longe, lateq; patebant. At Marchio interim perfidos inter nuncios clanculum agebat cum Alphonso Lusitanorum Rege, eodemq; Ioannæ auunculo, vt neptem ex sorore vxorem duceret, seq; habere dicebat eiusdē consilij socios ex primoribus Hispaniæ tantam multitudinem, quæ sufficeret rem inceptâ conficere. Archiepiscopus Toletanus, qui vsq; ad id temporis fuerat anceps vtras partes sequeretur, audita Marchionis rebellionē, cepit prætere tendere causas, quibus honeste posset a Regibus ad perduellium partes desciscere. Poscit ab illis munera, quæ diceret sibi promissa iam inde ab eo tempore, quo fuerant adiurati principes, & quæ fuerant iam in benemerentes collocata, petit & alia complura, qualia solent ab ijs, qui occasionē quærunt ab amicicia discedendi. Atqui Rex memor obsequiorum, atque hospitalitatis, qua fuerat aliquando vsus apud illum, cepit hominē placare, tum datis præsentibus, tum futurorum pollicitationibus, tum honorifice compellando, tum communes mittendo amicos, qui illum in fide retinerent, obtestarenturque ne vellet ab officio delistere. Ipse præterea Rex per se ipsum eadem omnia exequabatur etiam diuersorium adeundo, quem honorem ad ea tempora alteri præstiterat nemini. At ille nihilomags flecti, aut sententia sua peli potuit, quin immo quo magis rogabatur, eo obstinatius inceptis persistebat. Neque fuit, qui dubitaret, pertinaciæ suæ causam extitisse æmulationem, quam non dissimulanter gerebat cum Petro Mendoza. S. R. E. Cardinale Hispano, cui ex omnibus Rex & Regina plurimū indulgebant, cum esset Archiepiscopus alioqui natura factiosus, & qui plurimū delectaretur armorū strepitu, familiaq; nobilissimorum hominum ampliori. Atque ita cum neq; blandicijs, neq; precibus, neq; pollicitationibus

principum vllum reliquisset locum, frendens, fremensq; & minabundus ex curia discessit, stimulosq; perduellibus, facesque ad bellum ciuile concitandum admouit. Non multos post dies Rex, & Regina Segouia profecti Methymnā campestrem venire petieruntque a Duce Albano eiusdem municipij arcem, quæ ipsius præsidio tenebatur, id quod ille, haud grauate fecit, nam continuo arcem tradidit, cui principes tradi iusserunt.

Deinde Valladolidum iter facientes, ab oppidanis magnificentissime excepti sunt, vbi per aliquot dies omnigenis ludis, atque celebritatibus operam dedere. Veniebant præterea eodem ciuitatum, populorumq; procuratores, qui antea non venerant obsequium debitum sub fide publica oblaturi, inualescebantq; in horas causæ iustioris auxilia.

Marchio per literas Lusitanorum Regem ad bellum capeffendum hortatur, Regisque ad Marchionem responsum.

Caput. V.

INTEREA Marchio non cessat sollicitare, quos secum ad studia Ioannæ principis trahat, simulq; mittit ad Lusitanorum Regem literas cum mandatis in hanc sententiam. Iam sibi exploratum esse, quemadmodum ex obitu Enriqui Regis hereditas cum administratione deuoluta erat ad Ioannam filiam, quam omnes primores bis iam iure iurando declarauerant principem, regnique paterni hæredem vnicam.

Quodque Rex Siciliae, atque Elisabe coniux, humano, atq; diuino iure contemptorem Hispanam nihil omnino ad se pertinentem arripuerint. Ioannam ex sorore sua neptem, paterno, atq; auito imperio spoliata, non habere alium quemquam, ad quem confugeret, quam ad ipsum, quippe qui esset sibi auunculus, & quidē potentissimus, & qui posset illā solus ab iniuria vindicare. Obtestabaturq; vt puellam omni præsidio destitutam, aut cum regno dotali vxorem acciperet, aut propinquitatis iure, vt legitimus tutor non pateretur ab iniustis possessoribus bona illius occupari, idque fore factu facillimum, si comparentur vtrarumque partium vires. Habiturum se illum ex primoribus Hispaniæ belli firmissima roborata, atque imprimis se, fratresq; suos patruales Magistrum a Calatrava, atq; Comitem Vrenatem, nec non sororum suarū maritos, Gaditanum Marchionem, Alphonsum Aquilariū, Comitem Beneuentanum, Archiepiscopum præterea Toletanum, Ducemq; Areuaci atq; Alburquerqueri cum suis appendicibus, & clientis, atq; hi omnes hostes ex professo infestissimi. Quattuordecim quoq; vrbes, quæ nihil aliud expectant, nisi ducem, quem in bello sequantur. Quod si semel Hispanorum Regis sibi nomen assumpserit, atq; in ipsum regnum potenter penetrauerit, complures alios ex Hispaniæ principibus futuros, qui declarent odia sua in aduersarios, quæ nunc futuræ dominationis timore occultant. Adiungebat superioribus omnia Hispaniæ oppida in duas factiones esse diuisa, quarum altera necesse erat, vt Lusitanorum partes sequerentur. Iam vero quod ad ipsos belli gerendi Imperatores attinet, Regis Siciliae vires esse perquam exiguas, quippe qui esset in summa rerum omnium egestate, & in maximo aere alieno, & qui non modo non haberet, vnde posset stipendia militibus soluere, sed neque ad sumptus cotidianos pecunias, nisi emendicatas, aut violenter extortas. E diuerso Lusitanorum Regem habere exercitum robore, ac numero firmissimum. Habere pecuniarum tantam vim, quæ sufficiat ad alendam milites, quo ad res conficiatur. Habere commeatus, cæteraque alia belli adiumenta.

Cumq; semel per Hispanorum agros, vel vnam excursionem populabundus fecerit, fore vt ciues, oppidani, agricolae, mercatoresque illum sequantur, seque eius arbitrio, ac fidei continuo tradant. Adhuc Lusitanus, tametsi animo secum versabat, quantum facinus aggredere, quamque fore arduū cum possessore in ipsis regni penetralibus decertare, rescribit tamen velle se oblatam belli condicionem accipere, neque tantum ex sorore sua nepti regnum asserere, sed & illam cupere matrimonio sibi cōplecti. Sedq; ad breue tempus cum exercitu, quam maximo posset: intraturum per mediam Hispaniam, quia sibi via commodior videretur. Hortabatur praeterea Marchionem ipsum, vt coeptis insisteret, & quod maximo animo inchoauerat, multo maiori exequeretur.

Simul etiam scribit ad regni primores, ciuitatumque optimates, tam suarum partium, quam alienarum: ad illos, vt in fide retineret: ad hos, vt praemijs, pollicitationibusque ad studia sua pelliceret. Stimulabat eius animum repulsa, quam fuerat passus ex eo tempore quo Elisaben principem coniugio petierat. Regnandi praeterea immoderata cupiditas, imperijque terminos pulchritudo prorogandi. Obseruabatur illius animo, regni quod appetebat amplitudo, simul & opulentia, tantarumq; gloria rerum.

Sed anteaquam rem ipsam adoriretur, placuit experiri sui regni proceres, & quali animo erga se forent explorare. Consilio itaq; ex omnium ordinum viris habito, suam illis mentem aperit. Qui omnes vno prope consensu pedibus, manibusq; in Regis sententiam iere, siue quod intelligebant, id sibi animo sedere, neq; posse iam a proposito diuerti, siue quod illorū quisq; sperabat, aut ex bello praedam ingentē, aut ex victoria dignitates amplissimas, aut ex rerum nouitate fortunarū suarum accessiones, quorū omnium esset in Hispania per magna facultas. Dicebant praeterea non esse amplius hac de re consultandum, sed cum primum fieri posset, rem exequendam, antea quam hostium vires magis magisque inualescerent.

Lusitani Regis per legatos obtestatio, vt Rex & Regina
sua iuri suo cedant, cui respondent.

Caput. VI.

ERTVS propositi sui Lusitanus, compositis belli gerendi conditionibus cum Marchione Villenate, cum Areuacorum Duce cū Archiepiscopo Toletano, cum reliquis omnibus earundem partium studiosis mittit ordinis equestris virū quendam nobilem, qui procuratorio nomine desponderet sibi Ioannam ex sorore sua neptem, cuius rei facit per literas certiores ciuitatum optimates, orbisque Hispani proceres atque primores. Mittit praeterea oratorem Rodericum Solum equitem auratum, qui diceret Regi & Reginae, eo ipso tempore Valladoliti commorantibus, iam debere illis esse compertum Ioannam ex Ioanna sorore sua neptem fuisse filiam Enrici Regis legitimam, bisque iuratam principem, regni que haeredem, successricemq; bis declaratam, eoq; iure post obitum patris regni gubernationem ad eandem pertinere.

Se autem constituisse illam sibi coniugio copulare. Rogareq; illos, obtestarique: vt sibi regni possessione cedant, & ne se inuito rem ad illos non pertinentem attrectare vellent. Et quamquam suo iure, atque futurae coniugis nomine posset autoritate propria, haereditaria bona inuadere, se tamen velle tantisper a violentia temperare, quoad iure decerneretur, vtri debeat regni possessio cedere. Itaque debere illos

quoque interim se regni administratione abdicare, & veluti sequestro deponendam, donec composita lite, ex iure daretur bonorum possessio, cui dandam esse leges, iuraque decreuerint. Quod si nihilominus per stare obstinate vellent, neque ab incepto desistere, se ius suum armis vindicaturum, obtestabaturque Deum immortalem, ut omnia mala in illius caput conuerteret cuius fuerit culpa perpetrata. Ad hanc Lusitani principis legationem, Rex & Regina ex consultatione procerum, qui eo tempore in curia manebant, responsum est se mirari, velle cum causam tam iniquam suscipere, atque exulcerare, vulnus antiquum, & quod iam cicatricem obduxerat, cum praesertim sororis adulterium esset illi compertissimum, neptisque spurcos natales, vel ipso teste per omne Christiani nominis imperium diuulgatos. Neque tantopere mirarentur, si is qui huiusmodi causam defenderet, esset temerarius quispiam, & nullius consilij particeps. Rogabant etiam obtestabanturque ne violaret affinitatis, propinquitatisque tot pignora, ac praeterea inter Hispanorum Lusitanorumque Reges amicitiam, multis & illustribus officijs confirmatam. Neque auscultaret hominibus perditis, qui non aequitatis amore, sed propriae utilitatis cupidine ducti, aut suorum scelerum impunitatem querentes, non illi obsequium, sed negotium potius essent exhibituri. Meminisset etiam illos eosdem fuisse, qui per omnes Hispanias perque exteras nationes diuulgarint hanc Ioannam non modo non fuisse, sed neque esse potuisse Regis Enriqui filiam: ob eamque causam descivisse a suo Rege, comparatoque exercitu collatis signis contra illum depugnasse. Homines perfidos, qui quod nunc tuentur, antea impugnarunt, quod nunc abiurant, antea iure iurando sanxerunt. Recordaretur quoque illius temporis, quo Enriqus Rex offerebat illi coniugio hanc eandem Ioannam cum successione dotali, seque noluisse condicionem accipere, non ob aliam causam, nisi quod de regni hereditate sibi non satis ex iure constaret. Quae omnia si animo defocato, omnibusque mentis perturbationibus libero perspiceret, non aggredetur negotium, quod esset cum utriusque populi cedibus tot incommoda illaturum. Quod persistere vellet, neque ab incepto desistere, id potius iure ageret, quam iniuria, se paratos esse ius suum bonorum, atque proinde sapientissimorum virorum iudicio submittere. Nam quod ille de possessionis cessione dicebat tamtisper, dum de iure disceptaretur, neque iustum, neque honestum petere. Sim vero potius ferro, quam iure velit decernere, se curaturos, ut regnum quod Dei benignitate possident: viribus, & armis tueantur, imprimis Deum immortalem obtestantes, ut omnia mala quae inde secutura sunt, in illorum autorem, incentiuumque retorqueat. In hoc responsum Lusitanus orator dimissus est.

Rex & Regina Marchionem, atque Archiepiscopum frustra tentant in officio retinere, atque utraque pars se bello parat.

Caput. VII.

EX vero & Regina ex postulatione Lusitani, responsoque illius oratori dato perspicientes omnia iam esse hostilia, & ad arma spectare, ne quid tamen intentatum relinquerent, decreuerunt admonere perduelles, obtestarique ne vellent mala, malis accumulare: atque igni fomitem, oleumque addere camino, non quo timide, aut summis agerent, sed ut ostenderent cunctis, sibi non placere bella ciuilia, neque suorum ciuium sanguinis effusionem. Mittunt itaque bonos, atque prudentes viros imprimisque ad Marchionem, qui suaderent illi, ut aliquando in sanio rem mentem rediret, reduce-

rentq; in memoriam fuisse patrem eius, qui fuerit primus autor desciscendi ab Enrique Rege ad Alphonsum fratrem. Vnde quot Hispanæ reip. detrimenta sint secuta, neminem esse, qui ignoraret. Nunc vero filium patris vestigia insistendo, quid aliud esset, quam Patie quorum familiam ad Hispanorum perniciem principem lege quadam fatali fuisse ortam. Videret ne maiorum suorum scelera ipse cum posteritate sua lueret.

Recordereturq; originis familiæ suæ, quæ pari ex causa Lusitaniam amisit. Quis enim ignoraret Patie quos fuisse Lusitanorum exules? Quod si res suæ in eo statu forent, vt reparari nullo modo possent, neminem mirari, si in occasu proprio decerneret omnia secum inuoluere. Nunc autē si velit posse illum rupta, conuulsa refarcire. Vel le namq; ipsos publicæ utilitatis causa omnia errata illi condonare, atq; obliuione sempiterna delere. Qui ad Archiepiscopum missi sunt oratores, nihil benignius rettulerunt.

Respondisse namq; perquam superbe, ac minaciter, seq; habere iustissimas desciscendi causas, quod non sibi debitus honor haberetur, quodq; in alia fortuna promissis, pollicitationibusq; nunc in prospera fraudatus esset. Minabaturq; ostensurum se nunc, quid esset Archiepiscopum Toletanum ledere. Exulcerabat hominis atrocitatē Ferdinandus quidam Alarconius, cui Archiepiscopus nimium indulgebat, vir superstitiosus, ac plane impostor, & callidus, seu versare dolos, seu certe occumbere morti, quem Marchio subornauerat, præmisiq; corruperat, vt se in familiam illam insinuaret. Atqui Petrus Acunia Comes Hemerocalios, idemq; Archiepiscopi frater, cui fratris consilia non placebant: exhortabatur illum, atq; etiam liberius increpabat, quod ex causa tam leui, tam insignē communi familiæ vellet infamiæ notam inurere, quodq; iustissimorū principum gratiam, tot annorum obsequijs collectam, occasione minima effunderet. Hoc ipsum familiares, & amici, hoc ipsum orabant omnes, qui bene consultum illi esse volebāt. Sed qui obstinato animo semel obduruerunt, deteriores admoniti fiunt, quare neq; blanditijs principum, neq; fratris exhortationibus, neq; amicorum consilijs locum reliquit vllum, neq; magis incepto mouetur, quam si dura silex, aut stet marpesia cautes.

Ex insolēti Marchionis, & Archiepiscopi responso grandis amicorum secuta est immutatio, non eorum modo, qui suorum scelerum conscij nihil magis quam rerum omnium perturbationem optabant, sed eorum etiam, qui antea putabantur esse pacis amatores.

Nam viri religiosi, optimates, ciues, opifices, agricolæ, atq; fere optimus quisq; spemq; metumq; interdubij animo peiora verebantur. Omnes itaq; in duas factiones diuisi, suum quisq; Ducem insequi statuit. Lusitanū illi, hi vero Regem, & Reginam. Prima igitur prouidentissimis Hispanorum principibus cura fuit scribere ad ciuitates, quo in statu res esset, hortariq; vt vrbes, oppida, castella, muris, fossis, aggeribus, vallibusq; munitent: machinisq; instruerent, vigiles, circitoresq; adhiberent, excubias exploratoresq; dimiterēt, qui hostis consilia, quidq; moliretur, captarēt. Ad primores quoq; regni literas dederunt, quibus faciebant illos, & de Lusitani legatione, & de responso illi reddito certiores. Hortabantur etiam eosdem, rogabantq; vt ad belli expeditiones, quod proculdubio impendebant, omnes essent parati. Interim Lusitanus audito Hispanorum principum responso, simul etiam factus certior, quo animo in se forent Marchio, & Archiepiscopus, Areuacorumque Dux, atque eorum appendices: auxilia vndecunque potest sibi cōtrahit, & quam maximum potest exercitum, comparat, Hispanorumque perduelles admonet, ad certum diem sint in armorum procinctu, vt communi consilio, atq; ex composito vno tempore rem gerant.

Rex Valladolidi manet, & Regina Toletum proficiscitur.

Caput. VIII.

LRANT illa tempestate Valladoliti Rex & Regina, qui nuncio accepto de hostium expeditione, nihil amplius cunctandum esse rati, constituere, vt Rex Valladoliti maneret prospecturus citramontanis regionibus. Regina vero Toletum proficisceretur, vnde Bæticæ, aliasq; vltimontanas Hispaniæ regiones in fide retineret, prospiceretq; ne quid detrimenti paterentur. Fuerunt in comitatu illius duces Infantatus, atq; Albanorum, & comestabilis idemq; comes Pharius. Tentauit Regina ex medio itinere reconciliare sibi Archiepiscopum Toletanum, qui eo tēpore Compluti morabatur, non quo putaret illius vires in alterutram partem magni esse momenti, sed familiaritatis antiquæ memor, atque obsequiorum illius erga se in superiori fortuna. Voluit & ipsa præsens, hominem conuenire, Blandicijsq; ad pristinam familiaritatem reducere, sed verita est, ne ea res aut timori, aut maiestatis regiæ imminutioni tribueretur. Itaq; per Comestabilem decreuit experiri omnia, qui tametsi homo prudens, idemq; singulari quadam facundia præditus erat, nihilo plus ex eo potuit exculperre, quam qui ad illud ipsum antea missi fuerant, quam frater eius Comes Hemorocalius, quam alij propinqui & familiares, qui fere omnes præter vnum Ferdinandum illum Alarconium, quem diximus a Marchione subornatum, studebant ad iustiorē causam ipsum reducere. Atqui Rex cum videret in huiusmodi temporum motibus, omnia etiam tuta esse timenda, statuit ire Salmanticam, atq; deinde Zamoram, vt illarū ciuitatum optimates, decuriones ordinis equestris viri, atq; tribuni plebis, iurarent iterum in sua verba, renouarentq; fidem publicam, quam sibi, atq; Regiæ coniugi obstrinxerant, cum primum regnare cœpissent, id quod omnes præstiterunt, atq; imprimis Alphonsus Valentinus castrorum metatus, qui Zamoranam arcem præsidio tenebat. Taurum urbem noluit adire, quoniam illic omnia erant incerta. Et si enim arx oppidi tenebatur a Roderico Villoa regio quæstore maximo, Regisq; & Regiæ per quam studioso. Frater tamen illius natu maior Ioannes Villoa, disposuerat præsidia per loca vrbis munitissima, obfirmaueratq; contra arcem stationes latronibus armatis perpulchre instructas. Idem sæuiebat in ciues, quos putabat suæ tyrannidi obstaturos.

Nam & Enriquo Rege suspendio adegit Rodericum quendam regium senatorem, atq; pari supplicio extinxit alterum ordinis equestris virum, aliosq; complures nobilissimos ciues, quos dominationi suæ formidolosos existimabat, bonis spoliatos in exiliū miserat. Is igitur timens scelerum suorum debitas pœnas, statuit ad Lusitanum desciscere, illicq; urbem tradere, sperans se eo munere admissorum impunitatem assecuturum.

Erat castri inui præses, & ipse quoq; pariū facinorū conscius, atq; grassatorum, latronumq; receptator, qui non satis fidens Regis & Regiæ fidei publicæ, atq; promissis, quibus illum non solum patris criminibus donabāt, sed etiam se multis illum beneficijs cumulatos pollicebantur, deserta potiori causa Lusitano se adiunxit. Regina interim Toleti agens, ciuitatem populosq; finitimos confirmat, Bæticæ Colonias, & oppida: quæ illi ab initio obsequia sua detulerant, vt in fide permaneant hortatur. Suspectos & dubios, partim minis, partim pollicitationibus, ad studia sua trahere conatur.

In eos vero qui se hostes ex professo declararent, inimicicias bellumq; gererent. Roderico Manriquo Comiti Parietino, qui se diui Iacobi militiæ magistrum profitebatur, rei administrandæ negocium commendat. Ipsa Valladolum ad Regem proficisci

cur. Alcaracium oppidum non ignobile, ex patrimonio regum Hispaniæ diuulsam; præsidio Marchionis oppressum tenebatur. Oppidani vero indignati parere domino, qui non iuste, sed violenter in ipsos iniquam exerceret dominationem, de excutiendo ex ceruicibus suis iugo, deque se in libertatem asserendo, seque suis principibus dedendos agere incipiunt. Arma corripunt, arcem inpositam vrbi obsident; Marchionis amicos, & qui ab illo iuridicundo, aut vectigalibus exigendis præfecti erant, vrbe fugant.

Parietinum Comitem orant, vt auxilio veniat, aut copias auxiliares ad conficiendum negotium mittat. At ille non impiger cum præsentibus copijs accurrit, præclarum facinus illorum laudat, suamque operam ad id pollicetur: oppidanorum animos erigit, atque hortatur, vt arcem obsidione arctiori premant. Qui nuncius cum ad Marchionem peruenisset, cõtrahit copias, quã maximas potest, tam ex suis, quam ex amicis, quam etiam ex ijs quas Magister a Calatraua improcinctu habebant paratas, vt se Lusitano coniungerent. Cumque satis magno exercitu se ad soluendam obsidionem accingeret, iamque aduentaret, oppidanos trepidantes, ac dubios, iamque incepti poenitentes, Parietinus Comes, vt magno animo sint, neque se duce quicquam timeant, hortatur. Confirmavit illorum animos, opportunus aduentus Alphonso Fonseca oppidi Cauensis, & Alahegiorum domini, cum altero Alphonso Fonseca Episcopo Abilensi, quos Rex, & Regina miserant cum expeditis cohortibus in succursum illorum, qui arcem obsidione cingebant. Quo auxilio aucti stationes extra vrbe, & in agrum spectantes, firmiori præsidio muniunt. Itaque Marchio a dissoluendæ obsidionis cogitatione destitit, & in alias curas animum transtulit, atque imprimis oppida, & castella, arcesque sue ditioni subditas munit, ne incolæ, Alcaracenorum secuti exemplum, ad hostes desciscerent.

Ad Lusitanum præterea literas mittit, nihil esse actum, scribens, nisi properet, atque suo aduentu opem ferat, partesque dissipatas atque conuulsas confirmet. Arcis præses soluendæ obsidionis spe amissa, se cum arce Comitibus fidei ex pacto conuento tradit.

Marchio Lusitanum hortatur per literas, vt properet, & veniat.

Rex & Regina Lusitaniæ bellum inferunt.

Caput. IX.

ARCHIO cum intelligeret posse fieri, vt alia quoque oppida, castella, & arces, quæ pro illo stabant Alcaracenorum exempla sequerentur, literas ad Lusitanum dat, vt quam celerrime veniat, omnem benegerendæ rei in celeritate positam esse scribit, quod si remissius agat, fore vt partium suarum feruor, quem spes excitauerat, cum illius mora refrigesceret. Ioannam vero principem, quam Enriqus moriens illius fidei credidit, ab Ascalone in castra Iulia transfert, aut quo tutiori loco foret, aut si Lusitano nuptui tradenda esset, commodius inde duceretur. Lusitanus Rex, & si iam paratus erat, vt viam ingrederetur, hostiumque fines armis inuaderet, Marchionis tamen literis excitatus, rem exequi festinat. Veniebant cum illo omnes regni sui proceres, tam ecclesiastici, quam sæculares, quorum & ex ordine equestri elegantissimus, & strenuissimus quisque, sed neque superioribus inferiores cedebant, & armorum, & equorum, & ornamentorum apparatu, alij agros vendebant, alij oppignerabant, alij pretio viliori locabant.

Atque vt est hominum genus superbum, & arrogans, ex sumptuosiori cultu, facti arrogantiores, nihil non sibi pollicebantur, & imprimis Regis, & Reginæ Fugam in suam Tarraconensem,

raconensem, neq; spectaturos vel minimum fortunæ euentum. Partiebatur inter se profugorum spolia, deinde oppida, municipia, castella, vicos, agros eorum, qui fuissent Sicilia Regem Reginamq; coniugem secuti. Atq; ita Placentiam perueniunt, quæ tunc sub Areuacorū Ducis ditione erat: eodemq; Marchio deduxit, quæ se Hispaniæ Reginam profitebatur. Deinde in mediâ vrbis area suggesto Rex & Regina resident, dataq; & accepta fide spōsalia cōtrahūt, acclamāt Lictōres, & oēs, qui aderant, vna voce viuāt, viuāt Alphonfus Lusitaniæ Rex & Ioanna Hispaniæ Regina. Tunc nouorū Principum ex Hispanorū cōsuetudine manus auersas exosculātur, fidemq; suam illis iure iurando obstringunt. Habitaq; deinde cōsultatione, quo potissimū iter arriperent, Areuacū placuit, propterea quod & cōmeatu rerum omniū abundabat, & ad belli cū hostibus pacisq; cū finitimis res gerendas erat locus oportunus. Cæterum Rex & Regina cum accepissent nuncium earum rerū, quæ Placentiæ gesta sunt, atq; hostes Areuaci, hoc est, in medijs regni penetralibus confedisse, seq; Hispaniæ Reges iussisse appellari, & ipsi quoq; se Lusitaniæ Reges appellari, atq; Limitaneis in ipsam Lusitaniā bellū inferri iusserūt. A Paœcaugusta visum est Lusitaniā inuadere, atq; in ipsis regni penetralibus Nodarū castellū expugnant, & Regi Reginæq; Hispaniarū subiiciunt, qui arcis p̄sidium Martino cuidā Septempubliano ciuitatis Hispalensis Viginti quattuor viro credunt. Is triennio in fide permāuit Lusitanorum finitimos agros populatus, armenta pecudesq; in prædā agens, captos, nisi qui se redimerent, in vinculis seruans. Cūq; omnia hæc hostiliter exequeretur, nullius interim sceleris generi etiam inter suos pepercit. Tandemq; Lusitano accepto precio arcem prodidit. Cumq; patria extorris in exilio esset, alteramq; proditionem moliretur, deprehendi timēs, necitur, quo profugus exilium mutauit. Alphonfus quoq; Monroius, qui se Traiani pōtis Magistrum profitebatur, alia ex parte Lusitanorū fines transgressus Alegretum cepit, bieninoq; tenuit multa incommoda finitimis inferēs. Tandē q; a Lusitanis obsessus, cū non potuisset mitti auxilium, quo ab obsidione liberaretur, coactus est deditiōne facere. Alphonfus præterea Cardenius Legionensis prouinciæ Comēdatarius maximus, & qui se ex parte Magistrū militiæ sancti Iacobi profitebatur, sexaginta passuum millia intra Lusitaniæ fines pergrandi equitatu coacto excursiones maximas fecit, p̄damq; ingentem reportans, domū se recepit. In ea quoq; Tarraconensis prouinciæ parte, quæ inter Durium & Limiam flumina Lusitaniæ cōtributa est, & ea Gallicia, quæ e regione ad Septētrionem adiacet, nihilo secius excursiones populationes & latrocinia vtrinq; aguntur, atq; intra ipsos Gallicia terminos Petrus Aluarides a Soto maiori, qui pro Lusitano stabat, Tydem urbē, quæ ad Episcopiū Tydensē pertinebat, non magno negotio capit, iussitq; se eius regionis Vicecomitē appellari. Atq; vt est genus illud hominū a labore in libidinē: & ab alienarū rerū abstinentia procliue ad latrocinia & rapinas: post peractum bellum longo tempore apud eos mos ille perdurauit.

Lusitanus Gallorum Regem fecerat, Taurum & Zamoram capit, Hispanus copias parat, Lusitanum obsidit.

Caput. X.

Alphonfus Lusitanorū Rex auctus amplissimis regnorū titulis, reputās secum quantā rē inchoasset, quodq; sine ignominia nō posset iam ab incepto desistere, præter illos, quos in Hispania habebat, ex p̄fesso hostiū suorū hostes, statuit a finitimis auxilia sibi asciscere, atq; in primis a Gallorū Rege, cū quo sciebat aduersariū suum pro Ruscinonis Comitatu repetēdo belligerandi causas Tarraconensiū Principē eun-

DECADIS PRIMAE.

demque Regem Siciliae habere necessarias. Mittit itaque Legatos ad Gallum, atque per illos ostendit, quae iusto titulo Hispaniae regnum dotale possideat, se habere in ipsa Hispania ex primoribus partem maiorem potiorisque, & ad rem conueniendam nihil aliud deesse, quam fautorem moderatorisque, cuius auspicijs res tanta gereretur. Hunc esse unum Gallorum Regem, & praeter eum neminem Hispanos omnes estimare. Gallus suae gentis vitio non satis constans in foedere, quod iam inde ab initio cum Rege & Regina contraxerat, in quo de Ruscinonis Comitatu mentio facta erat, quae non reddere statuit, iuratum foedus abiurat, nouumque cum Lusitano icit. Et quo expeditior esset ad bellum Hispaniae inferendum, cum Eduardo Britannorum Rege, qui bellum Galliae illaturus ex Britannia ingenti classe cum exercitu quae maximo mare traiecerat: is namque veniebat in primis ut Carolo Burgundionum Duci suppeditas ferret, atque deinde, ut ipse per se auitas maiorumque suorum antiquas inimicitias persequeretur, transegit vero in hunc modum, ut induciae in septennium proximum constituerentur. Gallus Britanno centum coronarum aurearum millia statim daret, atque deinceps quotannis quinquagenos millenos, quodque Gallorum Delphinus, sicut enim a Gallis appellatur, quae Hispani Principem Regis regniisque heredem vocant, Britannorum Regis filiam duceret uxorem. Liber itaque in praesentiarum Gallus ab Oasone Aquitaniae oppido in Bardulia Hispaniae regionem bellum infert. Ioannes Villoa Taurum Lusitano tradidit, qui arcem expugnauit, quae pro Roderico Villoa fratre suo Questore maximo Hispaniae stabat, eidem Ioanni credit. Ioannem deinde Porrium, qui Zamoranae ciuitatis per partem populi facile Princeps erat, pollicitationibus allicit, ut urbem sibi tradat: generumque suum & Hispaniae Metatum, qui urbis arcem praesidio tenebat, secum inducat, ut suam factionem sequatur. Magnam pecuniarum vim illico se daturum promittit: atque deinde post rem peractam agri Zamorani ad certum incolarum numerum vicis & Castellis se illos donaturum. Quod cum Rex Ferdinandus pensisset, mittit ad illos nunciu, rogans, ut in fide permanerent, neque ius iurandum, quo se sibi Regiqueque consorti obstrinxerant, cum magna ipsorum infamia violarent, fideique suae ingentia praemia illos relatuos pollicetur. Quod si ad tenendam urbem gradiori praesidio erat opus, se missurum cohortes, quae illis viderentur sufficere. Ad quae Porrius rescribit, satis praesidij in ciuitibus esse, dolere vero se perfidiae insimulari, non se his maioribus ortum, qui talia facerent. Nihilominus tamen de prodicionis conditionibus cum Lusitano agit, atque accepto pretio urbem illi prodat, secumque in eandem prodicionem Metatum arcis praesidem trahit. Lusitani vexilla cum suis vulturibus attollunt, Regemque Hispaniae cum uxore identidem inelamitant. Urbe Rex potitus arcem eidem Metato credidit, pontis vero praesidium Francisco Valdesio Ioannis Porrii ex sorore nepoti committit, atque Zamoranis rebus compositis Taurum ad Reginam coniugem redit. E diuerso Rex & Regina copias suas recensent, euocantque omnes, quos ante monuerant, ut essent in procinctu, & parati ad bellum futurum, & qui equo mererentur, suas immunitates ex antiquo Hispaniarum more promittit, & alios quoque propositis premijs & honoribus puocat. Conuenerunt praeterea omnes ex omnibus oppidis, ciuitatibus, & municipijs totius regni, qui ab initio studia sua & obsequia obtulerunt, praeterquam illi, quibus alterius factionis Duces negotium facebant. Ex primoribus regni adfuerunt Petrus Medoza Cardinalis Hispaniarum cum illius fratre Iacobo Furtato Infantatus Duce, atque ex eadem Mendozarum familia duo illorum fratres Enicus Lupus Tendillanus Comes, Laurentius Suarius Cluniensis Comes, Alphonfus Enriqus Archithalassus Hispaniae, Gasias Aluarus Albanorum ad Tormim Dux, Enriqus Enriqui ad Alifstam Comes, Petrus Verafcus Hispaniarum Comestabilis, idemque Comes Pharius, Rodericus Pimentelus Beneuentanus Comes, Petrus Manriqus Triuinius Comes,

Petrus Oforius Asturicensis Marchio, Iacobus Sarmentus Salinarum Comes, Petrus Mendoza Montis acuti Comes, Ioannes Manriqus Castaneti Comes, Gabriel Manriqus frater eius Oforinus Comes. Alij quoq; summates & infimates Præsules, atq; ordinis equestris mediocriq; conditionis & opibus cenfiti viri superioribus accefferunt. Dux a Methymna Afindica cum sibi affectis Hispalensibus, & Aegabrensis Comes nō venerūt, sed neq; fuerūt vocatī, p̄pterea quod alteri cū Marchione Gaditano, q̄ Afindū opprimebat, alteri cū Alphōso Aquilario, q̄ per fauorē populī oibus omniū ordinū ciuibus imperitabat, erat dissidiū. Qui proculdubio diuersarū partiū habebātur, neq; dubitabant, quin Marchionē Villenatem, atq; totam factionē illā sequerētur, cum præsertim duæ illius sorores vtriq; essent nuptæ. Beltrana Cueva dubius erat vtrā in partē traheretur. Hinc amor in supposititiā illā, quæ vulgo putabatur esse illius filia, quod neq; ipse inficiabatur: hinc timor, quod in hui⁹ belli discrimine victoria in Regē & Reginā videbatur esse propensior. Hi omnes, quos enumerauimus, Valladoliti cōgregatis accesserunt, quos a Toledo Regina exciuerat, atq; obiter quos a Segouia & ab Abila locis finitimis coegerat, eūq; exercitū cum Regis exercitu coniunxit. Placuit debere lustrari militū numerū, censaq; sunt cataphractorū equitū quattuor millia leuis armaturæ octo millia, peditū vero ex Callaicis Asturibus & Bardulis Citracq; mōtanis ad triginta millia. Tot tantisq; copijs Rex auctus distribuit exercitū in quinq; & triginta cohortes, motisq; signis ad Dorij dextrā secūdo flumine Taurum petit, vbi eo tēpore Lusitanus erat. Qui, cernens hostem & militū numero atq; robore & populorū fauore lōge superiorē, continuit se intra muros vrbisq; munitiones, cessitq; tēpori, non ausus credere se campo Martiq; cōmuni. Hispanus ad quinq; horas in procinctu armorū ordinatisq; cohortibus in medio cāpo stetit, expectans an Lusitanus quicq; auderet, velletq; fortunā belli experiri.

ÆLII ANTONII NEBRIS SENSIS RERVM HISPANARVM AC HISPANENSIVM Historici Decadis Primæ Liber Quartus.

De nuntijs hinc inde missis, ac prouocationibus vltro citroq; ad pugnam factis, deq; penuria, quam exercitus noster est passus.

CAPVT PRIMVM.

FERNANDVS VBI SE FRVSTRA IN ARMIS esse, neq; ab hoste copiam pugnandi fieri videt, Gomezium Manricum ad Lusitanum mittit, qui hæc illi nunciaret. Meminisse eum debere, Rodericum Sotiam domesticum suum nuper a se missum, postulatū, vti Fernandus atq; Isabella eius vxor ex ijs regnis, quæ ad Ioannam eius neptim, quam vxorem sibi desponderat, attinere diceret, egredierentur. Per quem eundem eos benigne placideq; respondisse, mirari se, quod tantus Princeps, tot egregijs artibus præditus, rem tam arduam aggredi, tamq; iniustam petere vellet. Rogasse etiam se, ne tantam seditionem cedum, incendiorum, non solū in Castelle Legionisq; regnis, sed in ipsa etiam Lusitaniā excitaret, vt armis relictis, æquitatis iurisque partes amplexus, ab eo incepto, quod nulla ratione tutari poterat, desisteret. Quod cum minime facere voluisse, quin exercitu infesto eorum inuasisset regna, Regioq; titulo abu-

DECADIS PRIMAE.

sum esse. Proinde Fernandum hæc in summa dicere, se instructis copijs ad oppidum suū Taurum eo animo opperiri, vt laceffenti quouis modo responde ret. Petere se, vt ex tribus vnum, quod malit, Alphonfus eligat. Primum, vt ex ea parte regni, quam vi occupasset, regio etiam nomine, quod perperam sibi arrogasset, abnegato, quam primum egredia-
 tur. Si quod autem ius sponsa eius sibi esse contenderet, causa coram Summo Pontifice ageretur, quod is decreuisset, id vtrique parti ratum fore. Deinde, vt quoniam Alphonfus collatis signis cum Fernando se dimicare velle, professus esset, ne cunctaretur in pugna descendere, nullam per eum moram fieri. Quod si neutrum placeret, quoniam opibus & copijs impar esset, ne tot homines innoxij duorum causa prelijs & cedibus conficerentur, singulari certamine cum eo de regno certaret. Sperare Fernandum dei ope, quam iniuste Alphonfus id negocium aggressus esset, eo duello planum fore. Ad hæc Lusitanus per Alphonsum Ferreram respondit. Sibi ius esse Castellæ, Legionisque regna repetendi, vtpote sponso Ioannæ Reginae, quam Enriqui Regis filiam hæredem esse constabat. Cuique etiam tres regni ordines publico consensu simul & iureiurando patris regnum tradiderant. Quare postulare se iterum, vt Fernandus cū vxore sua Regina Siciliae a Castella, quam occupatam habebat, primum discederet, deinde placere sibi, vt coram Pontifice maximo ius suum vterque perfequeretur. Nam quod ad pugnam, ad quam Fernandus prouocat, attinet, se regni sui proceres vna cum copijs, quas diuersis in locis diuisas haberet, quam primum euocaturum, vt exercitu coactō in aciem descendat. Quod vero de singulari certamine Fernandus proposuisset, se id pro statu & communi salute omnium non detractare, modo inter ipsos prius conueniat, qua ratione, & loci, & pugnae inter vrumq; conferendæ periculum præstari possit, ne victor suo frustratur præmio, aliter enim frustra alterutrum victurum esse. Cuius rei firmitudinem alio modo obtineri non posse, nisi ab vtroque Rege Isabella simul & Ioanna, pro quibus ambo Reges in contentionem de iure regni venissent, obliues darentur. Quæ vbi Fernandō nunciata sunt, videri sibi respondit, Alphonsum verbis non armis de iure regni certare velle, frustra etiam ea causari Lusitanum, cum iudex præsto non esset, qui litem dirimeret, neque sibi honestiores validioresque causas de fore, quod Enriqus Rex cum regni sui proceribus, approbante etiam reū summi Pontificis Legato, Isabellam Principem hæredem declarasset. Accessisse item ex ciuitatibus Hispaniæ procuratorum omnium consensum iureiurando vallatum. Ad hæc Enriquum ipsum, paulo ante quam e vita decederet, Conuentum Segouia agere decreuisse. Vbi cōuocatis totius regni magnatibus & ciuitatum procuratoribus, de more maiorum regnum Isabellæ confirmaretur. Eiusq; decreti autores fuisse, cum proceres multos Castellæ Primates, virosque alios religione, cōsilio, litterisq; præstantes, Tum Marchionem Villenatem, qui nunc pro Lusitano staret. Conscium etiam sibi Alphonsum esse, si ex animi conscientia loqui vellet, quam nullo iure ad regni petitionem Ioanna niteretur. Iam vero quo liberius inter eos singulare certamen fieri, & victor victoria facilius frui possit, quando per alios Reges aut nationes securitas ea præstari nequiret, & res in longum protraheretur, hanc rationem iniri oportere. Vt duos pro se Castellanos Alphonfus, duos item Fernandus Lusitanos eligant, notæ probitatis & fidei viros, qui solemnibus sacramentis astricti, pari equitum numero ab insidijs & violentia campum certaminis tutum liberumq; reddant, vt in tali re fieri solet. Paratum esse se intra triduum, quod sua interlit, exhibere. Indecorum enim esse tantis Principibus, negocium id in longius tempus differri. Quod autem de obsidibus Alphonfus peteret, indignum nimis esse, Ioannam cum Isabella conferri, longe ma-

ximum inter vtramque esse discrimen, quod cum omnibus, tum Alphonso ipsi ignotum esse non poterat. Daturum se tamen Principem filiam obsidem, & alia insuper quæ ad præstandam fidem idonea forent. Rursum Lusitanus, nisi Isabella obses deponeretur, omnia irrita sibi videri respondit. Nam etiam si ipsi victoria obtigisset, bellum nihilominus aduersus eam iterum suscipiendum esse. Eo modo sæpe ab vtroque missis remisissisque nuncijs, vbi neque acie dimicare velle, & singulari certamini causas Lusitanum quærere Fernandus intelligit, prope oppidum Taurum ad Durium flumen castra locat. Triduoque ibi stativa habita sunt. Quo tempore tanta commeatus inopia in castris fuit, vt ad decem denarios in eas mensuras annona peruenerit, quæ pridie duobus aut eo minoris venundabantur. Quæ res indies magis ingrauescebat. Nullum enim frumentum aliunde in castra supportari poterat. Ex ijs namque oppidis & castellis, quibus circa Taurum Lusitanus præsidia imposuerat, eorum præfecti cum magna armatorum manu egressi, frumentatum euntes prælio lecessere, prædas vndique agere, importata omnia intercipere, denique itineribus interclusis nostros frumento facile prohibere. Quod cum Rex animaduertisset, de ratione belli cum Ducibus consultare coepit. Non erat enim, Lusitanum copia rerum omnium abundare, sibi non commeatum modo, sed pecuniam etiam deesse, vnde militibus stipendia persolueret, aliaque ad vsum belli necessaria compararet. Præterea hostem obsidione premi non posse. Nam neque Durius vado transiri poterat, & vltra eum magna vi militum opuserat, quæ egredientibus oppido Lusitanis obsisteret, quorum magna manus cum Rege mœnibus continebatur. Nullasque denique ad impugnationem pontis machinas habere. Placuit igitur, ne maius in exercitu detrimentum indies fieret, castra moueri. Hoc autem cum militibus ijs cognitum esset, qui ex ciuitatibus in auxilium Regis conuenerant, indignari primum quod cum tantas copias Rex coegisset, quibus facile bellum patratum iri omnibus persuasum esset, ita discederet, quin aliquid memoratu dignum egisset, neque enim eam posthac tantam vim militum contrahendi copiam fore. Deinde culpam in magnates reliquosque Duces transferre, quod ea Regi consulere, quæ non ex dignitate ipsius, sed ex usu atque dignitate sua essent. Qui non contenti seditionibus bellisque pristinis, nunc denuo protrahendi belli causas quærerent, vt interim ab vtroque Rege fauorem & præmia emererentur, suisque priuatis commodis consulere, & potestatem Regiam imminuerent. Postremo aliquot eorum Regem ipsum adire, proceres criminari, quod fidem ei debitam non seruarent, quod aperte illi imponerent, quod suæ ipsorum utilitatis potiusquã dignitatis Regiæ rationem haberent. Sibi ipsi Rex prouideret, se ad omnia, quæ aggredi vellet, patranda paratos esse, Regem suum non deserturos, quoad bellum conficeretur. Quæ cum magnatibus comperta essent, tumultus in castris iri coepit. His indigne ferentibus, quod a vulgo militum falsoque accusarentur, dum ex commodo Regis atque e republica cuncta prouiderent, illis in suspitione sua atque accusatione perseuerantibus. Denique Rex, vt qui vtrorumque fidem integram esse sciret, magnatum, qui vrgenti necessitati & damnis imminentibus occurrerent, militum, qui magna erga Regem suum pietate affecti nihil non formidarent, nunc hos nunc illos seorsum allocutus, magnates apud milites defendere, commeatum, rerumque aliarum inopiam excusare, belli denique difficultatem ostendere. Ad hæc militibus gratias agere, fidem collaudare. Sic animis eorum sedatis, non amplius immorandum ratus, castra confestim mouere iussit.

DECADIS PRIMAE.

Rex & Regina ex Segouienſi arce ærarium accipiunt, ex eccleſiſijs argenti dimidium. Villena & Requena capiuntur.

CAPVT. II.

Onclamatis vasis caſtriſq; deſertis, Hiſpanus Methymnã, atq; ex Turdeſellis Regina eodem tendit, ceceptumque eſt conſultari de conquirendis pecunijs, vnde cūq; honeſte poſſent, neque enim erat vnde militibus ſtipendia ſoluerentur. Nam in ſuperiori militia iam exhaustum erat ignotū illud argenti pondus & auri, quod Enriqus Rex in Segouienſi arce depoſuerat, quodque Andreas Caprarius arcis Præſes idemq; eiſdem Regis villicus Luſitano poſtulantem denegauit, Regique ac Reginae vltro tradidit. Quo factō magnam ab illis gratiam iniit, & Marchionatu Moiano & perpetuo arcis præſidio atque alijs compluribus beneficijs donatus eſt. Cumque ex ſuperioribus bellis & ex præſenti rerum omnium perturbatione ciuitates & populi eſſent extenuati, non ſunt auſi ab illis mutuo petere, aut imperata exigere, ne exactio illa eorum animos alienaret, atque a ſe in aduerſarium transferret. Plariſque omnibus viſum eſt, argentum, quod erat in eccleſijs diuino cultui dedicatum, in præſentes vſus debere mutuo accipi, idque non eſſe nouum, ſed iam inde ab antiquis temporibus atque etiam in lege veteri vſitatū. Vt pecuniæ & templorum vaſa, quæ ornamenti cauſa fuerant donata, in huiusmodi neceſſitates conuerterentur, quando & in ipſam ædium ſacrarum vtilitatem erogatio illa eſſet ceſſura, neque minus emolumentum prouenturum eſſe eccleſijs & monaſterijs, vnde argentum illud tolleretur, ex tranquillitate, quam bene iuuante Deo ſperabant omnes, quam ipſæ ciuitates & populi ex pace, quæ victoriam ſequeretur. Quid quod negotio conſecto ſupererat tempus, in quo poſſent ablata multiplicato ſcœnore reſtitui. Quod ſenatusconſultum cum ad Regem Reginaeque delatum eſſet, principio auerſati ſunt, atque a tali ſacrilegio abſtinendum eſſe cenſuerunt. Sed cum illos præſens neceſſitas vrgeret, neque inſtans periculum remedij moram pateretur, coacti ſunt ad proverbium illud, quod eſt frequens in ore Hiſpanorum. In extrema neceſſitate res Deo etiam dicatas non eſſe nefas ex ſacrario tollere. Conſtitutumque eſt, vt argenti dimidium tolleretur ex vasis, quæ diuino cultui minus eſſent neceſſaria. Cautum eſt præterea eccleſijs, vt ex tricies centum millibus dipondium, quæ in belli auxilium ciuitatibus & populis imperata erant, ſolutio fieret. Quod eccleſiarum Præſules atque omnis clerus habita ratione temporum & Regiæ neceſſitatis non grauate fieri paſſi ſunt. Primoribusq; monaſteriorum diui Hieronymi in ſua cuique prouincia ea cura demandata eſt, vt ſine vlla fraude argentum illud, aut tantum daretur, quantum fuerat acceptum. Interea Parietinus Comes, qui ſe Diui Iacobi militiae Magiſtrum dici volebat, & Aegabrenſis Comes iuſſu Regis & Reginae Magiſtrum a Calatraua & Vrenatium Comitem fratrem eius, & vtriuſq; patrualem Villenatium Marchionem bello laceſſebant. Atque imprimis ciuitatem Regiam, quæ grandi præſidio violenter a Magiſtro tenebatur, in libertatem aſſerunt, in obſequiumque Regis & Reginae reducunt. Deinde ex eo oppido municipia, vicos, agros & caſtella, quæ ditionis Magiſtri erant, bello vaſtant, aut a tributarijs vectigalia exigunt. Quod negotium impedimento fuit, ne a Magiſtro in auxilium belli Luſitano auxilia mitterentur, cum neque ipſe ad Magiſtratus ſui tuenda loca ſatis præſidij haberet. Comes deinde Aegabrenſis ex certis cauſis in Beticam ſuam ſe recepit, in Comitem Pa-

rietinum omnem rei gerendæ curam reiiciens. Ille vero ex ciuitate regia Veleſium ſe recipit, vt inde Marchionatus incolæ infeſtaret, aut tributa exigeret. Sed incolæ, quod Luſitanos totamque factionem illam oderant, libentius Magiſtro quam Marchioni ſuo tributa reddebant. Villenates oppidani cum cernerent finitimis in locis Regium Præſectum, qui ſibi cum exercitu ſubſidio eſſe poſſet, arcem obſidione cingunt. Marchionis clientes & amicos partim trucidant, partim bonis ſpoliatos oppido fugant. Ex Tarraconenſi prouincia venire auxilio copiæ, quæ obſeſſos adeo coarctarunt, vt paucis diebus ſeiſpoſ, arcemque victori dederint. Villenatum exemplum cæteri Marchionatus incolæ ſecuti, partim ſponte ſua, partim formidine in imperium ſe regium tranſtulerunt, ſed omnes Rex & Regina in tutelam ſuam repoſuere ea lege, ne vnquam a corona regia, vt aiunt, abalienarentur. Requenatis quoque arcis Præſectus, quam Marchionis nomine præſidio tenebat, cum intelligeret oppidanos de arce obſidenda cogitare, præuertit & ipſe illorum conatus, arcemque Regi & Reginae tradidit. His difficultatibus Marchio in anguſtias poſitus, neſciebat, quo ſe potiſſimum conuerteret. Angebant præterea illum reliquarum arcium ſuarum Præſides, vt mitteret pecunias, com meatus & ſubſidia, quibus poſſent munitiones fidei ſuæ commiſſas propugnare. Coactus eſt igitur quidquid militum habebat per cætera municipia, caſtella arceſque ſuas dimittere. Non minori rerum omnium difficultate laborabant Magiſter a Calatraua eius que frater Vrenatium Comes, & Dux Areuacorum aliique eiſdem ſectæ fautores, qui ex eadem cauſa non poterant Luſitano auxilia promiſſa tranſmittere.

Agitur de concordia cum Luſitano, ſed fruſtra. Burgensem arcem

Rex obſidet, Regina Legionis Germanicæ turres.

Caput. III.

AT QVI Luſitanus videns ſe ab iſis deſtitutum, quorum pollicitationibus moliri res nouas cœperat, ſimul etiam regni ſui penetralia diripi, agros expilari, Nodarum & Alegretum teneri ab hoſte, cogitans copiarum partem ad patriæ tutelam remittere, petit ab illis ex pactorum conuentorum formula, mittant quinque mille illos cataphractos equites, quos ſe miſſuros ad commune bellum adminiſtrandū polliciti ſunt, incuſans etiam illos, quod non ante miſerint, cum ſæpe fuerint ab ipſo requiſiti. At illi non minori perplexitate conuſi reſpondent, ſe habere in armis promiſſum exercitus numerum, ſed eo eſſe opus ad tuendas vrbes, oppida, caſtella & arces, quæ pro illo ſtabant. Se quoque ipſos multis periculis obnoxios, rerumque ſuarum detrimenta cotidie pati, vt illum ad regni faſtigium euehant. Quam temporis occaſionem Cardinalis Hiſpanus arripiens, ſecreto litteras ad Luſitanum mittit, conſulens, an placeret illi, vt cum Rege & Regina de concordia ageret, & quibus cōdicionibus ea de re vellet agi. Ad que Luſitanus, cū cerneret ſe deſertum ab iſis, quibus maxime fidebat, reſpondet ſibi placere cōcordiã, ſecus in Luſitaniã ſuã rediturū, ſi cedatur ſibi poſſeſſione Tauri & Zamoræ vrbiū, quas obtinebat, & Callaici regni, quæ omnia Luſitaniæ ſuę annecteret. Petebat inſuper magnã pecuniarū vim, quas dicebat ſe in militū ſtipendia reliquosque expeditionis illius apparatus diſtribuiſſe. Ad hæc Luſitani poſtulata per eundem Cardinalem magno animo Regina reſpondet, tametſi omnia ſub dubia etiamnum fortuna belli pēderent. Se tamen nō permiſſurã, vt vel minimus vicus ex regno a maioribus ſuis accepto imminueretur, eum e diuerſo nihil magis animo ſedeat, quam quemadmodum imperij fines propagare.

possit. Passuram tamen, ut pro redimenda Hispani orbis tranquillitate dependeretur illi tantum auri, quantum bonis viris vtriusque partis aestimatoribus videretur. Sed cum ea de re vltro citroque per honestos viros ageretur, neque satis inter partes conveniret, nunc eius a ciuitate Burgenli est allatus, qui diceret: Ioannem a stunica, qui pro Areuacorum Duce patruo suo arcem praesidio tenebat, militum auxilio ad id misso eruptiones in urbem crebras diu noctuque facere, ciues trucidare, praedas in arcem conuehere, iamque demolitum ex armorum vico ad tercentum domos, quae fuerant arcis munitionibus proximae, neque posse iam erumpentium impetus sustinere, nisi quamprimum sibi mittatur auxilium. Lodouicum praeterea cognominatum Acunia Burgensem Episcopum, qui & ipse factionem Lusitanam sectabatur, excursions longe lateque per agros facere, ad quas compescendas equitatum implorabant. Ad hunc nunciu Principes grauiter commoti, curam animi quam acerrimam intendunt, ut ciuitati bene de se merita, & quae totius regni caput esset, semperque habita fuisset, auxiliares copias quam primum mitterent, quas Rex cum gradiori exercitu mox sequeretur, qui arcem obsidione cingeret. Subsidiariusque militibus dati Duces Alphonfus Arellanius, Comes Aquilarius, Petrus Manriqus, Xanthus Rogius, Stephanus Villacrencsis. Qui cum primum in urbem uenerunt, stationes quam maxime possunt arci admovent, atque adiculae diuae genitricis proximae, quam vallo, fossa, ballistis, tormentis machinisque munierant, vnde facillius erumpere, commodiusque ciuibus detrimenta inferri possent. Ex arce praeterea per musculos egressi agros populabantur, frumentatores lignatoresque intercipiabant. Rex vero, quo in statu res esset, factus certior, conuocato peditatu ex Asturibus, Cantabris, Vasconibus, finitimisque populis, cum equitatu, quem pro tempore contrahere potuit, subsidio venire maturat. Venit quoque eodem Alphonfus a Villa formosa Dux ipsius Regis frater nothus. Venit magnus Comestabilis. Iubet Rex ab intima extremaque urbis parte muniri stationes, valloque ac fossa duplici arcem edemque illam sacram cingi, ne cui aditus aut reditus pateret. Interim Regina, quae Valladoliti manserat, a Germanica legione nunciu accipit: Alphonsum quendam cognomento Blancam secreto agere cum Lusitano de tradendis turribus, quas urbi superimpositas praesidio tenebat. Illa vero nihil morata illuc proficiscitur, ciues conuocat, arcis praesidem acceriri iubet, petit ab eo sibi tradi munitiones, quoniam e republica id esset. At ille cum tradendi mora faceret, praetextu sarcinulas exportandi, non antea permittit a se abire, quam imperata exequeretur, Xanthoque a Castella munitionem traderet. Ordinatis deinde rebus ciuitatis Valladolum rediit. Interim Rex non cessat parare scalas, ballistas, tormenta, aliasque machinas, quibus arcem oppugnaret, & quia aedes illa sacra videbatur oppugnatu facilius, simul etiam quod ea capta obsidio angustius praemeretur, iubet intendi machinas, atque quantum fieri potest ecclesiae admoventi. Inuadunt aedis munimenta omni genere missilium, scalas applicant, gradusque per ipsos nituntur, propugnacula muri prensare. At illi iam summa tenentes deturbant, oppugnantur, propugnanturque vehementer, utrobique cadentium gemitus, & plurima mortis imago. At Rex, cum videret suorum caedem, quamquam multo maiora damna inferebant obsessis, quam ab illis accipiebant, iussit tamen receptui canere, itaque ab oppugnatione desistere, vulneratos foueri, fessos recreari. Ipse vero pro concione omnibus collaudatis: praclarum, inquit, facinus hodie gestum est a vobis milites fortissimi, quod hostibus intra munitionum septa circumuallatis maiorem cladem intulistis, quam vos acceperitis. Sed hoc vos consolari potestis, quod illi contra patriam impia arma sumpserunt, vos pro patria in proditores insurrexistis. Illos scelerum suorum grauissima pecnae, vos pietatis vestrae debita

præmia expectant. Illos indelebilis ignominia, vos egregium decus manet. Nunc igitur re bene gesta ite domos, curate corpora, vosq; oppugnationi castrinæ parate, quam non opinor expectaturos, nisi illos rerum omnium desperatio agit precipites. Erant in ædificiis prælidio viri circiter quadringenti, quorum magna pars cæsa, maior vulnerata, reliqua exantlantibus laboribus defessa erat. Deerant præterea illis non solum fouendis vulneribus medicamenta, sed etiam victui necessaria. Itaque timentes insequentis diei futuram multo acriorem oppugnationem, cœperunt de facienda deditio cogitare. Erat munitionis Præfectus Ioannes quidam Sarmentus Burgensis Episcopi frater. Is paciscitur cum Rege suisque vitam membrorumque integritatem, quod facile impetrauit, non quod Rex victoriæ diffideret, sed quod natura erat clementissimus, & quod volebat rem conficere minori suorum sanguinis effusione.

Lusitanus parat se ad soluendam Burgensis arcis obsidionem, & Centifontani Comitum cum Lusitanis pugna tumultuaria.

Caput. III.

AEDIS munitione obtenta promouentur arcis stationes, obsessi angustius laborant. Nostris accrescit potiundæ arcis fiducia, illis propugnandi desperatio. Est in medio arcis impluuium, profunditatis immensæ puteus, vnica obsessorum aquationis spes. In hunc Rex imperat a sex partibus agere cuniculos. Quos cum hostes præsentiscerent cœperunt & ipsi transuersarios effodere. Neque segnior in visceribus terræ oppugnatio erat, quam in subdialibus. Sed eorum, qui obsidebantur, eo deterior condicio erat, quod numerus cotidie imminuebatur, crescebat rerum omnium penuria. Eos tamen vnica fauebat auxiliij spes, quod a Lusitano expectabant, idq; cum viderent differri, mittunt litteras cum mandatis ad Areuacorum Ducem, significantes, in quanta rerum omnium difficultate versarentur, futurumque, vt non possent diutius obsidionem hostium sustinere. Habebat Areuacorum Dux in ciuitate illa complures clientellas, tum per se ipsum partas, tum a maioribus veluti hæreditario quodam iure susceptas, ex eo tempore, quo arx sub fide publica fuerat ab Hispano Principe Stunicarum familiæ credita. Erat illius arcis præfectura non solum honorifica, sed etiam firmissimum sui patrimonij fundamentum, quod alioqui ab Aquilone in Austrum per totam Hispaniæ latitudinem diffunderetur. Is itaq; cum accepisset, præsidearios suos in tanta rerum omnium angustia versari, dat eidem Ioanni Sarmento litteras cum mandatis ad Lusitanum, quibus facit illum omnibus de rebus, quæ apud Burgos gererentur, certiorē. Quodq; si castellum illud, a quo, tanquam a capite, Hispaniæ regnum Castella est cognominata, in hostium potestate deueniret, se non modo facturum grandem patrimonij sui iacturam, sed neq; ipsum quidem facile regnaturum, si ex regni culmine deturbaretur. Cū præsertim vtriusq; partis fautores, & qui se indifferentes continebant, in hoc vnum certamen oculos coniecerint, spectantes, quem fortuna rerum sequatur euentum, haud dubium, inclinatos omnes ad victorem studia sua. Quare ipsum orabat, obtestabaturq; vt obsessis quâprimū ferret suppetias, nisi mallet hostibus cū regni possessione victoriā tradere. Stimulatus eo nūcio Lusitanus, reputās secū vera esse omnia, quæ ab Areuacorū Duce dicerentur, tametsi habebat copias imminutas ex eo nūero, quæ a principio belli ex Lusitania secū adduxerat, q; pars suorū desiderio ex lōga mora in patriā redierat,

pars ex cæli mutatione morbo erat extincta, pars in tumultuarijs quibusdã pugnis profligata, statuit tamen quantum posset exercitum contrahere, opemque obsessis ferre, anteaquam de facienda deditio cogitarent. Tauroque profectus Areuacum se cū præfenti exercitu contulit. Cui se Archiepiscopus Toletanus & Villenas Marchio coniunxerunt, perpulchre aliquot instructas cohortes secum adducentes, eidemque non modo auxiliares manus, sed etiam fidem suam iterum addixerunt, seque non agnituros alium Hispanorū Regē attestati sunt. Erat illa tēpestare Regina Valladolidi, quæ facta certior de aduentu hostis Areuacum mittit præfectos cum cohortibus ad loca finitima, Gutterium Cardenium quæstorem suum maximum Methymnam ad campum, Ioannem Syluium Comitem Centifontanum VImetum, qui non paterentur Lusitanos libere per agros vicosque excursiones facere. At Centifontanus Comes iuuenili ardore commotus egregium aliquod facinus moliri non desinit, rectaque Areuacum profectus, vbi se Lusitani continebant, in condēso quodam spineto insidias collocat, mittit excursores, qui agros populentur. Quosingentē præ se agentes prædam Lusitani facta ex oppido eruptione e vestigio insequuntur, quoad uentum est insidias. Vnde Comes prodians iubet ligna inferri, anteaquam subsidio augetetur hostium numerus, qui haud dubie erant adhuc multo plures. Militum sententia fuit anceps, erant enim qui dicerent cedendum esse temporī, propterea quod omnia essent hostibus superiora, numerus amplior, ex quiete peditum equitum equorumque recens alacritas, a tergo subsidia in horas succedentia. Nostris vero militum paucitas, ex noctis hesternæ laboribus corporum lassitudo, auxiliorum præterea nulla spes. Quare canendum esse receptui censebant, anteaquam hostes ab exploratoribus cognoscerēt, non esse dispositas, quas timerent, alteras insidias. Alij dicebant turpem esse fugam, neque committendum, vt Lusitani aliquando possent dicere, Hispanos ab ipsorum conspectu fugisse. Dum tempus consultando teritur, iam ultimis nostrorum excursoribus primi Lusitanorum instabant, neque poterant pauci multorum impetum sustinere. Missi qui ferrent opem laborantibus, crescunt vtrinque paulatim auxilia, donec totis viribus pugnari cceptum est. Editur strages maxima. Comes vero cernens hostium auxilia increbrescere, suos vero partim occisos, partim vulneratos, partim ex multo labore defessos in proximam se verrucam recipit, collectisque ex pugnis reliquijs VImetum contendit. At Lusitani non incruenta victoria potiti cum erepta ex hostibus præda spolijsq; Areuacum rediere.

Regina Lusitanum Burgos euntem subsequitur, Pallantiæque residet, Comes Beneuentanus Baltanasi capitur.

Caput. V.

LUSITANVS interim non cessat partium suarum fautores, vt ad præscriptum diem sibi adsint, conuocare, & quam maximis copijs ferre opem obsessis festinent, hortatur. Ipse cum Archiepiscopo Toletano & Marchione Villenati Pinnam fidelem, quod erat Comitis Vrenatis oppidum, proficiscitur: vt illic auxiliares copias exspectaret. At Regina eius rei facta certior Pallantiam ire properat. Erat in comitatu illius Cardinalis Hispanus, & Architalassus, Comesque Beneuentanus, & alij complures Hispanorum viri principes. Dimittitque exploratores & excubias, qui captent hostis consilia, vt quum primum iter arripuerit, faciant se certioreni, vt illum a tergo inse-

queretur, si Burgos ad soluendum obsidionem ire contenderet. Simul etiam, ut hostibus comatus intercluderet, disponit praesidia in locis Pinne Fidei finitimis, inter quos erat Baltanassium oppidulum neque arte neque natura satis munitum, sed muro semiruto fossaque non bene eruderata. Hoc sibi Comes Beneuentanus praesidio suorum collocando deposcit, unde multa incommoda hostibus inferre posset. Stationes in locis iniurie obnoxiijs disponit, vigiles Circitoresque distribuit, ne aduentu hostium repente opprimatur, alioqui erat animo tam excelso, ut nihil a partis aduersae copijs omnibus formidaret. Socij vero, clientes, familiares, & amici Comitem hortabantur, ut locum non multo negotio munitum desereret. Neque enim Lusitanos quieturos quoad illummunitione tam propinqua deturbent, idque haud difficulter effecturos, quando tot aditus oppugnationi paterent. Sed ille neque precibus neque exortationibus ullum reliquit locum, quin potius in incepto praestans excursores cotidie mittit, qui populentur agros, pabulatores, lignatores, frumentatoresque intercipient. Atqui Lusitanus videns se ab hostibus contemni, paucosque intra macerias parietesque potius quam muros se continentes comatus sibi intercludere, decernit Castellum oppugnare, atque tam insigne opprobrium ex oculis tollere. Arripit iter nocte intempesta, atque sub lucem per ruinosas murorum partes Castellum agmine octipartito iubet oppugnari. Muri erant formacei ex terra sine calce, quos longa dies & ruina caeli deiecerant, magnaque ex parte per intervalla nudauerant incolas. Eos aditus Lusitani inuadunt. Stationarij milites vigilum Circitorumque clamore excitati ad loca sibi designata accurrunt, sequunturque ab hostibus non tam muro quam acie defendunt. At Comes hortatur suos, quemque nomine proprio cum honoris praefatione appellans stationes circuit, laborantibus auxilia submittit. Hinc spes oppidi capiundi, illinc desperatio, si hostis admittatur, utrorumque animos irritat, neutris pedem referentibus. Editur utrobique strages maxima, vis vi repellitur. Atque ita partim instando, partim cedendo, pugnatum est ad horas vespertinas. Bis Lusitani fuerant intra munitiones recepti, bisque sublato clamore Beneuentani hostem in murorum ruinas deturbant. Sed tandem per muri partem diffractam irrumpunt Lusitani, obstantes impellunt, fundunt, fugantque per vias, omnia disturbant. Comes cum paucis ex suorum numero angiportum quendam occupat, ubi fortiter pugnas vulneratur, capiturque. Lusitanus ea victoria spoliisque superbus cum Comite aliisque principibus viris quasi in pompa triumphi praemissis Pinnam Fidelem redijt. Eam calamitatem Rex & Regina magis quam pro materia aegre tulerunt. Nam praeter id, quod Pimentelorum familia est in Hispania facile princeps, Comesque ipse per se vir ingentis animi, atque rei militaris peritissimus, talem amicum tamque obsequentem suae partis socium amisisse, non poterant non dolere. His duabus cladibus per praefectos acceptis, Regina se cum reputans, hosti ex victoria elato creuisse animos, simul etiam, quod rumor increbrescebat, illum habere iter ad Burgensis arcis obsidionem soluendam, contrahit praesidia, quae per locos hosti finitimos disposuerat: ut cum primum ille castra moueret, ipsa e vestigio consequeretur, copiasque suas cum mariti Regis exercito iungeret, aut ex communi consilio alter a fronte, alter a tergo hostem ancipiti pugna distraherent. Rex quoque non cessat interea obsidionem urgere, tormentis ac machinis munitiones pertundere, cuniculos in arcem agere. At Lusitanus videns nostrorum vigilantiam, alterius in obsidione praemenda, alterius in auxiliaribus copijs undique contrahedis, seque duobus exercitibus futurum impari, si foret illi collatis signis cum hoste decernendum: simul etiam, quod audiebat, Zamoranos velle ad hostes deficere, diuertit ab

DECADIS PRIMAE.

instituto itinere, vt Zamoram Taurumq; validiori præsidio firmaret, putans illas duas vrbes esse regni futuri vel maxima fundamenta, propterea quod erant & ciuibus frequentes & Lusitaniæ suæ confines, eoque consilio Areuacum redijt. Erat Areuacorum Ducis coniux Leonora ex Pimentelorū familia Beneuentani Comitis soror patruelis, quæ illis temporibus non modo omnem Ducatus administrationem sustinebat, sed etiam coniugis affectus moderabatur. Ea cum Lusitano agit, quemadmodum Comes cū socijs, qui in eadem fortuna fuerunt, ex fide, quam victi victoribus dederant, soluerentur, ea conditione vt partis aduersæ arma non iuuarent. Dantur obsides Comitis filius primogenitus, tria oppida ornatissima sequestro ponuntur. Maiorica, Portellum Villa alba, quæ Lusitanus firmissimo præsidio instruxit. Comes itaque solutus fide, tametsi magnis conditionibus inuitaretur, vt studia sua in Lusitanum transferret, noluit acquiescere, sed in reliquum belli tempus medium sequestremq; se exhibuit.

Marchio amissa Ocania, quam præsidio tenebat, Lusitanum hortatur, vt traiectis montibus ad Carpetaniam veniat.

Caput. VI.

A NNO insequenti, qui fuit a salute Christiana sextus & septuagesimus supra millesimum quadragintiesimum, in ipso statim anni exordio Ocanienses, quibus Marchio grauissimum imposuerat præsidium, ceperunt agere cum Centifontano Comite cumq; Ioanne Ripario, qui eo tēpore Toleti commorabatur, de tradendo per illos municipio Regi & Reginae, modo ipsi ad tempus adessent cum exercitu. Atq; imprimis oppidanos ob suspicionem domo pulsos a Marchione reuocant, vnoque omnium consensu præsidiarios milites oppido pellunt. Accurrunt ex templo a Centifontano Comite subsidia, quæ sequitur cū Toletanis cohortibus Ioānes Riparius. Regina eius rei facta certior oppidum Roderico Manriquo Spathifetorum Magistro tradi iubet. Hoc nuncio permotus Marchio, simul etiam videns opes maximas & patrimonium, quod a patre acceperat amplissimum indies minui, cōmeatum a Lusitano petit, & quam maximis potest itineribus in Marchionatum suum peruenit, vbi comperit omnia multo deteriori conditione, quam ex nuncio acceperat. Urgebat illum omni ex parte hostis acerrimus diui Iacobi militiæ Magister, nitebaturque paucis oppidulis, quæ supererant, spoliare. In qua rerum omnium difficultate positus dat litteras ad Lusitanum, commemorans quanto studio & fide sit illius signa secutus, quodque sibi pollicitus fuerit eo tempore, quo illi vxorem nuptui tradidit, se pro illius capite ac fortunis dimicaturum, neq; passurum, vt quicquam detrimenti pateretur, non etiam si sciret omnes vires suas fortunæ belli opponere, addebat insuper, quod noluerit sequi partis aduersæ duces, quamquā magnis conditionibus inuitaretur. Nunc vero eo se calamitatis deuenisse, vt parum ablit, quin non omne patrimonium a suis maioribus acceptum amittat. Quam iacturam non tam esse suam, quam ipsius Regis, ad quem pertinebat, suarum partium studiosos tueri, atque seruare incolumes. Itaque orabat, obtestabaturque Regem, vt cum exercitu copijsque omnibus quamprimum Taurinos montes traiceret, conferretque se Madritum, quod oppidum cum arce ipse præsidio teneret, futurum namque, vt inde commodius assequeretur, quod concupiebat. Erant namque in earegione Madrito proximi Archiepiscopus Toletanus, atque Magister a Calatraua, quic

qui essent in totâ prope Carpetania facile principes, suas quoq; vires non esse adeo exhaustas, vt ex cæde, quam esset hostibus illaturus non sequeretur sanguis. Quod si Madriti vellet confidere, fore vt Ocania imprimis recuperetur, atque deinceps Tolitani, ac totius Carpetaniæ Lusitaniæq; proximæ vrbes, municipia, & castella se ilius fidei, maiestatiq; dedant. Esse præterea in Bætica Marchionem Gaditanum, qui Asindum armis, & equis, oppidum perquam nobile, firmissimo teneret præsidio, & Alphonsum Aquilarem, qui Cordubam, qua nulla est in Bætica ciuitas equitatu frequentior, quasi vnum e suis municipijs possideret, vtrumq; duarum sororum viros vtrumque rei militaris peritissimum. Esse alios complures, qui cum primum audierint ipsum cum præpotenti exercitu in Carpetania consedisse, declaraturi essent animi sui sensum, quem ante hac occultauerint. Quod si suis rebus afflictis, vltimæq; necessitati non opitularetur, neminem esse tam perditum, tamq; consilij inopem, qui vellet sequi ducem, cuius animum suorum cura non teneret. At Lusitanus exhortationes quærelasq; Marchionis ad proceres, senatumq; suum refert, illorumq; sententiam exquirat. Omnibus visum nullo modo illi montes esse traiciendum. Afferebantque rationes complures, cur illud neque cogitandum quidem esset, atq; illam imprimis, quod semper is habitus est Hispaniarum Rex, qui possideret citerioribus Hispaniæ oppida Valladolido & Methymnæ adiacentia, in qua ipse obtinebat duas vrbes, & situ, & ciuium frequentia munitissimas, atq; Lusitaniæ suæ finitimas Taurum, Zamoramq; quas haud dubie videbatur ire perditum, si præsidia inde transferret, aut cum exercitu longius discederet. Quid quod omnes interpretarentur illam non discessionem, sed fugam, cum esset hostis in conspectu, iam iamq; decernendum esset ferro, vtri Deus victoriam vellet tradere. Rescribit itaq; Marchioni, vt consuleret interim rebus suis, qua ratione melius posset: se daturum operam pollicetur, vt cum primum per temporis occasionem posset, omnia damna resarciantur, amissa restituantur, seque illum amplissimis beneficijs cumulaturum. Hoc Lusitani responso consternatus Marchio, coepit animo fluctuare, occasionemq; modo honeste possit, ad Regem Reginamq; desciscendi quærit, modo sibi amissa, ex quo Lusitanum sequi coepit, restituantur. Erat eo tempore Tauri Lusitanus, qui cum accepisset Zamoranos de prodehenda hostibus vrbe cogitare, eo profectus coniurationem patefecit, quattuorq; ex primoribus oppidanis deprehensis non est ausus in illos iure suo vt, metuens ne per tumultum populus concitaretur. Regina quoq; videns hostem a mittendis ad Burgensem arcem auxiliarijs copijs destitisse, & ipsa Valladolidum redijt, præsidiaq; quâ maxime potest, in vicinis locis disponit, ne libere per agros vicosq; Lusitani vagarentur. Neq; cessat interim blandicijs, donis, pollicitationibus, precibusq; aduersæ partis sectatores pellicere.

Zamoram Pontis, atq; vrbis præter arcem Ferdinando facta deditio.

Caput. VII.

LRAT Zamoram, Pontis præfectus, quemadmodum in superioribus dictum est, Franciscus Valdesius, qui fuerat quondam ipsi Regi atq; Regine familiaris, & a quibus honoribus amplissimis, atq; muneribus fuerat donatus. Cum hoc agit Regina, vt sibi Pontis munitionem tradat, aditusq; in vrbem patefaciat. Non abnuuit ille conditionem. Cum Petro Mazariëco, quem ipse Pontis præfecturæ substituerat,

F

DECADIS PRIMAE.

de re commentatur, qui cum esset vir bonus, idemque pacis amator, Franciscum impellit, ut Regine per omnia obsequatur. Constitutum est, ut Rex ab obsidione Burgenfi adscisceretur, sine quo tantam rem non posse peragi existimabatur. Neque enim sola modo Pontis munitio, sed & tota ciuitas cum Lusitanorum principe, vna opera videbatur tradi. Huius consilij perpauci fuere conscij. Rex eius negotij factus certior, simulat se minus recte valere, & quo validudine suam commodius curare posset, velle se intra cubiculum ad paucos dies continere. Obsidionis curam fratri Notho reliquitque primoribus, qui cum eo tunc erant comunicata re commendat. Ipse cum duobus tantum ex familiarissimis, de media nocte Valladolidum arripit iter. Nec latere potuit Lusitanum ea res, siue quispiam secretum prodidit, siue quod audiebat exercitus ab hostibus conuocari, siue quod multis suspicionibus, non nimium fidebat iam Francisco illi Valdesio. Quem iubet Rex ad se accersiri. Respondet sui, abisse nescio quo. Statuit ea nocte siue dolo siue viribus Pontis munitiore potiri. Mittit Ioannem Porrium, qui erat Valdesij propinquus, atque omnium consiliorum socius, qui diceret Petro Mazarieco, qui praesidio Pontem obtinebat aperiret Pontis aditus, simulans se ea nocte milites transflumen velle mittere, qui hostium fines popularentur, re autem vera, ut intra munitionem recepti, praesidem cum praesidio loco deturbaret. At praeses id quod erat suspicatus respondet, non esse illud tempus quo deberent armati intra arcem recipi, se tamen postridie sub lucem imperata facturum. Quod responsum tametsi visum est Lusitano suspicionis aliquid habere, expectat tamen euentum rei prope diem declarandum. Interea praeses ex immani lapide ducit alterum murum a parte munitionis interiori, quae spectat urbem, nunciumque ad Ferdinandum Regem mittit, qui dicat conspirationem esse detectam, Lusitanoque esse in animi Pontem oppugnare. Quamobrem properaret ferre suppetias, nisi mallet cum Ponte spem omnem potiundae urbis amittere. Prima luce mittit Lusitanus Ioannem illum Porrium cum equitibus centum cataphractis, qui iussa exequerentur. Qui cum ad Pontis primum accessissent caput, sagittis, sclopetris, lapidibusque, pulsi fugatique sunt, inelamatumque est a praesidiarijs, Ferdinandum, atque Elisabetham se agnoscere Hispaniarum principes, at praeterea neminem. Quae vox cum ad Lusitanum perlata esset, ira percitus omnes ad arma vocat, ipseque armatus adest, Pontemque omni tormentorum genere oppugnari iubet. Milites vero partim indignatione, partim sui Regis pudore, partim formidine commoti, testudine adacta, munitionis portas incendio corripunt, putantesque nihil esse aliud quod aditus intercluderet, non sine maxima clade irrumpunt. Cumque negotium sibi iam confectum existimarent, offendunt alterum murum a parte munitionis interiori.

Pugnatur utrinque vehementer, hi ut vallum quod obsistebat demolirentur, illi ut vallum cum vita propugnarent. Lusitanos tamen ab incepto arcebat fumus ex incendio, quod ipsi portis admouerant, quodque ex tanta ipsorum multitudine cum pauci pugnarent, plures vulnerabantur, nullum namque telum erat inane, cum ediuerso Pontani praeter laborem sudoremque defendendi, nullum aliud detrimentum ab hostibus acciperent. Durauit ea oppugnatio, a prima luce ad horam eius diei vespertinam, cum interim Lusitanus non suorum strage permotus, non quod tanto dispendio nihil proficisceretur, suos exhortari non cessat, quemque ex amicis nomine appellans, stimulosque admouens, increpans etiam segniores, quae res illos haud dubiam in mortem adigebat. Atque illum sic affectum: Archiepiscopus Tolenanus hunc in modum alloquitur. Non est mihi ignotum clarissime Rex indignationem

istam in proditores illos esse iustissimam. Sed quid opus est tanta sanguinis effusione, ubi nihil proficitur? Quod si te in ultionem ira præcipitat, non minus commiseratio in tuos reuocare debet. Audiuï ego quendã ex numero illorum septem, quos Græcia iactat sapientes dicere solitum, victoriam non esse optandam, quæ sanguine conflatura esset. Quid igitur ille diceret de pugna, quæ sine effectu cruore redundat? Vides quanta fiducia, vel constantia potius, patientiaq; rebelles illi Pontis munitiones tueantur. An putas id futuros fuisse, aut te presente tale aliquid ausuros, nisi expectarent quam celerrime sibi auxilia missum iri? Noui ego hostium mores, neq; omisso tantam sibi oblatam occasionem. Quod si a me princeps optime, sententiam exigis, censeo tempori cedendum, neque expectandum quoad hostes robore ac numero plures intra moenia recepti sint, neque arbitror cum illis esse pugnandum, per vr̄bis vias, per domos, perque religiosa Deorum templa, cum præsertim habeamus ipsos ciues nobis insensos, atque in partis aduersæ studia pronos. Lusitanus hac Archiepiscopi oratione persuasus, iubet ab oppugnatione receptui canere, timensque ne quid per tumultum populus auderet, conclamatis vasis imperat suos omnes in armis excubare. Comportatisque in arcem sarcinis, omnique preciosa suppellectili, de media nocte cum noua coniuge Taurum proficiscitur. Quem secutus est Porrius ille Ioannes, veritus iram principum, quos iam pridem offenderat. Vix dum Lusitanus discesserat, cum euestigio Aluarus Mendozius, cum exercitu per alteram portam vr̄bis ingreditur. Lusitanorumque reliquias per totam ciuitatem sparsas, explorat, spoliat, comprehenditque, quorum bona pars se cum omni re sua in aedem recipit maximam. At Mendozius templum obsidione cingit, summisque viribus oppugnat, illi contra, se acriter defendunt. Adest sub lucem ipsam Ferdinandus ipse Rex, cum Archithalasso, Duceq; Albano, alijsq; principibus, viris eiusdem causæ studiosis. Quos Lusitani cum cernerent intra moenia receptos, coeperunt ipsi priores, de deditiois condicionibus agere, vt sospites cum rebus, quas possent comportare, secum dimitterentur. Quod Rex clementissimus haud difficulter indulgit, & quod natura mitissimus erat, & quod nolebat in tam parui momenti negotio tempus consumere, cum præsertim ad arcis oppugnationem, cui potissimum intendebat, ecclesia illa, quod arci proxima erat, plurimum conducebat. Lusitani facultate abundi data, se cum bonis suis omnibus ad Regem suum conferunt. Quos vt consolaretur, simulat fiduciam, simul etiam vulgo iactare coepit, totum hoc regni potiundi negotiũ non constare, capiendis, amittendisque arcibus, castellis, aut vr̄bis, sed vno prelio, in quo decernendum foret in Hispania regnaturus. Mittitque continuo ad filium Lusitanorum principem designatum, literas cum mandatis, quibus imperat, vt omne Lusitaniæ robur, in vnum exercitum contrahat, sibi que quam cum maximis possit copijs, cum primum euocaretur adsit. Rex vr̄be potitus, metati bona Ioannisque Porrii aliorumque rebellium publicat. Atque imprimis murum, vallo, fossaque munitum, inter arcem & vr̄bem duci iubet. A parte quoq; vr̄bis extima, vni decem munitissimas stationes disponit, firmissimisque præsijs instruxit. Imperat præterea ex locis finitimis omnia tormentorum, machinarumque genera conportari, & reliqua omnia parari, quæ obsidioni, oppugnationiq; futuræ vsui forent.

Burgen. Arcis obsessio continuatur, & quæ ab vtraque parte sunt exponitur.

DECADIS PRIMAE.

Caput. VIII.

DUM hæc ad Zamoram geruntur, Burgensis interim arcis oppugnatio non cessat, sed neq; præsidiorum crebræ in obsessores urbemq; eruptiones, vnde crebri ab vtraq; parte milites cadebant. Sed cum viderent obsessi suorum numerum cotidie minui, hostium vero augeri, decreuerunt se intra munitiones continere, rem satis magnam se facere arbitrantes, si fidei suæ arcem commissam tuerentur. Quæ res obsessores admonuit, stationes arcis ad iactum lapidis admouere. Ex qua vicinitate, orta est ab vtraq; parte colloquendi familiaritas, illis iactantibus se in dies Lusitani auxiliū expectare, idq; se pro comperto habere, Gallorū quoq; Regem aduentare cū ingentibus copijs, populaturūq; Vasconum Cantabrorumq; fines, tandē longa obsidione fessis opem laturum, quæ spes faciebat eos obstinatiores, in clamitabantq; diu noctuq; voce quadā stentoria geminantes identidem Alphonsi, atq; Lusitaniæ nomen. At nostri contra, o stulti dicebant, quī ab vsq; Lusitania expectetis auxiliū in Cantabrorum finibus positi, qui in Gallorum leuitate spes vestras posueritis. Operituri, atq; temeritatis vestræ poenam prope diē luituri, non pudet vos pro illis stare, quorum maiores maioribus vestris semper fuere hostes? Ecquis putaret Zamoranos Lusitania finitimos paucorum potentia oppressos, ad nos deciuisse, Burgenses uero Castellanos columen a suis principibus Castellanis ad Lusitanos deficere? Resipiscite miseri ciues, atq; ad vos tandē redite. Reuocate in mentē uestram vulnus, quod vobis cotidie obijcitur, sub Ioanne primo horum principū nostrorū proauo acceptum, Qui cum Beatricis vxoris dotali iure regnaturus esset, vsq; adeo Castellæ Castellanosq; nomen illis fuit odiosum, vt potius sint passi Magistrum Auisium, quāuis Nothum & ex professione fratrem religiosum, nihilq; ad illum regni administratione pertinente, in Lusitania regnare, quā Regem Castellanos ipsi præsidere. Nunc vero vos cum habere possitis Regem Castellanus, Castellanisq; Regibus procreatū, conjugaliq; fide cum vera indubitataq; Ioanni secundi Regis filia, legitimaq; hærede, potius sequimini generis inuisi Regem, præsertim coniunctū matrimonio vxori ex turpi adulterio cōceptæ? Qui neq; vobis auxilio esse potest, neq; vestri laboribus quos ipsius nomine exantlastis, gratiam referre, qui ex medio itinere, cum ad vos laturus auxiliū properaret, nostrorum principum timore reuocatus Zamoram quasi ex limine ad sui regni latebras fugituras se recipit, atq; inde iterum pulsus Taurum hoc est ad latronum speluncam potentissimus iste Rex vester aufugit. Circumspicite demum o miseri ciues, & cernetes, bonam murorum partem tormentis machinisq; labefactum impendere, quæ si vos destituerit nudos, faciabitis, opinor, sanguine vestro inimicorum hostiumque oculos, atque vxoribus, natis, cognatis, affinibusque spectaculum perquam triste exhibebitis. Itaque dum licet, ad victorum potius clementiam misericordiamq; confugite. Mittissimi sunt, erroribus vestris ignoscent. Neq; vos solum vobis reiç; publicæ vestræ, sed & opes, dignitates, & omnia ornamenta vestra restituent, atq; etiam fortasse cumulabunt. His vocibus obsessi visi sunt paululū acquiescere. Videbāt nāq; propemodum vera esse, quæ ab hostibus dicerentur, atque illud imprimis, quod muri pars maxima, ruinam minabatur, quodq; auxiliorum nulla spes certa esset, quodque commeatus in dies minueretur. Erant tamen qui dicerent, potius illis esse parendum, quam faciendam turpem deditioem. Alij non poterant adduci, vt putarent se auxilio ab Areuacorum duce destituendos, aut consilio saltem, aut admonitione quid esset illis faciendum. Plæricq; tamen censabant non esse illis vltimam necessitatem expectan-

dam, cum victor daturus esset, quas vellet condiciones, non quas victi peterent. Dum tempus consultationibus teritur, pars muri ad longitudinem passuum viginti repente corruit, alterumque patefecit, quem illud ipsum metuentes, in subsidium ex terra fecerant, qui & ipse cum tormentis pertundi ccepisset, alterius muri collapsi impediēbat, quo minus solo æquaretur. At præses animo iam consternatus, quod neque muri possent illum ab hostibus dirimere, quodque præsidarij milites partim vulneribus, partim langore, partim lassitudine, atque simul omnes cunctarum rerum penuria laborarent, cœpit assentiri illis, quorum sententia fuerat, agendum esse conditionibus, quibus se victori dederent. Conuocatoque ad id Comestabili, cui Rex discedens fratrique Notho summam belli commisserat, pacti sunt se tradituros arcem, si a Rege Reginaque vitæ incolumitate atque erroris venia & bonis amissis donarentur. Sub his pactis conuētis Regina ex Valladolido accersitur, illa properanter Burgos venit, arcem recipit, rebelles venia condonat, illisque bona restitui iubet. Compositisque ciuitatis clarissimæ rebus, Valladolidum redit, atque inde Tordesellas, vt esset hosti propior, ad incutiendū terrorem, captandumque quid ille consilij caperet, & qua ratione cum illo esset belligerandum. Per idem tēpus venit eodem, Petrus Stunica Ducis Arcuacorum filius primogenitus, qui dissidebat plurimum a via, cui pater institerat. Nam & ipsius obsequia in Regem Reginaque fuerant non obscura, semperque de illis bene sentiebat, honorificeque loquebatur, quod ipsum princeps non latebat. Is cum primum facta est Regine alloquendi copia, cœpit exponere quanto studio ac diligentia, quanta obseruantia & pietate, regalibus iussis obtemperauerit, quodque nihil vnquam reliquerit faciendum, quod putaret ad ipsius Regine Regisque statum pertinere, eaque fiducia venire dixit, ut peteret patri veniam, ne filio plecteretur parentis culpa, si culpa dicenda esset, quæ senectutis delirio sit commissa, addebat quoque id, quod omnibus erat compertum, iam pridem illum fragilitatis proprie conscium, omnem rei domesticæ curam administrationis ad vxorem, quæ sibi esset noverca, transfuisse. Ea quoque Ioannem filium ab Alcantara Magistrum ordinis Cisterciensis faceret, omne fas, atque nefas, omnia iura diuina simul, & humana miscuisse, omne Ducis patrimonium, vt id consequeretur dissipasse, omnemque totius familiæ statum, qui non ad illam, sed ad seipsum pertineret, sæpe maximis periculis obiecisse. Nunc vero dicebat se venisse, missum a patre, qui illius nomine sua omnia poneret in ipsius Regine potestate, vt omnibus rebus, quæ ad se, quæ ad patrem, quæque ad nouercam pertinerent, pro arbitrio suo vteretur. At Regina tamen ad condonandos errores erat paulo duriuscula, tamē habita ratione ipsius Petri, ad quæ spectabat familiæ illius hæreditaria successio, quodque pater senio confectus, omnem domus atque voluntatis suæ administrationem ad vxorem transtulerat, quæ cupiditate quadam omnibus parentibus ingenta filios extollendi viam illam inuasit, omnes venia condonauit, sibi que eo beneficio reddidit imposterum obsequētissimos. Arcuacum eo pacto recuperatum est, ducatus titulo in Placentiam ciuitatem translato. Magistratus Ioanni filio cum insignibus, & titulo confirmatus, quem ob suffragatorum discordiā, ad sedem apostolicam conferendi iure deuoluto, summus Pontifex illi contulerat. Dictum est in superiori parte Ludouicum Galliarum Regem cum primum Ferdinandus & Elisabe regni administrationem adierunt, renouasse cum illis antiquum fœdus, quod fuerat a multis annis inter Gallorum Hispanorumque principes obseruatum. Sed cum postea vidisset inter Tarraconensem Lusitanumque, de regni successione disceptari, iniicit animū in Ruscinonis comitatū, quæ Ferdinandus a Ludouico petebat debere restitui. Repudia-

toque priori foedere cum Lusitano foedus nouum percutit. Quos cum videret bello implicitos, ratus illud esse tempus rei bene gerende, bellumque hostibus inferendi, compositis cum Britannorum Rege simultatibus, mittit Oeasonem armatorum quadraginta milia, qui Vasconum fines Hispaniae contributos, ferro ignique vastarent. Imprimisque castellum & loci situ, & hominum structura munitissimum; fontem Rabiam nostro seculo indigenae appellant, quod in ipso Hispaniae citerioris Aquitanicaeque Galliae collimitio situm est, habens portum in secessu Britannici maris, atque a latere flumen nomine Alduidam, quod in Cantabrorum iugis erumpens, castellumque praeterfluens, in ipsum portum influit. Itaque Galli traiecto flumine, quod per aestus reciprocationem non erat difficile, vicos populantur, castellaque finitima diruunt. Erat ea tempestate Regina Burgis, nam Rex interea Zamoranam arcem obsidione premebat, quae facta rerum omnium certior, mittit cum equitatu Iacobum Sarmentum Comitem a Salinis, cum facultate habendi delectus, conuocandique ad arma finitimos, & comportandi commeatus, faciendique alia, quae forent vsui ad bellum gerendum. Ipsa praeterea mittit literas, ad omnes Vasconum Cantabrorumque & Astorum populos, ut cuncti ad regni fines ab hostibus tuendos confluant, seque Salinarum Comiti agglomerent. Ioannem quoque Gamboam virum rei militaris peritum, praesidio castelli praeficit, qui cum mille delectorum militum indigenarum numero ingressus oppidum, fossas eruderat, vallum, stationes, turres & murorum propugnacula, scorpionibus, catapultis, tormentis, machinisque instruit. Neque Galli segnius omnia quae ad oppugnationem castelli erant necessaria, vndique comportant. Erant cum Gallis ex Vasconum finitimis Gregarij leuis armaturae pedites complures, qui per anfractus deuiosque tramites, callesque occultos, in nostrorum fines penetrabant, multaque detrimenta inferebant. Horum praefecturam gerebat Ioannes quidam cognomento Purgeta vir strenuus, atque regionum illarum peritissimus, qui cum in vico fonti Rabiae propinquo cum Vasconibus ad mille numero confedisset, indigenae stimulat; partim detrimentis, quae ab illo acceperant, partim quod videbant se a tam paucis contemni, collecta manu trium millium leuis armaturae peditum, nocte intempesta illos adoriuntur, & somno vinoque sepultos, alios trucidant, alios fundunt, fugantque, in Gallorum castra, quae non procul aberant. Domum in quam praefectus diuerterat, cum expugnare longum videretur, incendio corripunt, ipsumque praefectum cum ducentis qui erant cum eo comburunt, seque in fontem Rabiam ad suos recipiunt. Tribus milibus passuum ab oppido aberant Gallorum castra, nam bombardis, colubrinis, serpentinis, aliisque sulphurarijs machinis propius accedere prohibebantur. Itaque statuunt ducere fossam, decem pedum altitudinis, non rectam ne oppidanorum telis vulnerari possent, sed flectentes nunc ad dextram nunc ad sinistram. Id oppidani prospicientes, & ipsi propugnacula contra fossam opponunt, constituuntque non ex loco superiori, sed ex aequo fossaque, & vallo cum Gallis pugnare, quando loci angustia non his magis quam illis faueret. Murorum quoque altitudinem demoliuntur, ne ruinae ex machinarum concussu labefactatae, in ipsorum propugnatorum capita deciderent. Galli per fossam illam tortuosam, vallo & fosse castelli admotam non tam oppugnabant, quam in medio veluti campo cum oppidanis confligebant. Ex vicis populisque finitimis confluebat maxima hominum multitudo, qui ex arduis praeruptisque montium iugis, in plana descendentes, pugna laceffebant eos qui tuendis castris relinquebantur, pugnatur utrobique, Galli pro castris, Hispani pro murorum defensione, cadunt ab vtraque parte complu-

res. Sed oppidanis crescebat spes, quod laceſſiti non referebant pedem. Gallis desperatio, quod cum maxima ſuorum clade parum detrimenti hoſtibus inferebant, quodque non poterant obſeſſis auxilia, & com meatus intercludere, propterea quod per æſtus pelagi, naues non poterant prohiberi ad muros accedere. Ipsi e contrario, vi ctus omniumque rerum inopia laborarent, quod ab Hispanorum claſſe com meatus ſibi importari vetarentur. Itaque cum dies nouem fruſtra, tumultuarijs pugnis potius quam oppugnationibus conſumpſiſſent: Ocaſionem redierunt, quod oppidum a fonte Rabia millibus paſſuum viginti abeſt,

Gallorum Rex a fonte Rabia ſuo exercitu pulſo:
maiori apparatu obſidionem repetit.

Caput. IX.

ALLORVM Rex indignatus tantas copias nihil effeciſſe, addit milites duceſque, addit machinas omnium generum: iubet maiorem com meatus abundantiam comportari, ne ob eam cauſam, id quod antea ſecerant, ab obſidiõe deſiſteret: imperat ne ab oppugnatione diu, noctuque ceſſent, quoad negotium conficiatur. Nec minus interea fonte Rabia ni reditum verentes hoſtium, foſſas faciunt profundiores, muniunt vallos, propugnacula diſponunt, & ſtrenuiſſimum quemque militem adſciſcunt. Regina quoque mittit eodem grauis armaturæ militum tres cohortes, quibus præficit Xanthum a campo, Ioannem Lezcanum, Ioannemque Salazarum, ſulphurariamque ingentis magnitudinis machinam, aliaque tormentorum genera machinariosque præfectos, earum rerum peritiſſimos. Igitur cum nuncius attuliſſet, Gallos cum ingenti rerum omnium apparatu aduentare, oppidani magna ſpe attolunt animos, neque ſe intra munitiones continent, ſed machinas & tormenta extra muros diſponunt. Rex igitur vtrinque miſſilibus telis, machinarumque globis, lapideis, plumbeis, ferreis. Editur vtriſque cædes maxima: ſed Gallis multo maior, quod ex aperto pugnant. Qui videntes ſuorum coaceruatas cadauerum ſtrages, caſtra reduxerunt ad vicum illum in quo diximus Ioannem Purgetam cum ſocijs incendio conflagraſſe. Is aberat a fonte Rabia quatuor ſere millibus paſſuum. Die poſtero Galli negotium repetunt, volentes experiri, an poſſent caſtra, proprius oppidum metari. At oppidani anfractuum, diuerticulorumque, & tramitum peritiſſimi, magnâ hoſtium partem circumueniunt, atque ex tutiori loco, miſeranda cæde conficiunt, compluresque cum ſpolijs machinas ceperunt. Galli ea clade conſternati in heſterna ſe recipiunt caſtra. Dieque inſequenti cautius exercitum mouent, vitantque inſidias, perque foſſam illam machinas oppido admouent, caſtraque locant, neque potuerunt ab oppidanis arceri, propterea quod hoſtium numerus erat, multo amplior, & ex laſſitudine diei heſterni fatigati, ſtatuunt ſe intra munitiones continere, oppidumque modo tueri, atque ita per bimeſtre ſpaciũ, illi muros, hi caſtra, machinis pertundunt, nonnunquam etiam tumultuarijs ſe pugnis laceſſunt.

Rex obſidionem continuat, neque a Luſitano laceſſitus deſiſtit: tandem

Reginæ ſuaſu in certamen descendens, ille non ſuſtinet.

Caput. X.

EX interim Zamoræ non cessat hostes obsessos vrgerē, atque meta-
tum alia ex parte blanditijs pellicere, vt tradat sibi arcem, pollicens non
modo erroris impunitatem omniumq; bonorum, dignitatumq; resti-
tutionem: sed etiam maximorum præmiorum accessiones. Ex par-
te alia præconijs, & acclamationibus declarabat illū, eosq; qui cū illo
sentirent, infidelitatis, prodicionis, læsæque maiestatis reos. Illi vero
contra suorum scelerum conscientia, nihil fidum sibi fore putantes: simul etiam quod in
horas expectabant Lusitanum sibi auxilio venturum, perstabant inceptis, seq; in sum-
ma rerum omnium difficultate, patientia obdurabant. Videns itaq; Rex, tempus lon-
ga obsidione teri, iubet machinas validiores, aliaq; necessaria futuræ oppugnationi com-
portari. Lusitanus certior factus, ingentis magnitudinis bombardas, aliasq; sulphura-
rias, ligneaq; machinas Zamoram aduehi, omnes copias armari iubet, atq; ipse profici-
scitur contra, vt illas intercipiat. Exploratum namq; habebat, hostis exercitum non
esse tantum, qui obsidioni continuandæ, & machinarum subsidio posset sufficere. Itaq;
alterum eduobus erat illi necessarium, aut machinas amittere, aut oblidionem soluere.

Cumq; a Zamora non amplius quatuor millibus passuum distaret, nuncium acce-
pit, machinas omnes iam in hostium castra receptas. Ea spe Lusitanus delusus, mittit
caduceatores, qui dicant Regi se venisse, vt cum illo armis decerneret, medioq; illum cam-
po expectare, nisi mallet sibi regni possessione cedere, seq; in Tarraconensem suam, cum
coniuge recipere. Iuuenes & strenuissimus quisq;, ac bello viuida virtus, eam cōditio-
nem oblatam libentissime accipiunt, pugnamque alacri animo deposcunt. At Rex
Lusitani mandata refert ad proceres, & quod responsum hosti redderetur, exquirat.

Atq; imprimis placuit rogare sententiam, Comitem Albensē cuius fides egregia in
principes, prudentia singularis, atque militaris disciplinæ admirabilis quædam soler-
tia fuit. Is pro consuetudine sua, hac breui oratione est vsus. Maluissē ego Claris-
sime Rex aliorum sententiam hac de re prius audire, quàm dicere meam. Sed quan-
do præter ordinem a Celsitudine tua iubeor, paucis pro ingenio meo absoluam, quid
ego de præsentī negotio sentiam. Si nobis essent duo exercitus, optime Rex, vt al-
tero posses obsidionem hanc continuare, & altero collatis signis cum hoste confli-
gere, adhuc subdubitarem, an vtrumque certamen nobis esset subeundum, propter
ea quod victoria propemodum parta fortunæ belli committeretur. Nunc vero
neque copiarum sunt tantæ, vt vtrique negotio sufficiant, neque vllō modo semel incepta
obsidio soluenda est. Tu Regum Clarissime cinxisti obsidionē hanc arcem, quæ ad ho-
stes descuerat. Lusitanus cunctis artibus nititur obsidionē soluere. De hoc est inter
vos certamen, vt tu perstes inceptis, ille vero suis opem ferat, quod quia non potest re-
cta efficere, aliam aggreditur viam. Lacescit te ad pugnam, quā si admisieris ille assequi-
tur quod vult: tu ab incepto desistis, ille fit voti compos, tu, operā & impensam perdi-
deris. Neq; est quod quis posset obijcere, tibi non esse animū, & vires ad decernendum
cum hoste, quando quidem non audes credere te campo Martiq; cōmuni. Immo vero
tu, o Rex, in medio campo stas, hostemq; in omnes horas illius arcem obsidens expectas.

Quod si tu non inuadis illum: cur ipse non inuadit te? Iam vero ex disciplina mili-
tari satis constat illū esse victorē, qui perstat in eo quod semel cœpit. Tu niteris arcem
oppugnare, ille vero arci opē ferre: de hoc inter vos nunc omnis cōtentio. Tu igitur vi-
ctor si perstas, ille victus, si quod proficet non efficit. Atq; vt vno verbo sententiā meā
colligam, nullo modo censeo ab hac obsidione cessandum, quo ad negotium conficiatur.

Eo confecto, tunc poteris libere, quo velis exercitum ducere, atque alias cohortes
 quæ ad intercludendos hosti commeatus nunc sunt in præsidia distributæ, vt se tibi ad
 iungant euocare. Conueniunt præterea ex obsidione Burgenſis arcis copię, & quas in
 dies expectas ab amicis tuis auxiliares, & tunc beneiuuante Deo poteris hosti faculta
 tem pugnandi offerre. In hanc Albenſis Comitum ſententiã: quia videbatur tempo
 ri accõmodatior, omnes pedibus, manibusq; ierunt. Per caduceatores vero reſponſum
 eſt Luſitano, ſi corde illi erat acie decertare, veniret opẽ ſuis laturus, & a parte vr̄bis exti
 ma experiretur armis, vter exercitus foret ſuperior. Nam Regi ſtatutum eſſe in obſi
 dione perſiſtere quoad expugnaretur arx, pœnaſq; ab ijs qui illã præſidio tenerent exi
 gere. Luſitanus videns ſe deluſum ea ſpe qua fuerat egreſſus, Taurum redijt, expectans
 Zamorenſis obſidionis euentum, ſimul etiam & copias, quas filius Princeps erat ex Lu
 ſitania ducturus. Complures interea frumentatorũ, pabulatorũ, lignatorum, explo
 torũque vtriuſq; partis occuſationes, atque pugnæ tumultuariæ fiebãt, in quibus nunc
 hi, nunc illi euadebant ſuperiores, nunc illatis acceptiſque vulneribus mutua cæde con
 ſlicabantur. Vnum tamen prælium non eſt ſilentio diſſimulandum, quod ab Hiſpa
 nia duce Aluaro Mendoza, a Luſitania Comite Pinnamacorio cõmiſſum peractumq; eſt.
 Nam cum ad intercipiendos hoſtium commeatus hi a Tauro, a Zamora illi fuiſ
 ſent progreſſi, atq; ſe in medio campo procul conſpexiſſent, tanta ferocia inuicem irruerunt:
 adeoq; obſtinate pugnam ad horas quatuor produxere, vt neq; iam eminus haſtis,
 & miſſilibus, neq; cominus gladijs, & pugionibus: ſed pugnis, & lacertis rem gererent
 neutri alteris cedentes, cum ex quingentis vix iam ducenti ſuper'eſſent, qui poſſent arma
 tractare. Luſitanis demum fuiſ fugatiſq; hiſpani ſpolijs potiti ſunt, iplumq; hoſtium
 ducem cum aliquot ex commilitonibus captum, Zamoram victores non incruenti de
 portarunt. Regina quæ eo tempore Valladoliti erat, cum accep'iſſet Luſitani auda
 ciam, vel potius temeritatem, eo progreſſam, vt etiam Regem coniugem fuerit auſus ad
 pugnam prouocare, verita ne ea fama, ſtudia populorum erga ſe alienaret, quod laceſſi
 tus ad certamen non decenderit, iubet euocari prætorianas cohortes, & eas quæ fuerant
 ſparſæ per diuerſa præſidia, ad intercludendos hoſtium commeatus. Cardinalem
 Hiſpanum rogat, vt cum præſentibus copijs ad Regem proficiſcatur, ad quem dat litem
 ras, vt det operam quemadmodum non intermiſſa obſidione, detur ediuerſo hoſti pu
 gnandi copia: id eſſe magnum momentum aſſerens, ad retinendos in fide animos illo
 rum, qui leui opinione ducti, huc & illuc impelluntur. E Gallicia interim Petrus Al
 uarus Oſorius Lemnius Comes, miſit cataphraſtorum equitum cohortem, pedita
 tumq; pulcherrimum ad duo millia hominum belli peritiſſimorum. Venit præterea
 Comes a monte regio cum alteris copijs ex eadem regione. Inſtructis itaq; ſtationi
 bus, paratiſq; reliquis quæ ad premendam obſidionem videbantur neceſſaria, placuit ire
 queſitum hoſtes, qui ſe in Tauri latebris continebant. Proficiſcebantur acies inſtru
 ctæ ſine vllis ſarcinis, ſine impedimentis vllis. Neq; enim ibant ad ludicra feriati, ſed
 expediti ad pugnam. Cumq; iam abeſſet exercitus a Tauro duobus ſere paſſuum mi
 libus, miſſi ſunt caduceatores, qui offerent hoſti pugnandi facultatẽ. At ille vidẽs ſe præ
 lio imparẽ, conditionem oblatam noluit accipere, ſeq; intra vr̄bis munitiones conti
 nuit, niſi quatenus quidam armaturæ leuis equites vr̄be egreſſi, tumultuarias quaſdam
 pugnas prouolentes inierunt. Hiſpanus vero cum per horas quatuor hoſtem in me
 dio campo eſſet opertus: iuſſit canere receptui, ſeq; Zamorã ad continuandam arcis
 obſidionem recepit.

PRIMÆ DECADIS LIBER

QVINTVS, QVOD IOANNES PRINCEPS

ex Lusitania cum exercitu per grandi ad patrem venit, qui

suis atq; filij copijs, & Archiepiscopi cohortibus

obsidionem Zamoræ parat soluere.

Caput Primum.

LUSITANVS cum videret se Burgenſi arce, Zamoranaq; ciuitate excluſum, atque proinde illorum ſtudia, qui ſibi fuerant autores alienos fines inuadendi, paulatim ad hoſtes deficere, euocat filium Luſitaniæ Principem, quem antea iuſſerat habere militum delectus, imperatque, vt cum exercitu quam maximo poſſit, ad ſe venire feſtinet.

Qui patris iuſſui obtemperans, coactis ex omni regno equitum, pedatumque ad viginti hominum armatorum millia, qua potuit hoſtem fallere, magnis itineribus Taurum contendit, copiasq; ſuas paternis auxiliarijsq; & gregarijs coniunxit.

Auctus itaq; atq; recreatus Luſitanorum recenti exercitu Alphonſus, putanſq; ſe habere ſatis virium ad decernendum acie cum hoſtibus, antequam belli fortunam experiretur, mittit literas ad partium ſuarū Duces, atq; imprimis ad Aluarum a Stunica Ducem Placentinum, quem nesciebat, aut ſe nescire ſimulabat ad hoſtes defeciſſe, nuncians veniſſe ſibi ex Luſitania ſua filium cum ingentibus copijs, velleque ſe hoſtem ex latebris in medium campum elicere, aut ſi prelium recuſet, arctiori eum obſidione premere, quam ipſe arcem obſideret. Sed quo firmiori exercitu rem conficeret, rogabat Ducem, vt ſibi adeſſet, aut ſaltem cohortes ſuas mitteret. Veniſſe namque dicebat tempus, in quo vel vno conflictu poſſet hoſtis proſtigari, & arx Burgenſis cum reliquis ſuis ornamentis in ſuam poteſtatem redigi. Ad hanc Luſitani poſtulationem, Dux, non pudet, inquit, Regem veſtrum ab eo petere auxilium, quem in ſumma rerum omnium difficultate deſeruit. Inde quaerat ſibi ſuppeditas, vbi non ſit cognitum quo pacto Burgenſis arcis præſidium reliquerit hoſti trucidandum, niſi victoris clæmētia præſidarios noſtros, vt cumque meritos, ſeruafſet incolumes. Itaq; ſe non agnoſcere nunc alios principes, niſi a quibus acceperit beneficia, neq; alios habere hoſtes, niſi a quibus acceperit tantam rei familiaris iacturam. Accepiſſe autem a Ferdinando Rege, atque ab eius conſorte Regina, non modo vitæ ſecuritatē, ſed etiam patrimonijs ſui certam firmitudinem, ab illo autem veniſſe ſibi complura detrimenta. Quare ſe illum pro hoſte habiturum, ſi quidem ille hoſtis eſt habendus, qui nobis affert incommoda. In hæc verba Luſitani dimiſſus eſt nuncius. A Marchione Villenate reliquisque vlttramontanis nihil copiarum potuit accedere Luſitano, propterea quod & ipſi erant eodem bello impliciti, cum Regis & Reginae præſectis. Conſtituit itaque cum ſuo, atque exercitu filij, cumque auxiliarijs Archiepiscopi cohortibus, nam is ſolus cum Luſitano manſit, quaerere hoſtem non qua debuit via. Nam cum ciuitas, ciuitatisque arx obſeſſa poſita ſit in ripa Durijs, quæ pertinet ad prouinciā Tarraconenſem, ipſe de prima nocte exercitum per aduerſam ripam ſecundo flumine adducit, & poſtridie a prima luce, cum omnibus copijs ad pontis caput exercitus hoſtibus apparuit, contra quod ſtationes oppoſuit, ne per pontem quiſquam ad ſua caſtra poſſet accedere. Rex cum videret

ret hostem interposito grandi flumine castrametatum, non poterat perspicere quid sibi vellet illa castrorum dispositio, aut quid sibi detrimenti, aut hostibus etnolumentū afferre posset. Nam neq; poterat illa arcem obsidione liberare, neque suis com meatus intercludere, sed neque cum suo exercitu etiam si cuperet decertare. Erant tamen complures ex nostris, qui cuperent per ipsas pontis angustias in Lusitanorum castra erumpere, sed ballistis, & tormentis repellebantur. Consilium autem Lusitani post ea fuisse compertum est, quod cum perspiceret se imparem soluendae arcis obsidione, volebat captare aliquid fauoris, ex Rumore qui solet per vulgum spargi. Mittit namq; literas ad partium suarum studiosos, atque etiam ad alieniores, quibus significabat se venisse Zamoram, cinxisseque Regem hostem suum obsidione, quem Deo propicio putabat se tenere conclusum, quoad caperetur, aut se in fugam proriperet. Neque solum fecit eum rumorem spargi in finibus Hispaniae, suaeque Lusitaniae, sed & dimisit tabellariosea de re ad Galliarum Regem, ad Italiae principes, ad Imperatorem, ad summum denique Pontificem, quasi posset ex mendacio illo credulitateque falsa, quicquam utilitatis sibi comparere, aut verbis & inani fama, non viribus & armis, res foret decernenda.

Ea fama, tamen vana, non nihil Hispanos mordebat, quod ea ex parte vellet hostis honorem aucupari, vnde si campi libertas daretur, esset reportaturus malam crucem.

Sed id multo aegrius Regina ferebat, quae per id temporis Tordebellis morabatur.

Mittit itaque Ducem a Villa formosa, & Comitē a Triuinio, cum millenis equitibus, qui teneant praesidio fontem Sabuci, & Alahegios, quae oppidula distant a Zamorra ex ea parte qua Lusitanus castra metabatur, vicenis millibus passuum, vnde com meatus hosti intercluderentur. Sed erat Lusitanorum condicio eo deterior, quod per mediam hyemem erat illis agendum sub dio, nudoque sub aetheris axe, nostris vero ex dormibus, & diuersorijis, si quando esset opus ad pugnam exeundum. Cceptum est per quosdam honestos viros agi de concordia inter duos Principes, constitutumque ut Lusitanus secreto per noctis tenebras, cymba traiceret flumē ad partem ripae in qua Hispanorum Rex illum ad certam horā operiretur, cumque hora constituta sefellisset utrunq; semel atque iterum, cessatum est ab ea commentatione, neque defuerunt qui interpretarentur, non sine diuina quadam prouidentia rem inturbatam. Eratq; alioqui Reginae in animo, quo auerteret mala quae solent in bello contingere, cum Lusitano decidere ingenti summa auri & argenti: qua & Ioannē Principi dos constitueretur, & in Lusitani exercitus stipendium pars consumeretur. Sed fata aliam quae rebant viam, qua honorificentius & minori dispendio fieret tanti belli exitus.

Quod Lusitanus de mutandis castris cogitat, petitque inducias, quo id commodius agat.

Caput. II.

VM eo in loco Lusitanus casto labore quindecim dies consumpsisset, videretque com meatus ab hostium praesidijs interceptos, quodq; alia ex parte aeris inclementia vexabat suos hybernantes sub dio, statuit mutare castra, seque in Taurum suam in hiberna recipere. Idq; quo posset commodius exequi, excogitauit huiusmodi commentum,

Mittit noctu clam Aluarum, Brigantini Ducis filium, atq; Antonium Nunium iuriconsultum per celebrem, qui procuratorio nomine constituat

DECADIS PRIMAE.

cum Rege aliquot induciarum dies sub eo pretextu, quod illo tempore possit agi de concordia inter ipsos principes, re autem vera, ut sine detrimento sui exercitus possit castra relinquere, seque ad hospita nota conferre. Qui cymba per flumen traieci adeunt Regem, mandata exponunt, offerunt, petuntque certas componendi belli conditiones.

Rex defert negotium ad suum illud augustius, secretiusque consilium. Omnibus visum est, neque iusta, neque honesta Lusitanum petere. Tunc ventum est ad id, cuius causa venerat, ut daretur tempus quo possit agi de concordia: constitueruntque induciarum dies quindecim, quibus utrique possent hinc inde libere commeari, conuentusque ea de re fieri, tum etiam ipsius Reginae, quae tunc aberat sententiam exquirere. Erant qui Regi suaderent concedendas inducias, esseque opus regium hosti supplici petita condonare, cum velleo ipso se inferiorem fateretur. Quod si ea ex causa inducias petebat, ut ex eo loco tutius castra moueret, & illud quidem esse Regi per quam honorificum, si qui veniebat suis opem laturus re infecta rediret. Addebant praeterea Lusitanum esse in solo alieno, sibi que alioqui infesto: faceretque indies sumptus maiores quam sua vectigalia censusque paterentur. Quare necesse erat illius nervos indies debilitari, atque aut illi tandem turpiter esse fugiendum in patriam, aut cladem maximam accipiendam.

At Cardinalis Hispanus, & quibus erat melior sententia menti, nullo modo inducias esse concedendas decernunt, quas non alia ex causa hostis peteret, quam ut eo temporis interuallo tuto possit vasa conclamare, impedimenta colligere, & cohortes ordine suo circumatas deducere. Quod vero altera pars dicebat, esse opus regium supplici postulata hosti concedere. Immo vero inquirunt esse animi degeneris, atque dimissi ab hostis temeritate in tanta occasione poenas non exigere, qui sit ausus castra castris conferre, non quidem medio in campo, iusto exercitu, Marteque communi, sed sola fretus loci commoditate, atque dolis, quibus non virtus vera, sed simulata fortitudo confidit. Quod vero illi dicebant, si hostis re infecta discederet, vel eo ipso se inferiorem, victumque fateretur, neque unquam posthac vires resumpturum: immo vero isti subiiciunt, iam hostis asssecutus est, quod ab initio concupierat, disseminare per omnes Hispanias, perque totum nominis Christiani orbem se habere copias, quibus possit intercludere aduersarium, qui tam & si arcem obsideret, ipse arctiori obsidione premeretur.

Qui rumor, & si vanus erat, non nihil falsae opinionis apud homines credulos rerumque nouarum avidos generabat, qui ex leuibus huiusmodi causis, aut in officio perstant, aut a fide publica desciscunt. Quare non esse dissimulandam tantam hostis temeritatem, qui penetret in regna aliena, metetur castra, & tollat ubi, & quando libuerit, atque dolo malo aucupetur honores falsos, unde sit ignominiam reportaturus. Quod si hoc esset in ipsis imperii nostri limitibus dedecorosum, neque villo modo tolerandum, quin totis viribus, in tanti facinoris ultionem iretur: quid non faciendum est in illum, quem non puduit tumultuaria castra statis, legitimisque castris opponere, non quidem campo explicito, & aperto, & qua oportuerat suis inopia laborantibus opem ferre, sed quasi latro ex insidijs, rem gerens occupatis angustijs, atque medio flumine interiecto ne possit cum illo equo marti configi. Quas ob res inuictissime Princeps si nos consulis, quid aduersarii tui oratoribus sit respondendum, non modo decernimus inducias non esse concedendas, qui pro arbitrio suo huc, atque illuc castra mouendo nos deludat, sed in eo potius insistendo, quo pacto temeritatis poenas debitas, simul etiam, ut qui ex falsis rumoribus ab illo sparsis acceperat, tuas copias ab illius tumultuario exercitu obsessas: cognoscant etiam non impune id ab illo attentatum, atque stultitiae suae iusta

praemia

præmia tullisse. Nam quid opus est, inquit, inducias illi concedere, cui velit nosse castra deserere, seq̃ in latibula sua, siue cedentem, siue fugientem conferre necesse sit?

Nec̃ enim diu possunt durare, quibus omnia sunt aduersa, castra in media hyeme sub dio, detrimenta ab hostibus in horas illata, & quod omnium est difficillimum, com̃ meatus interclusi, atq̃ proinde rerum omnium penuria. Quod si tibi o clarissime Rex, atq̃ dulcissimæ coniugi animo sedet pro communi vtilitate, id quod aduersarius petit, quodq̃ tuis omnibus non displicet, cum hoste decidere, modo pacis condiciones sint tollerabiles, præscribe illi tempus breue, intra quod negotium transigatur, ea tamen lege ne liceat illi interim loco vsquam discedere. Quæ sententia, quia videbatur conducibilior, cum Regi placuisset, iubet secundum eam per Cardinalem Hispanum oratoribus responsum dari. Quos in secretis, altiusq̃ consilium accitos, in hunc modum est allocutus. Quod Regis vestri nomine postulatum est oratores nobilissimi de componenda similitate hac inter Hispanos, Lusitanosq̃, non omnino displicet religiosissimis Principibus nostris, nec̃ illorum senatui prouidentissimo, modo interueniant pacis condiciones honestæ, non quæ paulo ante sunt a vobis expositæ, sed quas vtriusq̃ partis ratio exigit. Nam quis non videt, quo in statu res Hispana, atq̃ proinde Lusitana sit? nos numero plures, atq̃ robore præstantiores, arcem vestram obsidione premimus, cui vos infirmitatis vestræ conscio aperto Marte suppetias ferre non audetis: nos domi nostræ omnibus rebus abundantes rem gerimus, vos omni com̃ meatu genere destituti in solo alieno fortunam lacestis. Nos medio in campo expectamus hostem, vos veluti ex arce tumultuarias eruptiones facitis. Sed hac disputatione in aliud tempus ommissa, Princeps noster iubet impræsentiarum hoc breuiter vobis dari responsum, Regi vestro referendum. Si illius animo sedet, vt de pacis condicionibus agatur, & quoc̃q̃ libi placere dicit, quando tam prope sunt, vt internuntij crebro com̃eare, atq̃ in horas singulas ire, & redire possint, constituatur breue induciarum tempus, in quo negocium transigatur. Alioqui, si de pacis condicionibus inter eos non conuenierit, se non permissurum, vt pro arbitrio suo castra mutet, bellumque de die in diem protrahat, quin prius experiatur, & sentiat vter illorum viribus, & armis euadat superior. In hæc verba oratores dimissi, in castra redierunt.

Quod Lusitanus castra mutat, atq̃ Hispani abeuntem persequuntur.

Caput. III.

HOC responso Lusitanus accepto, cernens omnia sibi aduersa, loci importunitatem, inclementiam temporis, com̃ meatus interclusos, statuit medio noctis silentio castra mouere, seq̃ in Taurum suam recipere, & quia hostium excubitores, Pontisque custodes non longe aberant, imperat omnia clanculum, atq̃ sine vlllo strepitu expediri. Itaq̃ præmittit calones, lyxas, cocos, & alia exercitus impedimenta. Ipse interea equites, peditesq̃ in suos ordines redigit, ac tempore noctis ante lucano castra deserit, impedimentaq̃ Taurum versus sublequitur. At vigiles, excubitoresq̃ sub primam lucæ castra, viris, equis, & iumentis vacua cernentes, Regi nunciant hostes abiisse.

Qui extemplo imperat omnes armari, atq̃ per Pontis angustias, qua maxima possint celeritate, in aduersa fluminis parte consistere, atq̃ expectare, quoad dispositis ordinibus hostem insequatur. Obstabant erumpere volentibus non modo Pontis angustia, sed &

vallum, fossæq; & aliæ munitiones, tum castris, tum etiam Pontia nostris prætentæ, obstabat etiam ipsa erumpere volentium festinatio, qui quo magis properant, eo magis retardantur. Alij tam longas moras non passi, per fluminis lapideos obices euadunt, aut flumen tranant, aut scaphis, & lincibus tranſciunt, tanta erat cum hoste congregandi libido, sed non potuit fieri quin in tanta difficultate tranſeundi bona pars diei laboretur, & quia, vt quisque prior eruperat, ita hostem inſequebatur, atque agmine incomposito procedebat, mittit Rex Iacobum a Castris Cæcilijs cum bis centum equitibus, qui præuertant, immorenturque temere incedentium profectionem, ipse interim cohortes ordinari iubet, atque imprimis prætoriam instrui ex contubernalibus, & regijs amicis purpuratis, ac familiaribus, quibus adiungit copias auxiliares, quas a Gallia Comes Lemnius, quas Salmantica, Vmetum, Methymna, Valladolidum cataphraſtis equis atque equitibus insignes. Huic præfecit Enriquum Enriquez regie domus Oeconomum maximum. Instrui quoque imperat sex alias cohortes, quas ad dextram prætorianam, ordine suo disponit. Primam ductabat Aluarus Mendoza, quem Rex & Regina nuper Caſtri cognomento Xericij comitē crearant, hanc quoque ſequebantur duo quæſtores maximi Gutterius Cardenius, & Rodericus Vloa. Alteram cohortem ducebant patruels duo Alphonſus Fonſeca Episcopus Abilensis, & Alphonſus item Fonſeca, cuius oppida erant Cauca & Alahegi. Tertiam Petrus Guzmanus. Quartam Bernardus Francus. Quintam Petrus Verascus. Sextam Vascus Viuaris Gonſalui Salmanticensis Episcopi frater, viri nobiles, strenui, atque rei militaris periti. Ad cohortis prætorie sinistram, Cardinalis Hispanus primam cohortem ducebat. Alteram Garcias Albanorum ad Tormim fluuium Dux. Tertiam Enriquus Enriquez Albenſium ad Alistem Comes. Quartam Garcias Oſorius, qui nepotis ſui Marchionis Aſturicensis copias equeſtres, pedestresq; ad id bellum duxerat. Inter hæc duo cornua ſtopetarios, ſagittatores, haſtatos, velites, omnemque pediatum collocat, atq; ſic totum exercitum ſeruatis ordinibus iubet procedere, quoad ventum eſt ad anguſtias, quæ media regione inter Taurum, Zamoramq; hoc eſt, decem millibus paſſuum, vtrinq; ſitæ ſunt. Has cliuorum arduitas flumini a dextra incumbentium, atq; a leua ipſius fluminis impetus facit, cum alioqui pars agrorum finitima ripæ plana ſit, latioreſq; vias admittat. Et quia poſituri ſumus ante oculos inter potentiffimos Reges duos pugnam illam memorabilem, ex qua victor regnandi auſpicia erat reportaturus, non importune locus, vbi tanta res geritur, impræſentiarum eſt a nobis explicandus, cum præſertim a nobiliſſimis hiftoriarum ſcriptoribus huiusmodi locorum deſcriptio non ſolum particularis, verum etiam totius regionis nunquam ſit prætermiſſa.

Quod Numantia non eſt ea, quæ vulgo dicitur Zamora,
ſed Soria, aut vicus in agro illius.

Caput. IIII.

POST exactam ſtudiorum meorum rationem, cum primum in Hispaniam ex Italia redij, offendi opinionem diſſeminatam non modo inter homines omnium bonarum artium ignaros, verum etiam inter peritos, atq; inueſtigandæ antiquitatis curioſos, qui dicerent, aſſeuerateq; ſtultitiã ſuam defenderent, Numantiam illam nobilem, quæ per annos viginti Romanorum duces non ſolum ſuſtinuit, ſed pluries

fregit, profligauitque eam esse, quæ sit nostra tempestate Zamora. Non alia ratione ducti, quam quod vulgus incertum, & Neotericis quidam scriptores hoc dicunt, & quod antiquissimi cosmographi, & historici scribunt Numantiam ad Dorium flumen esse sitam. Sed si perconteris, qui sunt autores illi, quos isti suæ peruicaciæ testes citant, obijciunt nescio quem Lucam Tydensem, & Fratrem quendam Aegidium Zamoranum, atque alios eiusdem classis viros obscuros, quos ego nunquam legi, neque me non legisse pudet. Atque, ut nos autoritate regia perterrefaciant, afferunt Historiam generalem, quæ sit ab Alphonso huius nominis decimo Hispaniarum Rege perquam illustri, aut illius iussu concinnata. Sed quantæ sit autoritatis imperita multitudo: alij quoque in rebus experimento cotidie discimus. Nam quod ad nouos attinet scriptores, ego non magis illorum dictis credam, quam illorum, qui meras fabulas fingunt, aut ægroti veteris imitantur somnia. Quod vero de Alphonso afferebant historia, nemo reperiretur hodie, qui operis illius patrocinium susciperet. Sed quid opus est in re tam manifesta verbis contendere. Stant contra probatissimorum autorum testimonia, qui manifeste ostendunt, neque sub vlla dubitatione relinquunt, quid hac de re tenere debeamus, atque huius artis princeps Ptolemæus, qui Dorij fontes ad occasum solis vergere facit, si ad Numantiam situm comparentur, cum sit Zamora illis occidentalior, atque per longitudinem distet a Numantia partibus quatuor, quibus in Parallelo, qui declinat ab æquinoctiali partibus duabus, & quadraginta, in quo sitæ sunt Numantia, & Zamora, respondent circiter biscentum millia passuum, quæ distantia nunc prope modum reperitur inter Zamoram, & Numantiã, quam nos Soriam interpretamur, vel Garrai potius in agro Soriano, vicum antiqui adhuc Pontis vestigia seruantem. Est & alia ratio breuiter demonstrans Numantiam non eam esse, quæ sit hodie Zamora ex Strabone, qui numantiam facit octingentis stadijs, hoc est, centum millibus passuum a Cesarea Augusta distare, & Antonini Pij itinerario duobus & nonaginta millibus, hoc est, octo minus.

Atqui Zamora, inquiunt, ad Dorium sita est, id quod omnes de Numantia dicunt, esto, sed non ex eo colligitur eandem esse urbem, cum alia complura oppida idem flumen præterfluat, ad dextram Septimancas, Turdesellas, Taurum, & de qua nunc agimus Zamoram, quod vel ex eo nouum esse putamus, quod neque Gothorum temporibus, sed neque Romanorum vsquam Zamoræ sit mentio, nisi forte, quod alijs compluribus oppidis accidit in Ocelum, Dorij successit. Sed ut eo, vnde digressi sumus, tandem redeamus, qui Hispaniam in tres prouincias diuisere, per Dorium amnem Lusitaniam a Tarracoenensi distinguunt, atque ita, ut fluuius ab ortu solis ad occasum incedens Lusitaniam ad leuam, ad dextram vero Tarracoensem relinquat, in qua posita est Zamora, numeraturque inter populos, quos antiqui vocabant Vaceos, hos a vectonibus Lusitanicæ populis Dorius amnis determinat, atque utrosque per Pontem, de quo dictum est, ad commercia peragenda coniungit. Cumque Lusitanorum statua Tauri residerent, atque Zamoranæ arcis obsidio ex eadem fluminis parte fieret, oportuit illum, qui suis laborantibus opem ferre volebat secundo flumine, atque eadem ripa exercitum ducere.

Sed quia se, vel militum numero, vel robore, vel utroque hostibus imparem putabat, Taurinum Pontem traiecit, & quod ad dextram fluminis ripam faciendum erat, in leuam trassatum est.

Deliberatur a nostris vtrum in castra sit redeundum, an potius hostis

Taurum vsque persequendus.

DECADIS PRIMAE.

Caput. V.

VM itaq; ventum esset in fauces illas, in quas paulo ante diximus coarctari viam, quæ a Zamora Taurum ducit, quia non admittebat amplius quam binos, aut ternos milites; substitit exercitus, atq; in se conglobari cœpit. Regiq; nunciatum est hostes iam eo progressos, vt prius se possent in Taurum suam recipere, quam nostros angustias illas euadere. Iubet itaq; uocari proceres, cohortiumq; præfectos, & quid pro tempore locoq; faciendum sit, exquirat. Quibusdam videbatur redeundum esse in castra, & diuersoria nota, quoniam antea quam tantus exercitus fauces traiceret, iam foret nox, in qua nihil aliud ageretur, quam suos frustra vexare, & viros, equitesq; fame, sitiq; confectos periculo exponere. Namquod ad vulgi opinionem attinet, nemo futurus erat, qui non diceret, & Lusitanum fugisse, & Hispanum eo vsq; persecutum, quoad illum in latebras suas occultaret. Ad hæc Cardinalis, nondum inquit satis liquet Rex clarissime, hosti sine fugiat, an agmine composito profisciscatur, & quoniam adhuc neq; exercitus noster vidit hostem, neq; ille nos, non derit, qui dicat, neq; hostes fugatos, neq; nostros fuisse ausos abeūtes prosequi. Liceat itaq; mihi per tuam Cellitudinem, angustias illas euadere cum paucis equitibus, vt colle hoc superato: possim libere de hostium copijs iudicare, atq; inde ea de re meā sententiā dicere. Alioqui nō ausim decernere fugiant ne hostes, an potius læti, exultantesq; se in tabernacula sua recipiant. Assensus est Rex Cardinalis sententiæ, hortaturq; illum, vt id quod decreuerat, exequeretur. At ille Petrum Guzmanum cum parte cohortis, quam ductabat, acciri iubet, cliuumq; faucium illarum superat, ad verticemq; montis peruenit, vnde Lusitanorum copias æstimare posset quam facillime. Videt omnia per suos ordines incedere, nihil turbulentum, nihil temerarium, nihil deniq; per tumultum fieri. Igitur ad Regem redit. Quæ viderit exponit: atq; sententiam suam præter aliorum opinionem dicit. Vidi, inquit, inuictissime Rex atq; meis oculis contemplatus sum Lusitanorum acies ordinatas incedere, magisq; expectare insequentes, quam fugere. An non Lusitanorum superbia, verbaq; magnifica sunt omnibus nota? Pudet certe magna locutos cedere, atq; timidissimo cuiq; aliquādo redit in præcordia virtus. Estq; credibile verocq; similitimum Lusitanum animo extimare quantum subiturus sit dedecus, si hostem fugiat, quē vltro ad certamen lacererit. Idq; nunc agit pedetentim incedens, vt possit aliquando dicere, se non fugisse sed medio in campo expectasse hostem, cum præsertim nemo fugientem possit vere appellare ab eo, quem non videt. Quod si hoc ex loco nostræ copiae domum redierint, anteaquam hostem videant, atq; ab hoste videantur: relinquetur in dubio apud absentes, eosq; qui nascituri sunt, vter vestrum ex hoc die victoriam reportauerit. Quod id quod ante hac ex militibus nostris strenuissimis, quisq; illum diem sibi dari optabat, in quo decerneretur quæstio illa inter Hispanos, Lusitanosq; diu agitata, vtri forent viribus animisq; præstantiores. Quod si nunc in tanta occasione subtrahatur a pugna, refrigescet profecto ardor ille, virtusq; in exercitata languabit. Atqui dicet quispiam, si citra cruorē victoria ex hostibus comparari potest, quid opus est acies in pugnam committere? Immo vero Rex optime si hodie in fortunā prelij non descēdis: bellū hoc de die in diē protrahetur, neq; vnquā tuto in Hispania solus regnabis. Nunquā Cæsar imperiū orbis obtinisset, si non cū Pōpeio cōfluxisset, nunquā Augustus cum Narchiā, si non cū Antonio. Atq; vt est in fabulis, Cælū suo

seruire tonanti. Non nisi saeuorum potuit post bella Gigantum. Sed vt vetera illa
omittamus, non hoc in Hispania nostra experimento saepe didicimus. Si Ioannes
socer tuus non cum patre patruisque tuis ad Ulmetum conflixisset: neque regna-
set vtique postea securus, neque Enriquus, coniugis tuæ frater regnum illud su-
um qualecumq; continuasset: si non cum Alphonso germano item fratre in eodem lo-
co fortunam quoq; belli fuisset expertus. Quid igitur reliquum est clarissime Rex:
nisi vt bene iuuante Deo tuisque auspicijs hostem regni alieni affectorem inuadas, ex
quo siue fugerit trophæum, siue expectauerit triumphum haud dubium sis hodie re-
portaturus.

Quemadmodum exercitus vterq; se parat ad pugnam.

Caput. VI.

T Q V I Rex cui non minus erat curæ salus & vita suorum,
quam rei bene gerendæ voluntas, visus est aliquantulum Cardinalis
sententiæ assentiri. Sed cum cerneret suorum omnium alacritatem,
atque animi præstantiam, clamoresq; dari sibi hostem deposcentium:
iubet exercitum angustias illas euadere, atq; rursus in suum ordinem
redigi. Vocatisq; ducibus cohortiumq; præfectis, admonet illos, ut
magno animo sint, meminerintq; verborum, quæ cotidie in aula iactabant, quoties de
Lusitanorū arrogantia, temeritateq; sermo exoriebatur, iubet deinde illos ad suam quem
que prouinciã bonis auibus ire, atq; vt rem bene gerant, hortatur. Illi in suam quis-
que cohortem profecti, quid cuiq; faciendum sit docet, atq; ita euasis faucibus eodem in
ordine, quo prius steterant, consistunt, deinde agminatim hostem subsequuntur. Lu-
sitanus cum intellexisset Hispanos aduentare, reputans secum quantum dedecus esset in
fuga, potiusq; pulcherrimam mortem esse obeundam, quam turpe aliquid committen-
dum, iubet stare acies, atq; in hostem conuerti, & collatis signis cum illo dimicare.

Pollicebatur illi magnam victoriæ spem, quod equitum numero erat superior, atq;
hunc in modum disponit exercitum. Cohortem prætoriam constituit ex amicis, &
familiaribus, atq; aulicis purpuratis, ac præterea ex Hispanis, viros quosdam non obscu-
ros, qui sub illo stipendia faciebant, quibus addit Comitē Phariū, qui & ipse turmã equi-
tum ex suis adduxerat, his omnibus præfecit Pereiram cohortium prætorianarum du-
cem. Huius ad leuam erat cohors, quam Ioannes Regis filius idemq; Lusitanorum
princeps ductabat, in hac erat robur totius exercitus firmissimum. Hanc sequebatur
Eborensis Episcopi cohors, quibus duabus accedebat ingens stlopetarum, & sagittato-
rum numerus, atq; diuersorum generum tormenta, & machinæ carris impositæ.

Ad dextram cohortis regiæ erat Pharij Comitibus manus ex suis, atq; fratris Guimar-
rani Comitibus militibus structa, hanc sequebat Archiepiscopi Toletani cohors, post quã
ville Regiæ, montisq; Sacri comitum cohortes due. Peditatus omnis quattuor in partes
distributus non procul a prætoriana cohorte ad fluminis ripam dispositus erat. Tunc
Rex acciri iubet duces, primoresq; exercitus, quos in hanc sententiã dicitur allocutus.

Quo in statu res nostræ sint commilitones videtis, venit dies, in quo decerneretur
quæstio illa inueterata inter vos, aduersariosque vestros: vtri sint armis, animisq; potio-
res. Sumus numero non pauciores, superamus equitatu, habemus causam pugnan-
di iustiore, decertandum est cum illis, quorum maiores a maioribus nostris sunt

ad Aliubarotam superati. Neque obstiterit, quod illi intra patriam: nos extorres: illi omnibus rebus abundantes: nos omni com metu destituti sumus. Necessitas hæc debet facere vos ad pugnam alacriores, & rabie concitatos in hostem ire præcipites, ut post victoriam, bonis illorum iuste fruamur, quibus nunc illi iniuste abutuntur.

Sic animati Duces a Rege discedunt, suos quisque hortatur, ut forti magnoque sint animo. Quæ præmia victores maneant, aut quæ victos detrimenta sequantur, illis ante oculos ponunt. In hunc igitur modum exercitus utriusque cohortes, militari gradu contra se inuicem tendunt, quoad ventum est ad spaciū, vnde a ferentarijs res agi posset.

De pugna inter Hispanos Lusitanosque ad Taurum.

Caput. VII.

INTERIM Alphonsus Fonseca, quem diximus ad Regis Hispani dextram secundæ cohortis præfectum, petit a Rege dari sibi primas certaminis ineundi partes, idem petit Alvarus Mendoza, idem alij eiusdem ordinis, quibus erat incurrendum in Lusitanorum principis aciem. Quibus Rex, immo simul omnes inquit, inuadite: cuius agmen video equitatu peditatuque confertissimum. Sex igitur ille cohortes quas diximus, ad Hispani dextram positas, signo utrinque tubarum dato, in Lusitani principis atque Eborensis Episcopi cohortes, signis collatis incurrunt, sed magna pars tormentorum globis, stlopetarumque glandibus excepta, aut cecidit, aut ictibus faucibus expugna discedit. Alij cum in hostium robur firmissimum incidissent, facile pulsi sunt, seque partim ad cohortem prætoriam, partim ad cornus sinistri cohortes receperunt. Igitur cornu nostrorum dextro fuso, fugatoque in sinistro, quod erat ad fluminis ripam, meliori euentu pugnatum est. Nam cohors prætoriam cum eiusdem cornus reliquis cohortibus, hostem sublato clamore inuadit, editur hinc, atque ilinc magna strages, pugnatum est ad tres horas nusquam inclinante victoria. Sed fortuna tandem cepit aspirare nostris, atque hostem cedere cogit, quem neque pudor retinere, neque persequentium illata cædes, neque princeps suus integro adhuc exercitu ad pugnam reuocare. Itaque fusi pallantesque alij alia via Taurum petebant, alij se in flumen præcipites dabant, mortemque timore mortis oppetebant, quorum cadauera secundo amni deuecta, postridie eius diei, cum armis spoliisque visa sunt.

Illud pro certo compertum est, ex Lusitanis multo plures flumine absorptos, quam ferro cæsos occubuisse. Lusitanus cum fusas fugatasque cerneret copias suas, hostem que fugientibus instare, neque subsidij quicquam a filio superuenire, ne in aduersæ partis armatos incideret, viam, quæ Taurum ducebat, declinans cum paucis, dubia iam luce ad Castrum inui tendit, vbi ab arcis præside suarum partium fautore excipitur, magnificeque tractatur. Captum est Lusitani vexillum, cuius erat insigne vultur, sed Petri Verasci, & Petri Vaccæ ignauia, quibus traditum est, ut asseruaretur, ab hostibus postea est receptum. Vnde non sine causa inter Hispanos Lusitanosque in hunc usque diem disceptatur: captum ne fuerit, an non, vexillum illud regium. Illud certe inter utrosque satis constat, signiferum ipsum in prælio comprehensum: Zamoramque deuectum, armisque spoliatum, quæ Regis & Reginae iussu in Hispanorum Regum conditorio, quod est Toleti in maximo diuæ Mariæ, usque in hunc diem suspensa cernuntur. Capta sunt & alia quoque octo signa, & cum Antesi

gnano complures alij viri nobiles. Eorum qui ex alterutra parte desiderati sunt: non potuit certus numerus colligi, fuisse autem caesos multo plures, quam toto huius belli tempore nemo vnquam dubitauit. Ex nostris vnus tantum captus est, Enriquus Enriquez Albensium ad Listim Comes, qui putans se non deserendum a suis, dum persequendi fugientes ardore fertur, ad Taurini pontis caput exterius vsque progressus est.

Vbi circumspiciens, an se quisquam ex suis sequeretur, a Lusitanis est comprehensus: Taurumque perductus. Atqui Lusitanorum Princeps cernens patris copias fusas, profligatasque, contrahit suam cohortem, atque locum editiorem occupat, vt fugientibus subsidium praestet. Ea quamquam nocte iam aduentate, dubiaque luce supererat animus quibusdam ex nostris Ducibus, cohortem illam euadendi, non potuerunt in ordinem redigere equites, peditesque, per omnem campum sparfos, partim in hostibus persequendis, partim in cadaueribus occisorum spoliandis, instabatque nox, in qua nihil insigne agi poterat, cum praesertim in horas pluuia increbresceret. Tum Hispanus cum intelligeret in campo nihil iam hostile, nihil infestum, sed victoriam penes suos manere, iubet receptui canere, atque relictis Cardinale, atque Albanorum Duce, qui campum colligerent, ipse per noctis tenebras, pluuiaque vrgente, ad inceptam obsidionem redire properat. Erat namque suspicio Lusitanum per alteram fluminis ripam: copiarum partem potuisse praemittere, quae stationes raris custodibus munitas disturbarent, & obsessis cum commeatu recentes armatos immittere.

Quid Lusitani fugati fecerunt Tauri, Rege suo amisso.

Caput. VIII.

QVO tempore Lusitanus acies ducebat eo consilio, de quo in superioribus dictum est, reliquit Tauri Guimaranorum Ducem cum praesidio, interim oppidani ad hostem deficerent. Qui videns Lusitanos suos fusos, fugatosque, inermes, caesos, mutilatis membris truncos, atque interrogatos quo modo se Lusitanorum haberet, aut vbi esset, nihil certi respondere, suspicatus prodicionis aliquid ab Hispanis subesse, iubet portas obstrui, muros, turreisque praesidio firmari, ne cum Lusitanis Hispanos quoque intra munitiones admitteret. Toletanus praesul, & qui sub illo militabant Hispani, & qui ex praelio fugerant Lusitani, Ducem orabant, ne de Rege suo benemeritos excluderet, simul etiam a persequentibus imminere periculum distabant, si non intra moenia reciperentur. Vulneratique imprimis ad caelum vsque clamores tollebant, crudelitatem in se a suis exprobrabant. At Lusitanus Princeps posteaquam ex suis, quos potuit, in suam cohortem recipit, Taurum repetit, & intra muros admissus Archiepiscopum deducit secum, atque alios omnes in suum quemque diuersorium excipi iubet.

Qui posteaquam partem suorum numero abesse comperit: vt erat ingenti animo, vix dissimulat Regis amissi damnum, premitque altum corde dolorem. Sed quod magis illum torquebat, erat praesulis Toletani fides suspecta, atque aliorum Hispanorum, qui in partibus suis merebant. Nam quae potest miserius esse condicio, quam illorum, qui neque amicis audent confidere? Iubet itaque vulneratos curari, fessos recreari, moestos bene sperare, atque in dubia fortuna ne deficiant, hortatur. At non Guimaranus Dux, cui fuerat a Rege custodia vrbes credita, potest se continere, quin omnibus manifesta doloris signa depromat, prorumpit in lachrymas, pullat pectus, comam vellit,

vestes dilacerat, atq; in quoscunq; obuios deserti Regis inuidiam concitat. O degene-
res, inquit, & ingrati, beneficiorumq; immemores. Vbi est Dux vester? vbi Rex? vbi
Dominus? vbi specimen? vbi Lusitanæ reip. columnæ? Non potuistis seruare vnum,
in quo salus omnium continebatur, vitaque omnium sita erat? Non pudet vos veni-
re, postq; Ducem vestrum desertum, proditumque, hominum conspectum intueri?

Ab apibus saltem cōdiscere debuistis obseruare Regem, quæ ductorem circumstant
suū fremitu denso, stipantq; frequentes, & sæpe attollunt humeris, & corpora bello obie-
ctant, pulchramq; petunt per vulnera mortem. At non hæc illa sunt, quæ in pace
quondam pollicebamini: in Regis aula frequentes & officiosi, sed nunc in prælio igna-
ui, & desertores. Itaq; non solum facti estis læsæ maiestatis rei, sed etiam amiciciæ legem
violastis, quæ iubet amicos in aduersis, antea quam vocentur, adesse, in prosperis non ni-
si vocatos. Hæc & huiusmodi mœstus, ac lugubris Dux iactitabat. Illi vero præ pu-
dore, scelerisq; admissi conscientia, nihil respondebant: sed fortunam suam lamentaban-
tur, quæ illos tali in tempore obcæcauit. Sed Hispanos, atq; imprimis præfulem Lu-
sitano non tam res male gesta, damnaq; in prælio accepta cruciabant: quam quod reli-
cta potiori causa, pro transfugis ab omnibus habebantur, & quod ab ijs, in quorum par-
tibus erant, suspecta fides haberetur. Dum hæc Tauri peraguntur, Lusitanus apud
hospitem suum varijs sermonibus noctē producit, quid de filio, quid de cohortium præ-
fectis, quid de tanto exercitu sit actum ignarus: & quamquam animi dolorem vultu dis-
simulabat, stupor tamen illi omnem abstulit mentem, quippe qui non statim suos fecerit
certiores, quo illum pugnae tempestas appulerit. Sed iam primo diluculo respiciens,
omnibus de rebus dat literas ad filium perferendas, quas deinde subsequitur ipse, seq; suis
expectatum reddit. Hispanus interim exercitum victorem laudat, gratulantibus se
hilarem, benignūq; exhibet, atq; Reginae literas tantæ victoriae nuncias mittit, quæ Tur-
desellis eo tempore morabatur, belli euentum expectans. Supplicationes itaque so-
lennesq; pompas decernit: puluinaria in templis iubet sterni. Ipsa nudis pedibus ex au-
la regia ad ædē vsq; diui Pauli extra muros progreditur, laudans, & magnificās Deum,
atq; gratias agens pro tantis in se, cōsortemq; suum, omnēq; exercitū collatis beneficijs.

Zamorana arx capitur. Magister a Calatrava, & Vrenatium

Comes a Lusitano desciscunt, a quo Toletanus discedit.

Caput. IX.

INTEREA Rex imperat obsidionem arctari, stationes & machi-
nas arci admoueri, vtque se ad oppugnationem parent, voce preconis
edicit. Quod Alphonfus Valentinus arci præfectus cum videret
a Lusitano nihil auxiliij amplius expectandum, quippe quæ acceperat in
aciem profligatum, agit per Cardinalem, cui erat consanguinitate pro-
pinquus, vt pristinis erroribus sibi condonatis, in obsequium, famuli-
ciumque Regium restitueretur: dicebat velle se, omniaq; sua vitæ, necisq; arbitrium re-
gie maiestatis dedere. Cardinalis propinqui misericordia cōmotus, excusare apud Regē
ætatis leuitatem, omnem culpam in Ioannem Porrium illius socerum conferre: responde-
re pro illo fidelem deinceps operam, perpetuamque in Reges Hispanorum obseruan-
tiam. Annuit Rex Antistitis tam bene de se meriti precibus, condonat adolescenti re-
ratum, omnia bona restituit, arcem recipit, in quam Lusitanus preciosas vestes, aurum,
argentum, ac pulcherrima quæque domus ornamenta congefferat. Erant qui a Re-

ge peterent illa omnia spolijs nomine in manubias redigenda, vnde resarcirentur damna in eo bello a multis accepta. At Rex neque sibi quicquam inde accepit, neque aljs habendum sibi permisit, sed omnia fide summa Lusitano reddi iubet. Accepta arce validiorique praesidio, com meatuque munita, Methymnam ad campum proficiscitur, quo se venturam ad certam diem ex Turdesellis Regina constituerat. Comestabilis interea non minus apud Regem, & Reginam laborat de reconciliandis obsequio regio duobus egregijs fratribus, altero a Calatraua Cisterciensis militiae magistro, altero Comite Vrenati, quos Villenatum Marchio patruellis natu maior ad Lusitani partes illexerat, & quo citius rem conficeret, despondet Comiti filiam, atq; a principibus impunitatem erratorum pollicetur. Principes vero nostri tam & si intelligebant ex ignoscendi facilitate, quantum mali sequeretur, reputantes tamen si duos iuuenes aetate florentes, armis instructos, opibus copiosos ab aduersario subtraherent, sibi que obsequentes redderent, magnum fore momentum in vtramque partem, & suas augendi vires & hostiles debilitandi, Comestabilis precibus acquiescunt, errata condonant, illosque deinceps suorum numero esse iubent. Toletanus quoque Archiepiscopus cum fieret quotidie certior, omnia quae ad ipsum praesulatus ratione pertinebant iura impediri, atq; oppida, municipia, castella, & arces partim a circumstantibus praesidijs vexari, partim deficere, aut de defectione cogitare, petit a Lusitano comeatum, facultatemq; ad suos abeundi, antea quam noui quicquam molirentur. Petit praeterea turmam equitum, quae illum comitetur, quoad se, ad suos reciperet. Id cum Hispano Regi compertum esset: mittit Petrum Marriquum Comitem a Triuinio cum sua, cohortisq; praetorianae parte, qui illum persequeretur, praehensumq; ad curiam perduceret. Sed ille antea se Complutum, quod erat suae ditionis oppidum, recepit, quam Comes eum consequi potuisset, ea itaque frustratus spe, ad Regem, Reginamq; redit. Inter illos, qui Lusitani partibus fauebant, erat Attencie arcis praeses, natura hominumq; labore munitissime, qui non contentus regis vectigalibus, quos ex Salinis optima percipiebat, finitimos populabat agros, atq; in remotiores quoq; excursiones faciebat. Erat praeterea terrae illius indigena Gasias quidam Brauus ordinis equestris vir acer, & strenuus. Is agit cum famulo quodam praesidis, vt qua nocte sortiretur vigiliam, ex muro demitteret funem, per quem scalse sursum attollerentur: quod cum ex voto processisset, scandit primus omnium Gasias ipse, tum alij centum instructi armis, quos ad negotium peragendum duxerat, comprehensosq; praeside, vxore, omniaq; familia potitus est optimis spolijs, quibus propter insignem viri operam in arce recuperanda, a Rege, atque Regina donatus est: aestimata sunt spolia centum millibus ducalium aureorum. Idem Brauus paucis postea diebus oppugnat Camarenam, opidulum id erat, quo se recipiebat Ioannes quidam Touarius famosus alter latrunculus, atque viarum grassator insignis, qui & ipsi Lusitani partes seqbatur. Quibus duobus monstris emedio sublatis, pax regionibus illis restituta est.

Lusitanus redit in regnum auitum, petiturus inde Gal

liae Regem: & quae Madriti gesta sunt.

Caput. X.

LUSITANVS cum videret se acie superatum, amissis duabus arcibus, quibus plurimum fidebat Burgensi, ac Zamorana debilem, & ab his qui fuerunt autores tanti belli inchoadi desertum, suarum quoq; partium fautores indices minui, quid consilij caperet ignarus: huc atq; illuc mentis aciem vertebat. Pudebat illum reditus in patriam, quam itus

DECADIS PRIMAE.

rus ad bellum peregrinum pecunijs exhauserat. Turpe putabat venire in condiciones, quas victor hostis proponebat. Vires suas impares iam prelio expertus erat.

Pecunię vnde nouum exercitum cōduceret, aut stipendia presenti solueret, non suppetebant. Placuit tandem ab externis gentibus auxilium petere. Sed vnde peteret nisi ab eo, cum quo nuper foedus inierat, & qui pro Ruscinonis Comitatu repetendo, iam bis nostros bello lacefferat? Sed antea quam in Galliam proficisceretur, statuit Lusitaniam suam repetere, vnde facilius, tutiusque nauigare posset. Itaque partem copiarum per arces, castella, & munitiones, quę adhuc pro se in officio perstabant, in præsidarias cohortes distribuit, partem secum in patriam reducit. Et quia interim Ioannes ille Villosa, qui sibi Taurum urbem cum arce ad futuri belli vsum tradiderat, diem suum obierat: Marialbanorum Comitem in vrbe cum validiori præsidio relinquit. Præsidiorumque præfectus edicit, vt quam diu ipse abesset, hostium agros populentur, ferro & igni omnia vastent, seque breui ex Gallia cum auxiliarijs copijs venturum pollicetur. Erant eo tempore Madriti, quod oppidum nos Carpetanorum Mantuam interpretamur, erant, inquam, duę factiones, quarum, altera cuius caput erat Ioannes Zapata vir, qui inter indigenas nobilis, & factiosus Marchionem Villenatem sequebatur, qui non modo arcem, verum etiam totum oppidum firmissimo præsidio tenebat, cui præfecit Rodericum Castanetum Cifontani Comititis fratrem, pulsisque alterius factionis principibus propterea, quod Regis, & Reginae partes tuebantur, soli Marchionarij oppidum habitabant. Nam plebs sequitur fortunam, vt semper, & odit præsentem statum, & concupiscit nouum. Erat pulsę factionis caput Petrus Nunius a Toledo equestris ordinis vir. Is agit cū clientibus, & amicis, quos in oppido habebat quam plurimos, quemadmodum intra moenia reciperetur, si maiores copias, quam essent præsidiarie, conduceret. Communicat rem cum Petro Ario, atque vterque cum Duce Infantatus, omnibus visa est res digna, in quam omnes intendant neruos, putantes se in eo singularem operam non solum Regi, & Reginae: sed etiam vniuersę Hispanę reipub. nauaturos. Dux Reginam consulit, quid sibi in tali negotio faciendum esset. At illa, vt ad rem conficiendam totis viribus insistat, non modo hortatur, verum etiam atque etiam rogat, obtestaturque. Mittit præterea ex cohorte prætorie tres cataphractorum equitum turmas, cum suis quamque præfectis, Iacobo ab Aquila, Ioanne a Roboribus, Ioanne item a Turribus: quibus imperat, vt Ducis iussa facerent, atque omnibus in rebus illi obtemperent. Dux igitur auctus copijs a Regina missis, simul etiam cum Petro Nunio, & Petro Ario, qui & ipsi magno poterant esse adiumento, cum omnibus suę domus grauis, & leuis armaturę militibus rem aggreditur. Id cum Marchionis præfectus sensisset, neque enim tantus belli apparatus latere potuit, fugat ex oppido, quos suspicabatur partis aduersę fautores, plebem in partes regias procliuem minis terret, muros, portasque oppidi præsidio validiori firmat, subsidiarios milites opportunioribus in locis disponit. Atqui Dux ea spe frustratus in oppidi suburbio metatur: oppidum arctissima obsidione cingit, commeatus intercludit, vt quos non potuit viribus expugnare, caperet fame. Iubet præterea cuniculos agere ad portã, qua itur Guadalaiarã, cui præsidebat Petrus Aiala ex ordine equestri diui Iacobi commendatarius, qui suspicatus id quod erat, portę munitiones cum muri parte suffosas iam lignis incumbere, atq; supposito igni non magno negotio ruituras, ne hostis irrumpens oppidum diriperet, atque factio extorris, quę inter obsessores merebat, in aduersę factionis partes acrius sæuaret, coepit agere cum

Duce de tradendo oppido certis conditionibus, quibus praecipue de oppidanorum indemnitate cauebatur, illorum maxime, quibus cum erant inimicitiae ex inueterato factionis aduersae odio. Duce igitur cum suo exercitu intra muros recepto, Marchionis praefectus cum omni praesidio se in arcem recipit committit, armis, tormentisque munitissimam.

Sed nihilo secius illam Dux arctiori obsidione premit. Musculosque duplices a parte arcis extrema ducit, atque viris, armis, machinisque munit, ut non modo quisquam ingredi, aut egredi non posset, verum etiam si grandior exercitus aliunde veniret auxilio nihil obsessis vsui esse posset. Alterum quoque murum duxit per arcem, quae est inter arcem, oppidanorumque domos intermissis, quibusdam aditibus per quos tumultuarijs, pugnis se inuicem lacefferent. Ibi cecidit Iacobus ab Aquila, vnus ex tribus illis Ducibus, quem diximus ad hoc bellum misisse Reginam. Ceciderunt & alij complures viri nobiles, & obscuro, tam ex obsessis, quam ex obsessoribus. Ex munitionibus praeterea, quas in agro Madritano infederant Ioannes ille Zapata, & Petrus a Corduba, cotidie fiebant excursiones, incendia, caedes, populationesque pecudum, & armorum, usque ad oppida, loca suburbana, quoad profectum est a Duce, ut certis in locis equitum praesidia disponerentur, qui latrunculos illos passim exultantes in latebras suas cogere se recipre, atque hunc immodum obsidio in duos menses protracta est.

PRIMÆ DECADIS LIBER SEXTVS, MATRICALI PANHISPANION

celebratur, vbi coeptum est de societate, quam fraternitatem vocant constituenda agi.

Caput Primum.

VM haec Madriti geruntur, curia, hoc est, Rex, & Regina senatusque regius Matricali citra montes in uectionibus oppido celebri erat. Ibi quoque panhispanion, id est, omnium ciuitatum, municipiorumque Hispaniae conuentus agebatur, curias in numero multitudinis indigenae appellant, in quibus cum aliae res cuplures decretae sunt, tum vel maxime quod Elisabe iunior vno omnium consensu declarata est Hispaniarum Princeps, atque haeres regnorumque successrix, quod et iure iurando sanxerunt ciuitatum, municipiorumque procuratores, si modo proles virilis Regi & Reginae non contigisset.

Coeptum est agi praeterea de fraternitatibus, ita Hispani vocant populorum inter se societates ad hoc potissimum institutas, ut latrocinia caedesque in vijs publicis, & agris perpetratae vindicarentur, quae mala, in vrbes quoque & municipia vicisque tyrannorum arcibus subiectos adeo serpebant, ut domi forisque nihil esset tutum, sed ubique terror, ubique pauor, & plurima mortis imago, eoque miseriarum deuentum est, ut grassantibus sceleratis hominibus, nemo iam esset vir bonus, & pie, iusteque viuendi cupidus, qui pro recuperanda libertate non libentissime dimidium fortunarum suarum non pacisceretur. Idque cum omnes vellent, omnes cuperent, deique nulla re alia frequentius alter ad alterum loqueretur, quam de inueniendo tantis malis aliquo remedio, nemo tamen erat,

DECADIS PRIMAE.

qui negotium assumeret, atq; rem tam desperatam aggredere-
tur, & morbo tam pernicio-
sio medicamento aliquod inueniret. Primus omnium quasi signum aliquod ad
bene de Hispana rep. sperandum substulit Alphonfus Quintanilla equestris ordinis vir
nobilis, ingeniosus, acer, & vehemens: idemq; fisci rationumq; regiarum quaestor ma-
ximus. Hic ortus ex asturibus montanis facile ostendit, summos viros in obscura
quoq; patria plærumque nasci, at e contrario ignobiles in patria illustri. Et quo maior
tantæ rei peragenda accederet autoritas, assumit sibi socium Ioannem Ortegam.

Ambo Regem, Reginamq; conueniunt, quo in statu res Hispana sit, commemorant,
quod in tanta rerum omnium perturbatione debeat, & possit fieri demonstrant, hoc bo-
nos omnes, hoc in commune populos exposcere, nil aliud deesse, quam regiam facultate-
tem, vt bene iuuante deo negotium perageretur. Placuit iustissimis principibus op-
portunus sermo, ad rem exequendam hortatur, autoritatem suam omnibus in rebus de-
cernendis pollicentur. At illi oppidorum procuratores adeunt. Mala, quæ susti-
neant impræsentiarum, quæq; in futurum expectent, ante illorum oculos ponunt, ex ne-
gligentia quot pericula impendeant, atq; ediuerso ex prouidentia quot bona sequantur,
identidem repetunt. Sed quia de tanta re consulendi erant ij, quorum procuratorio
nomine res agebant; placuit constitui diem, & locum, in quibus hæc disputanda essent.

Locum in quem vndiq; confluerent, placuit esse Donias, quo posteaquam ad consti-
tutum tempus conuenerunt, coeptumque esset de re cuius causa venerant disceptari, alij
aliud sentiebant, altercationibusq; tempus consumebant frustra, & contentio illa eo tan-
dem est deducta, vt omnes in eo iam essent articulo, vt quisq; ad suos re infecta rediret.

Quorum dissensionem cum Alphonfus Quintanilla sensisset, videns omnes suos
conatus cefisse frustra, ne quid inexpertum relinqueret, hac, aut non multum disti-
mili oratione, illos in concionem vocatos aggressus est.

Alphonfi Quintanillæ concio, pro ineunda Hispanorum societate.

Caput. II.

I quisquam ex vobis est viri Hispani, qui miretur: cur ego qui neq; in-
genio, neq; doctrina, neq; multa rerum experientia præditus desum-
pserim mihi, vel potius arrogauerim hoc dicendi munus, desinet profe-
cto mirari, cum vitæ meæ rationes, institutaq; ab ineunte mea puricia
suscepta cognouerit. Ego viri optimi, cum statuissem omne tempus
meum in aula regia consumere, atque sine æqualium meorum inuidia,
obsequium meum infœlicissimo Regi primum, ac deinde inuictissimis his principibus
meis præstitissem, nunquam destiti cogitare, si qua in re Hispanis meis a commodus es-
se possem. Habeo huius animi mei testes cum alios quam plurimos, tum maxime ex
vestro numero non paucos, qui ex me sæpe audierunt partim publice in huiusmodi lo-
ci verba facientem, partim priuatę in sermone familiari, quam me hic status reip. non de-
lectaret, in quo bonorum nulla, aut certe per quam exigua ratio haberetur. Malorum
vero passim grassaretur impunitas. Neq; id quidem principum nostrorum vitio,
quibus nihil iustius, nihil indulgentius, nihil humanius excogitari potest: sed temporum
culpa, quæ non sinunt illos animaduertere in facinorosos: atq; pro dignitate bonos præ-
mijs afficere, & quod ad commutatiuam pertinet iustitiam, ius suum cuique tribuere.

Itaq; cum nuper ego cum hoc collega meo honestissimo viro retulissemus ad illos
de sermonibus,

desermonibus, quos de ineunda inter Hispanos societate Matricali habere cœpimus, per quam omnia in meliorem statum reformari possent, incredibile dictu est, quanta sint voluptate affecti, quanta gestierint lætitia, quanta nobis diligentia, studio, & cura cōmendauerint, vt vobiscum de tanto, tamq̃ inopinato bono ageremus operam omnem, atq̃ auctoritatem suam polliciti, si quibus in rebus opus esset. Sed ad rem, cuius causa huc venistis redeamus, negotium est, quod non modo animos vestros a summo excitare, verum etiam ad facinorosorum hominum vltionem inflammare debeat. Agitur de priuatis facultatibus vestris, quas in agris, in pastionibus, in mercaturis, in vestris domibus habetis, quarum bona pars aut pactione, aut vi ab his latronibus intercipitur. Agitur de amicorum oppressione, de filiorum integritate, de filiarum pudicia, de vxorum castitate, de clientum vestrorum incolumitate. Agitur de fisco, regijsq̃ vectigalibus, quæ sine fide summa, & sine fraude exigantur, necesse est per capita siue censum vestrum distribui omnia, quæ ad illorum sumptus necessaria sunt. Agitur de vestra omnium securitate, qui neq̃ per noctem domo egredi, neq̃ per diem extra vrbium munitiones prodire audetis. Agitur de pietate, de religione, deq̃ omni cultu diuino, quem videmus in dies refrigerari, atq̃ indubitatum tendere interitum. Quid igitur reliquum est viri Hispani, nisi vt bonis auibus ineatur societas, quæ tot nobis calamitates propulsatura sit, totq̃ commoditates paritura, quæ dabit vitam cum tranquillitate iucundam, restituet virtutes, quæ nos Deo, atq̃ proinde hominibus faciant beniuolos, quæ nos ira, atque proinde libidine superatis duabus animi pestibus ingenitis reddant nobis ipsis amicos, & quoniam satis demonstratum est hanc societatem siue illam libet fraternitatem appellare, debere fieri, superest vt ostendamus an possit fieri, & a nobis quidem fieri, ac præterea facile & a nobis fieri. Nam de impossibilibus aut simpliciter aut a nobis fieri, quia in potestate nostra non sunt, nemo de liberat per se, neque alios in consultationem admittit. Quod autem id de quo est præsens consultatio posset fieri, & a nobis quidem fieri, & facile fieri notius est, quam quod demonstrari debeat. Suppetunt namque pecuniæ, neque deest plærisque omnibus conferendi voluntas, abundamus viris, armisque, neque opus est aliunde illa accersere. Habemus auctoritatem principum, qui nostris inceptis fauent.

Habemus causam potioem, hoc est, iustam contra iniquos, quietis amatorum contra seditiosos multos, & fortes viros contra paucos, & ex scelerum conscientia pauidos. Hoc experti sumus in ipso statim initio, quo iustissimi nostri principes regnare cœperunt, cum iussissent in huiusmodi homines acriter animaduertendum, id quod est Segouiae gestum. Mirum dictu, vno atque altero ad suspendium adacto, repente omnes alij aufugere, neque vsquam deinde visi sunt. Qui status in hunc vsque diem permansisset, si non Lusitanorum illa tempestas quietem nostram interpellasset. Nam quid ego de societatibus illis dicam, quæ sub Enriquo Rege fuerunt institutæ, cum omnes viæ latrunculis, & grassatoribus essent obfessæ, cum viatores agminatim, ac nec sic quidem iter facere auderent, nonne ad primam præconis vocem subito latuerunt? Durauit certe mos ille, quo ad ipsi ad ministri suis legibus abusi sunt, atque dicionis suæ terminos transgressi. Ex quo necesse fuit ab Enriquo societates illas dissolui, quod certe nobis accidere non potest, quibus non est alia cura, quam itinera pacare, latrocinia, furta, homicidia cœcere, ac præterea nihil. Erunt fortasse nonnulli, qui huic sententiæ meæ obstant, dicantque non posse ijs de rebus facile conuentus fieri, ex tam longinquis regio-

nibus, aut si fiant, non conferendis stipibus non fore concordēs. Erunt præterea qui dicant huiusmodi societates non posse diu consistere, quod in alijs quoque huiusmodi societatibus factitatum, sumus experti. Et quos interim æquo iure cogemus venire, aut illi, in quos fuerit acrius vindicatum, reddentur multo peiores, quam antea fuerint.

Immo vero si opus fuerit non magna erit difficultas semel, aut bis in anno, per prouincias certis in locis conuentus, aut nundinas fieri, quæ admodum pastores mestruas faciunt, quas vocant mestas, atque etiam nunc annuas, quæ sunt sollemniore. Illi pro re tantum pecuniaria hoc faciunt, nos pro omni substantia nostra, pro vita, pro libertate, pro religione non faciemus. Nam quod ad stipium collationem attinet, nemo est, qui paruo ære mercari nolit, quod alioqui sit omni patrimonio redimendum. Nemo est, qui cum hac de re sum locutus, qui non gestiat, qui non pruriat, qui non percupiat, vnde cumque de promere, aestuare, extricare, quod sit tanto operi erogandum. Quod vero nonnulli timeant, nesci aliquando dissoluantur istæ societates, acrius insurgant arcium præsidēs in subiectos populos, in quos ante hac exercebant iniquam dominationem, qui receptabant latrones, qui facinorosos tuebantur: Quin potius si nos intra dicionis nostræ terminos continuerimus, si nos nobismet ipsis non defuerimus, si condiderimus leges, quibus sacrum hoc collegium santiatur, non modo non dissoluetur, sed manebit, æternumque durabit, quandiu pessima hominum seges suborietur. An inter ciuitatis regie incolas Talabricensesque potuit per annos quam plurimos permanere, qualiscumque illa fraternitas ab hominibus obscuris instituta, quæ tot commoditates per omnem regionem illam grassatoribus refertam attulit, & vos Hispani, proceres illos saltem imitantes, non facietis in toto, quod illi fecerunt in parte? Expergiscimini aliquando viri Hispani, & a maioribus vestris ingentes animos concipite: quam iustam habeatis causam recogitate: cum quo hostium genere vobis res gerenda est intelligite: in facinorosorum hominum ultionem insurgite: pro quibus meritis non solum in hac vita mercedem optimam laborum vestrorum consequemini, sed etiam in beatorum numero vestra nomina transcribentur.

Hispanorum societatis leges, legumque executores constituuntur.

Caput. III.

POSTEA quam dicendi finem Quintanilla fecit, visi sunt omnes prope modum illius orationi, atque sententiæ acquiescere, postulatamque est vna omnium voce, vt conderentur leges, quibus sacra societas illa sanciretur, atque stipibus conferendæ statueretur modus, & militum numerus, qui decreta exequerentur. Sed ne in ius regium contributio illa æternum cederet, cautum est, vt esset temporaria, duraretque in æternum, Summa concilij ad principes deuoluta est, & ab illis ad secretius illud Augustumque senatum, quo res Hispana gubernatur. Principio quod ad condendas leges pertinebat, data est facultas optimis quibusdam viris ex ordine equestri, atque vtriusque iuris agendarumque rerum peritis, numerus militum decretus bis mille equites, per classes vero stipibus distribuendis, præfecti sunt viri boni suarum rerum frugales, alienarum vero abstinentissimi. Constitutum est præterea collegium ex bonis, prudentibusque viris, quos Hispani consueuere deputatos appellare. His præsidere voluerunt Lupum Riparium Carthaginensem Episcopum, Nemo vnquam a principio putauit societatem illam tandiu per-

mansuram, siue quod in primo illo triennio putabant a viarum latrocinij, grassationibusque posse Hispaniam purgari, siue quod populi grauate ferrent tam crebras fieri exactiones, siue quod antiquarum societatum exemplo, aliqua ex leui causa hæc quoque posset dissolui. Constitutæ itaque sunt ab initio tumultuariæ quædam leges, quippe quas putabant non longo tempore duraturas, sed qualescumque ille fuerint, nihilominus confirmatæ sunt, additumque robur, regiaque autoritas, cum esset curia Matricali Anno salutis sexto & septuagesimo supra millesimum quadringentesimum. Cumque postea ex triennio in trienniū & deinceps, societas illa propagaretur, & ex negociorum varietate cotidie noui casus emergerent, opus quoque fuit nouo principum remedio.

Fuerunt autem casus, in quibus societas illa iuris dicendi, exequendique iudicij facultatem haberet, quinque. Primus in illos, qui furtum, aut latrocinium, aut mortem, vulnusque, aut vim aliquam in loco deserto intulissent. Secundus in eos, qui illa eadem facinorosa in populo committisset, perpetratoque scelere solum vertisset, in fugamque se proripisset. Tertius in eos, qui aut fores effringerent, aut domorum parietes effoderent, aut incendia ualuis apponerent, aut scalis admotis dietas noctu conscenderent. Quartus in eos, qui stuprum in cuiusque ætatis, aut sexus, aut conditionis hominem inferrent.

Quintus in eos, qui iuris, iudicijque executores impedirent, quo minus rem demandatam exequerentur. Constituuntque, ut in omnibus ciuitatibus, oppidis, municipijs, castellis, vicisque grandioribus, bini pedanci iudices quotannis crearentur, & executor vnus, qui haberent facultatem iudicandi, determinandi, absoluendi, condemnandi, sententiamque exequendi in ijs dum taxat casibus quinque. Si quid autem præter hos quinque casus legibus expressos emerisset, de quo merito dubitari posset, ad societatemne illam an ad ordinarios recurrendum esset, placuit rem integram ad ipsos principes deferri, ex quorum arbitrio ea de re, aut nouæ leges conderentur, aut si videretur iuri communi definiendum relinquerent. His itaque ordinatis omnes ciuitates, oppida, populique sanctam & salubrem illam fraternitatem inierunt, præter quam illi, qui dominos priuatos habebant, veriti ne inde sibi exactiones geminas exigerentur, alteras, quas priuatis dominis dependerent. Quæ res cum ad Comestabilem Hispaniæ delata esset, non modo non reuicit, sed vltro illos, qui dominationi suæ subditi erant, hortatus est, ne tam vtilem, iustam, honestamque societatem recusarent. Huius exemplo reliqui omnes Hispaniæ proceres secuti sunt, neque secutos fuisse postea poenituit.

De Cantapetra, Regis & Reginiæ iussu obsessa,
Deque Beneuentani Comitum liberatione.

Caput. IIII.

DOST victoriam partam ex ea pugna, quæ in agro Taurino Dorij fluminis pugnatum est, Lusitani partes paulatim defluere, Regisque, ac Reginiæ procedere in melius coeperunt. Amissæ namque munitiones, quæ pro Lusitano steterant, ad Hispanos principes accrescebant & ij, quibus autoribus ille tantum negocium inchoauerat, partim suis difficultatibus impliciti, partim fortunam secuti victoris auxilia præmissa non mittebant. Sola itaque Taurus cum paucis adiacentibus castellis, & oppidulis in fide permansit, inter quæ fuerunt castrum inui, septem ecclesiæ, Cantapetra, vnde Lusitani excursions crebras in agros finitimos faciebant. Quas ut compefecit

rent, visum est principibus nostris Cantapetram in primis debere obsideri, propterea quod & captu facilior videbatur, & ad res deinceps gerendas locus opportunior, & quod impraesentiarum latrones, grassatoresque plura nocumenta quam aliunde inferebant, non solum in vicos, agrosque finitimos Salmanticensium, Methymnatium, Matricalensium, sed etiam in longinquiora loca, excursions, populationes crebras facientes. Erat oppidum illud non ingenio loci, quippe quod erat in planicie situm, non arte, neque hominum cura munitum, cuiusmodi sunt episcopia, hoc est, episcoporum praedia, quorum usus fructus non perpetuus, sed temporarius est, & cum illorum vita terminatur, neque tam futuris prospiciunt, quam praesentibus utuntur, fruunturque. Hoc tamen Lusitanus tanta potuit diligentia muniuit, atque aggere, vallo, fossaque praecipiti, & cuniculis rectis, transversisque, & murorum cauis inexpugnabilem reddidit, ex equitibus, peditibusque addidit strenuissimum quemque, quibus praefecit Alphonsum Petridem Viuarium, paris strenuitatis, & audaciae virum. At noster ballistas, tormenta sulphuraria, machinasque eo comportari iubet, stationes a tergo, & a fronte munitas disponit, militesque per insulas distribuit, praefectosque accommodat, quid cuique sit agendum praecipit. Contra castrum inui septemque ecclesias certis in locis praedia disponit: ad compescendas latronum excursions per agros, ne pabulatorum, lignatorumque ac framentatorum ministeria interciperent, & quia necesse erat Regem ipsum Panhispanio, quod Matricali agebatur interesse, obsidionis curam Duci a villa Formosa fratri Notho, & comiti a Triuinio commendat, ipse itaque reditque viam, toties quoties utrobique illius praesentia opus erat.

Nullum interea tempus ocio dabatur, quin stationarii milites stationes muris promoverent, machinarii tormentis maenia quaterent, stlopetarii glandibus, arcuarii sagittis, fustibularii lapidibus obsessos lacefferent. At illi contra eruptionibus crebris non cessant ex improviso securos impetere, tumultuariisque pugnis medio in campo cum illis decertare. Editur utrinque caedes maxima, sed in Lusitanos proportione multo maior, quia ex paucis numerus minuebatur, qui suppleri non poterat, nisi auxilia mitterentur. Scribunt itaque ad Regem suum, quo in statu res sit, certiore faciant, nisi supplementum cohortibus reficiendis mittat, non posse diutius obsidionem sustineri, neque fieri, quin se aut victori dedant, aut ferro, fameque mors oppetenda sit. At Lusitanus recensitis copiis, quas habebat imminutas, tum suorum abitu, qui desiderio domus sine comite in patriam redierunt, tum morbis ex laboribus, victuque maligno, tum quod ex auxiliariis nemo apud eum remanserat, cum non auderet ad soluendam obsidionem recta proficisci, ad alias artes se contulit, exercitum statuit in Salmanticensem agrum ducere, vicos igni, ferroque vastare, eo consilio, ut noster intermissa obsidione, suis laborantibus opem ferret, & obsessis respirandi locum daret, & ad comitatus, aliaque necessaria importanda, & ad permutandos bene valentibus aegrotos, vegetis, integrisque fessos, atque vulneribus confectos. Erant qui Regi dicerent huiusmodi populationibus insistere non esse opus regium, sed latronum, grassatorumque. Illud vero magnificentum, generosum, atque ingentis animi opus: suis laborantibus opitulari, in summis periculis positos media ex morte recipere. Quod si non suppetebant vires, ut cum hoste signis collatis decertare posset, vastationem illam vicorum, agrorumque populationem honestius, tutiusque per praefectos fieri posse dicebant. Erant qui suaderent, ut ad Gallorum Regis pacta, praemissaque recurreret, quando inclinatis rebus ac propemodum perditis, non erat unde subsidium maius, certiusque sperari posset. Alii contra, leuitati Gallicae non multum esse fidendum, cum praesertim quo tempore recessus illud initum fuerat, Lusitanis rebus fortuna aspirare videbatur, quae nunc ad

uerſa refragaretur. His ſententijs Luſitanus incertus quid faceret, pergit, vt id exequie retur, quod ab initio conſtituerat, in agrumq; Salmanticenſem ducit exercitum. Quod vbi noſter comperit, cum parte exercitus comitem a Triuinio mittit, qui Luſitani conatibus aduerſetur, ſeq; cum Salmanticenſibus iungat. Id cum Luſitanus ex interceptis exploratoribus accepiffet, ſimul etiam & Hiſpanū, cui non erat par, comitem ſubſequi, reputans ſecum non eſſe e dignitate regia cum comite pugnare, neq; prudentis cum ſupiore conſligere, coepit ſe paulatim in Taurum ſuam, hoc eſt, in latebras notas recipere.

Sed ne ſuos in tanto periculo deſereret, coepit cum victore de permutandis captiuis agere, vt ipſe Beneuentanum comitem data fide abſolueret, oppidaq; & caſtella, quę ſecreto data erant, redderet, noſter Comitem Pinnamancorum liberum ex vinculis abire iuberet, obſidionemq; Cantapetrę tolleret, ea lege, vt præſidarij milites anno ab armis ceſſarent id quod Pharij comitis interuentu peractum eſt. Beneuentano comiti in damni accepti compensationem, a Rege & Regina aureorum ducalium millia decem dono data, la coruña quoque ciuitatis, cum portu iam pridem illi facta, rurſus confirmata eſt, imperatumq; arcis præſidi, vt illam comiti traderet. At oppidani, tametſi ſeditionibus inteſtinis erant diſcordes, ad hoc vnum facta conſpiratione arcem in comitis poteſtate poſitam videntes, ſeq; a regali corona alienatos, pro communi libertate acriter inſurgunt, arcem obſident, terra, mariq; oppugnant. Cæterum comes ex familiaribus cognatiſq; & amicis, ac gregarijs militibus cohortes parat, quas in auxilium obſeſſis mittat. Oppidani vero ex inſtanti periculo facti acriores, obſidionem premunt, ſtationes a terra, marique muniunt, diu, noctuq; obſeſſis negocium faceſſunt. Comes denique, cum eo, quod ſemel intenderat, nihil proficeret, ſpe fruſtratus, cum oleum perdidiffet, & impenſam, ab incepto deſiſtit. At ciues magna cum ſua ex comitis ſeruitute, in perpetuam ſe libertatem vendicarunt.

De profectione Regis ad patrem, deque fontis Rabidi obſidione ab eodem Rege obiter ſoluta.

Caput. V.

VM hæc apud Vectones in Hiſpania geruntur ſuperiori, Ioānes Tarraconenſium Rex, huius noſtri Ferdinandi pater, per literas ſepe cum mandatis filium pellexerat, vt cum ſibi per inſtantium negociorum intermiſſionem liceret, veniret ad ſe commentaturus de rebus, quæ ad vtriuſq; cōmoda, regniq; gubernationem pertinerent. Erant eo tempore Rex & Regina Valladoliti. Sed Rex vt patris voluntati obſequeretur, in Tarraconenſe regnum proficiſcitur. Regina vero Turdeſellas cum præſenti exercitu, vt ſe Luſitanis conatibus, ſi quid interea moliretur, opponeret. Per idem quoq; tempus Gallorū Rex fontē Rabidum obſideri iuſſerat, atq; in Bardulos finitimos vicorū direptiones agrorūq; populationes fieri. Cuius rei accepto nuncio Rex noſter, poſtea quā patris deſiderio ſatiſfecerat, & rebus, propter quas venerat ordinatis, ad Cantabrorū urbem, victoriā venit, atq; ex Aſturiſ, Bardulis, Cantabris, Vaſconibus, ſuperioriq; Hiſpanię populis, ad quinquaginta peditū millia diuerſorū generū armaturę cōegit, omniq; hoc belli apparatu ad fontis Rabidi obſidionē proficiſcitur. Iam Galli de aduentu Regis cum exercitu intellexerant, Regemq; ſuum quid illis faciendum eſſet conſulerant, illiſque reſponderat, vt cederent tempori, ſeque Oeaſonem reciperent, ibique hibernarent, vere proximo eandem obſidionem redintegraturi, nec ſecus

atq; sunt iussi, faciunt. Noster vero de Gallorum habitu factus certior, & ipse quoq; suas copias dimittit. Vtrosq; Bardulos, Montanosq; populos lustrat, imperio suo legibusq; obsequentes laudat, in criminosos animaduertit, totamq; prouinciam pacatam relinquit, atq; ad res inchoatas Reginamq; rediens, controuersias procerum ex regno Nauaræ obiter componit. Nam erant ex illis, qui Pompeiopolim urbē totius regni Metropolim, aliaq; oppida, & castella vellēt illi tradere, atq; se ipsos omnesq; fortunas suas illius fidei permittere. Quod Rex auersatus renuit, Phœboq; ex sorore sua nepoti adiudicauit. Inter Lermatem comitem, Petrumq; Peraltanum similtates composuit, & cum æternam pacem non posset, inducias tēporarias indixit. Cardinalis interea pontificalis officij partes esse ratus operam suam interponere, literas cum mandatis ad Gallorum Regem mittit. Hispanorum, Gallorumq; antiquam societatem amiciciamq; commemorat. Bardulorum officia in Gallos, inimicicias in Britannos ex professo narrat, in quos nunc sæuire, armaq; inferre iubeat in illorum fauorem, qui quondam fuerint illi hostes acerrimi. Rogat, immo obsecrat, obtestaturq; vt a tanta rei indignitate se absteat, neq; velit amicos veteres inimicis permutare. Nam, quod ad Ruscinonis comitatum pertinebat, nō erat tanti, vt tam inueterata societas solueretur, cū præsertim si quid fractum, aut dissutū erat, facile posset refici, ac refarciri, si ad vtriusq; regni collimitium mitterentur vtrinq; viri boni, & sapientes, quorum arbitratu, & sententialitates contentionesq; sedarentur. Per eundem Cardinalis familiarem Gallorum Rex rescribit, non displicere sibi reditus in gratiam cum principibus Hispanis, si condicionibus æquis, negocium transigeretur, & Lusitani quoq; qui se illi commendarat, ratio haberetur. Ad perficiendam rem inchoatam vltro citroq; internuncijs comeat, remeatq; quoad ventum est ad illud, vt in annum induciæ constituerentur, quo tempore dissensiones inter Hispanorum, Gallorumq; reges transigerentur, ex qua transactione totus Lusitani conatus pendeat.

Parietinus Comes Vclesium capit, arcem obsidet, ac deinde in dedicionem accipit.

Caput. VI.

QUO tempore in Hispania superiori à Rege nostro hæc gerebantur, Dux infantatus in Carpetania Madriti arcem, quæ adhuc pro Marchione stabat, iussu principum obsidione cingebat. Comes Parietinus, qui, vt sæpe dictum est, diui Iacobi Magistrum militiæ se profitebatur: Vclesium oppidum illius ordinis alterum caput, proficiscitur, oppido que potitus arcis præsidem hortatur, quando ratione Magistratus ad se pertineret, eam sibi traderet, & cum sæpe antea precibus, blandicijs, & pollicitationibus nihil profecisset, minis agere cœpit, & nisi pareat, se arcem obsessurum, neq; quieturum, quoad illam expugnet, pœnasq; ab illo exacturum, quas proditores solent pendere. At præses vir constans, fortisq; nihilo magis quam antea mouetur, arcemq; armis & omni com meatu genere munit, seq; ad omnem belli fortunam aptat. Cæterum Magister hominis pertinaciam cernens arcem obsidet, perq; bimestre spacium obsessos eo angustiarum redigit, vt iam & ad victum necessaria, & ad ægrotantium medicamenta, & ad vulneratorū remedia oīa, quibus erat opus, deficerēt. Quo in statu sit res Marchionem præses certiore facit, & nisi quam primum suppetias ferat: nullam esse moram quin qualicumq; conditione faciat dedicionem. Erat eo tempore Marchio Comes

puti cum Archiepiscopo Toletano, cuius vtriusq; idem erat sensus de re communi.

Qui videntes ex illa arcis cum oppidulo amissione, quam magnū detrimentum sequeretur, ad impendentis, ac futuri belli opportunitatem: simul etiam quod Lupus Vascus Archiepiscopi frater, atque eiusdem factionis perquam studiosus, qui præsidio tenebat optum ciuitatem finitimam, reddebatur infirmior, ex familiaribus, & amicis, propinquisq; & alioseiusdem sectæ participes cogunt grauis & leuis armaturæ equitum ad tria millia, qui numerus multo superabat obsessores. Non potuit Magistrum latere tantus belli apparatus, qui contra se fieret, Rem ad commendatarios, cohortiumq; præfectos, ac primarios viros refert, quæ sit eorum sententia exquiri. Omnibus visum tempori esse cedendum, neq; expectandum, vt tanta spes fortunæ belli committeretur, posse namq; alio tempore obsidio illa commodius repeti, & tutius continuari.

At Magister, vt erat natura ingenti animo, & ex magnitudine rerum, quas gesserat magnam sui fiduciam habens: fretus quoq; meliori causa, & cui non dubitabat diuum iaculum, cuius tesseram, belliq; insignia gerebat: propiciū fautorēq; fore obfirmat animum, cōmilitonib; q; respondit se velle in obsidione perstare: vitamq; si opus sit, pro laude, atq; maiorū suorum dignitate pacisci. Cum vidissent illum commilitones animo tam obstinato, vt neq; passum ab incepto retrocedere vellet, alacres operi se accingunt, fossas murorum eruderant, aggeres, vallosq; erigunt propugnaculis incenium, pinnisq; pluteos appendunt. Stationes vero crebras vallo, fossaq; munitas contra arcem disponunt, & fortissimo quoq; milite complēt. Nunquā putarant Archiepiscopus, & Marchio Magistrum tantas copias expectaturū. Sed cum ad oppidi muros accessissent, stlopetrarum glādibus, scorpionumq; sagittis repulsi; per extrariam arcis portam, posticumq; admissi, in stationes agmine facto irrumpunt. Pugnatum est vtrinq; vehementer ab ortu solis ad occasum. Cadebant ex vtraq; parte multi, sed a Marchionis, & Archiepiscopi multo plures; ppter ea quod iniquitas loci hos impediēbat, illos vero adiuuabat, & quia succincti venerant putantes Magistrum non expectaturum hostes, neq; machinas ad oppugnandum, neq; victum ad permanendum, neq; commeatum & necessaria ad arcem instruendam: opus intermittunt, atq; in tempus aliud differunt, receptisq; vulneratis, & ægrotis, atq; in eorum locum validis, robustisq; suffectis ad suos quisq; reuertitur: intra paucos dies cum machinis, & tormentis, magnoq; commeatu grandioriq; exercitu redituri. Eodem tempore, quē admodum paulo ante diximus, Dux Infantatus Madritanam arcem Regis & Reginae iussu obsidebat. Qui factus certior Toletanum, Marchionemq; a Compluto Vclesium versus copias ducere, carrisq; & palustris, numerosas grandisq; machinas, magnamq; vim commeatus secum vehere, partem exercitus retinet ad continuandam obsidionem, partim Magistro mittit in auxilium ad distribuendos Marchionis, & Toletani præsulis conatus, copisq; Furtatū fratrem præfuit monetq; quid illum facere oporteat. Ille, qua hostes venturi erant, locum opportunum occupat. Magistrum de aduentu suo, & qua de causa venerit certiozem facit.

Ille vero relectus, recreatusq; tam insperato auxilio: munitis stationibus tantum relicta obsidione cum reliqua exercitus parte auxiliariis se cohortibus adiungit. Iamq; hostes aduentabāt, iam se medio in cāpo mutuo conspiciēbāt, neq; amplius inuicē aberāt, quam quo telorum ictus poterant pertingere. Continuerunt se tamen: & neutri in alteros irruerunt: quia orto iam vespere non supererat lux ad decernendum armis.

Itaq; locum tutiozem ad pernoctandū vtriq; sibi eligunt, ordinatisq; cohortibus in armorum procinctu, vtriq; expectant, quid alteri molirentur. Marchio vero & Ar-

chiepiscopus cum perspicerent se non posse exequi id cuius causa venerant, nisi armis vā am aperirent, veriti summam omnium rerum suarum, fortunæ vnius prelij committē re, sub ipsū mediæ noctis silentium in castellum quoddam quod pro ipsis stabat, neq̄ longe aberat, se recipiunt, posteroq̄ die sine vlla spe arcis recuperandæ, complutum rediere. Atqui præses præsidarij q̄ milites cernentes se omni auxilio destitutos, neq̄ in rerum omnium penuria posse diutius famem tollerare, deditioem faciunt, rebus proprijs quæ ante obsidionem possederant, & vita quæ iam in potestate victoris erat concessa.

Lusitanorum Rex Tauro relicta in regnum suum redit, atque inde ad gallo-
rum Regem proficiscitur, & quid illic egerit.

Caput. VII.

LUSITANVS Rex cum videret se delusum ab ijs, quibus aucto-
ribus, tantum negocium susceperat, atq̄ omnia cessisse aliter, quam ab
initio putavit, Mari albano Comiti arcis vrbisq̄ tauri præsidium cō-
mendat, nam Ioannes vllor ille qui sibi urbem tradiderat, sepētina mor-
te interceptus erat, dispositisq̄ præsidijs per castella & arces quæ pro
illo stabant, ducta secum Ioanna ex sorore nepte sua, Lusitaniam suam
repetit. Diuq̄ secum reputans quam turpe illi foret non modo apud suos, sed etiam
apud amicos & alieniores, quorum aures fallis rumoribus impleuerat, neq̄ iam spes vlla
esset reliqua, nisi in galloꝝ Regis scedere quod pepigerat, pollicitationibusq̄ quas illi
iure iurādo sanxit, statuit iam non per literas, nō per nuncios legatosque, sed per se ipsum
res suas agere, ordinataque regni administratione classē armat, & omnibus ad viaticū
necessarijs implet, conscensa naue, prætoriam galliam Narbonensemq̄ nauigat, Massi-
liæq̄ vrbis portum subit, Regem q̄ galloꝝ qui in turonensibus turribus eo tempore
morabatur, de suo aduentu certioꝝ facit. Gallus eo nuncio lætus, aut lætitiā vul-
tu simulans: honorifice hospitem excipi benigneq̄ tractari iubet, & pro regia dignitate
omnia ministrari. At Lusitanus iter suum eo dirigit, vbi Rex galloꝝ esse diceba-
tur. Rusticabatur autem tempore non longe a turribus Turonensibus, qui factus cer-
tior Lusitanum aduentare, oppidoque propinquum esse, mittit in occursum qui rogēt
dicantque vt ex nauigationibus viæque laboribus in oppido quiesceret, seque ad breue
tempus venturum dicit, & venit quidem, dataque & accepta salute, se comiter atque ho-
norifice alloquuntur tractantque, & multis verbis vltro citroque habitis rerum sua-
rum commentationem in aliud tempus differunt. Post aliquot dies galloꝝ Rex Pa-
risios proficiscitur, quem subsequutus est Lusitanus, qui videns Regem alijs negocijs im-
plicitum, sua vero quorum causa tam longam viam terra marique fuerat emensus, de die
in diem protrahi, adhibet bonos & graues viros Regisq̄ amicos, qui exponant illi cau-
sam sui aduentus in galliam, commemorantque iētum scēdus spemque auxiliij quam sit
pollicitus ad gerendum bellum contra communes hostes ipsius Regis, quo Ruscinonis
comitatum repetere audent, suos cuius dotale regnum contra omnia diuina & humana
iura retinent. Esseque tantū Regis etiam si non de sua vtilitate ageretur, prohibere iniu-
rias, subleuare lapsos, supplicibus opem ferre, atque regno expulsos in pristinum statum
erigere. Hoc esse Regum opus honorificentius quam regnare. Quare oblitus se
Regem, genuaque amplectens orabat, obtestabaturque ne in causa tam iusta & honesta
desereret, fortunæque Regum miseretur, eorum maxime qui vim paterentur iniuste.

Sed neq̄ fortunas suas tam esse perditas, vt non haberet regnum auitum adhuc incolu-
me, atque in ipso vnde summo verētur vrbes, oppida, castella, proceres, viros, principes ac
primarios, quorum idem sit cum illo sensus de rep. Hispana. Ad rem tamen confici-
endam vnum tantum deesse caput ducem, moderatorem q̄ cuius auspicijs omnia gererē-
tur, eum esse regem galliarum ac præterea neminem. Ad hanc Lusitani petitionem,
ac potius promissi ac debiti exactiōem gallus per eosdem inter nuncios respondet, non
debere mirari Lusitanum, si homo tot tantisq̄ negotijs implicitus ad res illius non respe-
xerit. Sum (inquit) o amici sollicitus bellorum, quæ mihi (vt videtis) impendent, alterū
hinc a Burgūdionum Duce, alterum illinc a Britannorum Rege, quorum conatibus re-
primendis binæ copiæ sunt comparandæ, quas iam oportebat fuisse conscriptas præ-
ter eas quæ sunt Oeasone contra Bardulos Hispaniæq̄ superioris incolas, quibus erat
sibi animus alias adiungere. Vt tamen causa pro qua bellum erat gerendum fieret iusti-
or, debere ipsum imprimis neptem ex sorore iuxta consuetudinem Romanę ecclesiæ vxo-
rem ducere. Alioqui neq̄ ille posset esse Rex, nec se illi posse iure opem ferre. Et
quia intercedat illi cum ducenda vxore propinquitas sanguinis quæ esset impedimento,
quo minus iure posset fieri, supplicandum esse a summo Pontifice, vt illos a legibus sol-
ueret, quem prohiberent in iura connubiij matrimoniumq̄ cōuenire. Hoc Regis Gal-
lorum responso Lusitanus non multum lætus; exequitur tamen quod Gallus monebat.
Literæq̄ supplices ab vtroque ea de re ad summum Pontificem date, cœptumque in cu-
ria de negotio disceptari, neque defuerunt vtriusque partis aduocati, qui rem in summam
difficultatem deducerent. Urgebant Pontificem Regis & Reginæ Hispaniarum Le-
gati, dicentes ex illa dispensatione, si cōcederetur, sequerentur multa detrimēta per omnē
Hispaniam, cædes, latrocinia, agrorum populationes, viarum grassationes, atque dari ma-
teriam vnde religio mortalium & cultus diuinus minueretur. Cumque dispensatio-
nes huiusmodi, conciliandæ pacis, & tollendarum litium contentionumque causa conce-
di debeant, nunc concederetur, in seminarium discordiæ, ac similitatis, non modo ipsorum
Regum, sed etiam summatum, & infimatum, & mediocris conditionis hominum odia, ini-
micitiæ, diffensiones orirētur, & quæ bello implicitos sequi consueuerūt. Instabant ex al-
tera parte Gallorū Regis Legati & procuratores: dicētes iniuste sibi denegari quod alijs
concedi solet, neque Regem suum ita meritum esse de sede Apostolica, vt eius petitiones
in cassum cederēt. Quibus Pontifex videbatur fauere: propterea quod opera Gallo-
rum Regis indigebat, ad certas quasdam res ad Cameram Apostolicam pertinentes.
Tandem vicit utilitas, dispensationem concedit, datque Lusitano perferendam, secreto ta-
men ne res aduersarijs nunciaretur. Interea Lusitanus ad Burgundiæ Ducem profici-
scitur, cum quærat illi arcta sanguinis propinquitas: experiri volens, si posset illum cū
Rege Gallo in concordiam reducere, quo facilius auxiliares copias a Gallo posset habe-
re. Erat eo tempore Burgundionum Dux occupatus, in bello quod cum Lotingiæ
duce gerebat. Locutique inter se multa de conditione reditus in gratiam ducis cū Re-
ge Gallo: Lusitanus partes negotij peragendi suscipit, rediensque Parisios nuncium acci-
pit de morte Burgūdionum Ducis, in prælio quo pugnatum est, cum Lotingiorum
Duce. Burgundiæ Ducatus propterea quod Dux sine liberis decesserat sexus virilis:
ex Gallorum legibus ad coronam corpusque regnorum Galliæ deuoluebatur. Rex
occasionem ex morte Ducis Ducatus capiendi arripit, hoc unum agit, Lusitanum dimit-
tit, in Hispaniam vt redeat hortatur, seque confecto Burgundiæ negotio missurum ma-
iores copias, quæ se limitaneis coniungant, qui erant Oeasone pollicetur. Lusitanus

DECADIS PRIMAE.

omni iam spe fraudatus, eo miseriæ fortunarum suarum deuenit, vt de religionis ingressu cogitaret, idque Hierosolymis vt esset longius, quam quo rerum Hispanarum nuncius peruenire posset, fecissetque nisi a familiaribus atque imprimis a Phario Comite: qui illum in tota peregrinatione illa fuerat secutus, mutare sententiam fuerat coactus. Tunc abeundi copia a Gallorum Rege petita, & obtenta, eadem via remenso mari in Lusitaniam suam qua venerat, reuersus est.

De Segouienti Arce dolo a Maledonato capta, & a Regina rursus in potestatem suam redacta.
Caput. VIII.

ANDREAS Caprarius, quem in parte superiori saepe diximus, sub Enriquo Rege fuisse Regiæ domus villicum, atque Segouientis Arcis præsidem, ex quo tempore Lusitanus in mediam Hispaniam irruerat, Regi & Reginæ familiarissimus fuit, propterea quod fortuna belli adhuc ancipiti, Lusitano relicto partes illorum secutus est, thesaurosque Regis Enriqui quos in Arce seruandos deposuerat, oportuno tempore illis tradidit. Quo facto ita principum voluntatem demeruit, tantamque ab illis gratiam inierat, vt non modo nihil ex iis quæ antea possidebat, immutarent, sed illum postea multum beneficijs & honoribus accumularent, inter quæ arcis præsidium vrbi que tutelam & quod grande pignus amoris erga illum, & illius erga se fidei fuit, quod vnicam filiam Elisaben iuniorem iam principem designatam, nondum enim Ioannes erat natus, illi ad seruandam educandamque commendarunt. Erat Alphonus quidam cognomento Maledonatus, cui Caprarius Arcem sui loco tenendam crediderat, qua postea Petro a Bouadilla focro suo Beatricis bouadillæ vxoris suæ patri tradi iusserat. Maledonatus sensit eam honoris diminutionem, indoluitque amplius quàm pro materia decebat. Habitaque temporum ratione, in quo non modo sceleris quod parabat, impunitatem assequeretur, verumetiam grande aliquod sibi prouenturum, cœpit cogitare quæ admodum Arcem prenderet. Elisabenque principem in potestatem redigeret, quibus obsidibus cum Rege & Regina si posset, proditoris precium pacisceretur, quod si non liceret, ad Lusitanum confugeret. Erat illi tanta familiaritas in ea domo: vt ingrediendi Arcem & exeundi, facultas semper pateret. Fingit sibi opus esse saxo quodam magno quod erat in Arce. Id sibi Maledonatus petit, ad nescio quos domus suæ vsus, & cum vix a pluribus versari posset, armat quattuor facinoris quod incipit conscios. Arma fuerunt occulta, & quæ facile tegi poterant, cum præsertim ab illis nulla posset oriri proditoris suspicio. In Arcis portas irruunt, Ianitorem trucidant, Præsidem in vincula conijciunt. Cuius satellites cum putarent tantum scelus non potuisse nisi a plurimis attentari, in turrim perpulchre munitam, vbi Elisabe Princeps erat, se recipiunt. Cum illam proditores oppugnarent, nihilque proficerent, reliquas Arcis munitiones & propugnacula occupant, & quia pauci erant ad tantam rem tuendam, ex ciuibus qui alterius erant factiones, complures admittunt. Ioannes Arius ciuitatis præsul, qui propter similtates, quas cum villico habebat, eo tempore aberat, ad rei actum nunciū accurrit, sequiturque vrbi primoribus agglomerat. Ciuitatis portas quæ villico stabant, non magno negotio capiunt. Regina certior facta earum rerum quæ Segouie gerebantur, eo iter arripit. Iamque vrbi aduertebat, cum ciuitatis preces, legatos ad illam in occursum mittit, qui supplicet illi ne admittat secum in urbem comitem beneuetanum, quippe qui pedibus manibusque fauebat villico, eiusque

vxori Beatricis Bouadellæ. Quod nisi prohiberetur urbem intrare, posse fieri vt populus ira percitus aliquid auderet, quod in ipsius Reginae offensam & villici atque eius vxoris perniciem cederet. Ad quam petitionem Regina respōdet, iniquum esse quod Segouientes ciues, vellent imponere leges principibus, quas subditis consueuerunt imponere Reges, victoresque victis. Ite igitur (inquit) atq; meis verbis dicite illis, vt desinant insanire, molianturq; aliquid, quod postea in ipsorum caput retorqueatur. Hæc dicens, urbem cum vniuerso comitatu ingreditur, atque deinde arcem petit. Cumq; arcis pars a ciuibus teneretur, pars ab ijs qui in auxilium villici præsidisq; confluxerunt, neque cessarent missilibus se laceffere: Cardinalis, & beneuentanus Comes, alijsq; quibus Regina auscultabat, suadebant illi vt arcis portas claudi iuberet, ne si furor populi frequentis, arcem occuparet, pugna conferretur, quã nemo, nec ipsa quidẽ, posset dirimere. At illa contra, iubet omnes portas aperire, populumq; admitti: quantum arcis impluuium capere posset. Quos Regina ex superiori loco comiter allocuta: Dicite (inquit) o amici: quis furor agitat vos, aut quid sibi vult in media rerum omnium trãquillitate hic armorum tumultus? Si quid est quod in rem vestram sit, aut male tractationis aliquã habetis in villicum actionem, en ego adsum: quę remediũ ponam, neq; patiar a quoquam ex ijs quibus iustitiam, aut partem aliquam reip, administrandam commendauit, iniuriã fieri. Omnes vna voce conclamant, excludatur villicus, cuius insolentias, atq; suorũ, pati non possumus. At illa iubet omnes qui a ciuibus stabant, & qui ab Andrea Caprario ex munitionibus pelli, eiusq; præsidium Gonfalo Aconi Regiæ domus Oeconomo & quæstori maximo, sub publica fide tradit. Ciuibus autem imperat, vt deputent certos, bonos sapientesque viros, qui deferant ad ipsam aut ad eos; quibus ipsa causæ cognitionem commiserit, querelas illorum quos Caprarius aut suorum quispiam læserit. Ille vero innocentiam suam purgauit, & si quid obiectum est, & omnem culpam in suos reiecit. Nam compertum est postea, totum illud inuidia & maliuolentia quorundam nobilium esse conflatum. Quare Regina, & arcis præsidium & alia ornamenta dignitatis, illi restitui iubet.

De Archiepiscopi Toletani & Marchionis villenatis cum Rege & Regina reditu in gratiam.

Caput. IX.

QUANT A pertinacia & rebellione Archiepiscopus Toletanus & Villenatum Marchio, Lusitanorum Regis partes secuti sunt, in libris superioribus demonstratum est, eoq; fortunæ illos deduxerat, vt nihil iam quærerent, nisi honestam viam ab officio male promisso discedendi, seq; ad melioris causæ principes transferendi. Spem vero omnem fiduciamque rei conficiendæ magnam Tarraconensium habebant, qui de illorum reditu in gratiam cum Rege & Regina sæpe egerat. Sed interim mittunt bonos prudentesq; viros & religiosos, qui errata excusent, pœnitentiãq; erratorum exponant, & petant veniam, voluntatemq; impofterum, intermissa obsequia emendandi, declarēt. Acta est causa diligenter apud Regem & Reginam per amicos, quorum orationi & precipis accesserunt litteræ a Tarraconensium Rege, qui conficiendo negotio plurimum studebat. At principes nostri habita ratione temporis & fortunæ, quæ in rebus bellicis plurimum dominatur, & paruo momento huc & illuc impellitur, deinde quod meminerant officiorum Archiepiscopi, quæ apud ipsos fuerunt illustria, quo tempore in

DECADIS PRIMAE.

multarum rerum difficultate laborabant: & quod Marchio trahebat secum multas nobilissimasque familias propinquorum & affinium amicorumque: qui illum sequebantur, statuerunt illos donare venia, ut hoc uno beneficio: & Rex patri & Regina Socero obsequeretur, simul etiam ut illos ex hostibus amicos facerent, exequerenturque Vergilianum illud, quod fuerat Romanorum peculiare, parcere subiectos, & debellare superbos. Atque ut beneficium beneficio comularent, vectigalia & bona quorum usu illis fuerat interdictum, restitui iubent. Sed & Lupus Vascus Archiepiscopi frater Optum urbem cum Arce tradidit, tamen ab Enrico Rege hereditario iure fuerat ea donatus. Madriti quoque Arcem quam Dux infantatus longa obsidione premebat, Regis & Reginae arbitrio relinquit. Castrorum etiam Iuliorum Arcem quam Praeside Petro a Beatia pro se stabat, sequestro tradendam Gonfalo ab Auila pollicetur, quo ad sibi satisfiat quibusdam de rebus ex pacto conueno quod cum illo pepigere. His in hunc modum peractis iureiurando sanxerunt, se permansuros in fide atque obsequio Regis & Reginae, seque pro hostibus habituros, quos illi hostes esse, & pro amicis, quos illi amicos esse decreuerint. Archiepiscopus insuper ad summum Pontificem, sedemque apostolicam dat literas de suo reditu in gratiam cum Rege & Regina, partim excusans se quod fecerit tot mutationes in exhibendo suis principibus obsequio, partim accusans, poenitentiamque agens quod abiurata Elisabe Principe ac deinde Regina, quam antea iurauerat, Ioannam subdituam Enriqui Regis filiam iureiurando Principem Reginamque postea designauerit. Nunc vero se bona fide redisse in ipsorum gratiam, quos laeserat, idque assecutum non tantum suis meritis, quam illorum singulari humanitate atque clementia, quare a sanctitate sua precabatur supplicabatque, ut quod a se factum erat boni consuleret, atque in bonam partem acciperet. Per idem vero tempus Othomanus Turcarum Rex trecentarum & eo amplius nauium Euboeam Insulam Boeotiae adiacentem petit, & primo aduentu Storam & Basilicon oppida non magno negotio expugnat, captaque funditus delet, deinde Chalcidem urbem nobilissimam obsidet, atque posteaquam triginta diebus oppugnat, tandem per totam noctem tormentis machinisque muros quatens, atque vicissim militibus oppugnans, sub lucem acrius insistit, secundaque diei hora capit. Turci victores debacchati sunt, in omnem sexum & aetatem, eo vel maxime irati quod in ea oppugnatione ingentem cladem acceperant,

PRIMÆ DECADIS LIBER SEPTIMVS. QVA RATIONE TA VRVS CIVITAS, quæ pro Lusitanorum Rege stabat pastoris cuiusdam industria rececepta est.

Caput Primum.

VM adhuc per ea tempora Rex esset cum Ioanne patre in provincia Tarraconensi, Regina vero Segouiae, quo venerat, pacificandae ciuitatis causa ex turbulenta illa seditione quam induxit Maledonatus de quo dictum est in superioribus. Venit ex insperato nuncius, qui fecit ipsam ipsa laetitia laetiorē. Taurum urbem in potestatem Praefectorum suorum venisse sine villo militum sanguine, sine villo dispendio, sine detrimento denique villo. Quae res in hunc modum gesta est. Pastor quidam ouium Bartholomeus nomine ipsius ciuitatis incola, venit ad Alphonsum Fonsecam Abilensem

Abilensem Episcopum, dixitque daturum se viam, qua vrbs illa caperetur, si ei auscultatum fuisset. Quoniam, inquit, modo Episcopus, aut vnde id compertum haberet? ego, inquit, iam inde a puero pastor sum, qui in suburbanis pascuis semper oues meas pavi, atque abseruavi, frequenterque illas egi pastum in cliuum illum arduum, qua est ad murum ascensus adeo præceps, & anfractibus concisis interruptus, vt nemo vnquam attentarit, nec reptando quidem per eum ascendere. Sed neque vnquam in vrbe fuit suspicio ea parte muros superari posse. Itaque Lusitani ab illa murorum parte securi non vigiles, non circitores, non excubias adhibent. Mittit Episcopus armatos decem expeditos cum pastore qui illum sequerentur, viderentque an esset credibile, posse fieri, quod pastor promittebat se præstaturum. Eunt itaque cum illo, & reptando ad murorum radices euadunt, ascendunt, descendunt, mediisque in vrbe consistunt, non canis, non gallus, non anser, non denique vllus mortalium strepitus auditur. Neque id mirum, quod illa pars vrbs erat deserta. Redeunt itaque ad Episcopum, quid viderint, quid senserint, immo quod nihil senserint, narrant. Episcopus munitionum duces, qui in locis finitimis erant, conuenit, qui in longinquiorebus, per literas facit certiores. Omnibus placuit redebere experiri. Mittunt itaque sexcentum armatos, qui pastorem sequantur & quid agere illos oporteat, monent. At illi duce suo præuio reptando per cliui ardua eunt, qua possunt. Sed inter eundem venit illis in mentem posse fieri, vt oportunitas illa, tantumque rerum omnium silentium ex composito cum pastore fuisset factum, neque committendum, vt vnius hominis dicto, siue simplicis, siue subdoli tantæ copiarum periculo exponerentur. Tumultuantibus itaque omnibus, & quid facerent dubijs, Petrus Verascus vnus ex ijs, qui partem copiarum ducebant, in hunc modum locutus est.

Audite obsecro vos commilitones mei, esto, istam cautionem vestram laudo, atque probo, neque enim vnquam nocuit prospicere, vnde pericula possint ingruere, sed in hoc homine quo duce nunc vtimur, ego non video vnde suspicer dolum aliquem subesse. In eum statum res iam deducta est, vt non possimus nisi magna cum ignominia negotio inexperto redire. Audendum igitur est, & aliquid fortunæ arbitrio relinquendum. Nam audaces fortuna plerumque iuuare solet, quemadmodum & timidum perdere, & ingens gloria sine magno labore, atque periculo, comparari minime potest. Cumque omnes hærent inter spem, metumque, interdubij nescirent quid facerent. Antonius Fonseca adolefcens animosus ætatis seruore percitus in muros tedit, sequitur illum Petrus verascus, atque hunc Vascus Viuarius, pudit reliquos non suum quemque ducem sequi, necque cessatum est, quoad omnes in urbem sunt recepti. Fuerunt autem hi sexcenti milites, reliqui omnes iussi sunt tenere locum, qui erat contra certam quandam ciuitatis portam, vt cum illi fuissent admissi, hi quoque fracta porta reciperentur intra urbem. Qui urbem tenebant, in partes duas distributi. Altera fori occupant, altera portam vrbs inuadunt, portarum claustra, serasque refringunt, suos qui expectabant admittunt. Prima cotio fuit cum Lusitanis, qui urbem circuibant armati. Sed cum cognouissent omnia teneri ab hostibus, & ciues omnes putassent eiusdem facti conscios, cum comite, ac duce suo in arcem se recipiunt. Qui cum uidisset totam urbem in potestatem hostium redactam, arcem deserta se cum suis in castrum Inui recipit.

At Maria Sarmeti Ioannis Villog vxor arcem occupat, cumque notis & domesticis familiaribusque suis propugnat. Non quo proposuerit sibi a Lusitanis aliquam spem, sed vt cum ipsa Regina meliori conditione arcis deditioem faceret. Ad huius rei nunciu Regina accurrit. Urbem magno omnium plausu, atque læticia ingreditur, ciuibus qui exulabant bona restitui iubet. Pastori, qui tam præclari facinoris autor fuit, in alimenta hæreditario iure, &

quod ad posteros illius transfiret, decreuit, quantum ad honestum victum sufficeret, illum præterea, omnemque illius posteritatem ab omni exactione liberauit. Maria Sarmienti, quæ arcem tenebat, erat soror Jacobi Sarmienti Comitis Salinarum, qui in toto illo bello Regem, Reginamque secutus, non vltimam operam nauauit. Erantque multi alij affines, & propinqui, qui in eodem bello merebant. Hi susceperunt partes supplicandi pro illius vita fortunisque. Causasque supplicandi præferebant, quod erat fœmina, quod vidua, quod mariti causa omnibus inuisa, quodque omni tempore belli, nunquam maiestatem Regiam verbo læsisset, nam re qui poterat: cum esset in potestate mariti, quo nihil fuit importunius, neque minus suorum amicus. Non post illius mortem cum arcem Lusitanus occupauit. Nunc vero cum munitio illa videretur esse in eius potestate, illamque armis tueri, non esse causam, vt aliquid eorum, quæ in hoc bello gerenda essent, impediret, sed vt fidei, & misericordiæ illius se dederet. His precibus Regina commota, illius viduitati, & fratris Salinarum comitis, & affinium, propinquorumque obsequijs omnem culpam condonauit, omnesque illius clientes domesticosque, ac familiares scelere absoluit. Arcem capit. Munitionem molis quam in agro Taurino Ioannes Villosa maritus vi, atque iniuria tenebat, Iacobo Benauidio metatori regio iubet restitui. Atque in hunc modum ciuitate composita, omnibusque rebus in ordinem redactis, Valladolidum proficiscitur. Nam eo Rex dicebatur esse venturus, vt reliquias belli omnes in illis locis conficerent.

Mortuo Comite Parietino Ferdinandus Rex pro Magistro creatur, & Lusitani bellum renouant.

Caput. II.

O tempore Regina nunciū accepit de obitu Roderici Enrici Manriqui Comitis Parietini, qui se Magistrū dici malebat diui Iacobi. Nam partem illam Magistratus, quæ pertinet ad prouinciā Castellæ possidebat. Accipit etiam, Alphonsum Cardeniū prouinciæ Legionensis commendatariū maximū cum multis cohortibus Vclesiū properare, vt a tredecim cōmendatarijs, qui ex instituto illius ordinis antiquo soli habent ius nouum creandi Magistrum, eodem iure & ipse crearetur, id quod ex ordinis instituto fieri deberet. At quia Regi & Reginae omnes tres regni Hispani magistratus Regio censui annumerare animus erat, quod & postea fecerunt. Regina vt instantis electionis comitia impediret, triduo Vclesium ex Valladolido venit, quo iam suffragatores illi tredecim conuenerāt, quos Regina iubet aduocari, atque illos in hunc modū alloquitur.

Scitis spathiferi immo vero cruciferi milites, quod Magistratus diui Iacobi ab initio constitutus est tuende, atque ex occasione ampliandę religionis causa, & ad hos vsus tot oppida, tot castella, tot arces, tot munitiones a regibus, prælati, a bonis viris, & honestis sunt concessę. Sed quoniam aliquando ad eisdem vsus hoc magistratu fuit opus, illis maxime qui cum Granatensibus Mauris bellum gerebant, autoritate Sedis apostolicę administrationem eius inierunt, aut concedi filijs Regū primogenitis, aut viris illustribus procurarēt. Nunc vero cum sit nobis in animo, postea quā Hispaniarum bella quieuerint, omnē armorū impetum in Mauros transferre, e re publica nostra esse duximus, vt inter Magistratus iste collocetur in Rege, quo facilius ab vno Imperatore viribus aucto vniuersa res bellica gubernetur. Quod vero ad cōmendatariū maximū attinet, ego curabo vt boni consulat, & pro fide, qua erga me, Regemque habet, non ægre laturus sit.

Ad hoc vero perficiendū duas modo a vobis res peto, primū, vt suffragationē istam impresentiarū differatis, alterū, vt ab apostolica sede per libellos supplices petatis, vt pro Magistro, sine quo ordinis corpus esse nō potest, det vobis Hispanorū Regē, quod nō modo crit vnicuiq; vestrū vtile, sed & vniuerso ordini honorificū. Conlilij huius sui commendatarium maximum facit participē, idq; vt æquo animo ferat ab eo petit, seq; pollicetur si de iure suo experiri vellet, non obstaturā, quo minus ius suū persequeretur.

Commendatarij quod a Regina sunt iussi faciunt libēter, nam & comitia dissimulant, & a summo Pontifice pro administratione ordinis Regem sibi deposcunt. Commendatarius vero maximus, vt cumq; Reginae imperium acceperit, assensus est illi, Et vultu hilari nihilo segnus ad bellum cum Lusitanis gerendū in suam prouinciā redit. Interim dum hæc Vclesij a Regina geruntur, Rex e Bardulia Taurū venit, recensitisq; cohortibus, quæ erant in stationibus, & prælidis contra castrum Inui, aliaq; castella, & munitiones, quæ pro Lusitano stabant, commendataq; bellicæ rei summa Ducia Villa formosa fratri Notho, & Comiti Phario Hispaniæ Comestabili, ipse Ocaniam proficiscitur, vbi Regina erat, & inde vterq; Toletum se confert, vbi pro victoria toties parata, & periculis euasis in bello Lusitano concepta vota persoluunt. Diui Francisci cœnobium, & templū illi annexum sub nomine diui Ioannis ædificant, & omnia quidem magnificentissime, & pro dignitate Regia absoluta. Inde Madritum profecti accipiūt nunciū, per fines pacis Augustæ, & ciuitatis Roderici duobus exercitibus Lusitanos in Hispaniā rursus hostiliter irruere, atq; omnia ferro, igniq; vastari. Scribunt itaq; ad commendatariū maximum Legionensis prouincię, & ad Laurentiū Suarium comitem Emporitani, quibus commendant tuendorum finium custodiam, cum facultate quoties opus esset euocandi ad arma omnes, qui aut stipēdia regia merebant, aut ex ea causā immunitatibus fruebantur. Fiunt vtrinq; in aliorū finibus excursiones, agrorum populationes, mortalium captiuitates, vulnera, cædes, captiuorum venditiones permutationesq; & multo maiora facinora, quam ab hostibus nominis Christiani fieri consueuerunt. Nec segnus in ciuitatis Roderici finibus res agitur. Nam ex munitionibus, quæ pro Lusitano stabant, erumpebant latrones, grassatoresq; eo audacius, frequentiusque, quod audiebant Lusitanos intra fines Hispaniæ versari. Negocio itaque in regium consilium misso, cum alij aliud sentirent, & a qualibet deliberationis parte pericula & incommoda sequerentur, placuit tandem, vt Regina in partem illam Lusitaniæ, quæ ad pacem Augustam pertinet. Rex vero traiecto monte Tauro contra castrum Inui, & eiusdem factionis reliquos proficisceretur.

Ferdinandus Rex castella, quæ pro Lusitano adhuc stabant, simul obsideri iubet.

Caput. III.

VM primum Rex Madrito in Methymnam ad campum venit, conuocatis fratre Notho, & Comestabili cum cohortibus, quibus illos præfecerat, de obsidēdis castellis illis vnde tot mala oriebātur, animū intendit, & quo modo id fieri posset cōmodius in cōsultationē mittit. Euocat isq; equitibus, peditibusq; omnis generis armature, ex ciuitatibus, oppidisq; finitimis, vno die quatuor castella distributis cohortib; obsidione cingi iubet. Alphonso Fōsece Abilēsi Episcopo, & alteri Alphōso Fōsece Caucēsiū, & Alahegiurum domino, & Vasco Viuario Salmāticensis Episcopi fratri Cantapetræ

negocium mandat. Septem ecclesiarum munitionem fratri Notho, Cappularum Petro Guzmano, Castrum vero Inui Ludouico Hemerobij comitis filio, & Frederico Manrico. Paucis post diebus Cappularum praeses concessa sibi, et vita, & fortunis deditionem fecit praefectumque obsidionis illius ad castrum Inui ire iubetur. Dux a Villa formosa postquam septem ecclesiarum munitionem bimestri tempore tormentis, machinis, crebrisque oppugnationibus afflixisset, adeo concussit, eoque angustiae rem deduxit, ut tantum vita concessa cogeret obsessos in deditionem venire. Omnes latrociniis infames, atque sceleribus insignes, quos interim poterant intercipere Rex iubet patibulo suspendi. Quo terrore percussi, qui Cantapetram praesidio tenebant, & ipsi de deditione facienda cogitare coeperunt, quod & factum est illis facultate libera in Lusitaniam suam redeundi. Solum restabat iam castrum Inui, in quo Rex transferri iubet totam belli, & aliarum obsidionum molem, iussitque metari bina castra, altera ad Dorium flumen, altera in agro suburbano, quae prohiberent, ne terra, aut aqua commeatus in oppidum importaretur. Post aliquot dies Regi videbatur oppidum debere oppugnari, quia ita erat omnibus necessariis instructum, ut longo tempore obsidio esset duratura. Erant qui oppugnationem illam in aliud tempus esse differendam censerent, quo ad obsessorum vires, & victui necessaria deficerent, & rumor ad eos perueniret, de sociorum deditione. Editur uero alij instandum esse oppugnationi dicebant, propterea quod instabat hyems, in qua neque milites sub dio hyemare, neque equi pasci, neque machinae, puluisque Nitrarius defendi posset, quin corrumperetur. Capto vero oppido posse obsidionem arcis continuam quoad caperetur a militibus facile tolerantibus sub tecto temporis iniuriam. Huic sententiae Rex accedit, iubetque postridie sub primam lucem tormenta, & machinas intendi, fossas ea parte, qua oppugnatio erat ineunda rudere, atque materia compleri, testudines, pluteos, arietes, scalasque parare. Erumpunt, obsessique hostes, accedere prohibent, missilibusque submouent, pugnatur aliquando quominus. Editur utrinque caedes maxima, durat pugna per totum diem, quo ad nox aduentans utrosque dirimit, postridie repetunt idem opus, atque deinceps idem faciunt usque in decimum diem, quoad & fossae sunt oppletae, valli, & propugnacula diruta, scalae admouentur muris, quos praesidarii fessi, laboribusque confecti deserunt, atque in arcem moluntur, diu noctuque pugnatur, erant qui arcem praesidio tenebant plures quam quadraginti strenui milites, & ex scelerum contentia fortes, & qui nullum periculum formidarent. Rex hoc in statu obsidionem relinquens, caeteraque praefectis commendans Methymnam ad campum se confert res alias creaturus.

Rex Ferdinandus Montis Leonis munitionem in agro Salmanticensi recuperat.

Caput. IIII.

L R A T Salmanticae praetor maximus Garsias Oforius, is detulit ad Regem Rodericum quendam Maledonatum ordinis equestris virum eundemque Salmanticensem ciuem tenere praesidio arcem munitam, quae ad ciuitatem pertineret, cognominatum Leonis montem, unde in finitimos agricolas, pastoresque, atque in viatores interdum longinquius iniquam exerceret dominationem, quem nihil puderet iura diuina, & humana violare, non aequo iure cum suis ciuibus viuere, non maiores obseruare, non a minorum iniuria se abstinere. Accedebat his omnibus falsarii crimen, quod monetam au

toritate sua seriebat, veraque permūtabat, fugitiuorum denique receptator erat, & facinorosorum omnium asylum. Quod vbi Rex pro comperto habuit, cum paucis comitibus Salmanticam iter arripit, ad prætorem clanculum diuertit. Vbi sit Rodericus ille Maledonatus requirit. Domi suæ aiunt cum alijs ordinis sui esse. Conscendit equum Rex, prætorem cum executore officiali satellitibusq; ianuam obsideri iubet.

Atqui Maledonatus interclusam sibi viam qua fugeret cernens, per solaria, tabulataque, percq; tectorum imbrices elapsus, in diui Francisci ædem se recipit. Rex imperat monasterium obsideri, & nisi a fratribus dedatur, templi ianuas reuelli, atq; si fuerit opus effringi. Egreditur cum fratribus sacrae domus custos. Regis genua complectitur, supplicat vt ignoscat homini, vel ob eam causam, quo ad religiosam domum confugerit. Atqui Rex, vt erat ingenio facilis, naturaque indulgentissimus, precibus fratrum commotus, hominem quantumvis criminofum vita condonat, modo arcem quam iniuria tenebat, Regiæ potestati traderet. Fratres Regis iussa exequuntur, fugitiuum ex latebris produnt, cum Regis ministris in vinculis ducunt, quo arcem tradat, ducitur ad Leonis montem. Cui Rex quid suis dicere debeat, præscribit. Ille suos ex arce sub fide publica egredi ad se iubet, & vos inquit, o amici quo me mea traxerit fortuna videtis. Libertas mea in potestate Regis est, sed vita in manibus vestris. Nunc experiar an quo tempore vos mihi autorauit præstatis fidem, quam mihi dedistis, idemq; permanetis, quos fore vos estis polliciti. Dicite hæc meo nomine vxori, atq; vt Regi suam arcem quia iam mea non est, sine mora tradat, nisi mauult & maritum perdere, atq; omnem familiam nostram proditiōis ignominia æternum notari. Cæterum illi in arcem recepti, siue vxore volente, siue nolente clamant, se nolle arcem tradere, nisi magnis, atq; insignibus donentur præmijs. Quod si Rex in præsidem sæuerit, se facturos minantur, vt ille non inultus ad Manes descenderet.

Nam Lusitanorum res non vsq; adeo erant deperditæ, vt non possent redintegrare bellum in Hispania, seq; non adeo parui esse momenti, vt quo ipsi inclamarent, non & eodem statera propenderet. Hæc & huiusmodi verba ex munitione homines perditiblaterabant. Cumq; iam vinctis manibus, & lugubri veste, vultuq; miserando eo loci deduceretur Maledonatus, vnde crudele spectaculū ex arce videri posset. Iam iamq; carnifex gladium stringeret, iugulicq; partem tentaret, qua ferrum immergeret, clamabat identidem, miserabilis homo, perfidiamq; suorum exprobrabat, sed præcipue in vxorem quærelas suas referebat. Hæc est illa fides, inquit, o Vxor, qua matrimonij fecidus iniuimus? hic amor, hæc pietas est illa, quam te mihi exhibituram in prosperis & in aduersis pollicebaris? Nunc demum experior, quanti viuum feceris, cum sic morientem parui facias. Neq; me Rex iubet occidi, cum suum repetit, neq; carnifex hic, qui iussus ligauit manus, mucronemq; iugulo intentat, sed familiares, & amici mei, sed tu simul cum illis, quibus fortunas meas credidi. His vocibus, qui munitionem tenebant commoti deditiōnem faciunt, atq; ex pacto præsidem suum a morte redimunt, sibiq; libertatem, abeundi quo velint, a Rege impetrant. Arce tradita, & in Regis potestatem redacta, Rex Salmanticam, & e Salmantica Inuicstrum regreditur obsidionis statum reuifendi causa.

Castrorum Iuliorum arcem, quam Præses adhuc pro
Marchione tenebat, Regina tandem obtinet.

Caput. V.

I iij

REGINA Madriti a Rege quo tempore digressa est, Fanum illud in toto orbes famigeratum, quod est ad amnem Lupi religiose adit, atque inde mittit vnum e secretarijs suis ad Petrum e Biatia, qui castrorum Iuliorum arce pro Villenatum Marchione praesiderat, atque vt ex pacto conuento, quod cum illo factum erat, munitionem Gonsalo ab Abila tradere sequestro tenendam postulat, quo ad Marchioni de certis quibusdam rebus fieret satisfactio. Praeses per eundem secretarium respondet, se viuo nunquam in Regiam potestatem arcem sibi creditam esse venturam. Non si sciat se omnia perpeffurum, quae longo tempore obsessi perpeti consueuerunt. Ad hoc praesidis responsum Regina quid faceret dubia, ne frustra inciperet, quod exequi non posset, arcemque sine effectu obsideret, mittit alterum, qui blandicijs, & pollicitationibus, praemij, & muneribus illum pelliceret. At ille multo durior factus non modo ab incepto non mouetur, sed orat, hortaturque Regiam, ne ad urbem accedat, ne cogatur aliquid contra Celsitudinem suam committere, quod tamen sui defendendi causa iure suo possit facere. Regina hoc responso indignata, dignas tanta principe iras concipit, omnis armaturae milites conuocari, & ex eadem prouincia vbi res agebatur, finitimos acciri, parari omnia, quae ad obsidionem, oppugnationemque forent necessaria, ipsaque ad castra Iulia proficiscitur. Vbi quia expectata veniebat, apparatu magnifico, sed maiori leticia omnium est excepta. Igitur omnes, qui e Baetica, & ex prouincia, locisque finitimis erant euocati ad praescriptum tempus, eo conuenerunt. Quibus a Calatraua Magister, qui cum Marchione patruale suo iam in Regis & Regine gratia redierat, & Alphonsus Monroius, qui se Magistrum a Traiani Ponte profitebatur, se agglomerant. Accesserunt praeterea proceres alij, qui aut stipendia regia merebant, aut qui gratuita operam in hoc bello nauare cupiebant. Machinarij quoque omnia tormentorum genera ex finitimis locis comportare iussi, caeteraque parari, quibus erat opus. Tum Regina non iam blandicijs, & pollicitationibus vt antea, sed cominationibus terrorem incutiens praesidem aggreditur, atque nisi pareat, se non cessaturam minatur, quoad illum proditoris, atque maiestatis reum peragat, poenasque debitas scelerum suorum pendat. Ad haec praeses Reginae supplicat, vt iubeat Marchionem acciri, quem non dubitabat, imperata facturum si Regina iuberet. Nam se qui iautoratus obnoxiusque illi esset, non debere nec posse facere neminem esse, quin fateretur. Placuit Reginae consilium, dat literas ad Marchionem, utque ad se veniat, illum rogat, idque quod e re vtriusque negotium futurum dicit. Marchio & si non ignorabat, qua de causa vocaretur, tantumque praesidi suo fidebat, quod nisi suo iussu arcem traderet nemini, veritus tamen ne Reginae indignationem in se concitaret, venit, & quod Regina voluit exequitur, praesidique praecipit, vt Reginae iussis obtemperet. Regina arcis potita cum potuisset illam cuiuscumque alterius fidei committere, nihilominus tamen Gonsaluo illi ab Abila, cui ex pacto cum Marchione, vt diximus, sequestro deponenda erat, credit, atque ex conuento cum Marchione vt satisfiat, certis quibusdam bonis viris facultatem concedit. Inde ad castra Cecilia itinere vnus diei proficiscitur, vbi paucos dies immorata est, dum in oppidanorum iniurias animaduertit, laetisque satisfieri iubet, dumque aedilitates & decurionatus, villicatumque oppidi, qui magistratus quotannis suffragatorum punctis creabatur, & in comitijs oriebatur contentiones, & ex contentionibus caedes, & vulnera: immortale odium, & non sanabile vulnus. Statuit deinceps vt non annui, sed perpetui magistratus essent, Primi autem in hunc modum creati sunt. Ex vtraque factione certi quidam viri ex ipsis nominati sunt, ex his sortiri iussi

quibus cuique magistratui cederet, et cui fors cōtingeret, eius officiū cū vita finiretur, atque deinde in eius locum is sufficeretur, quē Rex & Regina atque deinceps qui pro tēpore regni culmen obtineret, sufficiens esse decreuerint. His peractis Regina Hispalim versus molitur viam, quo eundi necessitas vrgebat.

Regina Hispalim adit, & quid illic egerit multis verbis enumerat.

Caput. VI.

AVSA tam longam viam adeundi Reginae fuit, quod lumen illud non modo Baeticae, verum etiam totius Hispaniae propemodum erat extinctum bello cum finitimis urbibus, quae alioqui sibi fuerant contributae, & quasi urbis Metropolitanae hoc est matricis filiae & partita membra Asindum, Astygi, Carmonia, dissensionibus duorum eiusdem ciuitatis qui totum populū in duas partes distrahebant, a Methymna asindica Enriqus Guzmani Ducis. Roderici Pontij a Germanica Legione Marchionis Gaditani. Non erat plebis a patribus dissensio illa, non ordinis equestris a senatu & plebe, non sacrorum ordinum a profanis, sed omnia totius corporis membra in factiones binas quaeque partita, inter patrem & filium, inter virum & uxorem, inter fratres propinquos & affines discordiae & simultates, hinc odia & inimicitiae, quae non sinebant illos esse quietos. Latius adhuc serpebat malum, quod se ad aliarum ciuitatum dicionem extendebat. Nam cordubae duae quoque erant factiones, altera quae Alphonsum Aquilarium Montillae dominum, altera quae Iacobum a Corduba Egabrensem comitem sequebatur. Atque hic ducem a Methymna asindica, ille Marchioni Gaditano foederate. Igitur Regina partem illam Baeticae, quae non solum vectigalia Regibus pendere consuevit ad belli supplendas necessitates, verum etiam ad ornamenta pacis extra ordinariosque sumptus sufficit, Hispalim venit. Quae ciuitas ex gentis Illius consuetudine ludos magnificentissime parat, urbem sertis & coronis, auleis & tapetis, velis & caustis, fontibus aqua & vino scaturientibus ornat, magnaque omnium ordinum laetitia excipitur Regina omnium votis expetita, omnium precibus a deo immortalis postulata. Deducitur deinde ad templum illud insigne virgini Deiparae dedicatum, ex consortio cum diuo Clamente martyre atque Pontifice Romano, cui aedes illa fuerat a Ferdinando dicata, propterea quod in die illius festi urbem illam ex Maurorum potestate ceperat, atque ad Christianam religionem restituit. Diua igitur Dei genitricis eademque virgine salutata, habitisque gratis pro tot tantisque erga se coniugemque suum Regem beneficiis, ad palatia Regum perducitur, quae fuerant a maioribus suis pavimento vermiculato, parietibus muscaeis, laquearibus cedrinis, in poenorum morem arte punica constructa. Cumque ex itinere laboris per aliquot dies quieuisset a negotiis, audissetque ciuium querelas, de ciuilibus criminalibusque causis a multis temporibus non decisis, iubet institui septimum quemque diem veneris, in quo ipsa pro tribunali sedens ius diceret. Sedebant ex altera parte Praesules qui curiam comitabantur, & ex altera Regij Senatores & ciuilibus Pontificisque iuris peritissimi, ante se subsidebant tabelliones, Scribae, Secretarii & qui praerant a commentariis, astabant & qui insignia Regia praeferebant lictores, nullae dilationes, nullae nudinae nisi in die peredinu tergiuersantibus reis conceduntur, si qua lis adeo implicita quae non posset breui tempore finire, delegabat diffiniendam alicui ex iuriscōsultissimis. Mirum dictu, intra bimestre tempus omnes quae impendebant compositione lites, aut per se ipsam, aut per illos quibus causae delegabantur. Insceleratos facinos

rososq; in depeculatores decoctoresque, in adulteros & stupratores, in grassatores & latrones animaduersum est, præterquam in eos qui vertere solum, aut in exilium timore aufugerunt. At ciues cum viderent urbem malefactoribus plenam, & esse neminem fere quem non labes aliqua tangeret, si iustitiæ rigor in vniuersos sæuisset, fore vt ciuitas desolaretur, adiungunt sibi Alphonsum solisum Episcopum Gaditanum: qui eo tempore pro Petro Mendoza S. R. E. Cardinali atq; Archiepiscopo Hispalensi Vicariū Prouisoremq; agebat in illa ecclesia. Is cū magna populī multitudīne ex omnibus ordinibus collecta Reginam adit, proq; veniā impetranda longam orationem habet, locisq; communibus vtitur in commendanda iustitia, & misericordia, veritate & pace, ita tamen vt sit propensior in pacem & misericordiam. Afferebatq; illud ex Psalmographo. Misericordia & veritas obuauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt, & de Samaritano (hoc est) de Iesu Salvatore nostro, qui vulnerato a latronibus in quos inciderat, infudit vinum & oleum, sed plus olei quod leniret dolorē, quam vini, quod excitaret. Itēq; illud, vt sitis filiū patris q̄ in coelis est, qui facit solē suū oriri super bonos & malos. Quodq; et si nulla hominū societas sine iustitia diu stare nō posset, tamē cū iā flagitia & facinora crebrescāt, iustitię mun⁹ restringēdū est, nisi quaten⁹ exēplo aliorū temeritas est, coercēda. Sed qd faciāscū omnes pariter in eādē labē trahūtur qd cū in eodē sunt? Quid igitur faciemus inquires, o Regina omnium mortalium clarissima atq; proinde indulgētissima? Nimirum vt confugiās ad sententiam illam Poetæ quæ iam abiit in Adagiū, quidquid multis peccatur, inultum est. Nam si iustitia (inquit) gladium non expresse rit, omnia in antiquam solitudinem redigentur. Audacius aliquid dicā optima Princeps, quæ hanc mihi copiam dicendi concedere dignata es. Si in hoc lachrymabili bello in quo cū Lusitanorū Rege non de gloria, sed de summa imperij decertastis, in clamāte iam ad vos victoria, omnia pro iure vestro psequi velletis, nōne incideretia in illud pro uerbiū etiam vulgo comprobatum. Summum ius, summa iniuria est: an non potius illam sequeremini sententiam Senecæ Poetæ tragici in Hercule furenti.

Si æterna sem per odia mortales agent.

Nec ceptus vnquam cedat ex animis furor.

Sed arma scelix teneat, infelix paret,

Nihil relinquent bella, Tum vastis ager

Squallebit aruis, subdita tectis face

Altus sepultas obruet gentes cinis.

Pacem reduci velle victori expedit:

Victo necesse est. Adiecit tandem in peroratione miserationis fomētā, quæ Reginā faciēsdæ iustitiæ cupidam cōpescuit, eoque deduxit, vt omnes donaret veniā, omniq; a crimine absolueret, præterquā eos, qui aut Ereseos impietate, aut eris alieni debito erant obnoxij.

*Ducis a Methymna Oratio apud Reginam contra
Marchionem, & Marchionis excusatio.*

Caput. VII.

POSTEA QUAM priuatorum lites quieuerunt, duo illi principes duces, omnium malorum causa, inuicem se apud Reginam criminantur, altero in alterum omnem culpam reiñciete. Dux a Methymna A sindica occasione arrepta priorem locum occupat, atq; in hunc prope modum est allocutus. Quanta Guzmanorum domus obseruaria & fides erga Hispanorum Reges decessores tuos charissima Prin

ceps fuerit, quam illustria in vniuersam Hispaniam rep. beneficia extent, neminem esse opinor, quem lateat. Nam vt omittam illa vetera, non est silendum quod prodigio simile videtur, vnde familia nostra nobilitata est. Alphōsus petrides Guzmanus, qui p̄sidio Mellariam quam existimo esse quem nūc dicitur Tarifa pro Sancio Hispanorum huius nominis Rege quarto tuebatur, cum obsideretur a Ioanne Regis fratre exule auxiliariis copijs Bellamarinorū Regis Abeniuzā copijs adiutus, admonereturq; vt munitionem traderet in Maurorum hostium potestatem, nisi malet filium suū qui a Mauro Rege in vinculis tenebatur, ante ipsius patris oculos trucidari, non modo Arcem non tradidit, sed & per muros pugionem proiecit, quo filius confoderetur. Quo miraculo stupefactus hostis & filium iugulari iussit, & deditiois spe sublata obsidionem soluit. Illud quoq; omnibus notum, quo pacto Enriqus Guzmanus nebulae Comes secundus Ioannis Alphonsi primi Comit̄ eiusdē oppidi filius, idemq; Alphōsi Petride Guzmani nepos, cum terra mariq; oppugnaret Gebeltaricum a terra Ioannes filius pater meus, a maris Oceani parte ipse pater idemq; auus meus classarijs oppugnatoribus, æstu superueniente vndis obrutus est, cumq; se in scapham recepisset, potuissetque incolumis euadere, dum misericordia pereuntium plures admittit quam nauigium potuisset sustinere, ipse cum omnibus perijt. Quid de patre meo primo a Methymna Asindica Duce Ioanne Guzmāno dicam? qua fide, qua constantia, qua vigilantia bello plus quam ciuili quod pater tuus gessit cum fratribus suis patruelibus Ferdinandiq; Tarraconensium Regis patri sui filijs, hanc ipsam vrbem defendit, cum reliquæ omnes ciuitates finitime ad illos defecissent? Qua sclicitate immo qua celeritate Gebeltaricum illam familiae nostræ fatalem post centū & triginta annos a Mauris possessam recepit, Christianeq; fidei reddidit. Sed nolo Maiorum meorum obsequia in Reges suos debita cōmemorare, nam genus & Proauos & quæ non facimus ipsi, vix ea nostra voco, sed tantum mea quæ quia omnibus nota sunt, paucis perstringā. Quanta labes vniuersam Hispaniā inuasit postea quam Enriqus frater tuus gubernationis habenas remisit, seq; totum paucorum amicorum arbitrio tractandū dedit, nosti clarissima Princeps omnes ciuitates siue volentes, siue nolentes aliquem sibi ducem ex primoribus finitimis ascuerunt, malueruntq; tyrannorum impotentiam pati, quā suo Regi seruire. Huic ciuitati duo imminebant qui de principatu parati erant decertare, ego vt ingenue fatear & Rodericus Pontius Marchio Gaditanus, sed dispari ex causa, ego vt patriam mihi clarissimam conseruarem atq; in obsequio regi suo debito cōtinerem, atq; in eo statu quo illam a Maioribus meis accepi, perstare suaderem, ille vero vt quacuncq; ratione posset, eā labefactaret. Vterq; quidem nostrum ciuis & indigena, sed qua pietate fuerimus in rep. Hispalensem, non dico me & illū qui in hæc tempora incidimus, sed mei atq; illius maiores qui fuerant contemporanei ciues ipsi sunt testes, cum mei semper coluerint hanc vrbem quasi matrem, illius vero tractauerint quasi Nouercam. Et nunc uterq; nostrū in suo studio permanet, atq; maiorum suorum instituta persequitur. Omitto Enriquo Rege quid uterque nostrum egerit, ego pro hac vrbe, ille contra. Sed postea quam Celsitudo tua Hispaniarum rerum potita es, facta Regni diuisione per Marchionem Villenatem, ego prior pro vobis in hac vrbe signa acclamationemq; substuli, ille vero siue scelerum suorum pœnas timens, siue quod est ingenio rerum nouarum cupido, statim adhesit ijs ducibus, qui primi sumpserunt arma contra vos Reges clarissimi, atq; gubernationis vestre initia inturbare, sunt conati, & ipse quoq; per se cū Lusitanorū Rege cepit agere, quemadmodum illi hanc vrbem traderet. Habet Asindum equis & armis no-

bil em ciuitatem grandi praesidio oppressam, pulsus ciuibus qui illius audaciae non obtēperabant. Habet Arcem cum Oppido Alcala ad fluuium iram in agro propemodū suburbano huius ciuitatis. Habet complures facinorum suorum adiutores & consci os, qui nihil magis spectant, quam huius vr̄bis direptionem, atq; imprimis Ferdinandū Ariam metatorem, qui Tarifam infreto gaditano Castellum munitissimum & Vtrari am pergrande municipium cum Arce munitū tenet. Quid autem hoc tempore cogitet, argumento est, quod neq; per litteras quicquam benignum ad Celsitudinem vestrā scripserit, quo se excusaret, neq; nunc quidem, cum sit tam prope, obseruantiam suā erga vos declaraturus venit. Erit igitur iustitiae tuae Regina clarissima ben e de te deque patria sua meritos premijs afficere, male vero meritos male perdere, atq; imprimis hanc ciuitatem vobis atq; maioribus vestris obsequentem, malis perniciosiq; ciuibus purgare, bonis autem pacisq; amatoribus quietam relinquere. Ad hanc Ducis orationem Regina comiter & benigne respondet, obsequia sua erga Regiam celsitudinem & Maiorum suorum benefacta in remp. Hispanam sibi esse gratissima, atq; eo nomine se habituram rationem, vt non frustra fecerint ea, quae ex officio boni viri facere tenebantur. Quod vero ad Marchionem pertinebat, se ea causa potissimum Hispalim venisse dixit, vt illius vr̄bis statum componeret, pacificaretq;. At Marchio videns se eo Fortunae delapsū, vt si quid antea simulauerat, iam simulare non posset, cum praesertim nihil vnquam palā fecerit, quod posset dici factum in quo Regia maiestas imminueretur, Hispalim venit vno tantum familiari comitatus, atq; a lanitoribus in conclaue admissus, quo se iam Regina receperat, suspicatus, longa Ducis oratione & causa quae videbatur esse melior persuasam, alia via se insinuauit, breuiterq; illam sic allocutus est. En tibi Regina, praepotens Marchio ille Gaditanus quem aduersarij mei apud te criminati sunt, in manibus tuis est. Veni non vt crimina illorum in ipsos autores retorquerem, delicatissimas aures tuas obtundens, sed vt in me ab illis obiecta purgarem, atq; innocentiam meam ostenderem, quae me securum facit, vt sine vlla fide publica huc venirem. Veni inquam, non vt alios accusem, sed vt me ipsum a suspitione de me concepta excusem. Dicunt aduersarij mei, me tenere armis oppressam Asindum & Alcala ad Iram fluuium, ex hoc loco faciam tradi cui Celsitudo tua iusserit. Quod si etiam ijs quae mei patrimonij sunt, opus est ex hoc loco & tēpore tibi trado, quando me ipsum quoq; tibi tradidi. Quod vero ad suspicionem de me habitam attinet, si vllum fuerit repertum factum aut dictū in quo Celsitudinem vestram leserim, ecce me paratū vt lese maiestatis crimen tuae Celsitudinis arbitrio luā. Quod si fui negligētior in declarādo hūc animi mei sensum, hic ipse aduersarius meus fuit in causa, qui mihi domi negociū faceſſebat. Hac Marchionis oratione Regina placata ad tradēdas munitiones illū omni crimine absolutū dimisit.

Quod Regina receptis munitionibus quae ad Hispalim pertinebant totam regionem illam pacauit. Caput. V III.

NVNQ VAM putarat dux a Methymna Asindica, Marchionē Gaditanū eo venturū, sed neq; familiares amici opinati fuerāt, quod obsequiū exhiberet Regine, arcēq; Asindicā traderet, cui Regina tradendā esse iuberet. Nūc vero cū viderēt omnia cecidisse aliter quā existimārāt, omnes spes suas inanescq; cogitationes abiecerūt, atq; se paulatim ad alia studia trāstulere. Nam antea toti a spe belli gerēdi contra Marchionem pendebant, seque locupletes facturos expectabant ex diuitijs agrestibus, quas Rustici Agricolaē & Pastores illius iussibus subditi possidebant. Nunc vero

alios curare mercaturam, alios prædia colere, alios rem pecuariam exercere, & ex opifici-
 bus turbacq; vrbana suam quiscq; artem repetere. Itaq; Arce Asindica a Marchione
 tradita Ioanni a Robreto & munitione Alcalá ad iram fluuium imperat Ducia Methy-
 mna, vt Marchionis exemplo & ipse tradat munitiones, quæ ad ciuitatem Hispalensem
 pertinebant, idq; non est cunctatus facere, ne videretur in exequendis Reginæ iussis se-
 gnior, quam fuerit Marchio. Fuerunt autem munitiones trans montes marinos Fra-
 xinetum, Arechium, Aracena, Alanisum, Constantina, citra montes Nebrissa, capita
 sancti Ioannis, Ponticulus, quibus præsidere bonos viros ciues Hispalenses, qui modo
 fuissent alterutrius factionis exortes. Iussit quoq; nomine suo Ferdinando Arce me-
 tatori, qui præsidio vtrariam tenebat, vt Oppidum cum Arce Hispalensibus redderet.
 Mellariam quoq; quam iuniores in Tarifam commutarunt, restitueret Alphonso En-
 riquo Hispaniarum Architalasso, cuius præsidium hæreditario iure ad illum pertinebat.
 Ad hæc Reginæ iussa præmeditatus respōdet, iniuste secū agi, si qd' semel iure possedit,
 sibi inuito subripiatur, Arces illas ab Enriquo Rege sub fide publica Gonfalo Saauedræ
 patri suo perpetuo iure traditas, seq; illius hæredem esse indubitatum, simuletiam Præsi-
 di qui pro illo vtrariæ Arcem tenebat, iubet vt se muniat tueaturq; polliceturq; si Regi-
 na obsidionem tentauerit, se tempestiue suppetias laturum. Arcis præses non minori
 animo iussa metatoris accipit, quam illi fuit imperatum, parat omnia quibus opus erat
 ad se comitesq; suos propugnandos, qui & ipsi parati erant aut munitionem creditā tu-
 tari, aut indubitatam mortem oppetere. Regina hominum pertinaciam audiens iubet
 illos magna cum diligentia obsidione cingi. Cohortes prætorianas & qui ex curiali-
 bus armari potuerunt, & eos qui sponte sua huic se necessitati obtulerunt, eodem mittit,
 tormentis & machinis muros quati præcipit, atq; ita per dies circiter quadraginta nihil
 prætermittitur eorum quæ inter obsessores & obsessos in obsidionibus fieri consueue-
 runt. Igitur Regina cum videret negocium in dies protelari, Guterrium Cardenium
 Quæstorem suum maximū mittit, vt quo in statu sit res inquirat, & quibus esset opus
 cognoscat. Is cum primum Vtrariam accessit, præsidem hortatur vt deditioem faci-
 at, antea quam Reginæ indignationem in se conuertat. Quod nisi faciat, atq; potius
 Fortunam quam rationem experiri mallet, se pro comperto habere illi breuiter esse pere-
 undum. Ad hæc præses cum diceret nullas se deditioem cōditiones uelle audire, quin
 potius malle omnia perpeti quæ victi a victoribus perpeti consueuerunt, Quæstor ma-
 ximus videns se nihil proficere, neq; a peruicacia sua hominem posse reuocari, oppugna-
 tionem a quattuor partibus parari iubet, eo tormenta, machinas, stlopetras & scorpiones,
 arietes testudinesq; intendi præcipit, atq; sub primi lumina solis & ortus negocium inci-
 pi, quod sine vlla intermissione ad vesperam vsq; perdurauit. Cum ex vtracq; parte
 plures cecidissent, neq; iam obsessi oppugnantium vires sustinere possent, cum recentes
 ex oppugnantibus fessis vulneratisq; succederent, neq; obsessis requies ulla daretur, tan-
 dem victi succubuerunt. Omnes cæsi, aut ad mortem vulnerati præter duos & vigin-
 ti, qui postridie Hispalim ad Reginam in vinculis transuecti suspendio vitam finierunt.
 Nam Præses imprimis pugnans miserabiliter & digne iam perierat.

Quod Regina dum esset Hispali Ioannem peperit, qui fuit deinceps
 Primogenitus Princeps atq; hæres designatus.

Caput. IX.

DV M hæc administrantur a Regina Hispali, Rex non cessat Castris
 Inui obsidionem interuifere, atq; mittere in consultationem frequenter,
 si quo modo arx illa siue dolo, siue pactione, siue quocuncq; alio modo
 sine viribus capi posset. Nam cum ratione situs oppugnatio foret pe-
 riculosa, velletq; Rex non multo sanguinis dispendio negocium confici.
 Reficit cohortes, præfectos instruit, stipendia militibus soluit, & cæ-
 tera quibus se absente opus esset, imperat fieri, ipse ad Reginam properat, in Baticis re-
 bus occupatam. Vbicum per aliquot dies fuissent immorati, Regina quæ ex longo
 temporis interuallo non peperat, atque ea ex causa iam se inter effectas numerabat, ex in-
 opinato pregnans est inuenta, peperitque filium suum primogenitum Principem Re-
 gnorum hæredem, ex puncta Elisabe iam septenni, quam, desperata virili prole, futuram
 Hispaniarum Principem iurauerant, atque ab alijs iurari fecerant. Natus est igitur Io-
 annes princeps Anno a salute Christiana Millesimo quadringentesimo duo de octoge-
 simo tertio. KL. Iulias. Ingens ex eo Nuncio secuta est læticia per omnes terras Hi-
 spanorum principum imperio subiectas, quoniam natalis ille tranquillitatem pacemque
 perpetuam omnibus pollicebatur. Illo eodem tempore Alboacen Granatensiu Rex
 per Legatos petijt inducias a Rege & Regina, responsumque Legatis, induciarum con-
 ditiones placere, sibi modo soluerent censum a Granatensium Regibus Hispaniaru Prin-
 cipibus pendit solitum. Legati rursus missi eadem de re, quo ad exactionem celsus per-
 tinebat, respondent. Reges illos, qui soliti erant censum illum tributarium pendere, mor-
 tuos esse, neque iam in monetarijs officinis cudebatur aurum & argentum, nunc vero
 non fabricari nisi ferreas cuspides & spicula, quæ præfigerent hostibus, quibus se ab ex-
 actione illa tributaria liberarent. At nostri, tametsi responsum illud superbia arrogan-
 tiaque plenum videbatur, quia tamen induciæ ille vtrisque conducebant, & Lusitanoru
 temeritas & audacia pendebat adhuc, temporarias inducias concedunt. Restabat re-
 bellionem vlcisci Metatoris Ferdinandi Saauedrae, principio illius bona publicantur,
 spoliatur honoribus, declaratur perduellionis reus, mittuntur Cohortes cum Præfectis
 qui illum querant, questumque vndecumque ad vltimum supplicium trahant. Sed
 cum esset vir nobilis, haberetq; complures propinquitatis & affinitatis iure coniunctos,
 quorum obsequia in Lusitanorum bello fuerant illustria, vt cumque merito venia do-
 nata, bona honoresque restituti, præsidium Tarifæ cum Arce Alphonso Enriquo Hi-
 spaniarum Archithalasso restitutum. Petro Godoi qui tres Carmonenses Arces præ-
 sidio tenebat, imperatum, vt illas traderet, qui aliquandiu cunctatus dum rependi sibi
 nescio quos sumptus exigit, tandem Regis & Reginae iram veritus nulla conditione tra-
 dit, traditaque Guterio Cardenio Quæstori maximo sub fide publica credunt. Com-
 mendatarius quoque maximus Legionensis prouinciæ, qui Lusitano bello quemadmo-
 dum sæpe dictum est, insignem operam nauarat, obsequiorum suorum fiducia petit a Re-
 ge & Regina, supplicatque, velint ius suum in magistratus petitione sibi seruari, se fuisse
 tredecim commendatariorum suffragijs creatum, Magistratu atque totius ordinis cõsen-
 su pro magistro expeti, seque ita meritum de re publica Hispana vt repulsam pati nõ me-
 reretur. Regina vero & si cupiebat dignitatem illam in Regis capite collocari, tamen
 habita ratione commendatarij maximi tam præclare de se meriti, a Rege petit, vt illi ce-
 dat, neq; vllam esse rationem, vt in tam obsequentem amicum ingrati esse viderentur.
 Iubent itaq; illum a tredecim illis suffragatoribus & totius ordinis cõsensu & vna omni
 um voce magistrum creari, mittuntq; libellos supplices ad Pontificem Max, vt electio
 illa

illa apostolicę Sedis auctoritate confirmetur, id quod est a summo Pontifice concessum;
 Questor vero maximus in locum Magistrı in commendatariũ maximũ est suffectus.

Rex Victoriam proficiscitur, vt cum Ioanne patre quasdam res commentaretur,
 & inde Hispalim ad Reginam redit. Caput. X.

PACATIS Beticę contētionibus, munitiõibusq; receptis, Rex, ani-
 mo reuiscndi patrē Tarraconensiu Regē a Regina digressus, ad castra
 Iulia venit, quorũ arcem, quã Gonsalus ab Abila sequestro tenebat, in
 Xanthũ ab Aquila ciuē, equitēq; Abilensem trāsferri iubet, presidioq;
 & necessarijs alijs rebus instruit. Inde Victoriã recta proficiscitur, quo
 iam pridē constitutũ erat, Tarraconensiu Regem esse venturũ, & qui-
 dem iam aduentabat, cum filius in occursum patri progrediens, iam cõgrederentur, filius
 patris dextrã manu prensans conatur illam exosculari, atq; ille diu reluctatus manũ sub-
 ducit, seq; ad filij sinistrã locat. Cumq; ad Tarraconensis diuersoriũ sic venissent, Hispan-
 nus equo descendēs patrē volebat in domũ deducere. At ille absit, inquit, a me, atq; a di-
 gnitate tua fili charissime, vt cum sis Rex Hispaniã, vnde mihi est origo, & cui omnes ex
 eadē stirpe propagati obsequiũ, & obseruantia debent, ego sim tibi dexter, & tu mecũ si-
 nister, hoc est exterior incedas, atq; ita pater filiu comitatus est vsq; ad illius diuersorium,
 & inde ad suum redijt. Ortus est deinde sermo inter Palatinos, vt fieri solet, an recte pa-
 ter primas partes filio cesserit, & filius acceperit. Nam vterq; Rex erat, & Tarraconen-
 sis hospes Hispani filij, atq; idcirco maiori honore afficiendus, & ijs accedebat, quod erat
 pater. At alij dicebãt recte factum esse, quod tametsi Reges erãt, sed tamen ita dispares,
 quod filius ex toto, ex parte vero pater erat. Erat eo tempore præsens vir
 iuris consultissimus, & orator satis vehemens & probatus, atq; antiquitatum, & exem-
 plorum memoria præclarus, qui ea de re consultus ab hominibus ijs de rebus ignaris re-
 spondit recte se fecisse vtrumq; Regem, & patrem, qui filio primas concesserit, & filiu,
 qui acceperit, atq; imprimis afferebat illud quod. **Q.** Fabius maximus consul cum
 pater proconsul equo vehens illi obuiam processisset, imperauit Licitori, vt iuberet pa-
 trem ex equo descēdere, qui iussus paruic, filiumq; collaudauit. Atq; hunc tenorē vter-
 que, in deferendis alteri honoribus, per totos illos viginti dies, quibus Victorię sunt com-
 morati, in sedendo, & assurgēdo, in deducendo, & reducendo, & ceteris in rebus omnibus,
 in quibus vita humana prioris, & posterioris ordinē posuit, seruauit. Igitur cũ primũ
 de re communi coepissent inter se commētari, primum de regno Nauarię constitutum
 est, vt decerneretur Phœbo ex filia nepoti Regis Tarraconensis, conseruareturq; in eo
 tanquam vnus familię Regum Tarraconensis prouincię, tametsi non per agnationem,
 sed per cognationem esset ex eadem familia ortus. Decreta quoq; sunt multa alia ad
 regni Tarraconensis, & Sicilię, & Insularum nostri maris administrationem pertinen-
 tia. Inde digressi, Tarraconensis Tarraconensem suam, & Hispanus Castri Inui ob-
 sidionem reuilit, quam offendit ex voto perpulchre instructam, & obsessos iam ad de-
 ditionem clamantes, & libenter iam de se dedendi condicionibus audientes. Erant
 enim iam & numero multo pauciores, & viribus exhausti, atq; omnium rerum, quę
 ad victum pertinebant copia defecti. Cum enim res in eo esset statu, vt facile transi-
 gi posset, coeptum est agi de arcis deditioe, & Rege cupido ad maiora eundi, & illis
 vltimum exitum timentibus sic conuenerunt, vt præsces cum suis satellitibus, bonisq;
 liberi abirent quocumque vellent, arcemque Regis arbitrio relinquerent, traditamque

DECADIS SECVNDAE.

demoliri, atq; solo æquari iussit, illi vero in Lusitaniam transmigrarunt. His peractis Rex Hispalim ad Reginā proficiscitur, atq; inde Cordubam ire constituunt, vt quæadmodum res Hispalenses, ita & Cordubenses, quæ eodem morbi genere laborabant, aduentu præsentiaq; sua pacarēt. Sed antea quam inde discederēt, vt futuræ ciuitatis tranquillitati prospicerent, Marchioni postulanti, vt liceret sibi per regiam potestatē, a quo iure cum duce a Methymna in patria cōmuni viuere, responderūt non esse e rep. Hispalensi, ut reditus in vrbe illi pateret, quod cum Marchio ægre tulisset, vt ipso exulante æmulus in vrbe maneret, Duci quoq; a Methymna idem imperarunt. Illis namq; absentibus facile poterat ciuitas esse quieta, cum causæ disceptandi tollerentur.

Decadis primæ & Libri sept. Finis.

Reliqui tres temporum iniuria desiderantur.

ÆLII ANTONII NEBRIS

SENSIS AVTORITATE REGIA HISPANARVM

atq; Hispaniensium rerum Historici in secundam Decadem, quæ est de bello Granatensi Præfatio, in qua ostenditur, neq; Principibus Hispanis fuisse vnquam ad bellum inferendum vires maiores, neq; hostibus ad propulsandum auctiores.

SEQVITVR bellum Granatense, quod & tēporis spacio, & expeditionū apparatu, & hostiū robore, & locorum difficultate fuit maximū omniū, quæ post deletas Gotthorū opes in Hispaniā vnquā gesta sunt. Superiorū nāq; Regū in Mauros expeditiones partim tumultuariæ, partim intercissæ multorū annorū inter capedine fuerūt. At postea q̄ semel Prīcipes nrī bellū hostibus inferre decreuerunt, nunquā cessatū est, quoad per continentes annos prope decem omnia sunt confecta. Nulla propemodum interea quies data militibus, non in domibus suis, non in æstiuis, non deniq; in hibernis, quin potius prioris cuiusq; victoriæ finis, principiū erat sequentis. Quod si te ad belli apparatū conuertas, nihil defuit, quod ad maximæ potētiae vires ostentādas pertineret, non peditū, equitūq; cataphractorū, non leuis armaturæ numerus incredibilis, non carrucariorū, mulionum suffarraneorū, non calonū, lixarū, pabulatorū copiosa multitudo, non tormentorū machinarūq; genus vllū, non cōmeatus vsq; ad satietatē terra, mariq; aduecti. Nam quod ad hostes attinet, nunquā ad ea tēpora res Maurorū fuerunt auctiores, & militū numero, robore, exercitatione armorū, atq; ad exercitus, stipendiaq; persoluenda ditiores. Ad septies mille stipendiarios equites e publico in belli procinctu semper habebāt, præter euocatorū, gregariorūq; innumerā multitudinē. Nam peditum tantus erat numerus, vt Granata ipsa in medio totius regni situ posita, neq; ad bellicos tumultus parata, vt ferebatur, solita sit per singulas vrbis portas, quæ numero erāt septē, ferentiorū, sagittatorūq; ternos millenos effundere viros. Quod vero ad publica vectigalia pertinet, ad stipendia militū persoluenda, arces muniēdas, machinas aptādas, aliaq; ad tantū bellū necessaria, si quis tractus illius angustias, & soli malignitatē, præruptaq; montiū cōsideret, incredibile, quod sum dicturus, videbitur, dicam tamen nihilominus, septies centū mille aureos patrios Regi suo Granatæ regnū quotannis pēdebat, qui numerus ratione pōderis in ducales nostros aureos in decies centū mille excreuit. Vnde igitur

dicet quispiã sub principibus nostris tãta fisci diminutio regni illius facta est. Quia nimirũ alia tributorũ ratio sub illorũ Regibus quondã fuit, quã nũc est sub nostris. Illorum imprimis agricolæ & pastores frugũ pecudũq; Regi suo p̄debãt septimas, quẽadmodũ nostri sacerdotibus, & ecclesiã, atq; ipsi etiã tantũ decimas. Illis, quibus nõ erãt filij, necesse erat Regẽ ex asse relinquere heredẽ, & quibus erãt, pro virili portione cũ illis cohãrẽdẽ instituere. Quo præterea die nouellæ pecudes, aut armẽta cuiusq; signo inurebãtur, tertiã partẽ ualoris quãtĩ aestimabat, fisco annotabãt. Iã vero ex portorij, vecturis, delationibus, calũrij, innumeris exactionibus, incredibile dictũ est, quantũ regius cẽsus augetur. At vero apud nostros nihil tale, aut si quid est, perquã modicũ est. Quare nihil mirandũ si tãtis copijs, tãtisq; rerũ omnĩũ facultatibus hostes freti tandiu potuerũt principum nostrorũ potentiã sustinere. Sed bene, quod tandẽ penes illos victoria fuit qui erant, quẽadmodũ iure, ita & armis potiores.

Enumerat causas, cur iuste Hispani principes bellum Granãtensibus Mauris intulerunt. Et quemadmodum Zahara castellum in collimitio litum a Mauris captum est. Caput Primum.

COMPOSITIS Hispaniã rebus, quẽadmodũ in superioribus decem libris præscriptũ est, iam Principũ nostrorũ fortuna laborabat in inueniẽdis causis, quẽ illos ocio, ac lōga pace indormiẽtes excitarẽt. Et si enim iam inde ab ineũte regni sui exordio illa maxima cura eorũ animis infederat, quo pacto delere possent dedecus illud Hispaniẽ, atq; proinde totiũs Christianẽ religionis insigne opprobriũ, ingruẽtia tamẽ negocia nõ sinebãt illos de tãti belli magnitudine cogitare, cũ præsertim ex superioribus bellis atq; rerũ oĩm perturbatione Hispana resp. esset penitus labefactata. Et quamq; nulla belli iustior poterat videri causa, q̄ pro religione cõtra noĩs Christiani hostes arma corripere, cũ aliqui philosophi tradãt, eos, q̄ intellectu vigẽt, atq; ratione suaapte natura, Barbarorũ esse dños, atq; eodẽ iure bellũ illis iuste inferri posse. Accedebãt tamẽ aliæ ppiores causę, quæ nõ tã patiebãtur nostros tã longo tẽpore desiderẽ, atq; illa imprimis, quod ab hesternis nationibus iã pridẽ probro nobis obiiciebatur, qd' nõ modo hostes in cõspectu nostro, atq; ante oculos positos nõ submoueremus, verũ etiã crebris nos iniurij vltro laceffentes vix possemus sustinere. Quis enim ab orbe nostro tã remotus, atq; rerũ nostrarũ tã ignarus erat, q̄ nesciret agrorũ populationes, armentorũ, gregũq; cũ suis pastoribus direptiones vicorũ, castellorũ expugnationes ab immanissimis hostibus illatas. Erat & altera causa, quẽ nos propẽsiori quodã mō stimulat, ea q̄ maiorũ nostrorũ fõcordia fuerat abalienata, quẽq; ad nos hereditario quodã iure ptinebãt, iusta clarigatione, ac longi postliminij iure nõ repetere. Quid? quod hostes cotidie magis magisq; inualefcebãt, & in dies plura minabãtur, atq; p̄clare nobiscũ agi putabam, si æquo cũ illis iure Hispanarũ rerũ imperio potiremur. Superiorib⁹ his causis accessit alia propinquier ad huc, quẽ belli hostibus inferẽdi occasionẽ adhuc faceret iustiorẽ. Nam principes nostri dũ studẽt bella intestina, diffõsionesq; ciuiles cõponere, atq; piratarũ, grassatorũq; latrocinia cõercere, ac præterea leges ferre, qbus futuræ tràquillitatis, pacisq; fundamẽta iacerent, permiserãt tẽporarias cũ hostib⁹ inducias fieri. Erat ea tẽpestate Maurorũ Rex Hali Abẽhazã vir in bellicis artib⁹ ap primẽ doct⁹, nec minus rerũ nouarũ cupidus. Is cũ intelligeret, nostros alijs ī reb⁹ occupatos, fact⁹ certior Zaharã, castellũ id erat mediaregione inter Asindũ, Arundãq; sitũ, negligẽti⁹ custodiri, ac p̄sidio esse vacuũ, arripit occasionem, & cõtra fas, iuraq; scialia, ac induciarũ pacta conuenta castellũ noctu oppugnat, ac

DECADIS SEC VND AE.

non multo negotio capit, arcis præsidē præsiariosq; obrūcat, mätres, virgines, viros, puerosq; vinctos cū armētis, & gregibus pecudū in speciē triūphi ducēs arce, castelloq; validiori præsidio munitis victor se ad suos recipit. Eo tēpore Rex & Regina Methymnæ ad campū agebāt, qui, eorū quę ad Zaharam gesta sunt accepto nūcio, nihil cunctandū esse rati, omnia cōsilia in hostes vertunt, arma parāt, exercitus cōscribunt, pecunias vndecūq; honeste possunt, magna cū diligētia cōquirunt, cū primū fieri possit bellū hostibus illaturi, illa maxime fiducia læti, quod violati foederis, iurisq; gentiū nefas ab hostibus primū steterit. Et ne quid interea detrimēti Limitanei paterētur, scribūt ad ciuitatū præfectos, ad arcū, castellorūq; præsides, & ad eos duces quibus prouincię Bæticię, atq; Murgitani regni ex antiqua Hispanorum consuetudine finium tuendorū cura demanda est, vt excubent in armis, arces, atq; oppida muniant, limitesq; summa vigilantia tueantur. Alphonso præterea Cardenio equestris ordinis, qui sub diui Iacobi noīe dicatus est, Magistro per literas imperant, vt quā maximo possit equitatu Astygitanā Coloniam insideat. Alterius quoq; militię a Calatraua Cisterciēsis Magistro Roderico Telliō Gironi, vt Mentefam præsidio teneat, omnibusq; in cōmune edicūt, vt non modo hostiū excursiones per agros compescant, verum etiam ipsorum fines populentur, ac ferro & igni vastatos reddant. Quæ omnia nihilo secius quam illis sunt imperata, exequentur.

Quemadmodum Alama Duce Marchione Gaditano, & Iacobo Merulo ciuitatis Hispalensis præfecto expugnata, & capta est. Caput. II.

M hęc per vtriusq; partis Limitaneos agūtur, Iacobus Merulus, quem Rex & Regina ciuitatis Hispalēsis prætoribus, senatoribusq; assessorē dederant, atq; impēdentis belli necessitatibus præfecerāt, agit per exploratores, ac semitarū, diuerticulorūq; viros peritos, vt pertentēt oppidū aliquod, siue castellū hostile, si quo modo possit a nostris intercipi. Paucis post diebus referūt Malacā urbē maritimā, atq; mediterraneā segniter, Alamā negligētius ab hostib⁹ obseruari. Merulus rē oēm ad Rodericū Pontiū Marchionē Gaditanū refert, atq; vterq; Petrū Enriquez prouincię bæticię præfectū in cōsiliū adsciscūt. Cūq; de alterutra vrbe petēda diutius cōsultassent, placuit tandē Alamā debere peti, propterea qd' videbatur expugnata, captūq; facilior. Omnibus visum facin⁹ præclarū, atq; omni laude dignissimū, & in quod esset totis viribus incūbendū. Sed quia grādiori exercitu opus erat, hortātur alios proceres, arcūq; præsides, vt veniāt ipsi, aut auxiliares mittāt copias. Enriquū Guzmanū a Methymna a Sindica duce hui⁹ cōsiliū nō fecere participē ob antiquas similitudines, quę illi cū Marchione Gaditano intercesserāt. Coiere ad negociū peragendū leuis armaturę equitū ad tria milia, peditū aliquāto numer⁹ amplior, q; per montiū anfractus, perq; iuga, vallesq; depressas, noctu magis q̄ die iter faciētes nō sine magna difficultate perueniunt tandē nocte intēpesta in cōuallē, quę aberat ab Alama passūū circiter duo millia. Trecenti ex omni numero strenui milites iubētur seq; duces itineris. Cūq; urbē propius accessissent, præmittūt excubias, vt captēt, qd apud hostes agatur. Referūt ab arcis parte omnia esse quieta, nō circitorū exhortationes, non vigilū acclamationes, non deniq; vllum audiri strepitū. Igitur per amicę noctis silentiū scalas muro exteriori admouēt, scandit primus omniū Ioannes Ortega, qui se profitebatur sculariū, vir paratus in vtrumq; facinus, siue rem conficere, seu certę occumbere morti. Sequebatur illum Martinus Galindus paris audacię vir ab Astygi vrbe nobilissimus eques, sed a quodam familiari suo instantis periculi admonitus locū cedit. Ille gradū occupat, qui ab Sculario inter

rogatus, quis tu es, qui me sequeris? Ioannes, ait, ille Toletanus. Subijcit Ortēga, a Toletō in tāta re aliquid bonis? Perge, inquit ille, nā paulo post experieris. Tum sequit̄ Martinus ipse Galindus, & post illos cōscendūt alij triginta, qui occupato exteriori arcis portu meridie trāsiliunt murū interiorē, vigiles somno semisepultos trucidant, aliosq; ex eadē arce auxilio subeūtes pari ratione cōficiunt. In quo Toletanus ille quēadmodū erat pollicitus egregie rem gessit. Capiuntur mulierculę cum pueris, præsidiarij ex muro deturbantur. Nostri arce potiti seras postici in agrū spectantis frāgunt, socios in arcē ad se recipiunt. Oppidani, qui in mediā vrbis parte siti, summa in pace securi agebāt nihil tale formidantes, terrore subito percussū corripit̄ arma, vt arci, quam primū suppetias ferant.

Quam ab hostibus occupatā vidētes murorū tures, & propugnacula, ciuitatis portas, & tēpla præsidio muniūt, vias ad arcē spectantes vallo, & fossa, heronibusq; occludunt, eoq; ferreos arcus, scorpiones, ballistas, sclopetras, & alia tormentorū genera comportant, sagittas, catapultas, phalaricas, glandes plūbeas, & saxeos orbis in arcis portā pariter intendunt, metuētes id quod erat futurū, vt inde hostes ad vrbē diripiendā erumperent. Augebat illis animū ad obeundos labores, quod ad paucas horas expectabāt suorū auxilia tum a castellis, oppidiscq; finitimis, tum etiā a Granata ipsa equitū, peditumq; egregia altrice, quę nō amplius quā triginta millia passuū aberat, & quę vnus diei itinere posset longe maiorē exercitum auxilio submittere quā noster esset. Quod ipsum nostros vehemēter angebat, intelligebāt namq; si eo die tota vrbis in potestātē suam non venisset, omnes suos labores frustra susceptos, atq; postridie tantā hostium multitudinē superuenturā, vt neq; arcē tueri, neq; cum illis confligere, neq; illorū impetus sustinere, neq; se demum nisi maximo accepto detrimēto posse ad suos recipere. Interim dū quid cōsiliij capiant duces exquirunt. Xanthus ab Abila Carmonēsis arcis præsfectus, vir nobilis, atq; animi pręceps, qui & ipse insignē equitū cohortē ductabat, est ne quisq; ex vobis, inquit, viri fortissimi qui me in hostes erūpere volentē sequatur? Aderat forte pari magnitudine animi vir Nicolaus Rogius, & ipse arcuēsis arcis pręses, qui ait, Ego, te mi Xanthe & si nemo alius, sequar. Vnū & cōmune periculū vna salus ambobus erit. Qui alios vt sequerentur exhortati vix prima portarum limina attigerāt, & in medio statim eruptionis conatu hostiū telis obruuntur. Eorū cæde nostri animo cōsternati diffidere rebus, incerti quid agant, quo se cōsilio ex tātis angustijs explicēt. Visum est quibusdā arcem demoliri, scq; ante quā hostes auxilio veniāt, debere ad suos recipere. Sed Marchio, & prouincię Bætice præsfectus, & Iacobus Merulus, & quibus erat animus præsens, ac bello viuida virtus, arcē nullo modo deserendā esse censent, Caulabātur illi imprimis difficiles in vrbē aditus, hostiū auxilio subeuntiū in breui tēpore aduentū, ac præterea rerū cōmeatus penuriā. Hi vero cōtendunt ab incepto nullo modo esse desistendū, & quando in arce capienda semel sibi bene cessit, vrgendos esse successus, atq; viam inueniendā, qua tota vrbis capiatur, & quo alacrius rem adoriātur, ciuitas diripiēda militibus proponitur, vt quod cuiq; ex præda cesserit, extra fortē possideat, neq; in manubias redigatur. Itaq; placuit demoliri partē muri, qui arcē ab vrbē dirimebat. Per vrbis ruinas nostri duce Marchione agmine factō erūpunt, alij per arcis partē, alij per muros, qua parte erāt arci cōtinētēs. Alij domorū culmina cōscendūt, alij parietes cōmunes suffodiūt, pars viarum angustias obsident, pugnatur vndiq; vehemēter eminus telis, cōminus gladis. Hos prædæ acq; victorię spes alit, illos vrbis amissæ desperatio agit præcipites, vtrosq; auxiliorū aduentus acuit, nostros, vt ante hostiū aduentū rem peragāt, illos, vt partē vrbis captæ integrā seruent, qua suos opem luros receperent, pugnatū est tota die ad vesperam. Mauri deinde

paulatim pugnâ cedere, seq; in templum quod non longe a muris erat recipere. At nostri, ne quid intra muros esset hostile, oppugnationem templi non differunt, testudines, pluteosq; parietibus admouent, arictibus limina quatunt, apponunt incendia, obsessi tandem partim capiuntur, partim trucidantur. Atq; ita nostri præda ingenti, & grandi captiuorum numero, & quod iam inde ab initio petierât, florentissima vrbe potiuntur. In Alama expugnata damnû Zaharæ ab hostibus illatû compesauimus, præterquâ quod ad futuri belli momentû plus detrimenti in eius expugnatione intulimus, quam in illius amissione accepimus, quod postea totius belli exitu intellectû est, parua Zaharæ amissæ in limitibus præsertim accepta iactura, atq; ingens Alamæ in hostilis regni visceribus illata, futuri euentus omen fuit, quod paruo nostrorû detrimento dira calamitas, atq; pernicies erat hostibus accipienda. Quod & fanaticus quidam senex non dissimulauit, qui cum primû de Zahara expugnata nûcius Granatam est allatus, aut me, inquit, mea salunt oracula, at de regno Maurorû in Hispania, quod per tot annos possederant actû est.

Quod Granatensium Rex ex Alamæ nuncio cum ingenti exercitu venit, atq; oppidum a nostris captum oppugnat.

Caput. III.

X Alamæ captæ nuncio ingens trepidatio Granatæ consecuta est. principio nemo erat, qui crederet nostros tantû facinus aggressuros, vt urbem in medijs regni penetralibus sitâ attentarent. Sed postea quam vnus & ite alter rem certiorẽ facit, atq; alius tantû arcem, alius partem quoq; vrbis, alius totâ urbem captâ nunciat, omnes in cõmune fortunam suâ lamentari, lugere regnû, quod tanto tẽpore possederant, breui periturû. Rex ipse tanti mali nuncio perculsus rẽ ad populi primores refert, quod possit esse tantæ calamitatis remediû exquirat. Placuit totis viribus incubendû, aut quâ primû suis laborâtibus, atq; in vltimo periculo cõstitutis ex præsentibus copijs suppetias ferat.

Deinde cû omni equitatu, peditatuq; atq; tota regni mole laborandû, vt hostem in medijs regni visceribus exultantẽ abigât. Missi itaq; subsidio mille armaturę leuis equites, qui postridie eius diei quâ vrbs capta est sub primâ lucẽ visi muros bis, terq; obequitarunt, videtescq; omnia iam in hostiû potestatẽ redacta, neq; quicquã auxiliij suis præstare posse redierunt. Rex interea scribit ad omnes omniû præfectos, atq; arcium præsides, vt pro negocij magnitudine cogant exercitus quâ maximos possint, atq; ad Alamã obsidendã quadriduo cõueniât. Intelligebat nãq; omnẽ spem vrbis recuperadæ in celeritate positã esse, antea quâ hostes se validiori præsidio muniât, & maiores Christianorû copię confluant atq; tormẽta, & machinæ cû grandiori cõmeatu eo cõportentur. Qui nihilosecius quã sunt iussi ad locû, tempusq; constitutû omnes conueniunt. Erat equitû ingens numerus, sed peditû incredibilis multitudo, inter quos sagittatores, stlopetarij cõplures.

Castris positis cõstituunt ab omnibus simul partibus urbẽ incessere, non diu, non noctu ab oppugnatione desistere, vt nostri ancipiti periculo distracti, atq; vigilijs, & laboribus defessi cederent. At duces nostri multitudo hostiû cõmoti nihilo segnius agunt, milites permurorû pinnas, propugnaculaq; partiuntur, cohortes quæ laborâtibus opem ferant certis in locis disponunt. Ipsi per vrbis pomeria propugnatores hortantur, ne in tãto discrimine rẽ somniculose, negligenterq; agât. At hostes tametsi nõ venerât instructi machinis, sulphurarijsq; tormētis, magno tamẽ animo, vel potius temeraria quadã desperatione, muros vndiq; adoriuntur, pluteos, ac testudines murorû radicibus admouet, funda

menta suffodiunt, arietant portas, scalas admouent, nullūq; tēpus intermittūt in quo non hostibus obsessis negociū faceffant. At nostri & si numero pauciores erāt, non modo superfuit animus ad deturbandū hostes, verū etiā ausi portas erūpere, oppugnantes vltro incessabant. Cadebant ex illis complures propterea quod ausu temerario, vel potius præcipiti quadam rabie concitati ad muros accedebant. Oppugnatū propugnatūq; est oppidum eo die summis vtrinq; viribus. Sed Mauri cernentes nihil seæ oppugnatione proficere statuunt flumen, quod urbem præterlabitur, per inciles fossas diuertere. Nostri vero ne aquationis vsus interciperēt, cū alioqui non essent in vrbe fontes, nō putei, nō cisternæ, coacti sunt pro aqua cū hostibus pugnā conferere. Cūq; ex vtraq; parte complures caderent, non potuit effici quo minus hostes magnam fluminis partem alio diuerterent. Erat cuniculus ex vrbe pertendens ad flumen aquationis vsui iam pridem ab Oppidanis comparatus. Sed cum ex diuersa fluminis ripa sagittis & missilibus aquatores summoerentur, non potuit euitari, quin pro vsu rei tam necessariae ab vtriusq; diu noctuq; pugnaretur, atque plures vtrinq; caderent. Laborabant præterea nostri aliarum rerum multarum inopia. Nam cum iam inde ab initio vrbs capta diriperetur, multitudo ignara consiliorum putans urbem non eo expugnatā vt muniretur præsidio, sed vt direpta dirutaq; desereretur, frumenta equis proculcanda spargunt, dolia & serias mellis & olei frangunt, atq; corrumpunt alia, quæ possent aliquando vsui esse futura. Duces nostri in tanta rerum omnium difficultate positi ab vrbibus finitimis per litteras auxilia petunt, proceres primoresq; populorum ad ferendas suppetias hortantur, quanto in periculo sint exponunt. Ducem a Methymna Asindica ob memoratas similtates veriti sunt commonere, ne rogatum facerent deteriorem sibi implacatioremque, cum præsertim de tanta re illum a principio non consuluerint. Ad Regem præterea Reginamq; scribunt, quo in statu res sit enarrant, atq; vt copias auxiliares quamprimū curent mittendas, hortantur.

De auxiliaribus copijs cum comeatu obsessis misso, & quod Rex ex Methymna profectus magnis itineribus properat, vt negotio interesset.

Caput. III.

NVNCIO eorum quæ ad Alamam gerebantur ad finitimas nostrorum ciuitates allato, omnes se incredibili studio ad arma capeffenda concutere, atq; suis in tanto periculo positis ad auxilia ferenda cohortari. Sed imprimis Enriqus a Methymna Asindica Dux simultatum quæ illi cum Marchione Gaditano intercesserant, aut obliuione sempiterna memoriā delens, aut ad tempus dissimulans equites peditesq; aut suæ dicionis, aut suæ æra merentes euocat, amicos rogat, omnes in commune ad ferendam laborantibus opem accendit. Exponit præterea publice apud Mensarios ingentem pecuniarum aceruū, vnde stipendia Gregarijs militibus persoluerentur. Atq; in hunc modum quam maximo exercitu comparato, accedunt alteræ copię a Corduba, Astygi, Hispali, Asindo, cæterisq; Oppidis & municipijs in hostium collimitio positis. Conueniunt præterea eodem comes Egabrensis & Alphonfus Aquilarius atq; Limitaneorum Præfecti, qui omnes grandi rerum omnium commeatu & qui posset sibi obsessisque sufficere iu metis imposto Alamam contendunt. Mirum tam breui tempore tantam equitū perditumq; multitudinem potuisse vnum in locum conuenire, atq; tanto omnium consensu tanquā animi alacritate ad præclarum facinus peragēdum coniurasse. Erat ea tem

DECADIS SECUNDAE.

pestate Rex & Regina Methymnae ad campū, qui nuncio accepto de Alama a nostris expugnata & deinde ab hostibus obsessa nihil cunctandum esse rati cunctis viribus optulandum esse interclusis decernunt, Aebaticae prouinciae ciuitates, Oppida, Castella, arciumque praesides, & ad limitaneorum praefectos scribunt, vt sint in armorum procinctu. Ipse vero Rex quo die nunciū accepit, a Regina digressus magnis itineribus Cordubam contendit. Erant in illius comitatu Beltranus dux Alburquerqueus, Petrus Manriqueus comes a Triunio, Enicus Medoza comes quoque a Tendilla, quibus se deinde adiunxit Ioannes Siluius Cifontanus comes ex Toletto vrbe regia progrediens in occursum. Cumque peruenissent ad Amuzum, oppidum est id a Corduba distans septentriorem versus passuum circiter millia viginti: mittit literas ad ducem Methymneum, ad comitem Aegabrensem, ad Alphonsum Aquilariū: & ad alios cohortiū praefectos, imperans illis ne properet, seque expectent, velle se dicit ferendo subsidio interesse. Atqui duces, qui iam intra hostium fines exercitum ductabant cum grandi armorum commetuque impedimento putantes iam non esse integrum, sed neque tutū retrocedere, tum quod obsessi laborabant in summa rerum omnium inopia, tum etiam quod tantus exercitus non poterat diutius contineri, propterea quod ad paucos dies erat conductus, & paucorum dierum cibaria comportabantur, rescribunt ad Celsitudinem suam se voluisse illius iussis obtemperare, sed rem eo loci deductā, vt iam non sit in ipsorum potestate, vt saluis rebus possent repedare. Orabant, obtestabanturque illum quando aliud fieri non poterat, id quod fecissent, boni consuleret. At Rex nihilo segnius institutū iter peragit, quod ad ventum est ad locū, quem accolae Pontonem magistrī vocant. Vbi certior factus exercitum procedere, neque posse illum ob memoratas causas expectare, properabat tamen vt copias consequeretur, nisi periculi a finitimis hostibus imminentis admonitus fuisset. Itaque statuit Ramblae rei euentum expectans immorari. Vbi vero postridie nunciū accepit de hostium fuga, deque Alama obsidione soluta Cordubam rediit, quo venturam esse Regīnam cōuenerat, cum qua de futuri belli ratione consultaretur. Constabat namque Granatenses Mauros dum haberent hostem in agro propemodum suburbano nunquam quieturos, sed neque cessaturos ab obsidione repetenda, quo ad urbem amisam recuperarent. Ex quo alterum e duobus erat necessarium, aut urbem relinquendam, aut bellum esse continenter gerendum. Nam quod erat tertium alternis mensibus tam grandem exercitum cogere, qui sufficeret ad commetus importandos infiniti cuiusdam erat sumptus, & vnde multo maius detrimentū nostri, quam hostes acciperent.

Soluitur Alamae obsidio, commetus in urbem importatur, Dux a Methymna cum Marchione ex antiqua similitate in gratiam redit.

Caput. V.

MA VRVS deserta obsidione cum se Granatam recepisset, nostri summa rerum omnium inopia laborantes spem, metumque interdubij pendebant, cum speculatores nunciant auxiliares nostrorum copias aduentare. Erumpunt portis bipotentibus omnes, atque in occursum venientium hilares procedunt. Ruunt utriusque in amplexus, & oscula, dicunt accipiuntque salutem. Hi percontari, illi narrare pericula gestunt. Hos iuuat, beneficia in tam bene meritos collocasse, hi conseruatores, atque vitae, salutisque suae autores venerantur. Iam Gaditanus Marchio acceperat quanta animi ala

critate dux a Methymna se gessit principem in contrahendis auxilijs, quantaq; liberalitate in stipendio militibus perfoluendo fuerit vsus, quantos præterea labores in ductando exercitu subierit, cum alioqui potuisset iure suo in aduersarij calamitate, aut lætari, aut saltem dissimulare. Ipse prior ducē adit, atq; post arctissimos amplexus dicta, acceptaq; salute huiusmodi verbis est vsus. Hic dies clarissime Dux, mihiq; imprimis obseruande controuersijs, simultatibusq; nostris finem imposuit, idemq; spero initium dabit necessitudinis, amorisq; inter nos sempiterni. Nam & ego semper meminero beneficij a te hodie accepti, atq; salutis, quam tibi vni acceptam refero, & tu e diuerso cum de me cogitabis, de tua erga me benignitate memineris, & te meæ salutis autorem fuisse lætabere.

Sed quando neq; fortuna tua desiderat, vt tuis in me beneficijs gratiã referam, neq; pro tui animi magnitudine id a me exigis, reliquum est, vt Deus immortalis, & mens sibi conscia recti præmia digna ferant. Ad quæ breuiter Methymneus dux, missa, inquit, isthæc fac perquam illustris Marchio. Neq; enim decet in causa maxime religionis Christianæ bonos viros priuatarum simultatum meminisse, quin potius omnes offensas, si quæ hinc inde, aut illatæ, aut acceptæ sunt, condonemus patriæ, atq; nomini Christiano, æternæq; obliuione sepeliamus. Nunc quando bene vtriusq; cessit, genialis agatur iste dies, sitq; inter nos gratiæ reconciliatæ testis sempiternus. Iungunt itaq; hospitia, & quem admodum est in adagio illo veteri, pares cum paribus facillime congregantur. Sed quid non mortalia pectora cogit auri sacra fames? Cernens auxiliaris miles hospitem suum feruis, ancillis, armis, omniq; preciosa supellectili adauctum, cœpit inuidere, atq; alius alium mussans extimulare, cur non inquires, & nos quoq; ex præda pro virili portionem petimus, qui non minus in ferendo auxilio, quã isti in capienda vrbe laborauimus?

Neq; enim minor est labor, quam quærere parta tueri. Itaq; cum postridie de relinquendo in vrbe presidio, deq; reducendo exercitu a ductoribus ageretur, cœptum est non iam obscure, sed palam atq; pro concione publica disceptari de præda inter præsidarios, subsidiariosq; diuidenda. Hi namq; dicebant deberi sibi non modo partem spoliolum, sed & omnem prædam, quando vt ait poeta, non minor est labor, quam quærere, parta tueri. An qui in summa rerum omnium difficultate, atq; angustia positi iam iam in hostium potestatem venturi erant, aut eadem miserandam subituri, non dederent se cum suis omnibus bonis, vitæ, salutisq; suæ autoribus? pellem, inquit scriptura sacra, pro pelle dabit homo pro anima sua. Illud insuper addebant ex limitaneorum iure, legibusq; iam inde ab ipsa hominum origine obseruatis, qui in hostium potestatem deuenerunt sui iuris omniumq; bonorum suorum facultatem amiserunt, atq; sui ipsorum dominium in victores transtulere. At vos, inquiunt, omniaq; bona vestra, tã ea quæ antea iure possidebatis, quam ea quæ nunc ex belli huius manubjs obuenerunt, vestri iuris esse desiere, cum iam iam in hostium potestatem ventura essent, nisi nos auxilium tulissemus. Quæ igitur inuidia est, non concedere partem illis, qui vobis omnia reddiderunt, vitam, libertatem, fortunæq; omnes, tam iure antea possessas, quam nunc ex bello aduenticias? Illi vero contra, immo inquiunt, quæ æquitas, quod iure nostrum semel esse cœpit, quodq; vigilijs, & laboribus, atq; insuper vitæ periculo nobis accessit, atq; in censum nostrum iuste numerari debet, nobis inuitis velle præripere? At liberaftis obsidione detentos, aperuistis viam, qua ciuibus vestris in patriam reditus pateret, fecistis quod ex iure diuino, & humano facere debuistis. Nunc vero pro eo mercedē exigere, quod vltro bene fecistis, quæ humanitas est? immo quis pudor, atq; inciuilitas, beneficiū semel bene collocatum exprobrare? His se stimulis, atq; iurgijs in rixam, & ex rixa se in pugnam prouocant.

DECADIS SECVNDÆ.

tes Dux à Methymnà sic alloquitur. Quo pergitis o comilitones mei, quis furor, iraq; mentem præcipitat: hoc tãtum obsecro prohibete nefas, ne velitis pro parua bonorum fortunæ accessione tantã rei bene gestæ gloriam cõmaculare. Et quid aliud hostes nostri contra nos facerent, quam quod vos facere incipitis? Nunquid ea ex causa huc venimus, vt cum ciuibus nostris pugnã confereremus, an potius vt ex periculo, & obsidionis angustia explicaremus? Sinite igitur, rogo vos, habeant illi parua, atq; minuta fortunę bona, quæ sibi sorte sua obtigerunt, dum modo vos beneficentiæ vestræ consciencia frua mini, quæ sola bonis, atq; sapientibus viris præmium recte factorum semper fuit iudicata. Hoc clarissimi, deq; omnibus benemeriti Ducis sermone mitiores facti milites auxiliarij cesserunt, puduitq; illos inceperunt, quod non fuerunt consecuti. Tum exercitus parte cum omni comæatu, quem importauerant, in vrbis præsidio relicto, cæteri cum Duce, & Marchione in domos quisque suas læti redierunt.

Maurus Alamæ obsidionem repetit. Regina Cordubam venit. Bellum Mauris apparatu maiori decernitur.

Caput. VI.

GRANATENSIVM Rex audito Ducis & Marchionis ex Alama diceffu, obsidionem maiore belli apparatu repetit, atq; die noctuq; omni ex parte oppugnari iubet. At Iacobus Merulus Hispalensis ciuitatis præfectus, & Martinus a Corduba ex familia comitis Aegabrensis, & Ferdinãdus Carillus vir nobilis, qui relicti fuerãt vrbis tuende causa præfecti, stationes distribuunt, vigiles, circitoresq; partiuntur, & qua parte murus erat infirmior, strenuiffimus q; miles collocatur. Cũq; per aliquot dies cõtinuos omne tempus mutatis oppugnatoribus nostros ad lassitudinẽ vsq; oppugnãdo defatigassent, statuũt in matutino quodam diei crepusculo, qua parte munitio nulla erat suspicio, scalas admouere. Iamq; vigilibus trucidatis ad septuaginta intra vrbem recepti erant, atq; ascendentiu numerus magis magisq; augebatur. Ad clamorem tessere nostri excitati arma corripunt, admissosq; intra mœnia hostes cædunt, fugant, atq; impulsos ex muris deturbant. Actum erat de retinẽda vrbe, deq; omnibus qui illam præsidio tenebant, actum quoq; de omni spe regni illius recuperãdi, quod per septingentos annos hostes possederant, si non Hispanæ reip. fortuna vnum ex militibus poliendi, atq; aptandi spicula sagittis peruigilẽ seruassent, qui, hostium sciens strepitũ, socios dormitẽtes ad arma capiẽda excitauit. Fuit nobis tam fatalis sagittarũ ille politor, quam Romanis anser ille Capitolinus, qui Senones mœnia subeũtes, iamq; pinnas murorum prensantes primus omnium sensit, atq; clangore suo vigiles, propugnatoresq; excitauit.

Maurus cernens se ea oppugnatione nihil proficere, obsidionem intermittit in aliud tempus, quo machinis, & oppugnatoribus, atq; tota illius regni mole auctus vrbẽ amisam recuperet. Regina interea quam Rex Methymnẽ reliquerat, cum ad bellũ, quod cum Mauris gerebatur, in Beticã proficisceretur, ad primores regni, ad ciuitates, & municipia, vnde poterat exercitus cõparari, & ad euocatos, qui regia stipẽdia merebant, literas dat, quibus oēs hortatur, vt ad certũ diem sint in armorum procinctu, & se cũ Rege agglomerent, vt quã maximo fieri possit exercitu, hostiu fines adoriãtur. Comestabilem quoq; Hispaniarũ accersiri iubet, vt superioris Hispaniẽ citra Taurũ mõtem, p se, & pro Rege gubernationẽ cõmedet. Qui veniẽs & qua ex causa iussus sit venire fact? certior, hac vna in re dicit se cogi nõ posse, neq; debere, vt Rege suo militãte, atq; cũ hostibus rem

gerente, Comestabilis in pace quietus & extra fortunam belli positus vitam agat. Non potuit Regina illius ad obsequium pronā volūtatē non laudare, laudatumq; vt suum in bello munus exequeretur, secq; vt ad Regem quam primum fieri possit, conferret, hortatur. Prouinciā deinde administrationem in Archithalassum Regis transfert, quem regij consilij iure consultis praeficit, atq; praetoribus maximis, quibus in locis opus erat constitutis, quam magnis potest itineribus Cordubam ad Regem proficiscitur, nisi quatenus paucos dies dominicae resurrectioni dedicatos Toleti immoratur. Quo tempore Regina Cordubam venit, nihil aliud fere ad regium senatum versabatur, quam de Alama capta quid esset decernendum. Erant complures ex ordine equestri, atq; senatorio viri rei militaris periti, quibus natura regionis, & loci situs erat notus, qui Regi & Reginae suadebant, vt demolirentur urbem, quae nisi magno totius Hispaniae dispendio retineri non posset. Nam cum esset in medijs hostium penetralibus sita, esse opus quot annis quater, aut quinquies commeatus importari, quod tuto fieri non poterat, nisi toties equitatus ingens cogereetur. Quare belli gerendi ratio potior videbatur, vt euerfa funditus Alama, consilia verterentur omnia quemadmodum Loxa posset capi, quae minori sumptu capta retineri posset. Sed quia ciuitas illa grandior erat, & quae, vt obsideretur, maiore belli apparatu indigeret, quam pro tempore illo esset in promptu, in aliud tempus obsidionem esse differendam, cum praesertim illa tempestate Baetica rei frumentariae penuria laboraret, satisq; esset quod Rex cum praesenti exercitu commeatum importaret Alamam, siue placeret urbem dirui, siue muniri, praesidiarios milites omnium rerum egestate laborantes esse recreandos. At Regina, quae propagandi fines Hispaniae ingenti cupiditate flagrabat, non probauit illorum sententiam, qui dicebant Alamam esse diruendam, nec vlla ex causa cessandum a gerendo bello, quod semel inchoauerant, & cuius causa quo tempore alijs rebus essent impliciti, ipsa cum Rege illuc venerant. Et quando illud oppidum fuit primum, quod ex hostium potestate in suam dicionem venerat, & vnde totius belli futuri auspicia erant capienda, nullo modo esse deserendum, sed potius in eo laborandum, quemadmodum castella, & oppida, munitionesq; finitimae caperentur, vnde hostibus damna inferrentur, & Alamae nostrae quies tranquillitasq; perueniret. Huic Reginae tam pie, honestaeq; voluntati Rex accessit. Tum regni proceres & qui aderant, & qui absentes postea aduenerunt assensi sunt, secq; ad bellum, quod impendebat, parant, atq; alacri animo se ad arma accingunt, Rex cum proceribus, qui aderant, & cum praesenti exercitu Astygitanam Coloniam petit. Fuerunt in illius comitatu ordinis ecclesiastici Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus, qui postea ex Archiepiscopo Hispalensi, fuit Toletanus Antistes, Ex eadem familia Iacobus Furtatus ex episcopo Pallantino Archiepiscopus Hispalensis, & Alexadrinus Patriarca & S. R. E. Cardinalis. Ordinis equestris Magistri, Alphonfus Cardenius militiae diui Iacobi, Rodericus Tellius Cisterciensis militiae a Calatraua, A ponte Traiani, hoc est ab Alcantara Magister Ioannes Stunica non adfuit, quia aetate pupillari sub patre Placentini Ducis erat positus. Ex seculari militia Dux a villa formosa Regis frater Nothus, Ludouicus Cincinnatus a Methymna caeli Dux, Aenicus Lupides Cardinalis Hispani frater Infantatus Dux, Beltranus a Cauca Alburquerquerus Dux, Petrus Verascus Hispaniarum comestabilis, Rodericus Pontius a legione Gaditanus Marchio, Iacobus Lupides Patiequus Villenatum Marchio, Alphonfus Tellius Vrenatum Comes, Iacobus a Corduba Aegabrensis comes, Petrus Manriquus a Triuinio comes, Aenicus Lupides Mendoza Tendillanus comes, Ioannes Siluius Centifontanus comes, Guterius a

DECADIS SEC VND AE.

septo maiori, Caietanus comes. Alphonsus a Corduba domus Aquilaria dominus. Alij quoq; ex equestri ordine viri principes, qui partim acciti a Regina, partim rogati, partim sponte, partim vltro venerunt. Nec defuerunt duo questores maximi, Ioannes Chaconius & Rodericus Villosa. Regij preterea census, & fisci procuratores, domusq; regie Villicus maximus Enriqus Enriquides. Tu lustrato exercitu censi sunt equites ad octo millia, peditu vero numerus amplior, ordinatisq; cohortibus ex Astygi colonia cum ingenti comatu Alamam petit. Iacobum Merulum aliosq; duces, & milites, qui cum illo erant, laudat, laudatosq; a presenti militia soluit. In Meruli locu Ludouicum Ferdinandu comitem a Palma sufficit, & quadringentorum equitum cum suis ducibus presidium illi relinquit, urbem, quibus in locis erat opus, munit, atq; omnium rerum copia, quae sunt ad victum necessaria in trimestre tempus instruit. Erant in ea vrbe tria Maurorum fana, mezquitas illi vocant, quas ex profano ritu expiatis Cardinalis Hispanus Regis & Reginae iussu Christianae religioni dedicauit. Primam Dominicae incarnationis nomine. Alteram diui Iacobi Hispanorum patroni. Tertiam Michaelis archangeli. Has Regina vasis aureis, argenteisq; vestibus, & auleis, libris, cymbalis, tintinnabulis, & omnibus quae ad cultum diuinum necessaria sunt adornauit. Ipsa quoq; religionis ardore commota suis digitis textilia quaedam velamina laborauit, quae adhuc in templo illo primo manuum suarum monumenta extant.

Rex Granatensium agros populatur. Loxam obsidet, atq; obsidionem intermittit.

Caput. VII.

IS ad Alamam peractis, Rex antea quam Cordubam rediret, campos Granatae adiacentes obequitat, agrorum fruges in herba metit, arbores succidit, & omnia vasta reddit. Interea Regina non cessat, alios principes, qui Regem non fuerant secuti literis conuocare, vrbes, oppida, municipia, & populos, vt se futuro bello, quod in Loxam parabatur, accingant, hortatur. Ex omnibus quoq; locis vndecunq; fieri poterat, commodius frumenta, vina, succidia, reliquumq; omnem comteatum in certum tempus, locumq; comportari, machinas quoq; & tormenta, caeteraq; omnia, quibus ad obsidionem opus erat, aptari iubet. Interea Mauri cum intelligerent nostros omni bellico apparatu in illorum perniciem coniurasse, & ipsi vires, & consilia, quibus se tueantur, arceantq; nostros, excogitant, aggeribus, fossis, vallibus, & propugnaculis, muris, & pinis, vrbes, oppida, & castella muniunt. In quanto sint periculo transmarinos Mauros faciunt certiores, atq; auxiliares ab illis copias, & ad victum necessaria implorant. At Principes nostri illorum consilia praeuertunt, nam ingenti omnis generis nauigiorum classe, in freto Gaditano comparata vtriusq; Mauritaniae littora, portusq; & stationes lustrari iubent, ne quisquam ex illis ad suos iuuandos transmeare, aut aliqua in re optulari posset. Igitur Rex cum exercitu, quem Regina parauerat, dum ipse Alamam instruit, Granatensiumque agros populatur, cumq; omni comteatu, quem vnum in locum comportari iusserat, ad alterum exercitum proficiscitur, atq; vtriusq; exercitus ordinatis cohortibus Loxam petit, atq; inter oliueta suburbana, quae in vallibus, & collibus consita singulis annis praeterlabitur, castrametari iubet. Erat prope urbem cliuus ex Loxensium religione sancto Alboacemi suo dicatus, qui propterea, quod vrbi impendebat, & stationes in eo dispositae videbantur posse hostium eruptiones compe-
scere, &

cere, & castra redere tutiora, iubet Rex considerare Rodericum Tellium militiae a Calatraua Magistrū, & Vrenatium Comitem illius fratrem, Gaditanū quoque, Villenatemque, Marchiones, & Alphonsum domus Aquilariae dñm, strenuos duces, & qui pulcherrimum equitatum, peditatumque ducebant. Ceteros, pro commodo quemque suo, atque ob-
 sidionis, quae parabatur, tabernacula figere, & tentoria collocare iubet. Erant in vrbe ad tria millia armatorum ex omni Maurorum numero delecta sub duce rei militaris experientissimo, alatarum, hoc est Aromatopolam, illi vocabant. Hi eruptionibus crebris laceffebant nostros, multaque illis damna inferebant. Et quia castra erant anfractibus, praeruptisque montium intercisa, non poterant sibi inuicem auxilia mittere. Quarto die, postea quam Mauri sunt obsessi, bonam armatorum partem in insidijs collocant, partem in eos mittunt, qui sancti Alboaceni cliuum infederant. Committitur pugna cum stationarijs, atque his militibus, qui erant in praesidio positi contra subitas Maurorum eruptiones, accurrunt subsidiarij, hostesque subeuntes in fugam compellunt, fugientesque persequuntur immemores castrorum, quae sine defensoribus, & deserta reliquerant. Interea ex insidijs Mauri prodeuntes ex altera parte cliuum conscendunt, castra oppugnant, capiuntque. Quod cum nostris esset nunciatum, in castra iam capta redeunt, eos hostes ex vrbe insequuntur, nostri ancipiti pugna distracti, & cum illis, qui castra deripuerant, ad horam integram pugnant, quoad ex alijs castris auxiliarijs copijs subeuntibus hostes fundunt, fugant, atque intra sua moenia includunt. In ea pugna complures primarij viri ceciderunt, sed imprimis Rodericus Tellius a Calatraua Magister duabus sagittis confixus interijt. Cuius mors non modo Regi & Reginae, sed quia curialium iuuenum erat Princeps, vniuersae iuuentuti flebilis fuit. Rex vero cum intel-
 ligeret, quanto in periculo essent, non modo ijs, qui Alboaceni cliuum, sed etiam illi, qui alia loca infederant, cum neutri possent in hostium superuentu alijs auxilium ferre, statuit castra in locum tutiorem procul ab vrbe reducere, quoad geminatis copijs bina aut terna castra possit vrbi admouere. Neque enim aliter poterat obsidio coarctari, quo minus obsessi socios auxiliares possent admittere, & ea quae ad victum necessaria erant in vrbe importari, itaque statuit postridie eius diei castra mutare. Sed antea quam praekonis voce conclamari castra iuberentur, plebei, & turbae, & gregarij milites, & qui sub nullo certo duce militabant, cum viderent procerum tentoria reuelli, sarcinas, & impedimenta inuehes aptari, cliuumque Alboaceni ab infessoribus desereri, atque ab hostibus occupari, suspicati auxiliares copias nocte hesternā intra vrbe admissas hostium numerum auxisse, omnem spem suae salutis in fuga posuerunt. Non illos pudor retinuit, non desertorum, castrorumque ignominia, non timor, qui plerumque degeneres animos arguit, quemadmodum generosos fiducia ex periculo explicat. Supererat hosti animus ad persequendos fugientes, nisi Rex equum conscendens procerum cohortes lustrasset, acies trepidantium stetit, labentesque animos in pugnam reuocasset. In eo conflictu Comestabilis tria vulnera in facie accepit. Dux a Methymna caeli equo deiectus ab ijs, qui illum obseruabant, pugnae restitutus est. Comes Tedillanus, qui stationem habuit vrbe ad munitio-
 nibus proximam praetermodum telis hostium impetum cessisset in interitum, nisi Frasciscus Stunica, qui patris sui Placetini Ducis cohortes ducebat, accurrisset, atque in summo periculo positum vite, pugnaeque reddidisset. Gaditanus Marchio illa die insignem operam nauauit, qui cum suis pugnas non solum hostes repressit, verum etiam cedentem in eos ingentem edidit, atque in vrbe ad muros impedit. In hunc itaque modum mulionibus, & lyxis, calonibusque spacium, atque tempus datum colligendi sarcinas, & impedimenta, iumentisque, & carris imponendi, nisi quatenus vehicu-

DECADIS SEC V N D A E.

lorum defectu magna rei frumentariae copia est relicta, Regina earum rerum, quae ad Loxam non satis feliciter gesta sunt, facta certior indoluit, plusque pro materia decuit, sed praemens altum corde dolorē, spem vultu simulat, seque maiori animo erigit ad ea quae restabant peragenda.

Maurus Alamam iterum obsidet, noster obsidionem soluit, urbemque comiteatu instruit. Caput. VIII.

VI Alamę praesidio cum Palmensi Comite, aliisque ducibus a Rege sunt relicti, cum audissent Loxę obsidionem Solutam, Regemque copias in-
demouisse, ex cuius captiuitate sperabant sibi faciliorem futuram mili-
tiam, nunc ex liberatione difficilem, periculosamque, quod pro comper-
to habebant, hostes non quieturos, quoad Alamam in suam redigerent
potestatem, musantes inter se dicebant, non esse expectandum, donec
hostes venirent, eosque obsidione cingerent, quin potius urbem esse diruendam ipsos cum
spolijs, atque omni praeda debere se ad suos, tutioraque loca recipere. At Comes, & qui
cum eo duces in urbis praesidio erant intelligentes, quam ignominiosum, ac turpe facinus
esset, urbem suae fidei creditam deserere, dissuadent, hortanturque ne tale aliquid cogita-
rent, nunc precibus orant, nunc minis deterrent, nunc admonent, ut in Regis aduentum
rem integram referuent, neque quicquam interea ea de re statuant. His rationibus mi-
lites confirmati obfirmant animos ad se, urbemque sibi commissam tuendam, aut mor-
tem pulchram sibi oppetendam. Et ecce Maurus cernens Loxam obsidione libera-
tam, Regemque nostrum cum exercitu se Cordubam recepisse, cum duobus equitum
millibus, & ingenti peditum numero Alamam inuadit, diu, noctumque oppugnat, nos-
tri propugnant, in eoque dies aliquot insistitur. Sed obsessos alimenta, viresque deficere,
atque in dies propugnantium numerus minui, vigiliarum, laborumque vicissitudo cre-
scere. Illos tamen recreabat, reficiebatque vna, & ea quidem certissima spes, quod
breui Rex suppetias esset allaturus cum ingenti rerum omnium comiteatu, neque illos
sua opinio sefellit, nam & ad constitutum diem venit, obsessores impugnantemque fugauit,
urbem alimentis, & aliarum rerum copia instruxit, duces, militesque secessos recentioribus
permutauit. Nam Palmensis Comitum in locum, Ludouicum Osorium ecclesiae Astu-
riensis Archidiaconum, qui postea mentefanus Praeful fuit, virum probum suffecit.
Hisque rebus peractis alteram per Granatensium agros excursionem facit, praediorum
villas, speculatorumque turres diruit, frumenta, frugesque in herba corrumpit, pecora, ar-
mentaque abigit, pastores, agrorumque cultores in speciem triumphum ante se captiuos agit,
atque sic cum integro exercitu Cordubam Victor redit. Quanta esset principum nos-
trorum potentia, quantaque animi magnitudine bellum hoc inchoarunt, vel ex eo ani-
maduertit potest, quod hoc eodem anno quater coegerunt exercitum, quam maximus
poterat ex vniuersa Hispania comparari, quater hostium fines hostiliter ingressi omnia
illius regni penetralia proculcarunt; vnde secuta est tanta rerum penuria, quae ad victum
pertinet, ut nisi gens illa cibi parcissima, vini abstemia, frigoris, calorisque patiens, pro-
positaque tenax fuisset, vel sola huius anni diligentia potuisset illos in sui, rerumque omnium
suarum deditionem cogere. Sed neque in aduersis deerat illis animus, non solum
ad impetus nostrorum sustinendos, verum etiam cum magis afflicti esse viderentur,
ad hostes laceffendos supererat audacia. Ostenderunt hoc in obsidine Canneti, quod erat
castellum nostrum in collimitio vtriusque regni positum, namque dum hostes intra ipso-
rum fines omnia vastant, populanturque, illi intra nostros Cannetum oppugnant, ca-

piunt, diripiuntq; & cum præda vtriusque sexus, atq; omnis ætatis, conditionisq; mortalibus, in patriam victores redeunt. Quid? quod eodem ipso tempore, eum inter patrem & filium de summa regni certamen esset, omnesq; ciuium, populorumq; vires in duas factiones essent diuersæ, quarum altera patrem, altera filium sequebatur, neutra tamen a nobis in perniciem alterius auxilium petijt, sed ipsi inter se priuatas inimicitias, nobiscum vero vno omnium consensu, consilioq; bellum publice gerebant.

Nam cum pater in regni sui primores quosdam nobiles seuiçiam exerceret, proximi, & affines non ausi alium sibi Regem creare, filium loco patris delegerunt, statueruntque in regni culmine, Granata. vrbe Metropoli cum suis munitionibus illi tradita. Pater regno pulsus Bastam urbem amicam se contulit, inde similitates inter patrem & filium ortæ, atq; inde cædes, mortesq; & odia consecuta. Interea pater per temporis occasionem Alambam vrbis arcem, quæ pro filio stabat, ad motis scalis interceptit, præsidioq; munit, inde per vias publicas erumpit, ciues, suas quisq; partes, secuti vrbe in media vbiq; pugnant. Sed factio, quæ filium sequebatur, superior euadit, aduersariosq; tota ex vrbe fugat, Alambam captam recipit, suoque Regi restituit.

Et quamquam concordia illa discors hostium inter se victoriam nostram ex illis per aliquot annos remorata est, fuit tamen eis tandem exitio vltimo, quo sine multo sanguinis dispendio, minoriq; negotio se, omniaque sua tam sacra, quàm profana nobis tradiderunt. Sed quia iam tempus erat, vt Rex & Regina alijs quoque rebus prospicerent, quam illis, quæ ad insequentis anni bellum pertinebant, antea quam e Corduba discederent Limitaneos, ducesq; Limitanorum certis in locis disponunt. Petrum Comitem a Triuinio, quem paulo ante Anagarensum ducem creauerant, Mentefanis finibus præesse voluerunt. Alphonsum Cardenium diui Jacobi militiæ Magistrum in Astigitanis consistere. His duobus maximis imperatoribus iubent ceteros duces, Comites, Marchiones, & præfectos, ciuitatum, oppidorumq; prætores, & arcium, castellorumq; præfides obtemperare. Commendantq; non solum, vt fines ab hostium incurfu tueantur, sed etiam vt pro temporis opportunitate hostem adoriantur, atq; omnia ferro, & igni populentur. His rebus ita compositis cum Regina conualuisset e partu, quo Ioannam regnorum postea heredem successricem fuerat enixa, Cum Rege Madritum proficiscitur.

Rex & Regina Madriti Hispanas societates reformant, pecunias vndecunq; honeste possunt æruscant, Nauariæ res nouas inchoant.

Caput. IX.

PRIMA nostrorum Principum, postea quam venire Madritum, cura fuit reformandi, atq; in pristinum statum redigendi societates, siue vt Hispanorum vulgus nunc loquitur, fraternitates, quæ pro viatorum securitate fuerant in Matricalensi Panhispanio constitutæ. Legum autem illarum, quibus societates illæ fuerunt sancitæ, transgressores, violatoresq; multandos, aut repetundarum damnatos cum ignominia eijciendos imprimis esse iusserunt. Procuratores deinde illarum fraternitatum ex omnibus prouincijs iussi in vnum locum conuenire, is fuit Pintum, quod est oppidulum Diceceseos Toletanæ. Ii detulerunt quærelas earum rerum, quæ vsquam in Hispania perpetratæ sunt, quod facinus mansit impunitum, in eos vero prætermo- dum est animaduersum, qui magistratus fraternitatis ætarium depeculati sunt, qui partem administrationis sibi commissæ negligentius exercuerunt.

DECADIS SECVNDÆ.

Dati quoque iudices, qui repetundarum accusatos, aut damnarent, aut absoluerent. Eisdem quoque data facultas rogandi novas leges, atque abrogandi veteres, prout reipublicæ utilitas exigere videretur. Et quia reconditum ærarium, neque fiscus, regiusque census erat satis ad tantæ maiestatis molem sustinendam, statuunt, vndecumque honeste possent pecunias ærascare. Ab Hispanæ societatis procuratoribus petunt sedecim millia iumentorum, atque mulionum octo millia, qui iumenta omni genere comæatus onusta agerent, quo Alama instrueretur. A Sede quoque apostolica auxilium implorauere ad stipendia militibus persoluenda, tam ijs, qui contra nominis Christiani hostes in limitibus gerebant bellum, quam ijs, qui in certis Hispaniarum partibus, quæ nondum satis erant pacatæ, in præsijs agebant, quam ijs etiam, quibus erat opus ad custodiã principum, & quicquid decreuissent executioni mandandum. Ad supplendos hos sumptus missa est a Pontifice summo cum senatus apostolici assensu facultas distribuendi centum millia ducalium aureorum per vectigalium ecclesiasticorum classes, vt in redditibus onerandis ex iusticia distributua nemini fieret iniuria. Ex ecclesiæ quoque thesauro bullas mittit, quæ, cruciferis in Christianorum hostes euntibus, concedi solent, ea lege vt stipes ex fidelibus emendicatæ, non alia in re, quam in ipso bello cum hostibus gerendo infumerentur. Ad extra ordinarios vero sumptus a mercatoribus, opitecensibusque, & assiduis ciuibus mutuo accipiunt, quod ad certum tempus esset reddendum. Et quia Regiæ domus inopia omnibus erat nota, ea contributio nemini visa est iniqua, cum præsertim illud mutuũ, quod impræsentiarum dabatur, suo tempore ad dominos esset rediturum. Per ea tempora nuncius Regi & Reginæ allatus est Phœbum Phœbi Nauariensis Regis filium, atque Foxani Comitis pronepotem, ad quem regni successio pertinebat, in ætatis flore diem suum obiisse, ex cuius morte in Catharinam sororem regni hæreditas est translata. Ea in matris erat tutela. Cumque ad eas simultates, quæ inter Gallos, & Hispanos oriebantur, magnum esset momentum, in quas partes Nauariæ regnum cederet, quod dotis nomine tradendum erat ei, quem Catharina maritum sortiretur, cœptum est in secretiori curiæ senatu agi, quemadmodum inter Ioannem Hispaniarum Principem, & Catharinam Nauariæ Reginam sponsalia fierent. Decretumque, vt ad hoc peragendum, mitterentur legati ad Reginæ matrem, qui illam de recenti obitu filij consolarentur, & de filiæ matrimonio cum illa agerent. Mittendas quoque censuerunt copias, quæ Nauariæ vrbes, oppida, castella, mitionesque occuparent, firmarentque præsijs, vt pro nobis starent, si quod de matrimonio cœptum esset, transigeretur. Missus itaque ex senatu regio Rodericus Maledonatus a Talabrica iuris consultissimus, qui legationis summam Nauariæ Principi exponit. Quot, & quanta inde commoda sequerentur, enumerat, enarrat præterea quanta honoris accessio Nauariæ Reginæ fieret, si Hispaniarum Principi nuptui daretur. Ad quæ Nauariæ Princeps, tametsi affectu Gallicis quam Hispanis erat propensior, comiter tamen oratori respondet, se eo nomine posse foelicem appellari, si contingeret sibi, Hispaniarum Principem sortiri generum, atque parentes illius Regem & Reginam tot, tantarumque rerum dominos inter affines numerare.

Sed ea de re inconsulto Rege fratre suo, quicquã certi respondere, non esse honestum. Illo tamẽ cõsulto se missurã Regi & Reginæ respõsum ad ea, quæ proposita legatio continebat, atque ita legat⁹ re infecta redijt. Interea Ioannes Riparius, qui Hispaniarum cohortium præfectus erat, missus in Nauariam, vt se iungeret Lerinatium Comiti, cui Regis spuria soror nupta erat, Pompeiopolimque, & magnam illius regni partem affectu, præsidioque

obtinebat, utque communi vtriusque consilio rem gererent, seque ad excipiendos Gallorum impetus pararet, si forte aliquid interea molirentur. Et ne inchoatum in Mauros bellum refrigeret, & res in Nauaria inchoate cessarent, Rex & Regina provincias inter se diuiserunt. Hec superiorē Hispaniæ partē, quæ Nauarię finitima est. Ille Beticā est sortitus.

Rex in Galliciam proficiscitur, contentiones inter Comites,
Lemnum, & Beneuentanum componit.

Caput. X.

ANT EA quam Rex in Beticam proficisceretur, res uouæ in Gallicia ortæ illius iter remoratae sunt. Nam cum Ferdinandus a Cunia, cui Rex & Regina illius regni gubernationem commiserant, inter cætera oppida, & castella, quæ superioribus annis a corona regia fuerant abalienata, in censum regalem redegit, arcem quoque Augusti Luco-impositā, quæ cum oppido ad Lucensem ecclesiā pertinebat, siue iure, siue iniuria ditioni regiae subegit. Erat Episcopi frater Petrus Aluarus Osorius Leni-Comes, Pontifis Ferrati dominus, atque illius regni totius omnium facile princeps. Qui spoliati fratris dolore commotus arcem obsidet, tametsi Regis & Reginae praesidio teneretur.

Quorum iussibus, ut ab incepto desisteret, cum excusationes quasdam ineptas afferens non obtemperaret, ne illius audacia relinqueretur impunita, Rex magnis itineribus in Galliciam contendit. Et quamquam inter eundem accepisset nuncium de arcis obsidione soluta, nihilominus ire pergit, sed antea quam Asturicam urbem accessisset, de Comitibus morte certior factus est, ibique per aliquot dies substitit, quoad tumultus quosdam sedaret, qui ex illius obituoriebantur. Comiti Lemnio virili sexus non fuerant liberi, praeterquam unus, qui viuo patre vnum tantum procreauit nomine Rodericum, & eum quidem spurium, quem auus heredem instituit. Isque viuens in bonorum possessionem misit, oppida, castella, arces, munitionesque tradidit. Mortuo igitur Comite Lemnio, Rodericus nepos aui titulum assumit, bonorum possessionem continuat, quem propinqui, & affines, domestici, & familiares, socii, & amici, quos auus habebat quamplurimos, atque vniuersa propemodum Gallicorum iuuentus sequitur. Erat altera ex parte Rodericus Pimentellus Beneuenti Comes, cuius filio ex Comitibus Lemnij filiabus una erat desponsata, & quia filia erat legitima, Rodericus autem nepos spurius, & ex spurio filio natus, eodem iure asseuerabat omnia defuncti Comitibus bona ad nulum suam pertinere. Idque se non solum iure, sed etiam si opus foret, armis persecuturum. Comes Lemnius se iure potiori esse, & quod bona ex aui testamento possideret, & quod natalium defectum per apostolicæ Sedis literas iam esset suppletus. Itaque cum alter iam possideret, alter de perturbanda possessione certaret, non experiri legibus, sed armis potius decernere maluerunt. Vterque suos conuocat, ad arma omnia spectant.

Atqui Rex, quod ad bellum in Batica gerendum properabat, ne inter duos illustres viros pugnandi occasionem relinqueret, paucos dies alios Asturicæ immoratus est. Iubet imprimis, ut Comites, uterque suos, quos habebant in armis, domum quemque suam remitterent, deinde ut ad se veniant, iusque coram ipso persequantur, interponit inducias in tempus, quo lis tota componi posset, se rediturum cuique quod suum esset pollicetur. Comites non secus, ac iussi sunt, faciunt, nam & quisque copias dimittit, ad Regem venit, causamque suam apud illum defendit, aduersarij rationes impugnat, Rex litem arbitrio iudicum diiudicandam remittit,

alijsq; rebus ordinatis Madritum se ad Reginam confert, vt quod antea decreuerant, alter ad bellum cum Mauris in Bæticam, alter ad id quod in Nauaria inceperat exequendum, proficisceretur. Et ecce interim ab Italia negotium aliud exortum est, quod tamen si honeste poterant dissimulare, noluerunt tamen, quibus in rebus auxilio esse possent, operam suam non interponere. Erat in armis vniuersa Italia, propter ignominiosam mortem Archiepiscopo Pisano a Florentinis illatam. Erant præterea duæ factiones, altera Pontificis, & venetorum; Florentinorum, & Ferdinandi Regis Neapolitanorum altera. His accedebant reliqui omnes Italiæ principes, & ciuitates, quæ sub reipublicæ forma gubernantur. Ferdinandi, Florentinorumq; copiæ in agro Romano castra metantur, ciuitatem eo angustia delucunt, quam obsessi perpeti consueuerunt.

Superuenit deinde Pontificis, Venetorumq; exercitus, hostesq; ex improviso adortus, fundit, fugatq; castra diripit. Ferdinandus copias suas recipit, bellumq; instaurat. Hinc cædes, agrorum populationes, villarum incendia per totam Italiam fiunt, neq; erat vnde tantis malis remedium afferri posset, nisi Principes nostri partim obseruantia erga Pontificem, partim Ferdinandi Regis cognatione, partim etiam populorum omnium misericordia permoti, componendæ discordiæ curam suscepissent.

Mittunt itaq; oratores ad Pontificem Maximum, ad Venetos, & Florentinos, & ad alios principes, & ciuitates, quæ illos sequebantur, rogantq; vt relictis armis concordie potius, & paci acquiesquant, se velle, inter vtrosq; de pacis conditionibus agere. Missi igitur legati Ioannes Gerundensis Episcopus, & Bartholomeus Berrius iuris, legumq; peritus. Qui ab omnibus, ad quos missi fuerant, comiter excepti, hos, & illos ambiendo Principum nostrorum nomine nunc exhortationibus, & monitis, nunc precibus, & promissis, ita omnium animos flexerunt, vt non solum concordie, paciq; faciendæ sint assensi, verum etiam Regi & Reginae eo nomine per literas gratias agerent, quod illos ex tantis molestiis, curisq; liberauerint. Missæ hac de re literæ breues a Pontifice, missæ & ab apostolico Senatu, missæ quoq; a populi Romani gubernatoribus, ex vrbe Roma postridie Calendarū Ianuarij datæ. Anno a salute Christiana Tertio & Octogesimo super Millesimū Quadringentesimū. Paucis diebus postea quā negocium peractum est in hunc modū, procuratoribus principū vocatis in senaculū, Pontifex pacē, pacisq; condiciones pronūciare facit, Regis & Reginae legatos cæteris omnibus nudis capitibus, genibusq; flexis, sedentes pileatosq; laudat, principibusq; a quibus missi sunt, pro tam benigna opera gratias agit, Inter pacis cōditiones vna fuit, vt bello spoliatis ablata bona redderentur. Venetorum procurator neq; venit vocatus, neq; condicionibus acquieuit, ex quibus Ferraria Venetorum armis occupata Marchioni erat reddenda. Cæteri omnes in Venetos arma mouent, qui timentes in ipsorū excidium omnes Italiæ principes coniurasse, Turcarum societatem inire incipiunt, vt eorum auxilio, & se tueantur, & reliquis omnibus non modo Italis, sed etiam Christi nomine signatis bellum inferant. Eisdem Turcas Neapolitanorum Rex in Venetorum perniciem allicere tentat. Ad Regem & Reginam Treuentinum Comitem mittit, qui pro suscepto labore gratias agat, certioresq; faciat, quemadmodū Veneti concordiam totius Italiæ auersati, cum turcis societatem inire parant, vt Italiæ bellum inferant, atq; imprimis Siciliae, insulisq; adiacentibus, quæ periculo maiori essent expositæ. Quare huiusmodi homines pro publicis hostibus habēdos, quippe qui ex aliorū iactura viuāt, atq; cum aliorū detrimento vires suas augere conentur. Ad hanc Treuentini Comitis legationē Rex & Regina respōdēt, se Venetos, Venetorumq; Ducem, inter amicos numerare, neq; illos adhuc fecisse quicquam, cur es

sent ex amicitia semel inita submouendi, se tamen missuros ad Venetorum ciuitatem legatos, qui suaderent, vt modestius agerent, seq; intra fines suos continerent. Quod si nolent assentiri, atq; in meliorem viam redire, tunc se, non modo illorum amicitiam abdicaturos, verum etiam illos pro hostibus habituros, atque ita orator dimissus ad Regem suum reuersus est.

ÆLII ANTONII NEBRIS

SENSIS HISPANARVM ATQVE HISPANIEN-

sium rerum historici Decadis Secundæ Liber secundus, De Canaria insula Regis & Reginae auspicijs a Petro vera duce expugnata.

Caput Primum.

VASI deessent Principibus nostris domestica negocia, quibus intenderent, ita nulli parcentes labori animum suum huc atq; illuc diuidunt, in partesq; rapiunt varias, perq; omnia versant. Nam cum esset in manibus, atq; inter oculos haberent Granatense bellum, in quo tam de gloria, quam de summa imperij certandum erat, haberentq; res in Nauaria inchoatas, quæ cum Gallorum Rege præpotenti erant implicite, curas tamē suas in alterum orbem mittunt, non modo sæculi nostri hominibus, verum etiam quantum suspicamur antiquis omnibus incognitum. Et quemadmodum in historiae huius apparatu diximus, in oceano Atlantico, qui Europæ, atq; Aphricæ latera occidentalia abluit, complures sunt insulæ partim adiacentes continenti, partim in altum remotæ, atq; rursus, adiacentes duplices sunt, alteræ ad Europam, alteræ ad Aphricam pertinentes, de remotis Hispaniæ adiacentibus alias diximus, & fortasse dicturi sumus, nunc de adiacentibus Aphricæ littori occidentali, inter quas numerantur Canariæ, de quibus hoc in loco scripturi sumus, pauca dicenda sunt. Canarias a Canum magnitudine dictas fuisse, Plinius in historia naturali autor est, ex quibus Iuba Rex duos perduxit huiusmodi Canes. A Græcis fortunatæ sunt cognominatæ, de quibus tam poëtæ, quam historici multa fabulantur ad hunc locum minime pertinentia. Earum nomina Ptolomeus, Martianus, Plinius, atq; alij autores, tam Græci, quam Latini explicant, sed quibus non possumus nomina reddere, quibus nostro tempore nuncupentur. Nam & antiqui eas nouerunt, earumq; ambitus, & incolarum mores descriptos reliquerunt. Sed qua ex causa illarum celebritas ex memoria hominum oblitterata est, ignoratur, nauigationis defectu id esse factum credibile est. Illud certe constat, illarum noticiam ad nos peruenisse ab hinc annos circiter Viginti supra Centum, sub initium regni Ioannis huius nominis secundi, qui sub Catharina matre, & Ferdinando patruo tutoribus regnare orsus est. Anno a salute Christiana Millesimo quadragesimo quinto. Eo tempore Bethancor quidam Gallus, vt aiunt, natione, Infantis Regis tutores adit, ab illis impetrat facultatem explorandi maris Atlantici partem illam adhuc incognitam, quæ occiduum Aphricæ latus abluit. Is igitur siue quod ab ijs, qui ante illum nauigarunt, aliquid audierat, siue quod fortunam suam experiri voluit, paratis nauibus eo nauigare cœpit, atq; in primam incidit, quam nostro tempore Lanzarotam corrupte, pro eo quod est lanceam ruptam,

DECADIS SECUNDAE.

sive fractam, aut ipse ex facto vocauit, aut ab alijs sic antea vocatam acceperat, deinde illi proximam expugnauit Fortem fortunam. Nam inter cognomenta fortunæ vnum est fortis, de qua Columella in horto. Et celebres fortis fortunæ dicite laudes. Varro quoque de lingua Latina. Dies, inquit, fortis fortunæ dicti a Seruio Tullo Rege, quod is fanum fortis fortunæ secundum Tiberim extra urbem Romam dedicauerat.

Has duas insulas Bethancorus in cultum vitæ melioris, Christianamque religionem conuertit. Huius Bethancori hæredes Hispalensibus quibusdam ciuibus precio manciparunt, ex his deinde in alios, & ex alijs in alios, dominium in Ferdinandum Perazam, & Ferdinandum Arium deuolutum est. Horum maiores Gomeram, & Ferream non magno negotio expugnarunt, in eundemque cultum, religionemque reduxerunt, nunc Guilhelmus Paraza illas sub comitis titulo possidet. Restabant adhuc ex septem insulæ tres, Canaria magna, Teneriphion, & Palma, barbarorum quidem situ, & inertia turpes, sed ingenio loci, & bonorum naturalium copia opulentæ. Has Rex & Regina cum velent quasi prædia suburbana Hispanijs iungere, classem parari, armis, comætuque instrui iubent. Petrum a Vera, & Alphonsum Moxicam viros strenuos, atque terrestres, naualesque pugne expertissimos præficiunt. Insulam de repente inuadunt. Barbari se more suo præparant, non hastilibus ferro prætentis, sed sudibus præustis, non saxis, & lapidibus ex fundis, & fustibus, sed lacertorum viribus, quasi ex ballista, aut tormento aliquo sulfurario contortis. Nullum oculis signum designabant, quod non telo contingerent.

Iam vero ad excipiendos, euitandosque ictus tanta erat dexteritas, ut teli venientis plagam sola corporis declinatione eluderent. Vidi ego Hispali, id quod mihi fuit miraculo, non ita cæteris, qui illud fieri sæpe viderant. Erat quidam ex ea insula Canarius, qui in eodem vestigio sinistri pedis insistens, ab octo passibus volentibus illum saxo petere, se exponebat, fugiens plagam, nunc facta in alterutrum latus parua admodum capitis declinatione, nunc totius corporis subtractione, nunc alterna crurum permutatione venientem ictum fugiebat, tantoque periculo se toties percussori exponebat, quoties illi æreum quadrantem porrexisset. Quod ad victum, vestitumque pertinet, tanta cibi, potusque parsimonia, tanta omnium membrorum nuditas, ut facile & in promptu habere possent omnia, quibus ad propulsandas naturæ iniurias hominum fragilitas indiget. Cum huiusmodi hominum genere ducibus nostris habendum erat negocium. Quibus accebat altera difficultas ex inopia comæatus, qui longa nauigatione ex Hispania usque aduehendus erat, & quod bellum non collatis signis gerendum erat, ut ex vno prælio breui tempore victoria in alterutram partem declinaret, sed quod expectandum erat, quo ad hostis pugnare vellet, ita se in cryptas, & cuniculos, in cauernas, & ferarum latibula abdidcrant, ut nulla arte, nullis viribus elici inde possent. Sed principum nostrorum fortuna, quorum auspicijs res gerebatur, occasionem attulit, qua negocium compendio finiretur. Erant in ea insula Reguli duo, ex multis cædibus, & iniurijs vltro citroque illatis ita discordes, ut nulla satisfactio possit illos in concordiam reducere. Ex his, alterum nostri duces sibi conciliant, eiusque opera vtuntur ad alterum Regem profligandum, atque ita paucis diebus tota insula in Regis & Reginae potestatem venit. Ciuitas qualiscumque tunc erat, in metropolim omnium septem insularum erigitur, in eamque, ex Rubicone quod erat Lanceæ ruptæ promontorium cum oppidulo, Episcopij sedes transfertur. Rex, cuius ope nostri Duces vsi sunt, cum vxore Regina ad Principes nostros Madritum missi. Adhuc duæ aliæ restabant insulæ debellandæ Teneriphion, & Palma, de quibus suo in loco dicemus, & quo pacto Alphōso ab Augusti luco rem

gerente aliarum quinque numero, & cultu, & religione accesserunt.

Strages nostrorum in præruptis ad Malacham iugis accepta Magistro diui Iacobi & Marchione Gaditano ducibus.

Caput. II.

REGEM & Reginam ex tot, tantisque victorijs exultantes, ne ex continuis successibus arrogatiores fierent, fortuna, vel potius diuina quædam prouidentia, dignata est admonere illos, vt meminissent se mortales esse, atque iuxta illud Psalmographi, non in curribus, non in equis, sed in nomine Domini esse fidendum, hoc Regem admonuit, cum ad Loxam castra metatus obsidionem vrbs parabat, & perturbato exercitu rem inchoatam reliquit. Hoc iterum in memoriam illis reduxit illa calamitas, quam ad Malacham suis in ducibus experti sunt. Erat, quemadmodum in libro superiori dictum est, in Astigitana colonia Alphonfus Cardenius, diui Iacobi militiæ Magister, quem Rex & Regina limitibus illis tuendis præfecerant. Erat præterea finitimis in locis Rodericus Pontius a Germanica legione Marchio Gaditanus. Hi ab exploratoribus facti sunt certiores, esse montes non procul a Malacha mari nostro impendentes, Axarquam Mauri sua lingua vocant, qui incolerentur ab agricolis, & pastoribus, vnde magna præda ex hostibus auchi posset. Esse præterea Malacham equitibus exhaustam, & loca, per quæ noster exercitus permeare, & remeare sine vlllo impedimento posset. Et quia ad loca penetranda exercitu grandiori opus erat, rem ad finitimos duces, & præfectos rei militaris deferunt, hortanturque, vt ad tam insigne negocium peragendum, omnes coeant. Hi fuerunt Ioannes Siluius Centifontanus comes, qui prætoribus, decurionibusque populi Hispalensis assistebat, Alphonfus a Corduba domus Aquilariæ dominus, Petrus Enriqui prouinciæ Bæticæ præfectus, Garsias Manriqui Cordubæ, & Ioannes Roboreus Asindi prætores maximi, arcium quoque præsides, & regij exercitus duces. Qui omnes cum suis, & cum ciuitatum, & oppidorum populis, quibus præsidebant, ex composito ad diem certum Antiquariæ, quæ ciuitas est in hostium collimitio, conueniunt, partim armati, partim inermes. Neque enim omnes bellum hostibus inferendi causa coierant, sed alios res nouas videndi studium, alios emendi, vendendique, aut merces permutandi causa deduxerat, paucos Christianæ religionis amor, aut ex re bellica honoris amplificandi cupiditas exciuit. Erat itaque non tam exercitus ad pugnam paratus, in qua plerumque pauci superant multos, quam hominum quædam multitudo inordinata, numerositas, & frequentia, quæ impedimento sibi esse solet, & quamque iam decreuerat, Axarquam esse petendam, denuo cceptum est consultari, in quas potissimum partes copiarum ducerentur. Nam erant, qui dicerent Axarquam esse confragosam, atque præruptis montium amfractibus intercissam, tandem placuit ire, quo illos fortuna sua trahebat, hoc est, quo illos exploratorum error impegerat. Ordinatis igitur cohortibus primæ partes obtigerunt Alphonso domus Aquilariæ domino, & prouinciæ Bæticæ præfecto, qui exploratores sequebatur, postremos tuebatur militiæ diui Iacobi Magister, Mediæ comiti Centifontano, quem Hispalenses multi ciues nobilissimi comitabantur, Marchionique Gaditano cui Asindenses accedebant. Cæteri omnes in ternas has copias distributi, ab Antiquaria in auspiciatis auibus profecti, die insequenti ad vespeream locum destinatum attingunt, & quia tanta hominum turba in tam longo tempo-

XII. JOI DECADIS SECVNDÆ.

ris interuallo non potuit hostes latere, iam receperant se cum pecoribus, & armentis in loca tutiora. Pylas, faucesq; montium, & semitarum diuerticula occupant: armatisq; muniunt, copiarum nostrarum primi in finitimos locos sparguntur, villas, vicosq; cultoribus vacuos incendunt, saltus ab armentarijs, pastoribusq; desertos reperiunt. Extremorum equites, quos Magister diui Jacobi ductabat, cum in cōfractuosa quędam loca incidissent, neq; se satis explicare possent, ex castello proximo, quod Moclinetum appellant, erumpentes hostes inuadunt, turbatos, atq; quo se vertant incertos cędūt cominus, & saxis, sagittisq; & telis eminus petunt. Magister ab anterioribus auxilium implorat. Accurrit Marchio cum equitatu, quem habebat paratissimum, illosq; ex angustijs, in quibus herabant, in patentiores expedit campos. Superueniunt etiam, qui omnem exercitum ductabant principes. Quid consilij capiant in commune consultant, inter omnes conuenit, se ab exploratoribus, & itinerum mensuris fuisse decēptos, qui in loca illa deduxissent, vnde plus detrimenti, quam emolumenti essent reportaturi, relinquendam esse prędam, quam pertenuem & exiguam collegerant, deniq; consalendum esse saluti, quocumq; modo possent, nam honeste iam non poterant, cum illis tanquam in viuaria cōclusis hostium arbitrio esset pereundū. Nam quid facerent bidui inedia confecti, diei, noctisq; laboribus & vigilijs defessi, ab hostibus vndiq; circumuentibus interclusi? Superuenit aliud malum, quod fuit omnium perniciosissimum, quod in tenebris res esset gerenda, & in locis, quos ipsi ignorabant, hostibus erant noti.

Itinerum duces iussi, vt exercitum, qua melius ratione fieri posset, ex illis angustijs in apertos campos perducerent, vbi aut collatis signis cum hostibus sit pugnandum, aut vnde reducibus in domum cuiq; suam esset redeundum. At illi contra siue quod iter ignorabant, siue quod illis dei volūtas omnem mentē abstulit, incipiunt ducere per arduum, & saxis, dumisq; cliuum inequalem, qua non pediti, nedum equiti patebat iter. Iamq; oboriebantur tenebrę, cum sentiunt iuga montium, qua illis eundum erat, ab hostibus occupata. Regrediuntur itaq; & in vallem, quam mediam torrens quidam præruptus secabat, inopes consilij descendunt. Erant a tergo præterea montes in præcipiti stantes, atq; vallibus impendentes quos iam hostes occupauerant. Nostri ancipites, & quo se potissimum verterent dubij, stabant attoniti: expectantes quid hostes facerent. At illi perpetem noctem clamoribus more suo montes, & valles implent, crebros excitāt ignes, saxa rotatilia, rupesq; in hostes deturbant, atq; interim ausi cominus accedere in illos, tanquam in signum positos, scorpionum sagittas, stlopetarum glandes, fundarum, & fustibulorū saxa dirigunt, neq; veniebat telū, quod in cassum mitteretur, atq; ita ad mediā vsq; noctem nulla quies data. Cum Magister, quousq; degeneres patiemur pro hostium libidine, quasi pecudes ad lanienam vincatę, necari? At si desunt vires o viri, non desit animus ad aperiēdam viam, qua nobis aut saltem salutem consequamur, aut honestam mortem oppetamus. Et simul hoc dicens cliuum ascendere cępit, quem signis prætentis reliqui omnes, qui sub illo merebant, secuti sunt, quo ad ventum est ad montis iuga, quę iam hostes insederant: ibi pugnatum est acriter, compluresq; vtrinq; ceciderunt. In ea pugna cęsus signifer, signumq; cum eo amissum, cęsus quoq; Ioānes Osornius ipsi Magistro arcta sanguinis propinquitate coniunctus, cęsus & Ioannes Bazanus, & alij equestris ordinis complures viri nobilissimi. Marchio Gaditanus Magistri exemplum secutus duce itinerum altero, atq; alia ex parte eundem cliuum conscendit, atq; incolumis in alterum montis decliue latus euadit, in eorū locum eligit, in quo subsidiariam disponit aciem, qua & se tueretur, & eos qui sequebantur palantes, sparsosque ad se reciperet.

Magister vero ex montium iugis repulsus ad eos duces qui se a tergo sequebatur, adglomerat, & quod reliquum erat noctis in excipiendis hostium telis consumunt. Neque illis profuit in alteram se vallem recipere: nam & in eisdem iugis hostes se medios interposuerunt, ne se Marchioni coniungerent. Qui tametsi iuga montium euaserat, ociosus non erat. Dum enim expectat illos, qui a tergo sequebantur, non potuit effici, quominus cum hostibus esset pugnandum. Sed que potuit esse pugna, in qua ex altera parte vegeti, & recentes, ex altera defatigati, & lassii erant: alteri alacres ex presenti victoria, alteri ex accepta calamitate animo deiectioni. In ea pugna Marchio tres fratres amisit, Iacobum, Lupum, atque Beltrandum, duos quoque ex fratribus nepotes Laurentium, & Emanuelum, quibus vero superfuerant vires, non illas ad pugnam, sed ad fugam collegerunt.

Reliqui omnes aut caesi, aut capti sunt. Magister militiae sancti Iacobi, & Alphonfus domus Aquilariæ dominus, & Bæticiæ prouinciæ præfectus nacti priuos quicunque suos itinerum duces per loca tesqua, & inuia, & qua neque hostes quidem sequi poterant, incolumes euasere. Centifontanus comes in angusto quodam loco deprehensus cum aliquandiu paucis comitatus pugnasset, victoribus tandem se dedit, captusque cum Petro Siluio fratre suo in urbem Granatam in vinculis est ductus. Capti quoque sunt præfides arcium Antiquariæ, Moronis, & Assindi, Bernardinus Manriqueus, Ioannes a Pineto, & Ioannes Montifaluus, & alij complures viri nobiles, quos erat infinitum numerare. Illud quoque non omittendum, quod superat omnem fidem, binos, aut ternos ex hostibus ante se duxisse in vinculis captos, senos, aut octonos. Quid memoro viros? Mulieres quoque ex vrbe Malacha egressæ ante se captiuos agebant, ut liqueat illud non hominum fuisse opus, sed Dei, cuius officium est deponere potentes de sede, & exaltare humiles. Id quod Lacedæmonius Chilon sciscitari Aesopo quid Iupiter faceret, respondit, extollit mites, atque superbos deprimat. Hic est Iuppiter noster, id est, iuuans pater, hic & sol iusticiæ, qui ut ait Macrobius, fulgentia obscurat, & quæ sunt in obscuro illuminat. Idem est Nemesis, hoc est indignatio, qui virginis effigie contra superbiam colitur.

Maurorum Rex iunior ab Aegabrense Comite, & regij ministerij præfecto in pugna capitur.

Caput. III.

X tanto moerore, & luctu recreauit, refecitque gentem Hispanam Dei benignitas, ne acceptæ calamitatis desperatione languescens ad inchoatum bellum fieret remissior, castigauit namque Hispanorum superbiam, non ut animos ad pugnam remitterent, sed ne per insolentiam hostes contemnerent. Nam & pro nobis diuinum stare fauorem, vel his duobus argumentis demonstratum est, quod, ut paulo ante diximus, ex vno, atque simplici regno duos Reges excitauit, quodque nunc dicturi sumus, alter illorum in nostrorum principum venit potestatem. Quis enim non videt, ex discordia illa patris cum filio factum esse dissidium, unde victoria nostra de hostibus originem duxit? Salvatore nostro predicente. Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Quæ res in hunc modum est gesta. Ex duobus Maurorum Regibus, iunior, qui patre potentior erat, cernens se apud suos, vel ex ea causa maiorem in modum amari, quod Christianorum nomini esset infensior, atque belli gerandi cupidior, quam maximum potest equitatum, peditatumque tam ex sua, quam ex patris factione comparat. Neque ita enim desi-

DECADIS SECVNDAE.

debant animis, vt non maius odium in Christianos, quam ipsorum inter se esset. Itaq; parato exercitu, quos potissimum fines hostium inuaderent consultantibus, placuit in Cordubenses, & Astygitanos irruere, propterea quod ex superiori strage ad Malacham accepta, totus ille tractus erat equitum, peditumque numero exhaustus. Lucenam itaque, & Aquilare, castellaque finitima petunt, agros populantur, arbores frugesque succidunt. Nuncius ad Aegabrensem Comitem venit, qui ex Vaena oppido suo pergrandi equitum, peditumque semper habebat cohortes ad huiusmodi repentinos casus paratas. Is iungit se ministerij regij praefecto, qui Lucenae oppidi erat dominus, qui duo comparato, nolo dicere exercitu, sed exercitus specie in hostes eunt. Non credet posteritas, quod ego nunc scripturus sum, sed neque praesentes credent, si qui sunt, ad quos scripta mea peruenient, sed neque ego crederem, si quis alius mihi narraret, sed habeo mille testes, qui mihi attestabuntur, quorum aliqui interfuerunt, alij ab ijs, qui interfuerunt, audierunt, aut si adeo sunt curiosi ab ipsis audire possunt. Si acie iusta, signisque collatis fuisset dimicandum, cuique nostrum cum deenis, decem cum centenis, & centum cum millenis res fuisset peragenda. Mauri cum audissent nostros aduentare, castra tollunt, equos conscendunt, pedites, Rex iubet, ex armentis pecoribus, & captiuis collectam praedam agere Loxam versus, ipse cum suis copijs expectat, an se hostes persequantur, interdum dum pedites, quos praemiseraat subsequitur. Iamque transierat locum, quem indigenae Martini Condifali torrentem appellant, qui sex passuum millibus a Lucena distat, cum se hostes inuicem conspiciunt, subsistunt utriusque, Mauri, quid nostri auderent, nam contemnebant illos, quia multo pauciores erant, Nostri, quo ad se pedites, qui sequebantur, sibi adiungerent. Equites auxilio peditum aucti ex utrisque agmine facto signis infestis inuadunt hostes, qui ex tribus equitum turmis vnam faciunt, quae a tribus ducibus ordinaretur. Primus erat Rex ipse, alter exequendi iudicij praetor maximus, tertius quem Mauri lingua sua vocabant Alatar, hoc est Aromatariu. Qui barbaricum illud more suo inclamantes, quo etiam nos clamore cum hostium vires extenuare volumus, uti solemus, excipiunt nostros ex aduerso venientes tanto conatu, tantisque viribus irruentes, ut neque primos quidem incursum sustinere potuerint. Hoc est illud grande miraculum, & quod alijs incredibile visum iri praefatus sum, versi deinde omnes in fugam dimissa praeda vni tantum saluti prospicientes. Ast alia ex parte Alphonsus a Corduba domus Aquilariae dominus, qui eo ipso tempore Antiquariae morabatur, ad hunc nuncium cum praesenti equitatu superuenit, hostesque fugientes anteuertit, seque venientibus opponit in angusto quodam loco. Quos ipse a fronte, comes Aegabrensis, atque regij ministerij praefectus a tergo ferientes magnam in illos stragem edunt. In eodem loco inuenta sunt postea mille hostium cadauera, praeter illos qui passim fugientes ceciderant. Rex ipse captus, Alatar & duces alij hostium caesi, atque ita victores nostri ex eo conflictu redierunt in morem triumphi cum captiuis, & praeda, quam ex hostibus auerterant, quae in manibus redacta in commilitonibus distributa est. Rex ipse captiuus extra sortem Comiti donatus, apud quem honorifice, atque pro dignitate regia tractatus est. Et ne tantae rei gestae monumentum aboleretur a Rege & Regina Comitis insignibus additum est coronatum regis caput catenis vinctum, & in ora clipei vexilla nouem, quae in praelio fuerant ex hostibus capta. Et quia eiusdem victoriae ministerij Regis praefectus fuerat particeps eadem insignia, atque insigniorum ornamenta ab eisdem Principibus, & ob eandem causam illi communicata sunt.

Belli apparatus census illorum, qui cum Rege ad Granatensis
regni populationem profecturi erant.

Caput. IIII.

INTER cætera negocia, quæ ad senatum regium cotidie referebantur nihil erat frequentius, quam quemadmodum in Mauros bellum inchoatum ordine procederet, & quæ belli gerendi ratio imprimis esset incunda. Cumq; ea de re sæpe consultaretur, nulla potior inuenta est, quam vt ora maritima numerosa classe obsideretur, ne quid auxiliij, aut com meatus a Mauritania inueheretur, atq; in finibus adhiberentur custodes, ne a terra aliquid alimenti ad hostes perueniret, aut per commercium, aut captiuorum redemptione, aut furtim, aut alio quouis modo. Tertium restabat, vt per omnia regni hostilis penetrabilia fierent agrorum populationes, villarum, vicorumq; incendia: arborum, frugumq; succissiones, vt qui sine multa Christiani sanguinis effusione expugnari armis non possent, fame cogerentur in deditioem venire. Dispositis itaq; a terra, mariq; custodibus conuocantur omnes Hispaniæ principes, trium ordinum Magistri, Duces, Comites, Marchiones, Comestabilis, Metati, prouinciarum, urbiumq; præfecti, arciumq; præsides, utq; veniant cum suis cohortibus regia auctoritate monentur, atq; in diem, locumq; certum, vbi Rex esset, omnes cõuenire iussi. Coierunt itaq; in loco, qui ab incolis appellatur Carectum, vbi facto censu, inuenta sunt equitum cataphractorũ, atq; leuis armaturæ decẽ millia, peditũ armatorũ ad pugnam, ad succidendas arbores, frugesq; instrumẽtis rusticis armatorũ triginta millia, fabrorum, & machinariorum ingens numerus, mulionum, agalonumq; & carrucariorum, qui iumenta, asinos, bouesq; agerent quadraginta millia, præter lyxarum, calonum, pabulatorum, frumentatorum, pistorum, coquorum, dulciariorũ numerosam multitudinem, meretricum prostibularumq; & eorũ qui exercitu nulli sunt vsui, sed magno potius impedimento magnam turbam. Exercitus vero a rege in hunc modum est distributus. Magistro militiæ diui Iacobi, & Marchioni Gaditano, & Alphonso domus Aquilariæ domino, & Ludouico Ferranti, qui postea fuit Comes a Palma, priores sunt cõmissæ partes. Posteriores vero Hemerocallio Comiti, & Ioanni Septo maiori Conchelli domino, & cohortium a Duce Infantatus missarũ, & quas Dux a Methymna cæli misit præfectis, & Martino Alphonso Montis maioris dño, Mediarum partium cohortes hunc in modum dispositę. Primã ducebat Gasias Lupides Patellanus Cisterciensis militię a Calatraua Magister. Secundã a monte regio Comes. Tertiã Frãnciscus a Stunica præfectus copiarũ, quas Dux placentinus pater, & quas eiusdẽ Ducis filius Cisterciensis militiæ a Ponte Traiani Magister. Quartã Guterius a Septo maiori Caietanus Comes, & Fredericus Ducis Albanorũ filius. Quintã Dux Triciensis, cũ ijs q sub illo merebãt, & qui a Mentesa, & Vbeta, & Biacia venerãt. Sextã Dux alburquerquerus, & Ioannes a Methymna Assindica Ducis filius, q ducebat copias ab Enriquo patre missas. In subsidia-ria cohorte, quę alijs omnibus maior, atq; firmior erat, Rex ipse medius ibat stipatus mille equitibus, quingentis cataphractis, totidẽq; leuis armaturæ, qui ex cohorte prætoria Regis & Regine fuerãt delecti, hanc ducebat Iacobus Lupides Patiequus Villenatiũ Marchio. Signũ vero regiũ præferebat Alphõsus Siluius, nã Ioãnes Siluius cuius hæreditario iure illud erat munus, Granatę in vinculis adseruabatur, ex clade, quam ad Malacham accepimus, quemadmodum in superiori parte dictum est, captus. Ex alia quoque parte pedites cum suis centurionibus in cohortes distributi locos opportunos tene-

DECADIS SECVNDAE.

ri iussi, ballistas, & tormenta, aliasq; machinas obseruabant equites, peditesq; ab Hispa
li, & Corduba, atq; Astygitana colonia, & reliqua omni Batica missi. Copijs hunc
in modum ordinatis ventum est in locum, quem Indigenæ equitem Collem appellant,
vbi ea nocte substiterunt. Postridie eius diei hostium fines ingressi prope Illoram op-
pidum arte, & ingenio loci munitissimum castrametati sunt, oppidani ex munitionibus
erumpunt, & cum primis ex cohortibus nostris tumultuariam pugnam præterant.

Sed nostrorum viribus impulsus cedunt, insequuntur nostri, atq; vtriusq; simul oppi-
di suburbia intrant. Inde quoq; hostes repulsi in castellum, arcemq; se recipiunt, vnde
sagittis, telisq; petebant eos, qui frumenti areas mœnibus propinquas incendebant, inde
quoq; tormentorum saxeis orbibus, & stloperarum glandibus, missilibusq; fugantur,
atq; ita incendium peractum est. Et quia oppidum ex pugnari non potuit, incensa quo-
que suburbia, missi quoq; a Rege Comes Aegabrensis, & domus Aquiliaræ dominus,
qui cum parte exercitus Montis frigidi, castellorumq; agros vastarent. Atq; ita non
modo Illora, & Illoræ finitima prædia igni, ferroq; corrupta sunt, sed & omnia, quæ
intra quatuor millia passuum erant, in cineres, fauillasq; abierunt.

Tagara oppidum capitur. Alama comœatu instruitur.

Tendillanus Comes præsidio sufficitur. Caput. V.

HIS rebus ad Illoram, Montemq; frigidum peractis castra mutantur
in locos, vnde possent maiora detrimenta hostibus inferri. Nam qua
cumq; tantus exercitus procedebat, non solum pedites ad hoc munus
designati, vt runcinis, falcibusq; messorijs, & scenarijs, atq; rusticis se-
curibus omnia arborum genera, frugesq; vastarent, sed & ipse castro-
rum tractus omnia sternebat, & milites e castris egressi villas, vicosq;
finitimos, & molas equarias, molendinaq; dolabris demoliebantur. Erat Tagara op-
pidum non minus quam superiora munitum, quod inter Alamam, & Loxam positum
nostris perniciosum, hostibus vero accõmodũ. Hoc iubet Rex oppugnari, fabri ligna-
rij, & ferrarij operi se accingunt. Testudines, arietesq; pluteos, vineas, turreseq; ligneas
aptant, oppugnatores ab omni parte machinas muris admouent, atq; murorũ fundamen-
ta rutabulis, & bidētibus subruere tentant. Extra muros, & intra mœnia vehemēter la-
boratur, neq; vllũ interea telorũ cessat genus, oppugnatores ballistis, & tormentis, pro-
pugnatores cœmēticijs lapidibus, & ollis sulfure, ac pice plenis, & admoto igne ardenti-
bus rem suam agunt. Obsessi tandē nostris instātibus cedunt, atq; deserta murorũ de-
fensione in castellum, arcemq; se recipiunt, oppidum hostibus diripiendum relinquunt.

Capto oppido cœptum est deliberari de arce oppugnanda. Erant qui dicerent absti-
nendum esse ab oppugnatione, propterea quod muri erant crassiores, atq; signino ope-
re ex calce, & harena compacti, neq; aderant sulfurariæ machinæ ita grandes, quibus
tam solida materia dirui posset. Alij dicebant admouendas esse machinas, atq; tentan-
dum putres ne essent muri, an ita firmi, vt præsentis machinæ non possent illos de-
moliri. Placuit Regi arcem debere oppugnari, propterea quod tanta erat vtriusq; sexus
& ætatis multitudo, quæ eo se receperat, vt deficientibus alimentis breui cogentur se
dedere. Iubet itaq; arcẽ a quatuor partibus oppugnari, Magistro militiæ diui Iacobi, &
Marchioni Gaditano, & domus Aquiliarie domino primã cõmendat. Triciensi Duci, &
Ludouico Ferranti Palme Comiti alterã, Garſie Ferrati Mârco cũ copijs Cordubensi-
bus terciã, Ferdinando Veraſco, qui Ducis infantatus copias ducebat, alterã ex turribus,

quæ pro arcis porta stabat, oppugnandam committit. Quisq; illorum, quibus ea cura demandata est, eodem temporis momento negocium rapit, pugnatur, propugnaturq; pro uiribus ab utrisq; durat ea pugna ad horam diei nonam. Vulnerati ex utraque parte complures viri nobiles, inter quos Enriqus Enriqui Regiæ domus maximus Oeconomus. Intermiffa est ea oppugnatio, quod utriq; erant defatigati, vt amplius durare non possent. Postero die repetita est oppugnatio tam acri, & vehementi conatu ac tam frequenti grandine telorum, vt Mauri non valentes impetum sustinere cœperint cum oppugnatoribus de deditione agere. Induciæ in paucas horas datæ, quoad negocium cum Rege transigeretur, & sub fide publica missus illorum sacerdos, Alfaqui vocant illi, qui ipsorum nomine Regi arcem traderet, si vellet miseris vitam, atq; libertatem cum bonorum retentione concedere, vitam Rex facile concedebat, libertatem & bona condonare noluit, propterea quod ausi sunt bis oppugnationem expectare.

Et erant Mauri, qui dicerent mortem potius oppetendam, quam vt se sine vlla conditione dederent. Alij nihil excipientes, & Regis misericordiam spectantes, volebant se dedere. Interea nostri cum intellexissent hoc dissidio vires hostium, atque animos defecisse, instant oppugnationi, irrumpunt in arcem, repugnantes trucidant, nihil resistentes capiunt, bona diripiunt, præda Regis arbitrio pro cuiusq; dignitate, & rei bene gestæ merito distributa, arcem cum castello, & oppido placuit dirui, atq; solo adæquari. Inde Rex cum exercitu Alama proficiscitur, quam triginta mille iumentorum vehibus instruit, quibus commeatus importabatur, atque vrbis præsidio milites mille, partim equites, partim pedites reliquit, quibus præficit Enicum Lupidem Tendillanum Comitem, commendatq; vt non modo arcem tueatur, sed & pro temporum occasione hostibus etiam bellum inferant.

Granatensium agrorum vastatio, atq; Regis in Cordubensem coloniam reditus.

Caput. VI.

INSTRVCTO Alamae penario, & vrbis munitionibus refectis omnis cura Regis in vastandos Granatæ agros traducitur. Illa enim fuit causa cur tanto exercitu, tantoq; rerum omnium apparatu hostium fines ingressus est, vt urbem, quæ erat totius hostilis regni caput, & ciuitatem Metropolim ad alimentorum præcipue inopiam redigeret. Erat Granata quemadmodum in Decadis huius præfatione diximus, tanta equitum, peditumq; armatorum multitudine referta, vt nisi pergrandi nostrorum exercitu illa vastatio agrorum sine magno periculo fieri non posset. Ex Alama igitur profecti, non modo sternunt obiter omnia, quæ in via, aut viæ proxima erant, sed etiam longinquiora, quæ a dextris, sinistrisq; intra quatuor milia passuum ab utroq; latere continebant, vt erant vici, villæ, armentorum stabula, magalia pecorum, speculæ, & turre, quo se pastores, & agricolæ temporibus dubijs, atq; suspectis recipiebant.

Die tertia postea quam ab Alama discesserunt, in oppidulo Alendino, quod a Granata quatuor milia passuum distat, castra figunt. Est illud oppidum ad radices Orospe dæ montis positum cõtra collem Niuolum, ab eo sic dictum, quod niuib; semper obrutus est. Ager illius in circuitu oliuis, & vitibus, atq; omnium generum arboretis consitus, vbi non sunt arbores, sata omni frumentorum genere, atque leguminum & panici culta sunt. Hæc omnia Rex iubet succidi, & sterni, atq; lumarijs & messorijs salcibus meti. Dum hæc a peditibus fiunt, equites, vt illos a quocumq; superuentu se-

DECADIS SECUNDAE.

cuios reddant, certis in locis dispositi tumultuarias pugnas cum hostibus exercent, qui deinde armatorum peditum auxilio aucti oppidum irrumpunt, diripiuntque, & frumenti areas oppido propinquas igni corrumpunt. Die insequenti Rex cum omni exercitu cohortibus ordine suo dispositis suburbanos Granatæ agros populandus inuadit, atque proxime urbem cum subsidiaria cohorte tota die ad vesperam vsque consistit, dum arborum, messiumque strages conficeretur. Et quia totus ager ille fossis incilibus, atque voraginosis aquæ ductibus intercisus est, quorum diuerticula nostris incognita, hostibus explorata erant, certis in locis prædidiarias cohortes exponit, quæ vni succidendarum arborum, messiumque studio intentis pericula prohibeant, securitatemque præstent. Populatione itaque agrorum peracta hostes cum viderent se nulla ex parte calamitatem illam prohibere potuisse, ad alias se vertunt artes, aquarum incilia perturbant, fontes veneno corrumpunt, pontones, & omnia, quæ nostris vsui esse poterant inreperiunt. Peracta igitur agrorum vastatione ex voto, atque Regis sententia iubet mutari castra. Et cum adhuc tempus superesset, in quo aliquid fieri posset, quod ad bellum inchoatum nostris conducere, hostibus nocumonto foret, deficiente tamen comœatu earum maxime rerum, quæ ad victum pertinent, coacti sumus domum quisque suam repedare. Rex igitur Cordubam petit, ubi stipendia militibus, atque arborum, messiumque succissoribus pactam mercedem persolui iubet. Mauri cum viderent se omni ex parte circumuentos a mari classe ingenti, a terra crebris prædidijs, regni penetralia ferro, ignique desolata, mittunt ad Regem legatos, qui pollicerentur suo, atque regis ipsorum nomine se redituros quotannis vim maximam Granatensium aureorum, atque in eius tributi pignus impræsentiarum se duros obsides nobilitum filios, atque ex regio sanguine procreatos. Rex negocium in quo de re tanta agebatur, ad Reginam refert, quæ eo tempore in Cantabris Victoriæ morabatur intenta rebus, quas in Nauaria inchoarat, & quæ ad provinciam illius administrationem pertinebant. At Regina tametsi nihil magis optabat, atque ab immortalis Deo precabatur, quam ut videret diem, in quo urbe Granata, & Granatæ regno potiretur, ad Regis consultationem respondet, non placere sibi vllas hostibus inducias concedi. Sed quia multa simul restabant peragenda, non modo in Hispania, sed cum finitimis Nauariensibus, & Gallis, cum quibus de Ceretaniæ, deque Ruscinonis comitatu iam pridem lis pendebat, atque de Nauaria quoque spectabatur, non despicere tamen temporarias hostibus inducias concedi, dum modo sequestro deponerent arces, & castella, quo pignore tributum illud, quod se reddituros quotannis pollicebantur, esset certum, neque dubia fide soluendum. Nam quod de obsidibus dicebant, apud illos, qui non multi obsides faciunt, nihil certi afferebat. De castellis, & oppidis sequestro deponendis non placuit hostibus, sed neque Regi & Regine de dandis obsidibus condicio. Res itaque infecta mansit, & Regine iussu, quæ in huiusmodi rebus erat scrupulosior imperatum, ut fines diligentius utique obseruarentur, & quod in redimendis captiuis nullum fieret commercium, unde aliquid alimenti hostibus accederet, quin potius ipsa patiebatur, ex re sua pecuniarum partem contribui, quam huiusmodi in rebus collusionem aliquam cum hostibus fieri.

De reddenda libertate Maurorum Regi iuniori deliberatur,
& primo quod non sit reddenda.

Caput. VII.

V M adhuc Rex Cordubæ & Regina in Cantabris Victoriæ moraretur, Maurorum Regis iunioris mater, & qui factionem illius sectabantur, miserunt legatos, qui agerent cum Rege nostro quemadmodum Rex, qui apud Aegabrensem Comitē in vinculis erat, donaretur libertate, quam non gratis, sed ingenti precio dicebant se velle redimere. Imprimis perpetuo obsequio sui ipsius, & illorum, qui se in Granatæ regno sequebantur. Deinde certo aureorum vectigalium numero, qui tributum nomine quotannis Hispanorum Regibus penderetur. Tum Christianorum, qui in Granatæ regno captiui erant, certo quoque numero eorum, quos Rex ipse nominaret. Rex audita legationis summa, dat literas ad Aegabrensem Comitē, utque ducat, aut mittat ad se Maurorum Regem, petit. At ille non grauate iussis Regis obsecutus, Regem captiuum deducit. Laudatur Comes, atque honorifice ab Hispanorum Rege accipitur, gratiasque illi agit, quod tam impigre illius voluntati obtemperarit, Regem captiuum Martino Alarconi Porcunatis arcis præfidi adseruandum tradit, ipsum Regem afflictum videre noluit, quoad decerneretur quid de illo statuendum esset, sed bene ut de se, deque Regina cōiuge speraret, illi nūciari iussit, utque interim hac vna spe captiuitatē suā cōsolaretur. Ad hæc tam benigna regiae volūtatis oracula Maurus respondet, se non posse sub tantis, ac tam beneficis Principibus in luctu, atque incertore esse, & quod vna tantum res in calamitate sua dolebat illi, quod videretur nunc necessitate compulsus facere id, quod cum esset liber summopere concupierat, hoc est, subijcere se illorum potestati, ut ab illis acciperet regnum Granatense, quemadmodum auus paternus suus illud acceperat ab immortalis memoriæ viro Ioanne Hispanorum Rege secundo forero suo, atque Reginae suæ consortis patre fortunatissimo. Et quia Regis præsentia alijs compluribus in locis desiderabatur, non modo in rebus, quas Regina in Nauariæ finibus inchoauerat, sed etiam in ijs, quæ in prouincia Tarraconensi per urbium præfectos, atque ciuitatum gubernatores administrabantur, antea quam Rex ex Bætica proficisceretur, prospiciens bello, quod cum Mauris acceptum, atque deinceps gerendum erat, disposuit, quibus in locis oportebat, Limitaneorum militum cohortes, quibus præfecit & duces, qui fines ab hostium incurribus tuerentur & quoties illis videretur bellum inuicem inferrent. Quod vero ad Regem Maurorum iuniorem attinebat, retulit ad senatum, qui tunc frequens erat, non solum ex togatis ciuibus, atque ciuilibus, & Pontificij iuris consultissimis, sed ecclesiarum etiā prælatis, & totius Hispaniæ principibus viris. Mauri Regis procuratores pro libertate illius iudicanda offerebant quemadmodum paulo ante diximus perpetem Hispanorum Regibus subiectionem, & aureorum quotannis duodecim millia, & ex captiuis Christianis, qui in Granatensi regno inuenirentur, tercentum eorum, quos Rex noster nominasset. Datuos quoque se impræsentiarum pollicebantur obsides, filiū vnicum Regis legitimum cum alijs Maurorum illustrium filijs, eorum scilicet, qui essent factionis eiusdem studiosi. Postulabant etiam captiui Regis nomine auxilium ad ea expugnanda oppida, & castella, quæ post captiuitatem suam ab illo descuerant ad Regem seniores patrem suum, idque nisi mature fieret, alios ex desperatione suæ libertatis illorum exempla secuturos. Sententiæ procerum, atque infimatum etiam ea de re fuerunt variæ. Alij dicebant nulla condicione reddendum esse, qui semel in vinculis teneretur. Alij contra, non modo reddendum esse libertati, verum etiam auctum

DECADIS SECVNDÆ.

præmijs, & honoribus dimittendum, afferbantq; vtriq; rationes, quibus sententiam suam tuerentur. Eorum, qui priorem defendebant, Princeps erat diui Iacobi Magister, qui post longam in senatu regio disceptationem huiusmodi apud Regem habuit orationem. Tria, inquit, sunt clarissime Rex, quæ veniunt in dubitationem, quoties de bello hostibus inferendo deliberatur. Primum de genere belli. Alterum, quibus medijs conatus nostri victoriam consequantur. Tertiū, quo pacto ea, quæ victoria nobis peperit, quam diutissime conseruari possint. Genus belli est ita iustum, & honestum, vt nullum magis esse possit, ita utile & necessarium, vt nullo modo sit dissimulandum. Nam quid honestius excogitari potest, quam pro Christiana religione contra nominis Christiani hostes arma induere? Quid iustius, quam repetere armis ea, quæ iniuste nobis fuerunt erepta? Quid magis necessarium, quam aduersarios nostris iugulis intentos funditus perdere? Quid utilius, quam fines nostros propagare, atq; hostium limites compescere? Sed hac de re nulla mihi controuersia est cum ijs, qui huic meæ sententiæ refragantur, idem sentimus, in eodem statu causæ sumus, de hoc omnis contentio est, sit ne reddendus libertati Rex captus, an potius æternum in vinculis retinendus. Ex his duobus vtrum sit impendenti bello conducibilius nunc disceptamus. Est autem hoc bellum, cui nunc insistimus non ita difficile, vt sit extimescendum, non ita facile, vt sit contemnendum. Quare pro belli magnitudine non omnia, neq; ab omnibus auxilia sunt quærenda, sed ea tantum, quæ nos honeste iuuare possunt. Nunc autem pensitatis vtriusq; partis viribus, omnia sunt nobis potiora, militum numerus copiosior, corporis, atq; animi vires multo alacriores, belli gerendi duces præstantiores, machinæ, & quibus hostes petantur, & quibus nos ab hostibus tueamur, magnitudinis, & multitudinis incredibilis apparatus. De exitu vero huius belli quid illi timeant, & quid nos speremus, vel hoc est argumentum maximum, quod sæpe tentarunt emere pacem, vel saltem inducias, pollicentes maria, & montes auri, atq; tributii nomine perpetuam seruitutem. Quam oblatam condicionem quasi turpem reiecitis, quia vobis erat in animo non per partes, sed totam simul extinguere gentem Mahumeticam ex Hispania. Et quid prodest, postea quam hoc bellum inchoatum est, tot fecisse belli apparatus, tot expeditiones, toties congregasse populos, tot adijisse labores, & pericula, si nunc in medio rerum conatu negocium infectum relinquitur? Quod si hunc Regem, quem in vinculis habetis, iuri suo restituitis, omnia hæc perdidimus, vt de nobis dici possit illud, quod est in Græcorum prouerbio: oleum perdit, & impensam, qui bouem mittit ad ceroma. Atqui, inquit isti, pro libertate sua offert duodecim millia aureorum annua, dicant mihi obsecro, quanta portio est hæc ex summa illorum millionum, quæ in hoc superiori biennio exhausta sunt in huius belli sumptus? non dico ex vectigalibus regijs, & fisco, ex mutuis, & exactiōibus, impositionibus, & tributis, ex cruciatis, & apostolicæ Sedis subsidijs, sed ex violenta conuocatione, & delectu ciuitatum, oppidorum, ex coactione angariarum, & perangariarum, per omnes totius regni populos. Atq; vt iam veniā ad vltimum ex tribus, illis que proposui me dicturū, quomodo possint, quæ in bello parta sunt, quā diutissime retineri, quæro ab istis, si captiuo Regi libertas redditur? an cum libertate etiam pars illa regni, quam nunc possidebat, condonanda est? & altera pars, contra quam gesturus est bellum, cui cessura est, illi ne? an vobis? a quibus in auxilium belli copias petit. Respondebitis, opinor, quod vtracq; pars vobis est cessura, quoniam semel seruitio suo libertatem emit, & vt iurisconsulti dicunt, quicquid seruus acquirit, domino suo acquirit. Ita ne o cæci

fidendum est libertati alicuius, quam necessitas dedit. Omnis seruitus violenta est, nihil autem est violentum, quod diutius permanere possit. Cum viderit se liberum, dicet se non teneri reddere, quæ necessitate coactus pollicitus est se daturum. Est igitur vero quam simillimum, quod libertus hic vester non nobis, sed sibi ipsi militabit. Quid? quod neutra Maurorum factio isti obtemperabit. Non quæ patrem sequitur observantia suæ religionis, & obsequij, quod illi debent, non quæ ipsum sequitur, cum eum viderint deuinctum regibus, qui alienam religionem sequuntur. Atque, ut vno verbo sententiam meam tibi o clarissime Rex ostendam, ita sentio, bellum hoc prosequendum esse, Regem captivum retinendum esse in vinculis, ne ex hoste vno, & eo quidem senecta ætate confectum, nobis faciamus duos integros, & geminatis viribus robustiores, neque in libertate nomine tributum pendant vobis quantum, & quandiu ipsi volent, sed in seruitute, & sub munitionibus vestro præsidio instructis reddant quot annis, quantum Celsitudo vestra reddendum esse statuerit.

Marchionis Gaditani oratio, quod Rex Maurorum
iunior sit reddendus libertati.

Caput. VIII.

EORVM, qui in senatu regio partem alteram tuebantur, sentiebantque captivum Regem libertate donandum esse, princeps erat Rodericus Pontius a Germanica legione Marchio Gaditanus, qui hac de re iussus a Rege sententiam dicere, huiusmodi habuit orationem. Ex tribus rebus, quas Magister militiæ divi Iacobi vir perquam illustris, de prima nullum est mihi cum illo certamen, nam de bello hoc prosequendo quid ego in secretiori senatu vestro, atque hoc in loco publice, & alijs in locis cum familiaribus meis, & amicis priuatim dixerim, tu es mihi testis clarissime Rex, & illi, quibus cum hac de re sæpe sum locutus. De quo nunc disceptamus, videndum, atque imprimis discernendum, an ex miserandi huius Regis captivitate Celsitudini regiae, si detineatur in vinculis, aliquid honoris accesserit, magis quam gloriæ, & veræ laudis accederet, si libertate donaretur. Fuit quidem regiae maiestatis vestræ, ab vno, atque altero ex subditis Regem hostium prælio superari, captivum in pompam triumphi duci, sed in vinculis detineri, per Deum immortalem obsecro, quid habet honoris? Quid? quod apud genus hoc hominum non est ita sanctum, ac venerabile nomen regium quemadmodum apud nos, itaque pro libidine, atque levi ex causa Reges abdicant, proscribunt, occidunt, atque in eorum locum alios sufficiunt. Quod si in viuos, & incolumes, atque in sua potestate constitutos hoc audent, quid non in captivos facient? Et ut ex eis exempla petamus, ab eo quod sæculo nostro fecerunt hoc ipso Rege capto, quem nunc in vinculis habemus, plerique omnes suæ factionis ad Regem patrem desciverunt obliti, & nominis, & fidei, quam suo Regi obstrinxerant, ut Celsitudo vestra existimet, se non habere captivum Regem, sed ex media plebe obscurum hominem. Sed videamus nunc, & æqua læce perpendamus, quid utilitatis ex hac Regis captivitate nobis accrescat, aut e diverso quid detrimenti ex eius libertate. Dum inter se pater, & filius dissidebant, atque de principatu belligerabant, uterque negotium nostrum agebat, uterque nobis militabat. Neque enim erant tantæ illorum vires, ut & nobis resistere, & inter se decertare possent. Nunc vero posteaquam iunior hic Rex captus est, & in vinculis tenetur, ex duobus ad monarchiam res est redacta, maius negotium nobis accessit, quam prius erat, quoniam duplices illorum vires in

DECADIS SECVNDÆ.

vnum corpus coierunt. Quid igitur, inquit optime Rex, tu faciendum censes? nimirum vt redintegretur discordia inter patrem, & filium Reges, & se mutuis vulneribus conficiant, vt non sit nobis cum vno duplici bellum gerendum, sed cum altero ex duobus, quorum alter pro nobis militans, faciat aduersarij nostri partem debiliorem. Res stat nunc suspicio illa, & timor, ne pater, & filius nomina pietatis, & naturæ pignora inter se redeant in gratiam. Hoc inter priuatos passim fieri solet, inter Reges vero nunquam, si semel regnandi dulcedine inescati sunt. Quoties legimus, non solum apud poëtas, sed etiam apud historicos, partim externos, partim domesticos, patres a filijs regno eiectos in exilio vixisse? Nam fratres a fratribus vulgare est, vsq; adeo, vt, quod ait poëta, Nulla vnquam potestas consortem patiatur. Quare pater, & filius nunquam cessabunt inter se certare ille de regni possessione tuenda, hic de patre ex regni culmine disturbando. Alenda est igitur inter eos discordia, atq; non solum hic dimittendus, sed etiam si potest fieri tertius aliquis submitendus, vt si vnum e tribus fors interceperit, nunquam desint regni competitores. Neq; multifaciendum est, quod de rebellionem istam formidant, si non permanserit in officio, nam & ingrati crimen apud illum manebit, si si eadem violauerit, apud te vero beneficentiæ, atq; magni animi opus immortale, cuius nunquam poenitebit. Simul etiam & eodem facto apud omnes gentes potentia magnitudinem ostendes, cum audiuerint, Regi, cum quo bellum gesseris, dedisse libertatem, & in regni partem restituisse. Duabus igitur in rebus vno opere te cæteris prestare monstrabis, quas antiquitas Ioui tribuebat, quas & nos Deo nostro viuo, & vero tribuimus optimum, & maximum appellantes, optimum propter beneficentiam, qua erga cunctos mortales vtitur, & maximum propter omnipotentiam, quæ non per partes, vt cætera, sed per omnia se extendit. Per beneficentiam igitur captiuum donabis libertate, per potentiam non timebis rebellionem. Dicant igitur nunc isti, qui huic meæ sententiæ aduersantur, vtra sit fauorabilior, & magis ad pulchritudinem, honestatemq; accedens, mea, in qua dico Regem captiuum libertate donandum, an sua, in qua dicunt in vinculis, ac seruitute detinendum? Cumque tria sint genera bonorum, propter quæ omnes omnia faciunt, vtile, iucundum, & honestum, quæ utilitas prouenit ex vnus non Regis iam, sed hominis in seruitute, & vinculis positi captiuitate, cui neq; tu possis vti opera, neq; sui precio redimere? Quæ voluptas ex eius vinculis? an stridor ille catenarū, & manicarū, compedumq; strepitus delectat? Quæ pulchritudo, & honestas, vt te iuuet benefecisse, & benefactorum frui conscientia, atq; vnde spectare possis gloriam immortalem? Hæc Marchionis sententiâ pleroseq; mouit, non solum ex partis suæ studiosis, sed ex ijs etiam, qui antea refragabantur, atq; imprimis Rex ipse visus est propensior in eandem sententiam. Sed quia Magistro aliud videbatur, & plures quoq; illi assentiebant, placuit rem integram ad Reginam referri. Quæ respondit, non displicere sibi, quæ Marchio sentiebat, præsertim cum de captiuorum redemptione ageretur, & quod maiorū suorum exemplo multi Maurorum Reges olim illi fuerint subditi, atq; tributarij. Iussus itaq; Rex iunior venire Cordubam, Regis nostri ad genua supplex cum dextram manum auersam exoculari vellet, eamq; vt porrigeret ab astantibus admoneatur, propterea quod subditus, & tributarius, facerem, inquit Rex noster, si in illius regno mihi faciendum esset, nunc vero in nostro, quia hospes est, & libertate donatus committere, atq; honorifice tractari oportet. Factus igitur ex seruo libertus conceptis verbis iurauit se staturum pactis conuentis rerum omnium, quæ transacta fuerant, atque intra certum tēpus omnia executurum, atque ita liber, & multa suppellectili, & vestium

ornamentis donatus in regnum suum redijt, ex cohorte prætoriam adhibitis custodibus, qui illum in patriam prosequerentur, incolumenque reducerent.

Maurorum Regis senioris copiæ a Palmensi Comite ad Lupariam turrim deletæ.

Caput. IX.

MAURORVM Rege iuniore dimisso, ordinatisq; rebus, quæ ad limites Beticæ tuendos, & ad bellum hostibus inferendum pertinebant, Rex e Corduba profectus iter suum ad Reginam tendit, quæ per idem pus Victoriæ in cantabris morabatur, atq; obiter illustravit sanum illud per omnes Hispanias celebre, quod ad annum Lupi diuæ matri Deiparæ dedicatum est, in quo nouendialibus vigilijs ex nostro religionis more operatus est. Interea Mauri, qui Regem senioresem sequebantur, cum audissent iuniorem impetrasse a Rege nostro non modo inducias, & pacem, sed etiam copias in auxilium contra partes illas, quæ patrem sequebantur, ad odium, quod antea illius habebant ex publica similitate, accessit aliud ex religione, dicentes illum rem impiam, atq; nefariam, & contra Mahumeti legem fecisse, quod cum Christianis foedus percussisset in perniciem suæ gentis. Sed & pleriq; illorū, qui eum antea sequebant, suæ religionis amore ducti ab illo ad senioresem Regem defecerunt. Cumq; audissent Regem nostrum ad superiores Hispaniæ partes profectum, coegerunt totas Granatensis regni vires, & vno omnium consensu ex equitibus, & peditibus factis pergrandi exercitu statuunt Beticæ nostræ fines inuadere, populari agros, & ferro, atq; igni omnia vastare. Erat genus hominum tam ex Christianis, quam ex Mauris, qui prædandi, atq; homines capiendi studio semitas obsidebant, atq; inde in viatores, & pecudum, armentorumq; pastores, & rusticos agrorum cultores grassabantur, Almogauares lingua punica vtriq; vocant, ex ijs Christiani septem fines hostium transgressi, dum ex vertice quodam montis interdum speculantur, quo in loco noctu grassarentur, ex specula prospiciunt Maurorum copias agminatim procedentes contra limites, qui ad Hispalim, & Assindum pertinent. Hi omnia speculatione, cui erant intenti, partiti inter se locos, quo quisq; illorum esset iturus, vt nostros certiores faceret de hostium superuentu, alius ad Ludouicum Portucarrum Palmæ ad Singilim dominum eo tempore, ac postea comitem, alius ad Astygistanam coloniã, alius ad Assindū, alij ad arcium præsidēs, & cohortiū præfectos eunt, illosq; monent, quo proficiscantur, & quid essent facturi. Palmensis comes eiusdem rei finitimos duces facit certiores, vt cum præsentibus copijs in certum locum coeant, ipse cum amicis, & familiaribus, atq; domesticis suis, & alijs, qui se illi agglomerarāt, pergit in occursum, eo quo suspicio erat hostes esse venturos. Qui tripartito exercitu pylas, faucesq; montium peditum præsidio munierūt, ne postea occupatas a nostris confecto negotio reditus in patriam intercluderetur. Equites in partes diuisi duas, altera ad agrorum excursiones, populationesq; missa, altera quæ firmior erat in insidijs collocata est. Excursiones in Vtrariæ agros faciunt, per cãposq; sparsi p̄das gūt. In eos Portucarrus cum socijs, & cõmilitonibus exercitū mouet, in eosq; palantes irruit, ipsi se ad insidias recipiunt. Nostri cedentibus instant, quoad ventum est ad insidias. Et quia in partes duas erant diuisi in anteriore Moroni, & Vrsinæ oppidorū præsidēs, & cohortium Magistri a ponte Traiani, & Hispanæ societatis præfecti, in hos insidiarum subsefores erumpunt. Pugnatur e quo Marte ab vtrisque, fractisque hastis iam cominus gla-

DECADIS SECVNDAE.

dijs, & pugionibus res agebatur, superuenit Portucarrerius cū recentibus copijs, & non magno negotio hostes in fugam vertit, atq; in duas partes diuisos, alteram persequitur, altera in Marchionis Gaditani casu incidit, cum adhuc nuncium auxilio veniret Afidensibus, & suis comitatus. Cēsi sunt complures ex hostium principibus, & capta signa quīdecim, quę Portucarrerius cū huius victorię nuncio misit ad Reginam, quę eo tempore in Cantabris agebat. Fuit tanta omnium leticia ex eo nuncio, vt publice sint decretę supplicationes, candele, & funalia per vrbis vicos accensa. Regina vero tanti facinoris autorem, eiusq; victorię socios collaudat. Vxorem Palmensis comitis veste auro intertexta donat, qua in festo Magorum, quos vulgus appellat Reges, quotannis vteretur, vt illius diei, in quo tanta res gesta est, sempiternum aliquod monumentum relinqueretur. Nec multos post dies Marchio Gaditanus cum ab exploratoribus accepisset Zaharam castellum, quod in belli huius initio diximus a Mauris captum, exhaustum esse incolis, & negligentius obseruari, atq; non difficulter capi posse, Portucarrerium eundem acciscit, & ex Asindo, atq; finitimis vndecunq; potuit equitatum sibi adiungit, perq; medię noctis silentium Zaharam proficiscitur. Iuxta muros secreto quosdam loco armatos decem ponit, & post illos proxime alios septuaginta, ipse autem cum reliqua manu non longe in insidijs latet. Sub primam lucem dimittit aliquot ex pedibus, qui per campos grassarentur. Ex castello erumpunt equites ad septuaginta, neq; enim plures erāt, quos sequuntur vigiles, & circitores, & q̄ nocte hesternā in stationibus fuerant, murorumq; custodiam deserunt, non enim putabant interdū castellum oppugnari posse. Interea ex militibus nostris vnus scalas munitionibus admouet, murum scandit, quem decem illi sequuntur, quos diximus, partemq; muri occupant, pugnamq; cum Castellanis conferunt. Accurrunt reliqui septuaginta, atq; vnam ex portis capiunt. Qui ex castello eruperant, cum audissent hostes intra munitiones admissos, ad moenia se recipiunt, quos insequuntur, qui latebant in insidijs, & cū fugientibus simul Castellī portas intrant. Castellani in arcem coeuntes obsidentur, & quia plures erant, deficientibus alimentis diu in obsidione durare non poterant, ex pacto arcem Marchioni tradunt, ipsis autem abeundi quo vellent permissa libertas. Atque ita castellum nuper amissum Marchionis industria receptum est.

Tendillani Comitis in vrbe Alama Stratagemā insigne, atq; alię res ibidem gestę.

Caput. X.

HOC in loco restat nobis narrandum Stratagema illud insigne, quod non solum per omnem Hispaniam celebratur, sed per vniuersum nominis Christiani orbem circumfertur, autor illius, atq; inuentor fuit Enicus Lupides Comes Tendillanus, quem Rex & Regina præfecerant cohortium præsidio, quas ad Alamam tutandā reliquerant. Is cum primum huius negocij administrationem suscepit, milites nimia solutos licentia coercuit, atq; imprimis Scipionis Aemilani, & Q. Metelli exempla secutus aleatores, & scorta, popinas, & cauponas, & cætera exercitus impedimenta e castris sustulit, ipsos milites in studijs equestribus, pedestribusq; exercuit, in Granatenses agros, quoties dabatur occasio, excursores, atq; exploratores mittebat, neq; vnquam ipse quiescebat, neq; hostes quietos esse patiebatur. Tantumque terrorem Mauris finitimis incusserat, vt neq; suburbana prædia excolēdi tempus, locumq; daret, neq; saltem intra cus-

culum somnos perpetes ducere liceret. Hyems illa, quæ præcesserat, fuit pluuiosa, muriq; putres ebibebant imbres ex stillicidijs cadentes, cum subito compagibus faxorum solutis corruerunt, magnamq; vrbis partem nudam reliquere. Quod si casus tantæ calamitatis ad hostium aures peruenisset, actum erat iterum de Alama, multosq; per annos regni illius excidium immoratum fuisset. Ex illa murorum ruina tantus terror milites præsiarios omnes inuasit, vt ex desperatione nihil iam nisi de fuga, & de vrbe deserenda cogitarent. Sed bene quod Dei benignitas ducis mentem excitauit, atque, vt ait Poëta, duris vrgens in rebus egestas, & illud. Ingenium mala sæpe mouent, & illud quoque, & labor ingenium miseris dedit. Iubet itaque comes Tendillanus qua parte murus ingentem fenestram patefecerat, confutis lintheis prætendi muri speciem, tam similem vero, vt procul aspicientibus nulla videretur esse differentia inter verum, & assimulatum. Et ne quis transfuga proderet hostibus quid intra urbem accidisset, iubet diligentius portas, & posticos custodiri, ne quispiam temere intraret, & egrederetur, aut mcenia transiliret. Iubet interea partem muri lapsam substrui non opere tumultuario, sed ex calce, & cementicis lapidibus multo firmitus, quam antea fuerat. Sæpe hostium exploratores venerant captantes ex occulto quid apud nostros ageretur, sæpe etiam excursores equites, urbem obequitabant, nunquam tamen senserunt quicquam in ea parte murorum fuisse immutatum, non colorem, non speciem, non quicquam aliud vnde ruina illa posset percipi.

Cumque rei pecuniariæ inter milites maxima esset difficultas, propterea quod stipendia suo tempore non soluerentur, neque de futura solutione certam haberent fidem, conuocatis omnibus dixit se habere pro certo, quod pecuniæ ad stipendia soluenda iam essent a Celsitudine regia decretæ, seque non modo indies, sed in horas singulas spectare illas, quare vt bono animo forent hortatur, polliceturque se daturum interea non veras, sed imaginarias pecunias, quibus inter se rerum venalium commercia exercerent, fidemque suam interponit umbratiles illas pecunias veris se redempturum.

Ex charta igitur panucea facit schedulas sua manu, atque subscriptione signatas, quibus imponit nomina, precium quantum quæque sit valitura, quasdam vocans nummos aureos, quasdam argenteos, quasdam æreos, & in vno quoque genere plures differentia, puta asses, semisses, trientes, quadrantés. Iubet vt nemo suppositicias illas pecunias recuset. Ex illis ficticis pecunijs stipendia militibus persoluta sunt, & per illas emptiones, venditionesque factæ, tanta fuit Comitum autoritas, atque reuerentia. Idem quoque sumptu suo in Alcala regia vrbe Pharon erexit, constituitque vt per noctem perpetem funalia arderent, quo captiui ex vrbe Granata elapsi fugam erigerent. Hoc anno Ludouicus huius nominis vndecimus Gallorum Rex Ambaliae diem suum obiit. Cui successit Carolus octauus. Hoc eodem anno Ioannes Lusitanorum Rex animaduerti iussit in ✠ ✠ Vergancensem Ducem, de quo suspicio erat cum alijs ex eiusdem regni nobilibus in Regis necem coniurasse. Tres illius fratres in exilium missi, Lusitanorum Comestabilis, & ✠ ✠ Comes Pharius, & Aluarus a Lusitania, qui postea fuit Hispaniarum Regis & Reginae senatus princeps.

ÆLII ANTONII NEBRISÆ

SENSIS HISPANARVM ATQVE HIPANIEN-

sium rerum historici Decadis Secundæ liber Tertius. De Ruscinonis & Ceretaniæ comitatu reddendo, & legationibus hinc inde ea de re missis.

Caput Primum.

LUDOVICVS, de quo in fine libri superioris diximus, cum moreretur, testamēto suo iussit, Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatus Ioannis Tarraconensium Regis hæredibus restitui, & qui viuens Ioanni viuenti, neque illo vita functo Ferdinando filio hæredi reddendum curauit, idem morti proximus conscientia teste coactus legitimis dominis reddi iubet. Fidemque publicam soluens, mittit literas ad eos, qui arces præsidio tenebant, vt transferrent possessionem in illos, quos Rex & Regina Hispanorum Principes nominassent. Interim Ludouicus moritur, quibus negocium demandatum erat accepto nuncio de Regis morte, executionem differunt, quo ad Carolus Rex Ludouici successor consuleretur, an quicquã noui ea de re vellet decernere, qui per literas iubet, executionem testamenti, & restitutionē illam debere protelari, quoad de integro eadem de re deliberaretur quid fieri iure deberet. Mittitque oratores ad Regem & Reginam, qui patris obitum, & suam in regnum Galliæ successione nunciaret, dicerentq; sibi gratam fore societate, atq; amicitia maiorum suorum cum Hispanorum Regibus ab antiquis temporibus obseruatam, & vt ipsi quoque, si ipsis videretur, inuiolabiliter obseruarent. Cui legationi a Rege & Regina responsum est, se dolere, atque ægre ferre obitum clarissimi Regis patris sui, tum quod erat amicus, atque foedere sibi coniunctus, tum etiam quod erat vir bonus, atque sociorum, & amicorum socius, & amicus, & quod magis in Rege laudandum est, iustus, ac timens Deum.

Quod tamen eum relinqueret filium, qui patris mores imitaretur, amicosque & socios conseruaret, atque in officio retineret, eo nomine se gaudere dixerunt, seque breui missuros legationem oratorum, qui partim de obitu patris Regem consolarentur, partim congratularentur illi de noua regni successione, simul etiam, vt antiquum foedus cum illo renouarent, & vt quod pater moriens de Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatibus legauerat, executioni mandaret. In hæc verba oratores dimissi redierunt. Nec multo post missi legati duo, Ioannes Riparius vir domi, & militiae insignis, & cum eo Ioannes Arius vnus ex regijs senatoribus, & qui postea fuit Episcopus Segobiensis, qui cum literis, & mandatis, simul etiam & publicis instrumentis, atque facultate faciendi omnia, quæ Regis & Reginae nomine facienda essent. Erat eo tempore Gallorum Rex Turoni, quas nostro tempore vocant turre in Turonia, quo cum venissent, publice legatio exposita est, atque omnia peracta, quæ in mandatis habuerant. Ad quam legationem Rex ex scripto responderi iubet, sibi omnia esse grata, quæ Regis & Reginae Hispaniarum nomine fuerunt exposita. Quod vero ad Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatus attinebat, quia inde videbatur instaurandæ societatis, & amicitia fundamentum pendere, respondet sine vlla conditione sibi placere foedus cum Hispanorum Regibus, quemadmodum a maioribus suis semper fuerat percussum. De comitatibus vero Ruscinonis, & Ceretaniæ reddendis sibi non constare quo iure possideret, atque si e possessione cedendum sibi foret, aliam rationem futuram cum Hispanorum Regibus

Regibus, eorum scilicet, qui Castellæ appellatur, atq; aliam cum Tarraconensium Rege, qui per Reginum coniugem Hispaniæ dotalis regno successit. Quare ea de causa dicit se missurum legatos viros bonos, & legum, iurisq; peritos, qui causam omnem cum Hispanorum iure consultis disputent, atq; decidant, quid utriq; parti sit faciendum, quo minus antiquum foedus inter Hispanos, Gallosq; violetur. Hoc responso nostris oratoribus dato, quia videbant negocium, cuius causa venerant, in longum tempus differri, neq; unquam habiturum esse finem, statuunt contestari Regem ipsum, regiumq; senatum, atq; illius regni triplicem virorum ordinem, ut quoniam per ipsos stare, quo minus antiquum foedus, & Hispanorum, Gallorumq; societas instauraretur, neq; iustam esse causam, cur rei effectus impediretur, immo praetextum non reddendi comitatus illos, quos iure diuino, & humano reddere tenebantur. Igitur coram omni populo, atq; imprimis ipsius Regis procuratoribus obtestati sunt ipsum caeli numen, & si usquam iusticia est, & mens sibi conscia recti, deinde ipsum Regem, atq; alios omnes, qui partem aliquam publicae gubernationis ab illo acceperant, ut quicquid detrimenti ex ea causa alterutri regno accidisset, in caput illorum recideret, qui tantorum malorum occasionem dederint. Simul etiam obtestati sunt reum fore mulctarum, quae sunt foederis violatoribus impositae, praeter iuris iurandi contemptam religionem, quae solum Deum habet ultorem. Ad hanc oratorum contestationem Gallorum Rex iubet responderi illud idem, quod antea responderat, cum primum ea de re fuerat postulatus, se velle & quidem libentissime stare pactis conuentis, & antiquo foederi, quod maiores sui pepigerant cum Hispanorum Regibus, illis tamen quos appellant Castellanos, Ruscinonem vero, & Ceretaniam, quae Gothalaniae prouinciæ erant contributa, non pertinere ad Castellam, cum qua foedus ab antiquo percussum erat. Nihilominus tamen se missurum legatos pollicetur, qui in ipsius Regis & Reginae curia quaestionem illam disceptent decidantq;, atq; deinde foedus sanciant, atq; confirment. Atq; ita oratores infecto negotio, cuius causa venerant, dimissi sunt, atq; a Rege digressi redierunt.

Oratores a Gallorum Rege dimissi cum responso dubio de confirmando foedere.

Caput. II.

GALLORVM Rex reputans secum ex responso, quod Hispanorum Principum oratoribus dederant, nihil aliud sequi, quam inter duos potentissimos Reges dissidium in vtriusq; regni perniciem, tentauit oratores placare muneribus, atque imprimis Ioannem Riparium, qui legationis erat Princeps. Nam cum illa foederis antiqui renouatio fauorabilior esset Gallorum Regi, propterea quod in regni nouitate non dum regnandi fundamenta iecerat, multaq; restabant illi peragenda, ut tuto regnare posset, rogabat illum, ut apud Regem & Reginam suum illud responsum, quod dederat, leniret, interpretareturq;, ut qui nihil aliud magis cuperet, quam illorum beneuolentiam societatemq;. Et quod de Ruscinone, & Ceretania responderat, in bonam partem acciperent. Et quoniam cum Rege & Regina gratia, & autoritate tantum valeret, laboraret, quemadmodum foedus illud instauraretur, atq; pro virili sua parte inter utrosq; Principes autor esset pacis. Et quo magis illum oppigneraret, mittit laborati argenti tot vasa, quibus abaci plures instrui possent. Et per structorem suum, qui argentum illud detulerat, rogabat, ut munuscula sua non sperneret, sed tanquam pignus

DECADIS SECUNDAE.

& monumentū amoris sui erga illum seruet, daturus multo plura si rem inchoatā perficeret. Ioannes Riparius reputans secum id, quod futurū erat, nunquā scelus illud bona fide percutiendū esse, remq; eo venturam, vt non bono & æquo, sed armis decernenda foret, noluit Regis munera accipere, non superbia, aut quod Regem contemneret, sed ne vllum beneficium apud se maneret ab illo profectum, cum quo publicas inimicitias paulo post exerciturus esset. Hoc gallorum Rex ægerrime tulit, neq; potuit vincere oratoris contumaciam, quamquā iterum atq; identidem misisset rogatum, ne munera sua sperneret. Rex & Regina cum ex responso Gallorū Regis intellexissent, rem omnem ad arma spectare, mittunt cohortes ad Gothalanīæ & Ruscinonis, & Ceretaniæ fines, incipereq; iubent, ex ea parte bellum inferre Gallis. Pendebant adhuc ex alia parte inimicitiarum causę, quod Gallorum Regis ex sorore Nauariæ Regina neptis, quā Hispaniarum Regina cupiebat Matrimonio iungere Ioanni primogenito suo Principi, causata ætatum disparilitatē, nupsit Ioanni Labritensiū domini filio, natione & animi affectu Gallus erat, neq; dubiū, quin bello Gallico inchoato Gallū sequeretur, atq; per Nauarię fines daret Gallis aditum in Hispaniam hostiliter penetrandam, visum est Regi & Regine, atq; belli gerendi consilio præfectis occupare, præsidioq; munire in ipso Nauarię regno castella, & munitiones aliquas, quæ pro illis starent. Munierunt itaq; Tutelam castellum arte, & natura firmissimum, atq; finibus custodiendis præsidia disposuerunt, ne dum Ruscinonense Ceretanumq; bellum gereretur, aliquid detrimenti ex ea parte Hispania acciperet.

Rege & Regina absentibus bellum cum Mauris per Hispanos
proceres continuatur. Caput. III.

QUAMquam Rex & Regina cum eodem hoste duobus maximis bellis essent impliciti, altero Ruscinonēsi pro vendicando comitatu, quem amiserant, & altero Nauariensi, quod putabant ereptam sibi partem illam Hispaniæ, quam ex corpore auulsam dotis nomine, pro certo habebant, in suum corpus rediturā, magis tamen stimulabat illos, quod bellum cum Mauris inchoatum intermittebatur, atq; refrigercebat. Et ne duces, per quos bellum postea erat gerendum, longa desidia torpescerent, scribunt, atq; per literas hortantur illos, vt aliquid agant interea, quod ad bellum postea gerendum conducatur, vtq; agrorū populationibus, & incendijs intendant, neq; hostes in pace quietos esse sinant. Proceres itaq; Hispani se ipsos inuicem hortati cum quam maximis possunt copijs Cordubā conueniunt, atq; inde profecti Antiquariæ campos petunt. Vbi exercitu lustrato censa sunt equitum sex millia, peditum vero ad millia duodecim. Qui omnes vno omnium consensu belli gerendi maximos duces deligunt Magistrū militiæ diui Iacobi, & Marchionē Gaditanū, & Alphonsum domus Aquitlarię dñm. Qui tres exercitus in cohortes distribuunt, & quid cuiq; sit agendū ordinant, castra nebulonibus & scortis, alijsq; impedimētis purgant, partes exercitus priores sortiuntur domus Aquilarię dñs, & regij ministerij præfectus, & Portucarrerius Palmēsis comes, & prætorianarum cohortium præfecti Ioannes Almaraz, & Ioannes Merulus. Posteriores vero Commendatarius maximus a Calatraua militiæ cum Alindensium, & Astygitanorum, & Carmonensium ducibus. Medias vero partes obtinebant Magister militiæ diui Iacobi, & Marchio Gaditanus, & Martinus a Corduba, & Ferdināus Carillus. Hi tres cohortiū prætorianarū duces, exercitib; hunc in modū ordinatis, cāpos Malacitanos populabundi inuadunt. Ex equitibus certis in locis præsidia disponunt, ne pedites

dum fata, segetesq; & messes sternunt, dum vineta, oliueta, ficeta, atq; aliorum generum arboreta succidunt, aliquid detrimenti paterentur. Hoc imprimis factum est in agris ad Aloram adiacentibus. Hoc deinde ad Choini, & Cazarabonellæ, & Sabineti, & Cartimæ vallibus, quibus in locis non defuerunt equitū, peditūq; pugnae tumultuariæ, ad Cartimam præcipue, vnde pro hortorū suburbanorū defensione equites cum peditibus, ex castello erūpentes cū priori exercitu nostro ausi sunt pugna cōserere, sed tandē represi, castelliq; muris impacti hortorū defensionē, suburbanaq; ædificia hostibus diripiēda reliquerūt. Inde in Pupianæ agros, arboretaq; pergētes paria fecerūt ad Alauēdinū vsq;, cuius incolæ cum ducibus paciscebātur se daturos captiuos omnes Christianos, quos in vinculis habebant, dum modo arboribus parceretur, fecissentq; duces, nisi quod arborū succisores per agros sparsi iam prope omnia corruperant, in humumq; deiecerant. Pars quoq; exercitus trans Cartimitanos mōtes traiecta in Pupianæ, & Churianæ, & Tympanitidis turris agris quicqd frugiferū inuētū est ferro, igniq; vastauit. Dum hæc intra regni Granatensis viscera gerebātur, classis ex Hispali, & Alindo e regione ad Malacam ad nostri maris oram maritimā accesserat omni genere cōmeatus onusta, vnde refocillatus exercitus tota belli moles in Malacitanos cāpos incubuit, omnia disturbat, nihil relinquit intactum ex ijs, quæ agri procreāt, quæ boues arāt, quæ homines ædificant, omnia, inquā, humi strata iacent, totumq; negocium intra dies quadraginta peractum est.

Inde in Antiquariæ prata redierunt intra dies illos quadraginta, atque inde domum quisque suam repetit, admoniti tamen prius omnes, vt ad certum tempus, locumq; conuenirent, vt cum Rege, quem breuī vēturum esse expectabant, Granatenses agros populaturi redirent, simul etiam vt Alame penarium, quod iam exhaustum esse putabatur, omni commeatus genere instruerent.

Rex & Regina Turiaffonam ad Taraconensium conuentum per agendum proficiscuntur: Caput. IIII.

DVM hæc in partibus diuersis aguntur, Rex ex Bætica, & Regina e Bardulorum finibus profecti Victoriam eodem tempore cōuenerunt. Et quia instabat dies Turiaffonæ celebrandus erat Tarraconensium conuentus iam pridem institutus, Rex & Regina simul eodem perueniunt. Conueniunt præterea omnes regni primores, ciuitatumq;, & municipiorum procuratores partim sponte sua, partim euocationibus admoniti. Pro Rege & Regina fisci procuratores in conuentu proposuerunt ærarium regium, & pecunias regijs sumptibus decretas exhaustas esse, impendere quoque multa, quibus opus esset ad bella, quæ necessario gerenda erant cum Gallorum Rege pro Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatibus, cum Mauris pro Granatæ regno vendicando, & vnde stipendia solui possent prætorianis cohortibus, sine quibus regni summa constare non potest. Procuratores quoque ciuitatum, & populorum detulerunt querelas ex iniurijs a potentioribus illatis, & legibus in iudicio non seruatis, & fori consuetudine obsoleta. Succrescebantq; in dies negocia, quæ non videbantur finem habitura, & bellum cum Mauris inchoatum ex populationum intermissione redintegrabatur, quæ superioribus annis per Aprilem mensem fieri consueuerant, qui iam maiori ex parte lapsus erat. Statuunt itaque curialia illa negocia, quæ suboriebantur, in aliud tempus differre, conuentumque illum tantopere expetitum incipiunt soluere. Cumque duo maxima bella iam inchoata essent, alterum cum

DECADIS SECVNDAE.

Gallis, & cum Mauris alterum: coeptum est in senatu regio deliberari, vtrum potius exequerentur, nam, duo maxima bella simul administrari posse, non videbatur.

Regina, quæ nihil magis præ oculis habebat, quam Mahumeticum nomen ex vniuersa Hispania tollere, Baticamque prouinciam ex Limitanea mediâ facere, huic bello intendendum esse dicebat. Rex vero pro Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatu retinendo potius laborandum esse, quanto iustius videbatur, sua repetere, quam inuadere aliena.

Simule etiam dicebat, semper fore occasionem Mauros bello laceffendi, at Gallos, nulla vnquam fuit maior, cum Rex puer, & sub tutoribus esset, multisque in regni nouitate negocijs implicitus. Pro vtraque parte non deerant rationes, vtrum bellum foret profequendum, sed cum omnes cernerent Reginam tanto belli contra Mauros gerendi ardore inflammata, plerique illius sententiæ acquiescebant. Sed ne omnino videretur voluntati Regis aduersari, hanc rationem excogitauit. Quid, inquit, o coniunx dulcissime si Deo iuuante vtrumque potest fieri, partiamus copias, tu cum tuis Tarraconensibus, & Valentinis, & Gathalanis, & Hispanorum, Castellanosque aliquot cohortibus Gallicum bellum procurato, ego bellum cum Mauris tanto sumptu, & impensis, & laboribus inchoatum profequar. In hanc Reginæ sententiam vtraque pars pedibus, manibusque abierunt. Rex ad peragendum Turiaffone conuentum mansit. Regina vero Baticam versus iter tendit, quâ Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus est profectus, qui cum Toletum aduentassent, Toletanus Clerus Cardinali obuiam processit, atque illum admonuit, vt consuetudinē ab antiquis temporibus obseruatā nō perturbaret. Ea erat, vt cum primū illius ecclesiæ Antistes urbem ingrederetur, senatores, & equites, & ex ciuibus nobilissimi, & legum, iudicijque administri illum equo, aut mula, aut alio vehiculo insidentem pedites stiparent, atque in templū vsque deducerent, vbi stipite crucis adorato in templi adyta penetraret. Regina intelligens negocium, quod agebatur, Cardinalem pompam illam recusantē rogat, vt munus suum exequatur, atque per ipsam non est, quod minus consuetum morē non perturbet. Absit a me, inquit ille, o Regina omnium, quæque fuerunt, clarissima, vt aliquis honor sit mihi alius potior, quam, vt liceat Celsitudini tuæ præstare obsequium debitum, & a tuis subditis exhiberi consuetum. Et quæ potest esse perniciosior consuetudo, quam quæ faciat me minus obsequentem illi, cuius munere mihi constat quicquid habeo, quicquid possideo, frangatur itaque potius inepta hæc consuetudo, quæ iubet me ingratitude crimen incurrere, quâ, vt quispiam possit dicere, quod Cardinalis Hispanus vel vno temporis articulo fuerit Regina sui honoris autore vno gradu superior. Quod si opus est, in huiusmodi rebus consuetū morē obseruari, aliud tempus erit, in quo sine mea ignominia, & pudore possit hæc ciuitatis consuetudo retineri, & simul hoc dicens regalis mulæ habenas prensat, atque in urbis portas agit. Tres igitur dies, quibus resurrectionis dominicæ Pascha celebratur, Toleti feriatos ducunt. Quarto deinde die iter in Baticam continuatur, in Oretaniamque tandem perueniunt. Lustratisque Mentefa, Biacia, Vbeta, Castulone, & Andugaro, vrbibus deprauatos illarum ciuitatum mores emendauit, talos, & taxillos, tesseras, pyrgos, turrículas, fritillos, atque huiusmodi fortunæ ludicra, aleatoresque omnium generum sustulit, atque in alea se exercentes a prætoribus, & iusticiæ administris animaduerti grauiter iussit. Mirum dictu quod breui tempore vix reperiebatur, qui, se uidisse, talis quempiam ludere, diceret, cum antea in cauponis, in popinis, in tabernis, in cellarijs vinarijs nullus esset ludus frequentior. Inde Cordubam Regina proficiscitur, quo iusserat conuocari omnes, qui superioribus annis ad bellum hoc gerendum vocari consueuerat, & postea nomina sua dederunt,

Rex Turiassone in conuentu manet, & Regina Cordubam
proficiscitur, & Alora capitur.

Caput. V.

REX, qui Turiassone ad conuentum peragendum manserat, cum videret se nihil proficere in eo, quod postulauerat suppetias ad bellū pro Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatu vendicando, intelligens in bellum, quod Mauris inferendum erat, præsentiam suam desiderari, deserto conuentu Cordubam ad Reginam proficiscitur, quo iam Hispaniæ processu resconuocarat. Machinas quoque oppugnatorias, & sulphuraria tormenta parari iusserat a Gallia vsque, & Germania machinarijs accersitis. Erat præterea vehiculorum tanta multitudo parata, quanta opus erat ad onera importanda, tum comæatus, tum machinarum, & quia Rex non putabatur esse veturus, Regina Cardinali rei militaris summam committat, ducemque maximū creat. Sed cum Rex superuenisset, omnia consilia sunt immutata, cceptumque denuo consulari, quod belli genus inchoandum esset. Alij dicebant insistendum esse in eo quod semel inceperat, in agrorum scilicet populatione, pascuorum direptione, vicorum, villarumque vastatione: quæ iam hostes ad summam prope inopiam redigerant, atque adhibita nostri maris acriori custodia, & affinibus prouiso ne quid alimenti ad eos perueniret, vt res breui conficeretur, nihil aliud opus erat, quam, vt interiores agri vastarentur. Alij dicebant genus illud hominum non esse, quales ceteri sunt mortales, sed tenui victu, nullo vini vsu inedia, & sitis, frigoris, & caloris, & aliarum naturæ iniuriarum patientissimi, & qui huiusmodi essent, longam obsidionem passuros cum longo obsessorum dispendio. Rex & Regina rationibus, quæ pro vtraque parte refererentur per spectis, Aloram imprimis debere obsideri censent, propterea quod inde plura nocumeta nostris finibus ingruerent, & capto oppido tutius inde poterant regni illius interiora vastari. Posse autem facile capi, non erat dubium, considerata Maurorum, & munitiois fragilitate, & machinarum numero, & magnitudine. Et ne consilium hoc Aloram petendi ad hostes perueniret, secreto paucis communicatum est, atque rumor in vulgum spargi iulius, quod tota belli moles in Loxam parabatur, neque enim putabant Aloram posse vllis viribus expugnari. Igitur cohortes more solito ordinatæ, simulantes, atque prædicantes se Loxam petere, subito in suburbanis Aloræ confederunt. Oppidani trepidantes nihil omittunt, quod ad se tuendos pertineret. Rex machinas certis in locis disponi iubet, turres, & muros saxeis orbibus tundi, neque cessatum est a tormentorum lusu, quoad turres duæ cum parte muri intercepta repente corruunt. Interea Mauri citra murum, qui ceciderat, tentarunt alterum ducere, sed sagittis, & stlopetis, & minorum machinarum ictibus repulsi, non potuerunt opus perficere. Sed attoniti, & amētes defensione deserta præsidem suum hortantur, contestanturque, vt se, atque oppidum quam meliori possit conditione Regis misericordiam dederet. Iamque parabatur oppugnatio ea parte, qua muri, turresque ceciderant iam plures, & scalæ: iam arietes, & testudines: iam turres lignæ, ciconeque muris admouebantur, cum tres Mauri perfugæ ad Regem veniunt, quo in statu sint hostes narrat, si vita, & bonis mobilibus donent, nullam esse moram quin se, atque oppidum dedant pollicentur. Rex per interpretem iubet oppidanis conditionem se dedendi, illi præsidem, velit, nolit, deditionem facere compellunt. Captum est oppidum, XI. Kal. Iulias. Anno Christianæ salutis. M. CC. CC. LXXVIII. Christiani captiui, qui erant in oppido, a Rege sunt redempti.

Fanum quod erat hostium Mezquita in honorem, atque nomen diuæ Matris Dei incarnationis dominicæ dedicatum. Præsidium oppidi cum ducentis equitibus totidemque pe-

ditibus armatis Ludouico Portucarrero Comiti Palmensi commendatum est. Murorum, turriumque ruinae instauratae. Mauri sub fide publica iussi abire, quo vellent.

Cartimitanae vallis populationes, & ad Cazarabonellam clades accepta, & Caietani Comitis occisio. Caput. VI.

A P T A Alora Rex iubet inde castra moueri in vallem Cartimitanam, praemittitque Gaditanum Marchionem cum parte exercitus, in qua fuerunt equitum duo millia, peditum vero par numerus. Cui vallem ingresso incolae oppidi Alozainae occurrunt, se, atque omnia sua bona profitentur velle Regi dedere, modo recipiat eos in fidem, atque tutelam suam. Marchio negotium ad Regem refert, Rex respondet, ut illos suscipiat, fidemque publicam nomine suo cum illis interponat, modo stent promissis de fidelitate, & obsequio Regi praestando. Rex cum vniuerso exercitu in eiusdem vallis oppidum munitissimum Cazarabonellam tendit, quam obsidione, quam potest arctissime, cingit. Equites ex oppido erumpentes inter praediorum rusticorum macerias, & diuerticula nota cum nostris locorum ignaris tumultuarias pugnas conferunt. Cadunt ex nostris complures non magno hostium detrimento. Cohortium praefecti videntes suos extra ordinem palantes, fusosque imprudenter ruere, iubent canere receptui, minusque audientes, atque nimio pugnae ardore inflammatos, reducere in ordines cum vellent, & ipsi quoque in idem periculum incidere. Atque imprimis Guterius a septo maiori Caietanus Comes, qui dum suos colligit, atque in ordinem reuocare nititur, ex sagitta lethale vulnus accepit. Agebat annum aetatis quartum & vigesimum, dederatque sui magnum specimen, qualis futurus esset vir, cum in adolescentia fuerit iuuentutis facile princeps. Fuit eius mors cunctis lachrymabilis, sed praecipue Regi & Reginae, non solum propterea quod in aetatis flore generosus adolescens cecidit, sed quia instantis belli successum retardauit. Nam & ex eius morte hostibus accreuit animus, & nostris imminutus est, tantaque fuit vnius hominis iactura, ut qui paulo ante se dediderant, statim rebellarint, & qui se dedere parabant, deditioem facere recusauerint.

Facta est tamen nihilominus agrorum vastatio, ita ut per totam vallem Cartimitanam colligenda frugis nulla spes relinqueretur. Cumque omnibus visum est, per id temporis nihil restare, quod agi posset, placuit domum reddere, & ipso quidem Rege non aduersante. At Regina, quae tota pendebat ex spe, atque nuncio rerum, quae in exercitu agerentur, noctesque & dies non cessabat mittere arma, comestum, pecunias, & alia, quae ad bellum prosequendum videbantur necessaria, cum audisset Regem cum omni exercitu redire, iamque in Antiquariae campis castra metatum, mittit literas cum mandatis scribens, se mirari cum anni tempus adhuc superesset, in quo aliquid agi possit, cur rei bene gerendae occasionem relinqueret. Et quando exercitum haberet paratum, & machinas, & alia omnia, quae ad bellum continuandum erant necessaria, aut Granatenses agros popularetur, aut oppidum aliquod obsideret, aut aliquid inueniret, in quo milites exerceret, ne longa inertia torpescerent.

Puduit Regem, atque proceres in studio belli contra nominis Christiani hostes gerendi superatos fuisse a Regina. Turbatisque iam ordinibus, atque militibus ex parte dimissis, cohortes reuocant, in ordinemque reducunt, atque in Granatensium agros redeunt, & quod ex superioribus populationibus relictum fuerat, vicorum, & villarum arbores, frugesque succidunt, domorum, tectorumque aedificia demoliuntur.

Dilarumque oppidum ad radices niuosi Montis positum, & Vrigarum, & Aciliam in

suburbano Granatæ ipsius posita direptioni exponunt, frumenti, atq; panici areas comburunt, molas aquarias, partim longinquas, partim vrbi proximas disturbant. Et ne ex vrbe erumperent, qui in populatores agrorum, arborumq; succifores grassarentur, Rex cum cohorte prætoria contra vrbis portas duobus ab vrbe passuum millibus stetit, quo ad negocium confectum est. Ex alia parte Regina hortata fuerat, atq; rogarat Ducem a Methymna Asindica, & Aegabrensem comitē, vt dum Rex ad Granatā moraretur, non essent ociosi, sed hic contra Loxam, & ille contra Simonam hostium fines inuaderent. Qui Reginae iussis obtemperantes pro virili parte, quæ illis contigit, nihil omisserunt intactum, quod hostibus vsui esse posset. Atq; rebus vtrobicq; in hunc modum gestis, recentem cōmeatum quinquies mille iumentorum vehes, quas Regina miserat, Rex Alamam importari iubet, & pro Tendillano comite Guterio Patellano præsidio vrbis supposito Cordubam petit cum integro exercitu, quoad Regina consuleret, nunquid vellet opus aliud incipi, antea quam in domum quisq; suā dimitteretur.

Septinilum oppidum expugnatur, & Arundenses campi vastantur, atq; Rex & Regina Hispali agunt hyemem.

Caput. VII.

AT Regina, cui nullū tempus erat gratum, siue iucundū, quod non in bello cum Mauris consumeretur, & cur, inquit, hæc anni pars vltima sic præteribit iners, quo minus aliquid agatur; sed quid potissimum ageretur non satis constabat, visumq; est tandem plerisq; omnibus, Septinilum oppidum cum castello in finibus vtriusq; regni positum debere tentari, quo expugnato, & fines nostri ex ea parte pacabantur, & hostium interius fierent angustiiores. Igitur Rex cum exercitu cohortibus, quemadmodum superius dictum est, ordinatis e Cordaba profectus Marchionem Gaditanū cum duobus equitum millibus, & conuenienti peditatu præmittit, qui, vt fieret certior, quo in statu oppidani essent, curauit ex pastoribus, & rusticis aliquos comprehendi, a quibus accepit, nullos esse hospites, sed Castellum tantum incolas, & habitatores, qui tamen putarentur ad moenia, munitionesq; tuendas posse sufficere. Fixis deinde tabernaculis, machinisq; & tormentis suis in locis dispositis, machinarij, & tormentorum præfecti opus suum aggrediuntur, perq; dies tres, noctesq; continuas non cessant maioribus tormentis turres murosq; quatere, minoribus vero intra muros saxeos orbis passim intorquere. Principio cum obsiderentur, coeperunt cum nostris pugnae simulachra conferere. Sed cum viderent se non esse numero pares, & sagittarum ictibus, & stlopetarum glandibus ex paucis in horas pauciores fieri, statuunt cōtinere se intra munitiones, portas oppidi non solum obserant, sed structili opere ex lapidibus, & mortario claudunt.

Cumq; intellexissent parari oppugnationem, cui non poterant resistere, cum viribus, & armis non sufficerent, coeperunt de se dedendi condicionibus agere, quod facile intrarunt, quoniam ex direptione præda tenuis erat, & non tanti æstimanda, vt vel vno die tantus exercitus vno in loco immorari opportuerit. Iussi sunt igitur ex condicione, vt bonis suis suffarcinati abirent, datis custodibus, qui illos ad Arūdā vsq; terminos deducerent. Rex oppidum ingressus murorum ruinas instaurare iubet, oppidi præsidium cum ducentis equitibus Francisco Enriquez commendat, quos armis, & alimentis instructos relinquit. Ipse cum exercitu, cohortibus ordinatis Arundam, quæ octo

DECADIS SECVNDÆ.

millibus passuum inde aberat, ciuitatem equis, & armis nobilem, & quæ illo tempore Asindum, aut Astygitanam coloniã animis, & viribus æquabat, cõtendit. Potuissetq; vrbẽ obsidere, sed quia instabat hyems, satius esse duxit, non tentare quod effici fortasse non posset, agros tamen & omnia prædia rustica, & vrbana populatus, demolitus est.

Rex itaq; ex Arunda, & Regina ex Corduba ad certũ diem Hispali conueniunt, vbi hyemem illã totam permanserunt, non solum regni gubernationi prospicientes, sed etiam ad insequentis anni bellum, quod erat cum Mauris continuandum, expeditionem parantes. Sed neq; limitanei, qui Alame, & Alore, & Septenili in præsijs erant reiecti, fuerunt interea feriat, in fines hostium excursiones cotidie, populationesque faciebant, & quibus poterant in rebus Regi Mauro iuniori suppetias ferebant.

Hispanæ societatis conuentus Orgazij agitur, in quo aureorum triginta millia per tributarios sparguntur.

Caput. VIII.

SOCIETATIS Hispanæ non solum Alphonsus a Quintanilla, & prouisor a villa Franca inuentores, quibus Rex & Regina auctoritate sua curã demãdauerunt, ad omnia quæ ad illã pertinerent, sed & procuratores hoc ipso tempore instituerunt facere conuentũ. Cumq; de loco non conuenirent, omnibus tandem placuit esse Orgazium oppidum a Toletto distans Austrum versus passuum millia circiter viginti. Conueniunt eodem Dux a villa formosa Regis frater Nothus, qui tunc dux erat maximus militum, illorum scilicet, qui societatis Hispanæ stipendia merebant, & Alphõsus Burgensis Conchensis Episcopus, qui eodem tempore regij senatus erat princeps. Inter cætera, quæ in eo conuentu ex primoribus institutis emendata sunt, & de nouo sancita, Alphõsus Quintanilla nomine Regis & Reginae exposuit, id quod omnib; erat notum, quam exhaustum esset publicum ararium, & res filci in quanta esset egestate, quot præterea sumptus emergerẽt cotidie, qui nulla euitari possent ratione nisi totius regni summam perditum iri vellent. Quod si rem Hispanam saluam esse cupiebant, opus esse, vt non ægre ferrent, si per omnes Hispaniarum tributarios populos exactio- nes pecuniarię spargerentur. Cumq; de summa disceptaretur, quantũ esset exigendum ad præsentẽ necessitatem supplendam, placuit aureorum ducalium triginta millia debere exigi, quibus opus erat ad persoluendas iumentorum diurnas mercedes, ad instruenda ar- mis, & alimentis oppida in medijs hostium penetralibus relicta, quibus imprimis prospiciendum erat. A cæteris autem rebus, quæ videbantẽ impresentiarum non ita necessarię, iussit Regina supersederi, ne exactioes continuarentur, simulve exigenterentur.

Quod Ioannes Lusitanorum Rex Ducem Auiseum patruelem suum occidit.

Caput. IX.

SUB idem tempus Ioannes Lusitanorum Rex Ducem Auiseum patruelem suum propria manu confodit. Causa autem occidendi ex anno superiori pendebat, quo tempore iusserat exerceri quæstionem contra Ducem Guimaranensem læsæ maiestatis reum, quem damnatum iure capitali supplicio puniri fecerat, atq; illius fratres, & propinquos, amicos, & familiares res exilio mulctari. Ex eo inquam tempore Ducis propinqui, & amici coeperunt minus familiares se Regi exhibere, obsequia consueta, & debita minus obedire, Rex non ita

beneuolum ac familiarem se illis præstare, inde querelæ, & detractiões, atq; in Regem maledicta passim diffeminare. Non potuit Regem latere, quæ illi minus prouide in vulgus spargebant, patefacta est illi tandem coniuratio, aut certæ coniurationis suspicio.

Ea erat de Rege occidendo, deq; in eius locum sufficiendo Duce Auiseo, qui iam quasi Rex salutabatur, ambiabatur, neq; immaturos honores adolescens imprudens abnuēbat, iam se colī, obseruari, atq; adorari patiebatur. Neq; deerant adulatores, hoc est blandi inimici, neq; Astrologi, et Mathematici, qui ex geneleos horoscopo illi regnum portenderent. Harum rerum factus certior Rex, qui alioqui adolescentem diligebat, quod frater illius erat patruelis, quod vxoris frater, quod adolescens annos vndeuginti natus, secreto apprehendit illum, quasi filium monet, ne assentatoribus credat, ne se decipi sinat, et atē suam consideret, quæ tota pendet ex spe, cum pauca expertus nouerit. Sed cum ille in eisdem artibus permaneret, Rex magnanimus in adolescentem succensus, non poterat iam iram a multo tempore dissimulatam retinere. Cum igitur aliquando vidisset illum familiariter, vt solebat, cubiculum regium ingredientem, stricto pugione bis terq; petit, humiq; porrectum extendit, dicens. Siccine o proditor te putabas pro Rege tuo regnaturum. Nunc morere, atq; affer nuncium Guimaranensi Duci, quo in statu coniurationem ab illo inchoatam relinquant. Sauium est deinde in illius coniurationis socios, sepultæq; sunt conspirationis illius omnes reliquæ. Ad tanti facinoris nuncium, quem Rex & Regina Hispali acceperant, non sunt facti penitus certiores, quo pacto res gesta est. Nam erant, qui dicerent, ducem non occisum, sed in vinculis asseruari iussu Regis, atq; de illo questionem exerceri, quemadmodum de Guimaranensi Duce Rex fecerat. Miserunt itaq; legatos, qui Lusitani acerbitatem in Ducem patruelē suum temperarent, lenirentq; ac suaderent, nullam vnquam de morte hominis cunctationem esse longam. Quod si iam de illo actum erat, nihilo minus Beatricem defuncti Ducis matrem suo nomine consolarentur. Oratores fuerunt Enicus Manricus Legionensis Episcopus, & Gaspar Fabra ex Tarraconēsi prouincia ordinis equestris vir nobilis. Qui quæquã apud Regem oratorio nomine functi non sunt, alterū tamē quod in mādatis habuerūt, sunt executi, atq; mortui Ducis matrē pro tēpore, & pro materia sunt consolati.

Rex iunior ex Almeria fugatus ad hispanos se recepit, & frater illius iunior inuentus domi trucidatur.

Caput. X.

IN Superiori libro scriptum est, causam iunioris Regis dimittendī fuissē, vt cum seniore de summa regni certaret, vtq; mutuis odijs, cædibus se vterq; conficeret, & nobis inter se decernentes militarent. Sed multo aliter postea euenit, quam a principio putabamus. Et si enim inter patrem, & filium de principatu magna erat similtas, & quæ nullum esse habitura finem videbatur, maior tamen fuit suæ religionis amor, qui non passus est, auxiliares Christianorum copias in alterius factionis partes admitti.

Quare iuniore Rege libertati suæ restituto, quia videbatur non sibi, sed libertatis autoribus regni culmen affectare, ex beneuolo suis factus est infensior, neq; iam fidei quicquam apud suos habere. Sola Almeria, siue volens, siue nolens, in officio mansit, atque inde auxiliaribus copijs nostrorum adiutus gerebat bellum aduersus alterius factionis partes, quod ipsum fecit illum suis magis inuisum. Interea Mauri cū viderent, Regem

DECADIS SECVNDÆ.

seniorem annis, & laboribus fessum, rem bellicam negligentius administrare, alium sibi ducem eligunt, ipsius Regis senioris fratrem Baadilum nomine, cui totius regni habenas commiserunt. Hic cœpit sollicitare Almeriæ sacerdotes, quos illi vocant Alfaqies, atq; multa pollicitus per religionem suam rogare, vt sibi viam aperirent, qua possent iuniorum Regem capere, quippe qui iam non Mahumeteus, sed Christianus erat, Christianorumq; sectator. Sacerdotes condicionem accipiunt, atq; ex potentioribus oppidanis alios sibi adiungunt, tempus, locūq; constituunt, quo, & quando Baadilus sit venturus.

Venit itaq; cum equitatu, peditatuq; quanto ad rem perficiendam opus erat. Tradita est illi ciuitas. Rex iunior, cum quereretur, furtim elapsus est. Frater illius minor in domo regia est inuentus, qui cum alijs eiusdem factionis sectatoribus cæsus, trucidatusq; est. Atque ita ciuitas in potestatem Regis senioris venit, sed coactus tandem est, se regni administratione abdicare, & Baadilus frater pro Rege salutatus, habitusque est.

ÆLII ANTONII NEBRIS

SENSIS HISPANARVM ATQVE HIPANIEN-

sium rerum historici Decadis Secundæ liber Quartus. In sequentis
anni, M. CCCC. LXXXV. apparatus belli.

Caput Primum.

ET SI omne tempus illud, quo Rex & Regina Hispali fuerūt, fuit autem Semestre, consumptum est in admidistatione reip. tum animaduertendo in eos, qui partem sibi commissam negligentius administrarunt, tum in eos, qui ob ius dicendum repetendarum postulabantur. In legationibus præterea audientibus, quæ a diuersis partibus orbis mittebantur. Nullus tamen in aula principum frequentior erat sermo, quã de bello, quod anno instanti, qui a natali Christiano erat millesimus quadringentesimus octogesimus quintus, gerendum erat. Hoc in senatu publico, hoc in illo secretiori, qui ad rem procurandam institutus est, hoc in tota curia agebatur. Iam in locis publicis, in priuatis, in ecclesijs, in monasterijs, in vijs, in plateis, in compitis, in tabernis, & popinis de nulla alia re sermo oriebatur, quam de belli expeditione, quæ parabatur. Anno superiori cum exercitus dimittebatur, omnes fuerunt admoniti, vt in annum sequentem primo vere in procinctu armorum essent parati, atq; vt Cordubæ adessent iussi, hoc secundo, ac tertio in huius anni initio factum est.

Omnes ad prædictum tempus, locumq; conuenerunt, perinde ac iussi sunt, & multo quidem quam antea instructiores. Iam machinæ, & tormenta sulfuraria, & lignea per omnem hyemem parata erant. Iam carri & plaustra, boues & iumenta conuenerant, neq; aliud deerat quam Dux, qui tantam belli molem moderaretur. Sed non defuit, nam ad præscriptum tempus Rex & Regina cum omni sexus sceminei prole regia, & ex regni primoribus, qui regiã curiam frequentabant, Cordubæ adfuerunt ad idus Aprilis. Exercitu in vnum locum congregato in tanta procerum totius Hispaniæ celebritate maius certamen erat de ostentandis opibus, & potentia in corporis cultu, & sumptu cotidiano, in culina, & penu omnium generum epulis vndecumque petitis, vt conuiuia

sumptuosiora pararent, quam de armorum cura quis pulchrior in armis appareret, quis equum mollius agigaret, quis cursu pedestri reliquis præstaret. Rex & Regina per honestos, & religiosos viros procerum principes rogarunt, atq; obtestati sunt, vt ab eiusmodi in ordinatis sumptibus temperarent potiusq; intra modum, & parcius quam sumptuarie permittunt leges se gererent, quã eos qui dignitate inferiores erant, malo exemplo corrumpent. Hoc Principes ipsi faciunt, imprimis vno, aut duobus ferculis in cœna contenti. Hoc reliqui proceres imitantur, aut si affluentius conuiuia exercere volebant, luxuriæ suæ pudebat plures adhibere testes. Mirum dictu omnes certatim frugalitati operam dare, modestius mensas struere. Minores Abacos apponere. Exoletorum numerum minore mensæ adhibere, eorum, qui funalia per noctis tenebras præferrent, longus ille ordo ad duos, aut tres, vt multum reductus. Hic mos præferendi funalia per multos dies durauit. Fuit deinde inter belli duces contentio, vt instantis anni bellum inchoaretur. Omnibus fere placuit Malacam debere peti, neq; Regi consilium displicuit. Sed, prius alia oppida expugnari, opus esse, quo tutius itinere terrestri in castra commeatus importari possent, & pabulatores liberius per campos pabularentur. Tentatum est, castellum montis Frigidi furtim capi, si quo modo per tenebras id fieri potuisset, sed frustra id tentatum est. Erant qui dicerent obsidendum esse castellum, ne quid a tergo relinqueretur hostile. Alij vero dicebant castellum illud non esse tanti, vt tantus exercitus in tam parui momenti materia deberet immorari. Placuit itaq; Regi, totam belli molem inde promoueri in maioris negocij oppidum aliquod obsidendum.

Cartima, & Coinum castella munitissima obsidentur, &
Benaniaquex oppidum diruitur.

Caput. II.

VMQVE duo essent castella inter se proxima, quæ, ratio exigebat, debere oppugnari, anteaquam Malaca obsideretur, & proceres, atq; rei militaris periti duces, vtrum prius oppugnandum esset, inter se decertarent, Coinum, & Cartima ea erant, quid prohibet, inquit Rex, quando copiarum supersunt, vtrumq; castellum obsideri? Hoc placet omnibus, quia Regi placuit. Mittit itaq; Magistrum militiarum diui Iacobi, & Hispaniarum Comestabilem, & Alphonsum domus Aquiliarum dominum, & Portu carrerium comitem Palmensem, qui Cartimam obsidione cingant. Simul etiam ex alia parte Marchionem Gaditanum, & comitem Cluniensem, & Furtatum Mendozam, cum Cardinalis Hispaniarum cohortibus, & præfectum Beticæ mittit, qui eodem ipso temporis articulo Coinum obsideant. Rex ipse in vtriusq; castelli conspectu medius castra metatur, vnde vtriusq; obsessorum quoties opus esset, posset auxilia submittere.

Postridie eius diei obequitauit duo illa castella captans vbi commodius castra collocaret. Cartimitanæ vallis incolæ, quos anno superiori intercedente Marchione Gaditano Hispanorum Regum obsequio se dediderant, deinde ad Coinum accepta clade rebellant, nunc fortuna iterum mutata, eadem qua prius perfidia se iterum dediderunt causati quod non in potestate sua fuerit, in fide permanere. Benamaxichum vocabatur oppidum, quod huiusmodi dediticij incolebant. Quos Rex benigne allocutus, muneribusq; affectos hortatus est, vt essent constantes in obsequio, neq; se, vt antea fecerant, tam cito mutarent. Quod si minus possent facere, saltem se medios, atque sequestres inter

DECADIS SECVNDAE.

vtrosq; seruant, quo ad omnis illa regio in Christianorum dicionem redigeretur.

Agros illorum interea & saltus, sata, & arboreta rustica, & vrbana prædia iussit non attingi, neq; aliter tractari, quam si Christiani essent, atque in hunc modum incolumes dimissi sunt, atq; proinde scelices, si condicionem oblatam seruare voluissent. Sed non steterunt promissis, factique sunt multo quam antea deteriores, tum admittendo suos, tum arcendo nostros. Quod vbi Regi compertum est, iubet oppidum oppugnari, expugnatumq; dirui, in viros, qui ex oppugnatione superfuerant, passim sæuiri, ex primoribus oppidanis octo supra centum patibulo suffigi. Cætera multitudo ex omni sexu, & ætate sub hasta venum data, atque in manubias redacta est. Quæ res quem admodum Benamaxichi gesta est per interpretes iussa denunciari Cartimæ, Coini, Mundæ, & in castellis omnibus, & oppidis finitimis, per eosdem quoque interpretes totius vallis incolas omnes admonuit, vt se Regis clementiæ dederent, neq; vellent vltimam experiri fortunam, atq; omnia perpeti, quæ victoribus in victos facere collibuisse. Benamaxitanorum exemplum poterat vicinos populos mouere, sed illi nihilo secius perstant, seq; pro vita, ac libertate tuenda periculis omnibus exponunt. Rex igitur partem exercitus, & tormentorum, ac machinarum ad eos mittit, qui Cartimam oblidebant, partem ipse ad Coini obsidionem retinet. Coinum præter munitiones, quas arte, ac natura validissimas habet, vndiq; cinctum est arborum densis, atq; confragosis nemoribus, aggeribus, & maceris præruptas vias, incilibr fossis vorticofos riuulos faciētib; vt difficile sit peruium, nisi indigenis, & quibus itinerum diuerticula nota sunt. Huic Rex iubet admoueri stationes, quā potest arctissime, oppidani quam longissime possunt a muris arcere. Hinc ab vtraque parte tumultuaria pugna conferta, mox & stataria. Tum stationes fixæ roborantur. Tormenta, & machinæ suum opus exercent. Murum, ac turres extrarias crebris ictibus quatunt. Neque cessatum a murorum concussionē, quoad magna pars cum suis turribus cecidit, latusque apertum hostibus reliquit.

Coinum frustra oppugnatur a nostris, Gomeritis adiuuantibus Coinates, sed tandem vtrique se dedunt.

Caput. III.

L S T in Mauritania hominum genus bellicosum, qui non sibi, sed mercede conducti alijs populis bella gerunt, Gomerites appellant, nomen, vt videtur, deductum a Gomer filio Iapheth, de quo in libro Geneseos, & in Paralipomenonis. Et nisi Iosephus in antiquitatibus, & Hieronymus in Hebraicis quæstionibus posteritati Iapheth tribuerent incolatum Asiæ, & nominatos a Gomer Iapheth filio primogenito scriberent fuisse cognominatos Galatas, qui proculdubio populi sunt Asiatici, videri poterant Gomeritæ, a Gomer filio Iapheth fuisse cognominatos. Sed hi, de quibus hoc in loco loquimur, non ad Gomer filium Iapheth, sed ad Phuth filium Cham filij Noe referuntur, quibus partes Libyæ cesserunt habitandæ, quare hi Gomeritæ non a Gomer filio Iapheth, sed a Phuth filio Cham, sunt cognominati Phutei. Ab his Gomeritis, quos diximus Lybiam incolere, appellatur nostro tempore Velez la Gomera, & vna ex quinque insulis fortunatis la Gomera. Eo igitur tempore, quo obsidebatur Coinum, ingens multitudo Gomeritarum, quos diximus Mauritaniam incolere, fretum Herculeum traiecere, non tam vt stipendia inter suos mererent, quā amore religionis inducti, Et Munde, quod diximus

diximus castellum Coino proximum, confedere, captantes occasione obsessis Coinatibus se addere socios. Id quod Regem nostrum non latuit. Nam quid potuit latere vni tantum obsidionis curæ inuigilantem ne quispiam ingrederetur, aut egrederetur?

Quare custodij alios custodes adhibuit, excubias extra castra per tramites, & diuerticula semper habuit. Sed nihil est audaciæ, atq; temeritati imperuium. Ex Gomeritis namq; unus si quis, inquit, est viri fortissimi, quem Coinatum fortuna moueat, me sequatur, & simul hoc dicens sequentibus alijs compluribus in medios custodes irrui, viamq; vi aperit, & ad horam Coinates ex composito facta eruptione stationes nostrorum inuadunt, alios trucidant, alios fugant, suos intra mœnia recipiunt, atq; tam præfenti, opportunocq; auxilio adiuti animum ad se acrius tutandos erigunt. At Rex Gomeritis intra muros receptis nihilominus oppugnationem parari iubet, pluteos, & testudines aptari: arietes, & ciconias muris, atq; ruinis murorum admoueri. Primas oppugnationis partes Duci Anagarensi, & Beneuentano Comiti mandat, atq; alios, qui succederent, ordinat. Dumq; alia ad oppugnationem opportuna parantur, quidam ex prætorianis cohortibus milites impatientes moræ Duce Petro Alarconio ordinatam oppugnationem præuertunt, per murorum ruinas irrumpunt, intra muros recepti cum obuijs quibusq; pugnant, omnesque in fugam conuertunt, quoad in late patentem quandam viam est deuentum, vbi se Gomeritæ cum plusculis oppidanis agglomerauerant. Ibi pugnatum est acriter, atq; ex nostris complures ceciderunt redintegrante pugnam sæpius Petro Alarconio. Qui cum a suis admoneretur: vt se a pugna subtraheret, non, inquit, ea de causa in hoc certamen descendi, vt quispiam posset dicere Alarconium vidisse terga hosti vertentem. Atq; ita cum paucis circumuentus fortiter dimicans confossus est, cecidit & Tellius Aquilarius vir nobilis, & qui se in armis sæpe ostentauerat. Cæteri in fugam conuersi adiuuante magna ex parte muliercularum manu, quæ ex solarijs, & fenestris iactu lapidum, tegularum, & vrceorum singularem viris operam nauarunt. Atq; hunc in modum hostes mœnibus exclusi sunt, oppidi oppugnatione deserta est, sed non cessatum interea a murorum concussione, & saxorum ingentium iactu per totum oppidum nihil intactum relinquentium.

Hactenus in Nebriffensis archetypis & protocollis inuentum est, cætera incuria quorundam, & fucorum rapacitate nihil aliud rimantium, quam quomodo autorum lucubrationibus insidientur, perierunt.

○

ÆLII ANTONII NEBRIS

SENSIS, EX GRAMMATICO ET RETHORE HI-

storici Regij de bello Nauariensi, Liber prior incipitur, cui præ-
mittitur Præfatio de antiquitate, nomine, & situ
huius Regni.

INTER Gallos, Hispanosq; gentes belligerandi cupidas natura ingenij humani conscia Pyrenæi montis præcipitia posuit, vt vtriq; populi se intra fines suos continerent. Sed quo non penetrat hominis ambitiosa temeritas? Ecce Gothi Narbonensem Galliam Hispaniæ annectunt. Profugiq; agente vetusta Gallorum Celtæ permiscunt nomen Iberis. Sed omittamus nunc illa vetera, non videmus etate nostra, partem Brachatæ Galliæ Tarracoenæsi contributâ? non vidimus nuper factionis Gallicæ principî Nauariâ seruientē? Tametsi diuersa fuit ratio alteris in alterorū solo permutatis finibus aberrandi. Neq; enim Gallia Narbonensis sub Gothis tantū principibus Hispaniæ portio fuit, verum etiam sub Romanis, atq; ante Romanorum tempora totus ille tractus Hispaniæ annumeratus est. At Nauariam, quis æquus rerum æstimator iudicet, ab Hispania posse disiungi? An cū natura voluerit nos a Barbarorū incursum præruptissimorū montiū obiectu esse tutos, pateremur hostes intra patriæ nostræ regiones debachari? Quam ob causam hæc cura magnanimæ illi viragîni Elisabæ Hispaniarum Reginæ semper insidebat, quemadmodum angulus ille à toto suo corpore diuulsus, vel permutatione, vel dotis nomine, vel alia quacunq; honesta ratione informam pristinam redigeretur. Semperque Horatianum illud in ore habebat: O si angulus ille proximus accedat, nostros qui fœdat Iberos. Nam præter iungendi pulchritudinem, veretur ab ea parte nunquam Gallos esse qui eturos. Hoc bis per oratores egit, & quidem summa diligentia, atq; etiam iniquis conditionibus attentauit, vt Catharina Phoenixis comitis filia vnica, atq; proinde illius regni hæres Ioanni filio Hispaniarum Principi nuberet, atq; eadem via dotale regnū in suum corpus rediret. Sed fortuna in omnibus alijs indulgentissima hoc vnum illius foelicitati denegauit, quippe quæ alia via tantæ rei gloriam dulcissimo coniugi referuabat. Vtruncq; tamen Nauaria illa, quæ antea fuerat abscissa iam nostra est, nobis cessit, in censu nostro numeratur. Sed priusquã dicamus quo iure, quibusq; viribus in nostrâ venerit potestatem, pauca nobis de nomine, de situ, de natura regionis præmittenda sunt. Nauaria nomen est nouū, nuperq; excogitatum, dicta quantū assequi possumus coniectura, quod Hispani vocant Nauas camporum areas planas, arboribusq; purgatas, quæ tamen habeant in circuitu syluas, dumetaq; fruticosa, & inde Nauaria fortasse dicta loca, quæ complures habeant huiusmodi Nauas. Hanc regionem fere incolunt Vascones, in quibus ista numerantur, Pompelo imprimis regionis caput, quæ Strabo Pompeiopolim vocat, sic dictâ, quod sit a Pompeio magno, aut eius nomine cõdita, quo tẽpore cõtra Sertoriū in ea regione bellū gessit Metello missus adiutor a senatu, est & Iturissa, & Alantona, & Cascantū, & quæ iã pridẽ nobis cesserat Triciū, Lucroniū, & Quintiliani oratoris patria Calaguris. Terra tū pecori, tū agricolationi aprime fertilis, & quæq; Pyrenæo apposita lōge tñ Celtiberos, et Bardulos vtrinq; finitimos, & aëris clemētia, & solis benignitate superat. Habet Nauaria in Galliâ Aquitaniâ duas tantū pylas, hoc est, portas, siue aditū, alterâ per Runcatas ualles

alteram per vallem Runcetanorū. Ronças, hoc est, runcas Hispani vocant vepreta runconibus instrumētis succisa, vnde vtraq; valles illæ, quæ non aliã quã runcationis culturam admittūt, runceta possunt recte appellari, & populi huiusmodi locorū incolæ Runcetani. Vtrunq; aditum Benearnensis Galliæ regiuncula excipit, dicta a Benearno oppido, quod Antonino pio autore distat a Cæsaraugusta millia passuū centū duodecim, atq; a summo Pyreneo eadē via millibus passuum sex & triginta. Sed antea quã de bello Nauariensi scribere incipiã, quia video cōplures dubitare, frequenterq; disputare, quou iure Hispani Nauariam inuaserint, inuasamq; subegerint, pauca de huius belli iure hoc in loco dicamus.

Deiure gentium, & diuino, atq; humano, quo Hispani orbis moderator Nauariam obtinuit.

Caput Primum.

L S I regni propugnādi libido non omnino caret vicij suspicione, cum Reges magis debeāt fines tueri suos, quã inuadere alienos. Fit tamen ali quādo, vt necessitate cogātur bellū succipere, quod esset alioqui iniustū, atq; proinde nefariū. Hinc est illud Augustini in quarto de ciuitate Dei volumine, belligerare, inquit, & perdomitis gentibus dilatare regnū malis videt̃ foelicitas, bonis necessitas, sed quia peius esset, vt iniuriosi iustioribus dominarentur, non incongrue ista necessitas facit ex causa aliqua iniqua iustissimam. Vnde factum est, vt iniquitas illorū, quibus cum bella iusta sunt, regnū adiuerit, vt cresceret. Itaq; Romani iusta bella gerendo imperium ita magnū acquirere poterunt, quia fortiti sunt hostes iniustos, quibus cum bella iusta gererentur. Atq; ita causas ex causis trahendo, eo usq; peruenerūt, vt totius nostri orbis imperio potirētur. Nunquã enim hostibus bellū indixere, nisi per legatū facta imprimis clarigatione, deinde per sacerdotē fecialem deuotione, dirarūq; imprecatione. Quare nihil mirandū est, si rector, idemq; mundi arbiter, qui dat, adimitq; regna, in cuius manu cor Regis est, & per quem Reges regnant, abstulit mentē Nauariorū Regi, indurauitq; cor illius, vt noster belligerendi causam haberet iustiozem, atq; proinde membrū illud abscissum in suum corpus restitueretur. Neq; iniuria id, quod aduersarij putant, sed per leges diuinas, & humanas, Pontificias, & ciuiles, perq; ius ipsum, quod natura omnia animalia docuit, quodq; per omnes gentes ita disseminatum est, vt nulla sit natio tam Barbara, atq; a cōmuni sensu tam obhorrens, quæ non illi naturæ legi acquiescat, vt arma tenēti omnia det, qui iusta negat. Nam quid iniustius excogitari poterat, quã ad iustum bellū proficiscenti negare aditum, viamq; ex iure gentium cunctis mortalibus cōmunem? Cum praesertim de regni indemnitate illi satis caueretur. Quid, non ex lege diuina, quæ naturali cōsentanea est, Moyli præcipitur, vt inuadat, ac deinceps possideat regnū Seon Regis Amorrhæorum, propterea quod denegauit filijs Israël tēdentibus in terrā promissionis transitū per fines suos? Misit, inquit scriptura in libro numerū, Israël nuncios ad Seon Regē Amorrhæorū, dicēs: Obsecro vt trāsire mihi liceat per terrā tuā, nō declinabimus in agros, nec vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec trāsierimus fines tuos. Qui cōcedere noluit, quin potius exercitu cōgregato egressus est obuiā in desertū, & venit in Iasa, pugnauitq; cōtra eū, a quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius. Tulit ergo Israël oēs ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi. Eadē prope, atq; eisdē verbis scribūtur in Deuteron. In primo quoq; Machabæorū volumine, Iudas, inquit, ex Galaaditis superatis rediens victor in terrā Iuda venit vsq; Ephron, & hæc ciui-

tas magna, & munita valde in media via sita, & nō erat declinare ab ea dextra, vel sinistra, sed per mediū iter erat. Et incluserūt se, qui erāt in ciuitate, & obstruxerūt portas lapidibus, & milit ad eos Iudas verbis pacificis dicens, transeamus per terrā vestrā, vt eamus in terram nostrā, & nemo vobis nocebit, tantū pedibus trāsibimus. Et nolebant eis aperire. Et oppugnauit ciuitatē illam tota die, & tota nocte: & tradita est ciuitas in manu eius, & perimerūt omnē masculū in ore gladij, & erradicauit eam, & accepit spolia eius, & tranliuit per totā ciuitatē super interfectos. His itaq; huiusmodi exemplis manifeste ostenditur, quæ sit Dei voluntas transformantis imperia, & mutantis regna, qui indurat cor Seon Regis Amorrhæorū & Ephronitarū, vt horū spolijs Iudas potiretur, & illorū ciuitates Israëliticus populus iuste possideret, sub illo prætextu, quod negauerūt id, quod iure gentium erat commune, sicut fluminis aqua, aëris spiritus, solis lumen.

Quid si ex causa aliqua nobis occulta voluit Deus Nauariā materno rem gerente auo, a Ioanne in Carolum, hoc est, a Gallis ad Hispanos reducere? & quæ alia potuit iustior esse causa, quā quod regnū iniuste acquisitū iuste amitteretur? Nam quis ignorat Blancam iuniorē Ioannis Nauariæ, ac deinceps Ferraconensiu Regis ex Blanca vxore filia Caroli procreatā, quæ fuit Enriquo huius nominis Hispanorū Regū quarto nupta, ac deinde repudiata, veneno interceptā a Leonora sorore, eiusq; marito Foxēsi comite, vt ad ipsos regni successio perueniret: id quod in illos male vertit. Nam intra dies quindecim postea quā sibi regiū nomen adoptauit, miserabiliter, & digne periit. Sed ex ea & Comite Phoxensi natus Gastonus, & ex Gastono Phœbus pater non diu vixerunt. Sed & Phœbus Phœbi filius in ipso ætatis flore raptus est, superstite Catharina sorore, qua sinistris auibus Ioanni vltimo Nauariensiu Regi nuptui dedita, dotale regnum ad Hispanos suos redactum est. Non vides quam veridice in hac familia expensum est, quod in Exhodo Hebræorū legis lator est interminatus? Ego, inquit, sum domus Deus tuus fortis Zelotes, visitans iniquitatē patrum in filios vsq; in tertiam & quartam generationem eorū, qui oderunt me. Illud quoq; ex libro Sapientia: Degeneres, inquit, stolones non agent radices altas, neq; stabile firmamentum collocabunt. Per leges quoq; Pontificias, & ciuiles Ioannes Nauariæ Rex vere potuit regno spoliari, ex eo quod schismaticus, & schismaticorū fautor, atq; proinde hæreticus læsæq; maiestatis reus, atq; eodem iure intestabilis ipse, & omnis eius posteritas Gentilico regno multanda, quod vtriusque iuris consultissimi doctores multis argumentis, & rationibus, exemplisq; probant, ex eo quod in sequentis historiae Contextu narrabimus.

Quod Nauariæ Rex fuit schismaticus, quia Gallorum Regis schismatici fautor.

Caput. II.

LVDOVICVS Gallorū Rex more gentis suæ homo leuissimus non contentus se intra pelliculam suam, hoc est, intra regni sui fines continere, animum in Italiam iniecit, & quia intelligebat cum multis negotiū sibi gerendum, querit ex Italiae principibus amicos, & socios, non optimates ex ciuitatibus, non iustos oppidorū dominos, sed quos audiebat violentā in subiectos exercere dominationē, quos rerū nouarū cupidos norat, quos deniq; ex professione hostes ecclesie Romanæ sciebat. Torquebat tñ illū talia molientē Iulius secūdus Pontifex max. patrimonij ecclesiastici vindex acerrim⁹ idēq; fortissimus propugnator, quē solū videbat conatib⁹ suis obstaturū, ac p̄terea neminē. Agit cū Georgio, S. R. E. Cardinali Rotomagēsi tēpestate illa vtrūq; de Pōtifice

merito in Gallia tamen legato a Latere, homine ambitioso, nec minus res nouas molienti cupido, vt cum reliquis apostolici senatus conscriptis patribus, quos ambire posset ipse per se, quosq; antea Rex ipse pecunia, muneribusq; corruerat, indicat Pontifici Oecumenicum conciliū, crimina intendant, testes subornet, qui dicant se vidisse, quod non viderint, per que cogat pontificatu se abdicare rigidus ille patrimoniū ecclesiastici defensor, vt in eius locū adoptet quispiā, qui omnia ex Galli Regis arbitrio faciat. Ex omni patrū numero quinque tamen ad se pellexit. Nam alij oēs in officio apud Pontificē permāserūt, quos prouentibus ecclesiasticis, si quos habebāt in Gallia multauit, Gallis oibus, qui sub ditionis suae imperio erant, Romana curia interdixit, edicto quoque iussit, ne apostolicis literis quispiam obtemperaret, ex ecclesie subditis amicis, & socijs, quos potuit sibi conciliauit, quos non potuit, pro hostibus habēdos esse cēsuit, atq; hunc in modū schismate, id est, diuisione facta, incōsutilē illā nostri Saluatoris tunicā, hoc est, ecclesie vnitatē lacerauit, quā neq; satellites quidē, & Christi carnifices soluere sunt ausi, seq; publicū hostem professus ecclesie Romanæ, apostolicosq; senatui bellū indixit. Iterū Bononia capitur a Pontifice, pulsa Bentiuolorū familia, quibus miserāda ciuitas miserā seruiērat seruitutē. Flaminie quoq; ciuitates ad ecclesiā pertinētes Venetis iniuste possidētibus detraxit. Ferrariā præterea, quā & Mutina sequebatur, ex manibus Alphonso ducis per censuras apostolicas iam extorsurus erat, si non hæc dira pestis negociū interpellasset. Ferrarienses nāq; atq; proinde Mutinēses nihil aliud sperabāt, quā siue iure, siue iniuriā dedere se Pontifici, atq; ab Alphonso decidere, qui nō modo in ciues sæuissimā tyrannidē exercebat, sed & tributū, & tributariā obedientiā Pontificibus debitā denegabat. Sed cū iam securis ad arboris radicē admoueretur, ad quē Alphonso confugeret, nisi ad fugitiuorū receptatores ad tyrannorū propugnatorē, ad facinorosorū hominū singulare subsidiū. Igitur Pontifex, quod iure nō poterat viribus affecuturus Bononiā venit, vt ex proximo remgerat. Eo senatū apostolicū conuocat. Adsunt omnes præter paucos illos nigri genij notatos cauterio. Et ecce Gallorū Regis præfectus, qui Mediolanū præsidio tenebat, Bononiam venit cū exercitu, urbē obsidet cum suo Pontifice, tormētis, machinisq; oppugnat, atq; fortassis rē peregisset, nisi exercitus Hispanus a Neapoli, duce fabricio columna Pontifici supplicias tulisset, cōegissetq; Gallos se in Mediolanū suā recipere. Sed alia ex parte Gallos ecclesie hostes fouere nō cessat, Bentiuolis Bononiā extorribus exercitū tradit, qui, dum Pontifex Raenæ ageret, recepti in urbē a proditoribus quibusdā Bononiensibus omnia sacra, & profana: diuina, & humana miscuerūt, arcē munitā a Pontifice sumptu immodico demoliunt, statuā græam Pontificis nomine dicatā deturbāt, subiectis que ignibus confundunt, ecclesie insignia radunt, in quorū loco Gallica reponunt edicta, præconia, iudicia, omnia Galli regis nomine fiunt, in curiales, amicasq; Pontificis partes sæuiunt. Interea Cardinales illi, qui ad ecclesie hostes transfugerant, non concilium, sed concilij vmbra simulant. Nam quis appellarit concilium, quod capite, quod pedibus, quod corpore, quod anima, quod spiritu deniq; viuificante caret. Pontificem citant, alios nostri orbis Principes conuocant, terminos, intra quos sint conuocaturi præscribunt, de summa vniuersalis ecclesie decernere statuunt. Locum placuit esse Pisas, tempus Kalendas Septembris, vtrunque tamen frustra. Nam & Florentini prohibiti sunt Pisas accedere, & cum loco tempus quoque. Pontifex interea non cessat illos ad ecclesie vnitatem hortari, ne sint tantorum causa malorum commonefacere, præscribit terminos, primo quinquaginta dierum, deinde quindecim, deinde octo intra quos resipiscerent, & ad meliorem sensum redire possent, & ne quid fraudis

subesse suspicentur, interponit fidem publicam, cuius sponsorem offert ipsum senatus apostolici consensum. At illi admonitionibus his facti multo deteriores Pontificis indulgentiam interpretantur timorem, & a crimine maiores sumunt animos, multoque per tinatius insistant cœptis. Igitur pontifex ira percitus quando longa patientia nihil proficit, gladium ex Petri manibus corripit, in rebelles, contumacesque stringit, honorum insignibus expoliât, dignitatibus ecclesiasticis, beneficijs omnibus mulctat obtētis, & ad ob tinēda posthac inhabiles, & indignos facit. Ipsos, atque ipsorum fautores schismaticos, atque proinde hereticos declarat, bona publicat, ad huius sententię executionē Christianos principes inuocat, atque imprimis nostrū, ut ecclesię causam tueatur. Qui tamen eo tempore in Africi belli expeditione implicitus erat, atque in ipso Herculeū fretū trañciēdi articulo intētus nihilominus tñ respexit ad Petri nauicalā fluctuantē, & omissa in aliud tēpus Africa, & exercitu, quē in Mauros parauerat, classe cōparata equitum, peditūque bonam partē in Italiam mittit, seque ut Neapolitano pręsidio iungat, ducibus, atque cohortiū pręfectis imperat, ut si qua in re fuisset opus, volūtati Pontificis obsequerent. Antea tamen Gallum, quo cū non modo offinitas, sed etiā foedus arctissimū erat, ut ab ecclesię iniuriā se abtineat, ne hostes illus foueat, ne se sceleratis immisceat hominibus monet, in itā cum illo amicitia cōmemorat, quæ necessario soluēda erat, si ille cōtra ecclesiā, ipse pro ecclesia staret. Itaque franguntur foedera, rūpitur amicitia, affinitas, quia vinculo arctiori cōgluti nata erat, dissolui nō potuit: Bononia interim Pontificis iussu a nostris obsidēt, Galli bentiuolis auxilia mittūt, & quia in dies augebant, cessere nostri, illi Rauenā obsident, nostri dum obsessis auxilia ferūt, nō potuit euitari fatale illud, simul & lachrymabile preliū, in quo propius fuere periculo qui vicere. Nam & victoriā tandē apud Gallos permāsit, non illa quidē incruēta, sed vti aiūt cadmæa, quippe in qua multo plures ex hostibus quā ex nostris ceciderūt. Ex victoriā Galli vitio gētis suæ facti insolētiore Rauenā oppugnant, expugnatāque diripiunt, in omnē sexum, & ætatē bacchantur, non tēplis, non edibus sacris, nō Christo dicatis virginibus parcūt, tantū, quod Italię vniuersę terrorē inicere, ut de vrbe deserēda iā Romani agerēt, idque fecissent, nisi magnitudo animi, atque præstantia Pontificis trepidātes, & attonitos, & iā nihil aliud quē de fuga cogitātes in vrbe retinisset, deque rep. Christiana bene sperare iussisset. P. Cornelius Scipio nondum Africano similis, qui post Cannēsem cladē cū ex reliquijs Canusiū plures perfugissent, deque deserēda Italia nobilissimi quidā adolescētes deliberarēt, stricto super capita cōsultantium gladio iurauit se pro hoste habiturū, qui non in sua verba iurasset, effecitque, ut omnes iure iurādo astringerētur, nunquā se Italiā deserturos. In hæc diuertimus, ut ostēderemus, quod præter ius illud naturale, ac diuinū, etiā per leges Pontificias, & ciuiles debuit regno mulctari Nauarię Rex, quod per literas apostolicas identidē admonitus Gallū schismatis concinnatorē noluit deserere.

Quod Hispanus Rex Christianos Principes hortatur ad bellum contra schismaticos gerendum, Regemque Nauarię dubium sollicitat. Caput. III.

I G I T V R Hispani orbis moderator, cernens Gallorum rabiem magis magisque sæuire, illorum furori nihil iam posse obsistere, concutit illud consiliorum pectus fecundum, & qua via pestilenti occurrat morbo dies, noctesque cogitat, statuit hostis vires, quas videbat in dies augeri, in partes distrahere. Enriquum Britanorum Regem, eundemque charissimum generum, ad quem ex iure Aquitania Gallia

pertinebat, vt ducatum bello repetat, hortatur, auxiliū pollicetur, vtque iustior esset repetendi causa, apostolica intercedit autoritas, qua Gallum Aquitania priuat, Britannocq; occupandam exponit. Ex alia parte Maximilianum Cæsarem confocerum suum, atq; Caroli maximi Burgundionum ducis ex filia nepotis tutorem sollicitat, vt ab vtriusque Germaniæ finibus Gallum adoriatur. Italiæ res publicas, quæ belli euentum ancipites expectabant, ad societatem inuitat. Mittit itaq; Britannus copias suas, quæ in collimitio bastulorum, Aquitannorumq; considerent, quibus vt se Hispanorum exercitus iungeret commodius, per Nauariam iter aperiendum erat, cuius Rex in Gallorum partes videretur esse propensior, siue quod natione Gallus erat, siue quod patrimonij sui bona pars in Gallia erat, quã, si sequeretur Hispanorū studia, videbatur amissurus, cū alioqui esset principis nostri beneficiarius. Nam quis ignorat, cum inter Phoxenses dominos, primum patrem, ac deinde filium, ac ex parte alia Ioannem Labritensis domini filium de Nauariæ regno iure, viribusq; certaret, haberetq; vtraq; pars suos fautores, Phoxenses Gallum, Labritensis Hispanum, nostro studio Ioannem obtinuisse regnum: & eo nomine quæcumq; fortuna sequeretur, adiuratissimus Hispanorum cliens esse deberet.

Igitur ne quid detrimenti exercitus noster per alienos fines incedens pateretur, petit a Ioanne certa quædam pignora, quæ siue volentem, siue nolentem cogant, in fide permanere, & quæ ea essent quærenti, tres arces responsum est, stellam, Amaiam, & ad Pyreni Galliam spectantis radices sanctum Ioannem, post negocium peractum redendas, interea tamen apud sequestros deponerentur Hispanos viros nobiles, & ingenuos, qui fide publica interposita pacta conuenta seruarent, pollicetur præterea noster, se redditurū Arcos, & Guardiam oppidula, dico quæ quondam Nauariæ regno fuerant contributa, indemnitate insuper, quacumq; regius exercitus progredieretur, protectionē quoq; si Gallus bellum in Nauariam intētaffet vnquam. De arcibus illis tribus sibi placere Ioannes respondet, de sequētib; non placere, nisi facerēt indigenę, dumq; tēpus de die in diem protrahit, secreto Gallū omnibus rjs de rebus facit certiorē, sibiq; vt auxilia mittat, quam primum etiam atq; etiam implorat, Hispanos esse in armorum procinctu, sibiq; viam ferro aperiendam, si non sit qui obstat, non esse dubium. Nuntius earum rerum, quæ in Hispania geruntur, ad Pontificem perfertur, cogit conscriptorum patrum frequētem senatum, bono animo vt sint hortatur, ex Hispania, vt quondam sæpe, ita & in præsentiarum perditæ rei spectandam esse salutem dicit. Quare iuuandus est inquit optimus ille princeps, in communes bonorum omnium hostes, noster vterq; stringendus est gladius, atq; dum sæcularem alterum acuius, interim spirituales alterum in schismaticorum ceruices intentemus. Consultant itaq; patres conscripti, quid nam sit de Nauariorum Rege decernendum, fit senatus decretum, in quod omnes pedibus, manibusq; eunt, declaratus est schismaticus, atq; proinde hereticus, quia identidē admonitus pertinacius agebat, & se iam non obscure Gallum profitebatur. Mulctatur regno, & omnibus fortunis, non modo ipse, sed & vxor, & filij cum omni posteritate sua, in Hispanum omne ius regnandi transfertur. Gallus interim omnes copias suas contrahit, & quas in Italia in præsidijs habebat, & quas in statuis, aliasq; in Germania conscribit, Ioanni suo quamprimum possit auxiliū laturus. Sed dum ille moratur, noster negocium peragit. Intelligens namq; belli momenta in celeritate magis, quam in militum robore positam esse, foederico a Toletto Albanorum ad Tormim duci cōsobrino suo instantis belli summam commendat, præfectumq; exercitus maximum, siue vt more nostro loquar, ducem generalem facit, quid illi faciendum sit, edocet, vt quam celerrime Nauarię

fines inuadat, hortatur, vt rem gerat strenue monet, & quia nullum esse bellum iustum nouerat, nisi quod rebus petitis antea denunciatum sit & in dictum, ne quid inexpertum relinquat, sæpe monitum, adhuc monendum esse dicit Permetatum, qui in curia nostra pro Ioanne procuratorio nomine oratorem agebat, nunciat, nisi e vestigio pe titasarces, in quos vsus dictum est, traderet, se omnia rapturum, qui citra & vltra Pyreneum adillum pertinerent, Atq; in hæc verba orator dimissus est. At Nauarius his admonitionibus nihilo melior factus, interea Gallum sollicitat, atque si vult saluis rebus adesse, properet auxilium ferre, neq; iam simulationi locum esse denunciat, se ab Hispano pro hoste haberi, hostem cum ingenti exercitu in limitibus esse, neque inuadendi regni occasio nem intermissurum, quod omni præsidio vacuum esse optime nouerat.

Nostrorum militum numerus censetur, & qua via Pompeio cum magna regionis parte capta est.

Caput. IIII.

ERant in exercitu nostro, partim ex stipendiatis militibus, partim ab Hispanis proceribus ad hoc bellum missis cataphractorum equitum mille, & mediocris armaturæ mille quingenti, peditum vero ad sex millia, qui omnes ex imperio Regis conuenere Victoriam, sic appellant Bastulorum urbem in Nauariæ collimitio sitam. Igitur Albanus iussu Regis, qui tempestate illa Burgis morabatur, exercitum educit, equites grauis armaturæ in centurias distribuit, singulis centuriones præficit. Leuioris armaturæ equites per suos duces partitur, pedites præterea in suos ordines dirigit. Hos comitabatur tormentorum, machinarumque, vis maxima, iumentorum quoque ac commeatus pro militum numero copia satis magna, atq; hoc belli apparatu Nauariæ fines ingreditur. Nauaria iam inde a multis sæculis in duas factiones diuisa est, Agramontanorum altera, ex qua Ioannes ipse Rex erat, alteram Beamontanorum, ex qua erat Ludouicus comes Lerinas, idemq; Nauariæ comestabilis, atq; Regi nostro non modo affinitate, verum etiam quadam singulari beneuolentia coniunctus. Huic Albanus primas exercitus nostri cohortes tradit. Nam eo tempore ob antiquas cum Rege suo similitates apud nos agebat regno ex torris. At nunc in patriam reduci minutula quædam oppida, & castella, quæ antea fuerant in illius clientela nulla vi coacta se dedunt, alia præ timore in deditioem veniunt. Albanus non dediticijs modo, sed etiam dubijs parcendum esse iubet, neq; in alios quam imperduelles, contumacesq; sæuiendum esse præcipit, quæ Albani ducis modestia magno fuit momento ad res alias conficiendas. Cumq; nihil offendisset hostile, & quod progredienti posset obsistere, quin in castris peruenit ad locum, qui ab ipsa totius regni capite Pompelone distat passuum millibus octo, vnde vrbs ipsa facile perspici poterat, illic metari castra iubet, præterea quod locus erat tum pabulationi, tum aquationi, tum lignationi commodus. Ioannes interea cum videret fortunas suas eo angustiarum deductas, vt neq; iam fallere hostem posset, neq; Gallum deserere, integrum sibi videretur, statuit dotale regnum dulcesq; relinquere sedes, non ausus hostem domi spectare, omnemq; recuperandi regni spem in Gallorum leuitate posuit.

Quærentibus vero ciuibus suis quid illos vellet facere, si hostes ingruerent, vt se tuerentur quandiu possent, respondit, sin minus temporari cederent, salutemq; consulerent, dummodo scirent se breui redditurum, cum multo grandioribus Gallorum copijs, quam es-

sent Hispanæ. Atq; triduo ante discessit, quam vrbs dederetur. Atqui oppidani cum cernerēt se præsidio destitutos, & a Rege suo desertos, atq; ex alia parte hostem cum exercitu in campo medio exultantem, cum fortuna mutant & fidem. Mittunt itaq; oratores ex populi primoribus, qui cum victore de conditionibus deditiois agerent. Qui perhumaniter ab Albano excepti, mandata exponunt, petunt multa, vt pauca ex multis accipiant. Post longam concertationem, Albanus in pauca verba sententiam colligit, non solere, inquit, victoribus victos dare leges, sed ab illis datas accipere. Ite igitur & vestri s̄ciuibus hæc dicta reportate, aut mihi ex templo sine vllis conditionibus se tradant, omnia sacra, & publica in manus meas permittant, ipsi cum libertate fortunis priuatis fruantur, aut si non placet illis hæc conditio, sciant se passuros omnia, quæ in vrbium expugnationibus accidere solent, omnis ætatis, & sexus cædes, sacrarum, priuatarumq; rerum incendia, bonorum omnium direptiones. In hæc verba oratores dimissi, promissa, minasq; ducis ad suos perferunt, & ne tempus in cassum abiret, atq; interea hostis rem suam perageret. Albanus instandum esse ratus postridie eius diei signa tolli iubet, copias omnes suas explicat, atque in suos ordines redigit, vrbem versus agmine infesto tendit. Cumque propius accessisset tantum terrorem oppidanis incussit, vt mulierculæ, & pueri e muris manus tenderent supplices victoris misericordiam implorantes. At proceres nihil iam de Gallico subsidio spectantes eosdem oratores remittunt, se velle ducis imperata facere dicunt, modo illis diecula concedatur, non quo tam breui tempore auxiliare e Gallia copias spectarent, sed quo se possent apud reliquos mortales, atq; imprius Regi suo excusare, quod neq; momento quidem temporis hostem sustinuerint.

Castris itaq; in suburbio positis, tota illa nox in vigilijs perpes agitur, ne quid hostis ex loci occasione moliretur. Die in sequenti, qui fuit dominicus, idemque diui Iacobi Zebedei festo celebris, atq; alia ratione magis adhuc celebrandus, quod erat annus Hispani iubilæa natali Christiano millesimus quingentesimus duodecimus. Magistratus ex vrbe progrediuntur, atq; omnium ciuium nomine, se fortunascq; suas omnes ducis fidei dedunt, stetq; vt promissis, pactiscq; conuentis orant, obtestanturq;. At ille nihil moratus vrbem ingreditur, inq; ipso portarū limine in verba vnus ex primoribus procuratorio nostri principis nomine iurat se, atque proinde Regem suum, cuius auspicijs, atq; imperio rem gerebat, obseruaturum priuilegia, immunitates, libertates, tum publice, tum priuatim a Regibus suis antea concessas, neq; passurum aliqua ex parte infringi, temerari, violari, quin potius si in fide permanserint, alijs multo maioribus præmijs cumulaturum. Tum portarum clauas in argumentum possessionis illi concessit, atq; huic in modum ciuitas primaria cum omni regione contributa præter admodum pauca Hispaniæ suæ annumerata est, cum fuisset par annos circiter sexcentos, vt ab Enico Arista incipiamus per indigenas, aut aliunde ascitos Reges gubernata.

De toto Nauariæ regno, cum Pompelone pacato.

Caput. V.

Albanus ciuitatis statu composito, præsidiscq; quibus in locis opus erat, dispositis, nuntios ad reliqua oppida, vicoscq; & castella, & munitiones, ac pagos mittit. Quid Pompelonenses fecerint, illis exponi iubet, vt matricis ciuitatis exempla sequantur admonet, idq; per lictores, præcones, tibicines agit. At illi siue nuntiorum contemptu, siue quod indies Regem suum cum auxiliaribus copijs expectabant, siue quod nondum

BELLI NAVARIENSIS.

quid essent acturi constituerant, inducias consultationi, tempusq; petunt, nuncios inanes, dubiosq; remittunt. Dux vero instandum esse ratus, dumq; per hostes licet, nihil impacatum relinquere, alios autoritatis maioris viros mittit, qui perduellibus nuncient, nisi se intra paucas horas dedant, obsidesq; deditionis pignora mittant, proscriptionum se illorum capita, publicaturum bona, omniaq; direptioni daturum minatur. Alioqui se non minori facilitate illos suscepturum, quam Pompelonenses. Ad has ducis minas, pollicitationesq; permoti omnes statuunt se dedere sub eisdem conditionibus, quibus se metropolitana civitatis incolae dederant, fuere autem oppida, & municipia hæc fere, Elumberri, Sanguessa, mons Regius, Amaia, Olitum, Taphalia, Tutela, præter arcem & Runcitanos, Escuanosq;, qui præruptissimorum montium, atq; locorum ingenio freti, turpe duxerunt non spectare belli eventum, neq; se venturo cum auxilijs Regi suo reseruare.

Hispanus interea, non cessat copias submittere, Nauariensemq; exercitum augere, non modo ad præsidia municipatim distribuenda, tuendosq; regni fines, verum etiam ad prosequendum Regem profugum, qui dicebatur ex Benearnensibus, Vasconibus, Transpyrenæis copias parare, aut quibus se tueretur, aut quibus amissi regni fines inuaderet, quando Gallorum suppetiæ immorabantur. Cum Runcetanis, vallisque Salazariæ incolis agit, ut se muniant, tueanturq;, se velle apud eos Gallorum auxilia spectare dicit. Albanus a Rege suo admonitus Antonium a Cunia Zamoranum Episcopum ad Ioannem mittit, qui illi suadeat, ut resipiscat tandem, atq; Hispanis partibus adhaereat, neq; omnem suam spem in Gallorum auxilio ponat. Quod si fecerit, se habere in mandatis futurum, ut regnum restitueretur, sin aliter sit animatus, videat ne omnia, quæ sua causa sint prouentura, in autoris caput retorquantur, & dum partem recuperare nititur, amittat & totum. Dum ad hæc peragenda orator properat in media comprehensus via, atq; non satis modeste habitus est. Dubiumq; fuit, iussu ne Regis, an Benearnensium perfidia sit factum, qui natura immanes non legibus humanis, & diuinis, sed neque legi naturæ, atque proinde iuri gentium astricti sunt. Sed quod a Rege tam scædum facinus sit imperatum, non caruit suspicionem, quod iuris humani violatores clarigatione iusta postulatam non reddiderint, neq; Episcopus in libertatem restitutus, sed precio ingenti redemptus est. Eratq; in animo duci exercitum in autores violati iuris inducere, nisi quod Tutela, Olitum, Taphalia, Stelatesq; iam cum præside suo consentientes, cum audissent Ioannem cum Valestribus quibusdam populis montium prærupta occupasse, coeperunt herere, atq; se ancipites in belli eventum reseruare. Sed noster nequid hostile a tergo relinqueret, substitit, vindictaq; in aliud tempus distulit, conuersusq; ad rebelles, siue dubios, omnia parauit, atq; in statu firmiori relinquit. Antea vero quam exercitum duceret, siue in Regem profugum, siue in Runcitanos, Escuanosq;, siue ut se Britannis coniungeret ad commune bellum gerendum libuit experiri Pompelonenses animos, & quali fide in absentem futuri essent, prætertare. Coactis itaq; in diui Francisci æde huiusmodi apud illos orationem habuisse dicuntur.

Albani Ducis ad Pompelonenses oratio, atq; iuris iurandi de futura illorum
fidelitate extorsio. Caput. VI.

SI apud ignotos sermo mihi faciendus esset ciues Pompelonenses, possem ego vobis nunc commemorare, non principis nostri res præclare gestas, quæ adeo notæ sunt, ut cum admiratione per totum orbem terrarum circumserrantur, non potenti æmulo, ac competitore superato dotalis regni membra diuersa in suum corpus redacta, non bonam Hispaniæ partem a pœnis per

multa sæcula possessam quasi longo postliminio Christianæ religioni redditam, non classes armatas in Perioecos, in Antichthones, in Ascios missas, superatosq; alterius orbis incolas, quos nemo vnquam attigerat, sed neq; audierat quidem, aut suspicatus fuerat. Non purgatam religionem pulsas, aut regeneratis Hæbreis, Mauris reconciliatis, pseudo Christianis, atq; omnium ordinum simulatis, falsisq; fratribus in meliorem statum reductis, quæ adeo sunt illustria, vt non modo vobis, qui propemodum adfuisstis, verum etiam cunctorum mortalium oculis sese cotidie ingerat, adeo stupenda, vt nulla vnquam ex hominum memoria delere possit obliuio. Sed hæc omnia fuere partim inauditæ cuiusdam foelicitatis, partim singularis, ac pene diuinæ prouidentia. His tamen omissis, quod ad vos magis pertinet, quis vnquam fuit Rege nostro iustior? quis clementior? quis equitatis, bonitatisq; obseruantior? Sed hæc virtutes regie sunt: quid ille priuatæ? liberalitas, comitas, affabilitas, cum maiestatis grauitate semper in vultu hilaritas. Quis igitur se non putet beatum a tali principi gubernari? atq; etiam beatior, cui liceat conspectu propiore frui. De titulo forsam dubitatis, doctoribus ciuilibus, ac pontificij iuris consultissimis credite, bonis viris, atq; religiosis credite, ipsi denique vniuersali ecclesiæ, atque Apostolico senatui credite, qui Regem vestrum schismaticum, hæreticum, apostolicæ Sedis hostem publicum, atq; reum læsæ maiestatis declararunt, bona publicarunt primo occupanti, atque nominatim principi nostro concesserunt.

Aut igitur totum hoc orthodoxæ fidei nomen est innane, aut Rex verster dijs, & hominibus inuisus, infamis, intestabilis ex Christianorum communione segregandus est, cui si quis est, qui adhæreat, qui faueat, qui Regem putet, qui Regem nominet, similis illi est, atq; vt Apostolus ait, communicat operibus eius. Atqui dicet quispiam ex vobis viri Pompelonēs, quis vnquam audiuit Regem & eum quidem Regem, qui superiorē non habet, vocari in ius, in auditum, causa q; indicta condemnari, regnoq; spoliari? quasi nouum sit, & nunc primum ad aures vestras peruenerit a summo sacerdote Reges mulctari regno, atq; imperio Imperatores? Non Zacharias Pontifex Childericū Gallorum Regē abdicare se coactū, atq; religionem ingredi compulsū, propterea quod in iure reddendo negligentior erat, regni culmine deturbauit? inq; illius locum Pipinum substituit? Non idem Pontifex Desiderium Longobardorum Regem nouissimum, eundemq; ecclesiæ hostem regno priuauit? Non Stephanus secundus huius nominis Pontifex Constantinum, & Leonem orientis imperio deiecit, propterea quod in ecclesiæ causa imploranti auxilium denegauit? Non Innocentius tertius Othonem quartum huius nominis Imperatorem imperio deturbauit, quod Fœdericum Siciliae Regem impotentius persequebatur? Non Innocentius quartus eundem Fœdericum vtracq; Sicilia, & imperio mulctauit, propterea quod Apostolicis præceptis non obedierit? Longum esset alios complures ex summorum pontificum catalogo depromptos memorare, qui ex causis etiam leuioribus Imperatores, Reges, Principes ex summo rerum fastigio deiecerunt. Quid? non & in veteri testamento sacerdotes, & prophetae Reges impios, principesq; iniquos regnorum administratione aut mulctarunt, aut mulctandi causa fuerunt?

Sic per Samuelem prophetā Saul Rex regno excidit, sic per Ioiadam pontificem Athalia Regina. Sic per Hieremiam Sedechias, sic per Heliam Achaz, sic per Danielem Nabuchodonosor, & Balthasar Caldeorū Reges, sic alij complures ex causa simili non solum regno, sed & vita priuati sunt, & dubitat quispiam omnem animam Deo esse subiectam, cui ipsomet testante data est omnis potestas in cælo, & in terra? an de successoribus ambigitur deq; potestate illis communicata? non est opinor quispiam ita demens, vt hoc

BELLI NAVARIENSIS

dicat, consulite igitur in medium ciues optimi, & quo in statu res vestrae sint considera-
te. Rex meus tam armis, quam iure, & causa potior est, ad vos non pertinet cum illo
de iure certare, curam hanc in diuos reijcite, arma deponere victori expedit, victo neces-
se est, cui semel vincetas manus dedistis, eidem & animos dedite. Noluit Ioannes vos
bis esse Rex, nolite & vos illi esse subditi. Nam quod de auxilio dicebat sibi a Gal-
lorum Rege mittendo, cur non & hic vobiscum expectauit, & qui pro tali tantaque
vrbe non perstitit, pro qua tandem se periculis exponeret? Et quoniam principi
meo est in animo se Britannis coniungere, & bene iuuante Deo communi bello ar-
ma in Aquitaniam transferre, atque, vt vos in medio Hispaniae regno tranquilla pa-
ce fruamini, Benearnenses, atque Transpyreneos, Vascones armis debellare, nequid
interea per ocium moliamini, exigit a vobis fidem publicam, iurisque iurandi sanctissi-
mam religionem, vt quod vobis foelix, faustum, fortunatumque sit, iam non Galli, sed
Hispani, non solum amore, sed etiam pietate deuincti teneamini, quod erit vobis non mi-
nus vtile, quam iucundum, Regi certe nostro quam gratissimum. Ad hanc Albanii
orationem postulatum est, vt in diem perendinum responsum differretur, idque supplici-
bus est concessum. Igitur primores populi communicata re cum ciuibus suis, redeunt
ad diem constitutum, referuntque in mandatis placere omnibus in communi, se victoris le-
gibus subijcere, atque in illius verba iurare se prestaturos omne obsequium, quod subditi
regibus debent, modo liceat illis infame vasallorum nomen effugere. Hispanorum namque
vulgus inter subditum, & vasallum hoc distare putat, quod subditus antiquis, & consuetis
tantum legibus, moribusque obsequitur, atque iuris dicendi magistratibus paret. At vasal-
lus quicquid domino suo libitum fuerit sine vlla exceptione paratus est excipere. Ad has
supplicium voces Albanus, non equum, inquit, postulatis viri Pompelonenses, qui victori
modum imperandi prescribere vultis. Quod nisi extemplo abiurata pristini Regis ve-
stri fide, in verba Hispani iuratis, vos illius fide permansuros, quoadiur rerum vestrarum po-
tietur, experiemini profecto & quidem breui quid victor armatus, idemque iratus possit.

At illi videntes tergiuersationi suae nullum locum esse relictum, abiurato priori Rege
conceptis verbis iurant, se deinceps Hispanos, atque Hispanis principibus dedititios fore, ob-
testantes ipsum ducem vt dictis, promissisque staret, id quod est a Rege postea confirmatum.

Quod pacata vrbe Dux Albanus Pyreneum tran-
silit, vt se Britannis agglomeret.

Caput. VII.

DVX Albanorum, cernens maiorem rei bene gerendae vim in celeri-
tate, & occasione, quam in robore, numeroque militum consistere, cum pre-
fertim ex vultu, verbisque omnium alacritatem videret, statuit Transpy-
reneum bella transmittere, vt totius negotij reliquias conficeret, sequens dein-
ceps Britannorum castris adiungeret, qui iam in Aquitaniae finibus me-
tabantur, vt omnium deinde consilio, vterque exercitus Aquitanicum bel-
lum administraret, premitit itaque equitum tres turmas, peditum vero ad tria millia, quo-
rum praefectis imperat, vt Pyrenaei angustias, qua per runcatas valles iter in Gallias patet,
occupent, sanctique Ioannis castellum cum arce ad montis radicem positum, quod iam inde ab
initio belli nostris cesserat, validiori presidio firmet. Castellani namque praesidiarijs non pe-
nitus obtulerant, quin potius cum Transpyreneis obsidere moliebantur. Erant pre-
terea Escuanorum, Runcetanorumque, & Salazarensum valles, quae aliquatenus culturam
patiuntur,

patiuntur, non satis pacatae, ad quarū incolas, ne quid a tergo lateribusq; detrimēti inferrent, partē exercitus mitti iubet, qui non magno negotio rem confecit, & cū obsidibus in castra se receperūt. At in Garritanę vallis incolas acrius sauitū est, tū quod Hispaniæ iugū non facile patiebantur, tum etiā vt alijs exēplo essent, quāta illos pericula mernerent. Quo terrore finitimi omnes perculsi pars in tutiores montiū recessus fugerunt, pars victorū arbitrio paruere. Accessit quoq; nostris castellū nomine mons Gelatus, opera, & industria ✠ Villalbanī centurionū præfecti. Qui cum audisset Gallorum copias aduētare, paulatimq; Saluaterre quod est oppidū ✠ in dies increbrescere, vt hostem longius submoueret, castellū expugnat, validissimq; tercentorū militū præsidio, triumq; centurionū præfectura munit. Quo cum auxiliares Galli accessissent, facile a præsidarijs repulsi sunt. Erat in animo Hispanorū moderatori confecto bello Aquitanico Ioanni Regi omnia restituere, si ad meliorem sensum quancūq; redisset, qui cum Locronium venisset, vt futuri belli necessitatibus prospiceret, accepto nuncio de Zamorani præsulis prehensione, atq; vi contra ius gentium illata, dignas tanto Principe concipit iras, totusq; inultionem iuris, religionisq; violatæ insurgit. Atq; imprimis concionibus crebris imperat publicari, declarariq; schismaticos. Ludouicum Gallorum Regem, illiusq; impietatis adiutores, fautoresq;, ac nominatim Nauariorum Regem, qui iam non dissimulante se hostē ecclesiæ profitebatur. Intelligentesq; omnia iam ad arma spectare, bello prius hostibus indicto paulatim copias Albanorū duci submittit, tum ex euocatorū numero, tum ex curialū, euocatorūq; iuuentute, qui mira animi alacritate Gallorum vires experiri cupiebāt. Igitur Albanus cum perspiceret copias suas in dies augeri, relicto in vrbe, castellisq; præsidio, quantum esse opus intelligebat, exercitum Pyrenen versus mouet, primaq; castra die altero metatus est ad Burgetum, quo in loco fuerat olim pugna illa memorabilis, in qua sub Alphonso Hispanorum Rege cognomine Casto, cum Mauritanorum auxiliaribus copijs, duodecim illi Pares in toto orbe decātati cum Imperatore suo Carolo magno profligati sunt. Vbi per aliquot dies immoratus dum tormenta, & machinæ, per montium cliuos, rupiumq; anfractus præcipitiq; trahuntur, dum commeatus, & impedimenta vndiq; cōportantur, dum ex militibus tardiores, emanforeq; expectabat tandem Pyreneos saltus, atq; aquarū diuortia transgreditur, quo die ad sancti Ioannis castellum peruenit. Postridie eius diei de suo aduentu Britannos certiores facit, quas ducat copias, bellicq; apparatus exponit, omne Nauariæ regnum Hispanis celsisse, nihil restare peragendum, nisi quod ad Britanos ipsos pertineret. Hortatur illos, vt copias simul iungant, Aquitaniamq; inuadant, Vaionamq; imprimis, ne quid a tergo relinqueretur hostile. Erant in Britannorum exercitu sagittarum ad octo millia, manus robore, atq; animo præstans. His accedebant ex auxiliaribus Germanis hastatarum, stlopetariorumq; sexcenti, qui si se Hispanis agglomerassent, atque vno consilio rem gessissent, nemo dubitabat, non modo Vaionam breui tempore expugnari potuisse, sed Victrices copias, nihil prohibitorum, quin intra paucos dies in agro Burdegalensi metarentur. At Britanni mandatorum sui Regis immemores, cœperunt inter se tumultuari, atque in varias sententias abire. Alij nanque instantis hyemis inclementiam causabantur, in qua nihil memorabile agi poterat, aut quod futuro bello conduceret, alios redeundi in patriam amor rapiebat, alios futuri euentus belli sollicitabat. Erant, qui opinarentur cohortium præfectos, atque exercitus Duces a Gallo pecunia corruptos celsisse militum voluntati, alij suspicabantur ex incerta quadam causa a suo Rege clanculum reuocatos. Quare

vno omnium summatum, atq; infirmatum consensu respondent, temporis importunitati obsequendum esse, atq; in patria commodius hibernaturos, quam sub pellibus, & in tabernaculis in solo alieno. Pollicentur tamē se cum primo vere ad inchoatum bellum redituros, datoq; responso naues conscendūt, seq; in Britanniam recipiunt. Albanus vero audito Britannorum responso, statuit sancti Ioannis arcem, castellumq; munire.

Montem vero Gelatum, quia non facile praesidio teneri poterat, ne eo hostes aliquando potirentur dirui, soloq; æquari iubet. Post Britannorum nanq; discessum erat illi in animo non tam alienos fines inuadere, quam Nauariæ regnum pacare, pacatumq; tueri.

Quod Gallorum copijs Ioannes Rex auctus ad vrbis se obsidionem parat.

Caput. VIII.

INTERIM Gallus accepto nuncio rerū, quæ inter Hispanos Gallosq; vltro, citroq; gerebantur, quodq; Britanni se in patriam recepissent quod præterea Hispani illius copias longe a Nauariæ finibus submouerent, decernit maiori belli apparatu negocium facessere, turpe existimans Regem, qui sua causa regnū amiserat, in pristinum statum non reducere. Igitur praesidia, quæ varijs in Cisalpinæ Gallie locis disposuerat ad se vocat, ex Alpīnis quoq; Taurinis, Sueuis, atq; Germanis, ad octo militū millia conducit. Leuis armaturæ equites Epyroticos complures adiungit, machinas vnde cunq; potest comportari iubet, & quia Hispanus per praefectos rem gerebat, ipse quoq; summam belli Delphino commendat. Delphinum Galli Regem designatum appellant, quemadmodum Hispani Principem, hoc est, qui inde mortui Regis locum successurus est, addit & alios duces, qui Delphino obsequantur, Do. Palizam. Do. Borboniū. Do. Dilautre, viros nobilissimos, & qui copias ingentes ductare consueuerant. Quibus belli gerendī rationē in hunc modū praescribit, vt ad certū diem omnes ad limites cōueniant, seq; Ioanni Regi, copijsq; illius, quas ex Benearnensibus, Vasconibusq; contraxerat, ac præterea Limitaneis, qui regni fines tuebantur, alijsq; earumdem partium studiosis adiungerent. Quibus in eundem locum ad constitutum diem coactis, visum est summo duci debere imprimis exercitum lustrari. Censaq; sunt grauis, & leuis, mediocrisq; armaturæ peditum ad viginti millia, sclopetariorū, hastatorūq; & sagittariorū par numerus. Ex equorum præterea transuectione probatorū equitum ad quatuor millia Gallorum consuetudine multiplicata. Tum copię ad hunc modum partite, Ioanni Regi, cui adhibitus est Do. Paliza comes, Germanorū duo millia, Vasconū, Benearnensiumq; peditū quatuor millia, atq; equites mille decreti. Do. Borbonio, atq; alteri Do. Delautre discernuntur ex Benearnensibus, Vasconibusq; decem millia, quibus adduntur equites quadringenti. Reliquas vero copias Delphinus sibi retinuit. Rex igitur Ioannes, per Runctanorū valles copias sibi creditas ducens obiter castellū obsidet, cui praesidebat Valdesius cohortis praetorie praefectus cū peditibus, qui nuper in castris seditionē fecerāt. Oppugnatur castellū vehementer ea parte, qua facilius captu videbatur, sed non minori animo a praesidiarijs propugnatur. Postridie vero eius diei maiori conatu, Germani praecipue, rem adoriuntur, & tripartito agmine muros inuadunt. Ibi Valdesius quid alios facere oporteret demonstrans duabus tragulis perfossus occumbit. Ex cuius caede negotio non magno castellum capitur. Seditiosi milites illi passim trucidantur praeter paucos, qui se in arcem receperant, quin & ipsi facta deditioe armis spoliati euasere. Ex alia vero parte Borbonius cum suo consorte Bardulorum fines depopulantur,

vicos ferro, ignique vastant: atque sancti Sebastiani oppidanis, & finitimis tantum terroris incutiunt, ut satis habuerint se defendere, nedum Hispano exercitui suppetias ferre. At Delphinus Ioannem regem per literas monet, ut quando semel illi bene cessit, pompelonem recta copias ducat, se Albanorum ducem, quocumque se receperit, obseruaturum, curaturumque, ne suis laborantibus auxilio esse possit, ipse urbem obsidione premat, exspectaturumque an in suis quondam ciuibus pristinus amor, obseruantiaque resideat. At ille metatus est castra duodecim prope millibus passuum ab urbe, ibique biduo moratus expectabat, ecquid ciues Pompelonenses causa sua molirentur. Quod si euestigio urbe propius copias admouisset, quia non satis firmo erat presidio munita, potuisset, & suis ad res nouas molendas animam addere, & non magno labore hostem ex toto Regno fugare, cum presertim statim ad suum aduentum, Stella, Olitum, Taphalia signa pro eo sustulissent.

Quod Dux Albanorum ex Transpyrenæis montibus Pompelonem se recepit.

Caput. IX.

SED interim Antonius Fonseca alter ex duobus maximis quaestoribus, vir domi, militiaeque peritus, & qui in re bellica fortunam semper habuit obsequentem cohortibus aliquot Hispani Regis iussu comparatis per noctis silentium mira celeritate superuenit, oppidamque iam abalienata nobis restituit, atque obsidibus acceptis presidio firmavit. Ipse uero cum reliqua cohortium parte se in urbem recepit. Sed neque Stellates diu in fide permansere, nam & presidio excluso ad Ioannem descuerunt, & acclamationibus crebris perfidiam suam testati sunt. Neque violati iuris poena fuerunt immunes.

Franciscus namque Beaumontanus Nauariensis Comestabilis frater collecta indigenarum manu de repente superuenit, portam occupat, oppidumque ferro, igni, & direptione vastandum exponit, defectionis autores partim gladio caduntur, partim se in arcem recipiunt, quam ille obsidione, quam potest arctissime, cingit, Moeniaque firmiori quam potest presidio munit. Albanus praeterea cum videret Gallorum copias in dies augeri, suas vero quotidie imminui, statuit non decernere cum hostibus aequo Marte, signisque collatis, sed aut ex occasione, aut ex loco superiori. Itaque relicto presidio in sancti Ioannis castello, quod solum Transpyrenæum a nobis stabat, nam mons Gellatus ne hostes eo potirentur, iam in flammam, cineresque abierat, statuit iugo montis superato Pompelonem totius regni columnam se recipere, urbemque tutari, in qua vna re totius belli summa, victoriaque vertebatur. Quod sentiens Delphinus Ioannem Regem monet, ut Hispanorum summo Duci, quem erat credibile per Runcatas valles profecturum se a fronte opponeret, seque a tergo persecuturum hostem pollicetur, ut anticipati discrimine circumuallatus, & dubius, quo se potissimum verteret, cum spolijs victoriam hostibus cedat. At ille, tametsi instans periculum intelligebat, dissimulat tamen, ac spem vultu simulans, nullumque timorem praese ferens, cum magno tubarum, musicorumque instrumentorum, & bellicarum machinarum strepitu, sub meridie castramouet, ac primo noctis conticinio ad Burgetum confidet, postridie vero duodecim millibus passuum confectis altera metatur castra ad locum, quem incolae Rifonam appellant. Vbi ab exploratoribus factus est certior ab eo loco duobus tantum millibus passuum Regem cum Do. Paliza distare, esseque illis in animo a tertia noctis vigilia copias mouere, atque montium portas occupare, qua patet descensus ad agrum Pompelonensem. At uero Albanus intelligens

BELLI NAVARIENSIS.

periculum instans, eoq; se necessitatis deuenisse, vt alieno tempore, atq; ex inferiori loco, esset illi cum hoste maioribus copijs aucto decernendum, cum praesertim Delphinum a tergo instaturum putaret, a secunda noctis vigilia magno cum silentio castra mouet.

Et ne abeuntes hostis persentisceret, recta via praetorias per montium diuerticula, perque anfractus, condensaque sylvarum copias ducit, donec superatis Pyrenaei iugis in loca plana descenderunt. Fonseca interim factus certior earum rerum, quae in vtrisque castris gerebantur, simulat se per noctem velle eruptionem, atq; Ioannis Regis castra de improviso inuadere. Hortatur secreto fortissimum quencq; vt se ad tam praclarum facinus parat, sic tamen, vt simulatio ad hostes per exploratores perueniat, qui rem quasi veram Regi nunciant. At ille superuentus hostium nocturnos reformidans, vigiles, circitores, excubitoresq; maiori cum diligentia disponit, atq; in statione omnes manere iubet, existimabat namq; vrbanas, atq; castrenses hostium copias ex composito castra sua inualuras, atq; ita delusus de intercludendis hostibus, portisque occupandis oblitus est, tandem sensit dolos, cum intellexit Albanum Ducem, copiasq; Hispanorum reduces se in urbem recepisse. Sub idem tempus Hispaniarum moderator, Regij ministerij praefectum, quem postea Marchionem Comariensem creauit, cum cohortibus mittit, qui stellatis arcis obsidionem premeret, atq; diu, noctuq; oppugnaret, quoad in deditioem veniret. Intelligebat namq; magnum in eo belli momentum versari, si antea quam Ioannes posset obsidionem soluere, in potestatem Hispanorum arx venisset. At praefectus rem non somniculose gerens, tormentis, machinis, crebrisq; armatorum oppugnationibus, eo angustiarum arcis praesidem deduxit, vt coactus sit pacisci nisi intra paucos dies a Rege suo obsidione liberaretur, se arcem cum suis omnibus munimentis traditurum, ex pacto igitur arx tradita magnam nostris spem, maiorem Hostibus desperationem attulit.

EIVSDEM AVTORIS DE BELLO NAVARIENSI LIBER POSTERIOR.

Quod Rex Ioannes spe sua fraudatus, maiores copias contrahit.

Caput. I.

IOANNES Rex cum videret omnes suos cogitatus, multo aliter cessisse, quam putarat, non tam fortunam suam, quam negligentiam propriam incusans, missis a Delphino duobus alteris Germanorum millibus, ad vrbis se oppugnationem parat, copiasq; suas vrbis primum ostentans, vt ciuibus animum adderet res novas moliendi, non longe ab vrbe castra disponit, interq; metandum nostri voluerant castra turbare, pugnaq; tumultuaria quid hostes auderent experiri, nisi dux tuendis potius mœnibus, quam extra muros pugnandi, tempus illud esse admonuisset, partitur itaq; milites per stationes, certisque in locis praesidia disponit, quibus fortissimum quencq; ex proceribus praeficit.

Lumina per compita, domorumque omnes fenestras accendi iubet. Ex factione Agramontanorum, quos putabat suspectos, vrbe pellit, vtque hostium fidem exploraret, sub mediū noctis silentiū, subornat tumultus simulati conscios, qui ad arma vocent, qui hostes iam murorum culmina prensare dicant, atq; tota castra in vrbis oppugnationem ruere, iubet itaq; signa moueri, tubas, & cornua bellicū canere. Accurrit quisq; ad stationem sibi destinata, ibi oppidani, quem animum apud res Hispanas haberent, facile ostende-

runt, fideiꝫ suæ argumentum ingens dederunt, quod armati Hispaniam identidem in-
clamitantes, quid sibi faciendum esset a Duce flagitabant, nec ab armorum concussio-
ne cessatum est, quoad tumultus simulatio est detecta. Postero die Ioannes Rex e
castris copiarum partem educit, ex vrbe præterea strenuissimus quisꝫ eruptionem fa-
cit, ex quo non potuit effici quin animosi iuuenes, cum paris animi iuuenibus congre-
derentur. Ibi Salmator quidam ex nostris, Gallum equitem cataphractum, qui alijs
duobus altero equite, & altero pedite comitatus sese in armis ostēdebat, solus inuadit, has-
taꝫ in sinistrum humerum impacta, illum æquo deturbat. Ibi Pinnalosa ex cohorte
prætoria eques nobilissimus, vnum ex equitibus Epyrotarum aggressus, cum se ille ad
alios gentis suæ decem recepisset, illo omissō alium ex eodem numero, qui procerior vi-
debat, hasta medium transfixit, cumꝫ instarent cæteri vt pudorem suum, & comi-
litionis cædem vlciscerentur, noster ex illorum medio elapsus paulatim se ad suos inco-
lumem recepit. Die insequenti Ioannes iterum cohortes per vrbis suburbana explicat,
spectans an per seditionem factionis suæ ciues aliquid noui molirentur, neꝫ enim addu-
ci poterat, vt existimaret ciues suos in tam præsentī auxilio quieturos. Erat inter ami-
cos regio ex Vasconibus vir nobilis, idemꝫ auratus eques, qui genere, diuitijs, animiꝫ,
ac corporis robore præstantior alijs videbatur, sed vt in eiusmodi fortuna plærunque
contingit, superbus, arrogans, iracundus, atque animi præceps facilius cedit, Barronem
Alimacū cognomine appellabant. Cūꝫ Regis præsentia suos in pugna accenderet, no-
stricꝫ impetum multitudinis non sustinentes sub vrbis mœnia, vallum, munitionesꝫ
se reciperent, puduit Vasconem digna modo, atꝫ indigna locutum, non aliquid egre-
gium de se præstare. Isꝫ alios, qui a tergo sequerentur hortatus, equo calcaribus incita-
to, in medios hostes haud dubium periturus incurrit. Vbi a duobus peditibus excipi-
tur, equoꝫ deturbatus facta deditioe tētavit se tribus aureorum millibus redimere. At
pedites vindictæ magis quam aureorum cupidi superbum illum, atꝫ arrogantem, &
adhuc plura miserabiliter pollicentem trucidarunt. Sunt qui dicant Nauariensis Come-
stabilis iussu propter antiquas cum illo similtates occisum. Huius cæde alijs deterriti
paulatim pugna excessere, seꝫ iam non patriæ assertores, & vindices, sed hostes profes-
si agros populantur, vicos diripiunt, omnia profana, sacraꝫ miscent.

De suburbani agri a Gallis facta vastatione, & de pri-
ma vrbis oppugnatione.

Caput. II.

LRANT in suburbano agro sacrarum virginum templa duo, alte-
rum Encratis martyris, alterum diuæ Claræ nomini dedicatum.
In hoc potissimum Barbarorum impetus apparuit. Alij namꝫ spon-
sarum Christi stupro incūbunt, alijs cellarū penetralia rimātur, alijs stris-
cto ense necē edituis virginibus minātur, nisi auri, argentiꝫ defossa va-
sa indicent, alijs frangunt, diruunt, resupinant quicquid illis fit obuium.
Sed illud sacrilegium non est silentio prætereundū, quod a trecentorum Germanorum
præfecto commissum est. Neꝫ enim contentus sanctuaria profanasse, adyti fores ef-
fringit, argentum sacratissimi corporis Christi conditorium rapit, atꝫ irreuerenter ho-
stiam illam viuam, Deoꝫ placentem in medio altari sistit. Cumꝫ ab æditua templi
increparetur, quodtam inhoneste corpus domini, Deicꝫ nostri attrectaret, hic, inquit,
non Germanorum, sed Hispanorū Deus est. Sed piaculi huius vindictam iustum Dei

iudicium in aliud tempus distulit, illud tamen non dissimulavit, quod ab altero Germano commissum est, qui cum sacrarij alterius fores effregisset, hostiamq; quasi profanum cibum deuorasset, conditorium ipsum auro, argentoq; ad fabre celatū, in priuatos vsus cōuertisset, non multo post distento paulatim ventre medius crepuit, cōmunicata scilicet cum illo proditoris ludæ pœna, quandoquidē in mundi Saluatorem par fuit viri usque sacrilegium. Sed quid in hominibus obscuris, & sine nomine immoramur? audi facinus indignū clarissimi viri, qui erat filius Nothus domini Labritensis, idemq; Ioannis Regis frater. Is quasi rem diuinam auditurus venit in templum, peractōq; sacrificio accedit ad sacerdotem, sacerdotalibusq; vestibus illum spoliat, vasa sacra, quibus sanguis, corpusq; dominicum ministratur, diripit, profanatq;. Meminerat, opinor, verbi domini, quod in Exodo præceperat: Non apparebis, inquit, in cōspectu meo vacuus.

At hic qui ad rē sacrā inanis venerat, dū vacua pudet redire manu, vasa sacra, vestesq; sacerdotales, quasi spolia ex hostibus refert. Hæc omnia in conspectu, atq; ante oculos ipsius Regis fiebant, qui tamen, siue volens, siue inuitus dissimulabat. Cumq; videret tempus tantum direptionibus dari, tentauit iterū urbem oppugnare, atque iterum experiri ciuū suorum fidem, expectans an in tali tempore aliquid pro se auderent.

At illi siue præsidij metu, quod suis capitibus imminebat, siue quod fortunam victoris secuti iam non dissimulāter, sed ex animo a Gallis ad Hispanos descuerant, a fide his data non discessere. Repulsus igitur inde, non sine magna suorum strage nō ad priora castra, sed ad alia, quæ longius ab vrbe aderant, se recepit. Vbi per aliquot dies immoratus fortunam suam lamentabatur, videbat namque milites tum auxiliares, tum etiam suos, non tam vrbis capiendæ, quam prædæ cupidos diem ex die protrahere, magis tamen angebat rei pecuniariæ, atq; proinde commeatus difficultas, sed imprimis quod hyems impendebat, in qua si semel exercitus dissolueretur, non facile postea cogeretur.

Statuit itaq; semel de summa regni decernere, urbemq; totis Gallorum, Germanorumq; viribus oppugnare. Quam ob causam alteras a Delphino copias, machinasq; oppugnatorias implorat, ipse interim scalas, ligneas turres, pluteos, arietes, testudines, vineasq; parat, totusq; in futuræ oppugnationis imagine versatur. At Do. Paliza, qui constantiam Hispanorum optime nouerat, quippe qui ex Neapolitano bello bis erat expertus Hispanorum robur, animiq; vigorem, suadet Regi, ne adoriatur negocium, quod efficere non possit, etiam si omnis Gallorum sudor in eo vno opere diffundatur, quod si aliter ille esset animatus, se tamen habiturum esse rationem militum, qui suæ curæ demandati essent, neq; permissurum, etiam si cupiant, vires suas in cassum effundere.

His ducum altercationibus vltro citroq; agitatīs, conuenit inter eos, vt Rex cum ditionis suæ militibus, hoc est, Benearnensibus, Labritensibus, Phoxensibus, Traspyrenaisq; Valconibus primas partes occupet, se autem cum Gallis, Germanisq; subsidio futurum, siue obsessis animus supersit facta eruptione in hostes ingruere, siue, quod erat credibile, Hispanus moderator suppetias obsidione laborantibus suis mitteret.

De apparatu partis vtriusq; ad diei insequentis oppugnationem, propugnationemq;.

Caput, III.

EAMES interea non minus obsessores, quam obsessos vrgebat, atq; utrosq; præcipitabat negocium omne incempendium mittere, obsessos, vt se ex oblidionis expedirēt angustia, obsessores, vt capta vrbe spolijs onusti se in patriam, aut in hiberna reciperent. Rex itaq; alteris Germanorum copijs a Delphino auctus, atq; tormentis, machinisque munitus vrbs oppugnationem parat, totusq; in hanc vnam cogitationem fertur, non tam, vt recuperata ciuitate potiretur, quam, vt animus ex ciuium suorum sanguine facieretur. Agricolas, pastoresq; & omnem rusticam iuuentutem in ciuium perniciem natura propensam conuocat, illisque vrbs direptionem proponit.

Quod oppidani formidantes ducem obtestabantur, ne exponeret illos irato Regi trucidandos, neve vxores, liberosq; rapi, bonaq; distrahi sineret. Quare illius genibus obuoluti supplicabant Hispanum Regem faceret certiozem, quo in statu res Pompelonenisum esset, mitteretque quam primum suppetias, quæ sufficerent hostem ex Hispaniarum finibus propulsare, hoc ad illius fidem pertinere, quando semel se in illius potestate, patrociniūq; dedidere. Ad hoc Albanus, ego, inquit, o amici si fidem vestram exploratam haberem, superest mihi animus præsentibus copijs vrbs hanc, vtcunq; munitam, non solum defendere, sed etiam in medio campo cum hostibus signis collatis decernere.

Nunc vero satis habeo propugnare, quod illi totis viribus oppugnare contendunt.

Sed vos interim bono animo este, quiescite, atq; defensores vestros pro vobis, mœnibusq; vestris decertantes spectate. Hoc ducis sermone ciues confirmati, nihilominus tamen ad Hispanum Regem literas dāt, hostium vires, & quid ab eis timeant, exponunt, vt fortunarum suarum misereatur orant, obsecrantq;. Igitur Hispanus ne rem fortunæ beneficio relinquat, exercitum ex Cantabris, Bardulis, Asturibus, locisq; finitimis cogit, alios qui longius aberāt euocari iubet, aut vt in armorum procinctu sint, hortatur.

Præsentibus copijs Triciensium ducem præficit, atq; superuenientibus, vt se illi agglomerent ad certum diem, locumq;, imperat. Ducem, vt quam primum laborantibus opem ferat, hortatur. Qui, quā celerrime potest, ad Reginae pontem, quē locū ministrum regni præfectus præsidio tenebat, recta proficiscitur. Dumq; auxiliares copias expectat, nuncios Albano duci mittit, qui dicant se missum a Rege cum exercitu, laturum suppetias illi pro vtriusque arbitrio, proinde faceret se certiozem de belli gerendi ratione, modo, loco, & tempore. Ad hæc Albanus rescribit, vt coacto exercitu in eodem loco resideret, se illi significaturum tempus, quando illius subsidio foret opus. Esse vero e rep. Hispana expectare, quid interea hostes molirentur, neq; enim dubitabat prope diem oppugnaturus vrbs, sed nihil inde periculi impendere, ea sibi erat fiducia ex militum suorum alacritate, cumq; iam oppugnationis dies constituta instaret, comperit ex transfugis, & exploratoribus, qua ex parte hostes vrbs inuasuri essent. Ea erat statio Antonio Fonsecae, quaestori maximo decreta, propterea quod murus e vetustate putris, atq; proinde ruinosus erat, neq; in tam præcipiti necessitate a quouis alio facile muniti posset, cum propter nimias illius opes, amicos, & clientes, tum etiam propter singularem quandam viri solertiam ex rebus bellicis comparatam, in quibus iam inde ab ineunte adolescentia non solum interfuit, verum etiam præfuit quam sepiissime. Is itaq; partem muri, quæ ab æde diui Iacobi protenditur ad portam, qua itur ad diui Francisci templum agger, fossa, valloq; muniti iubet, atq; paris longitudinis, latitudinisq; decem pedum alterum murum opere tumultuario intra mœnia ducit, quem ex terra pauca trabibusque contexta, beronibusque harena oppletis, & culcitris præmunit. Hunc immita tus Petrus

BELLI NAVARIENSIS.

Lupides Patellanus in statione sua munitionem alteram erigit inter flumen, vrbisq; muros, complexus molem, quæ faceret vrbis propugnacula firmiora. Alij præterea partem muri sibi designatam fulciunt, erigunt, instaurant, propugnaculisq; prætexunt. Igitur Rex coacto exercitu, infestisq; signis ad urbem recta proficiscitur, & quam proxime potest castra metari iubet. Postero deinde die, qui fuit festus diuæ Chatarinæ nomine relatus in fastos, cum prima luce machinæ sulphurariæ, non contra quæstoris maximi stationem, vt putabatur, sed e regione ad murum, qui Oformini comitis filio Garsiaë Manrico fuerat demandatus, visæ sunt. Neq; toto eo die cessatum est a torquendis faxeis orbibus, quoad bona muri pars cum suis munitionibus solo equaretur. Sed pro muro putri, beronibusq; caducis, firmissima armatorum acies successit. Nam cum commentarius maximus pro muris se hostibus ostendisset, puduit aulicos iuvenes non protegere virum, qui maiori negotio referuandus erat. Sed illos superueniens dux, e loco tam periculoso iussit secedere, atq; hostem potius inter muri ruinas expectare monuit, quàm se tormentorum ictibus imprudenter obiectare. Sed nox superueniens certam in aliud tempus distulit, requiesq; data est, non tam somno, quàm reficiendis muris, munitionibusq; reponendis.

De secunda oppugnatione vrbis a Gallis facta, & e diuerso de Hispanorum propugnatione.

Caput. IIII.

DE insequenti omne tempus in quatiendis moribus contritum est non tanto impetu quàm superiori. Nox deinde, quæ præcessit oppugnationis diem, barbaro more, tota conuiujs, comotationibusq; ludis, iocisq; et iubilis, cantilenis, & clamoribus acta est, certatim omnes ad Regis prætoria concurrunt, & vicissim Do. Paliza tabernacula frequentat. Alij primos sibi scalarum ascensus deposcunt, alij se signa posituros inter murorum ruinas pollicentur, alij ex Hispanorum manibus arma detracturos, alij deniq; nisi confecto negotio in castra non relatuos pedem. At Rex e diuerso, ijs, qui primum signa in urbem retulissent, millenos aureos spondet, qui primi, qui secundi, qui deinceps manibus ruinarum summa prensassent gradatim præmia proponit. Do. Paliza barbam permulcens manu at ego, inquit, prædico vobis o milites, neminem vestrum ad nos rediturum si promissa tentatis efficere. Cum primum illuxit, præconis voce omnes ad arma citantur, seq; vt oppugnationi parent, a dicto morientur. Quæ vox cum primum in vrbe audita est, omnis ætas, omnis sexus ad pomeria, munitionesq; concurrunt. Neq; enim armati solum stationes sibi decretas, & designata subsidia occupant, sed & senes emeriti, ac pueri imbelles contos, & fudes conuehūt, atq; pro viribus suis quisq; saxa, trabesq; comportant. Mulierculæ ollas, ahenasq; caldaria, feruenti oleo, relina, pice, ac ex lixiuio cinere plena parant, quæ propugnaturi in muros subeuntium capita fundant. At qui dux Albanus murum, qui partim dirutus, partim conuassatus erat, ne qua pars ductoris presentia, testimonioq; orbaretur, tripartito diuidit, vnam Antonio Fonseca quæstori maximo, alteram Ferdinando a Vega diui Iacobi commendatorio maximo commendat, tertiam ipse sibi retinuit. Cumq; strenuissimus quisq; primas instantis periculi partes sibi deposceret, ne præscriptus ordo turbaretur, iubet suum quemq; locum, sibi iam inde a principio consignatum tenere, deinde tria disponit subsidia, quæ vicissim laborantibus a prima fronte succedant. Præ-

toriam vero cohortem in medio collocat, quæ in vtranque partem prospiciat, a frontesi quo in loco esset opus subsidio, & oppidani aliquid a tergo molirentur. Quibus rebus ita ordinatis dū hostis incursum oēs expectāt, vt forti, magnoq; & præsentī animo essent, hortatur. Alijs Hispanorum victorias de Gallis habitas narrat, quas nuper in Italia, quas annis superioribus in Bardulorum finibus ad Fontem Rabidum, & ad Salsulas in Gallia Narbonēsi obtinuerāt. Repetebat alijs Alphōso Rege cognomine Casto, Carolū magnum cū suis duodecim Paribus in eo ipso loco fusos, fugatos, profligatosq;.

Admonebat præterea, ne terrerent eos Germanorum vasta corporis moles, vultusq; truculenti, meminissentq; potius, quod historici de illis produnt, haberet cognationem quandam, & similitudinem cum suis niuibus, quæ frigore rigentes calore resoluuntur, & quemadmodum primæ eorum impetus maiores essent, quam virorum, ita & sequentes, posteaquam caluerint, esse minores, quam fœminarum. Dum hæc intra muros geruntur. Ioannes Rex copias suas explicat, atq; ex amicis familiaribusq; & palatinis purpuratis tercentum deligit, quibus ex Gallorum primoribus in Regis gratiam complures annuerat. Hi sequebantur purpureum signum quibusdam aureis baltheis variè variatū. Hos obseruabant ex Transpyreneis, Vasconibusq; sagittatores, stlopetarij, & velites ad octo peditum millia, post quos Germanorum sex millia procedebant. Extremas exercitus partes cum tribus cataphractorum millibus Do. Paliza tuebatur, ne quid a tergo auxilia nostra molirentur, oppugnaturumq; ordinem inturbarent.

Ad vtruncq; armatorū latus, Benearnensium, Labritensium, Phoxensiumq; & gregariorum hominum multitudo erat, quæ scalas, arietes, testudines, aliaque opugnatoria instrumenta comportabat. Cumq; bona diei pars iam esset peracta, armatiq; omnes in procinctu essent, machinarū simul tormenta in partem muri librant, quæ in hoc fuerat reseruata, vt cum ictibus concussa rueret, nudata vrbe hostes irrumperent. Ea cum ingenti fragore subito cecidisset, tercentum illi, qui se Regis obsequio deuouerāt, antesignanum suum secuti fossam euadunt, munitionesque subeunt, & ruinarum fastigia manu prensant, pila, hastasq; ferro acuto præfixas, contos, bipennesque secures in hostium ora prætendunt. Hos Germanorum quoque altera cohors sequitur, non tam propositi a Rege præmij spe ducta, quam gloria inferendi signa sua in vrbe. At contra Hispani arma armis, signa signis obuia cōferunt, ferri aciem acie retundunt, manus manibus, brachia brachijs, pectora pectoribus impellūt. Nec vllum interea cessat telorum genus, non scorpionum sagittæ, non fustibulorum, fundarumq; lapides, non stlopetarum glandes plumbeæ, non machinarum saxei orbis contortiti. Erat stans in præcipiti turre propugnaculum, quod tormentorum ictibus confusum repente corruit. Huius fragmenta multos ex nostris ebruunt, sed Cōmendatariū maximum imprimis, Villalbanumq; Chiliarcum, quorū insignis opera huius diei fuit.

Similis ruina oppressit Petrum Manrricum, cui semianimi expugna subtracto Ioannes Ramirus Cisterciensis ordinis a Calatraua eques religiosus successit. Neque quæstoris maximi sudor latere potuit, qui nunc militis, nunc ductoris, nunc hortatoris officio functus, suam atq; aliorum stationes lustrans, voce, manu, & autoritate multa simul faciebat, frequentius tamen requirens partem muri sibi creditam, in qua ingens erat fenestra, quæ vrbe penetrabilia hostibus denudabat. Eam igitur, quia faciliores aditus ostendere videbat, summis viribus oppugnant, sed non minoribus a nostris propugnatur. Cumq; neutri alteris cedere statuissent, egebatur interim magna vtrinque cædes.

Neque iam nostri pro mœnibus, atq; superiori ex loco rem gerebant, sed intercepto

BELLINA VARIENSIS

muro quasi in medio posuit Deus omnia campo daturus tandem victoriam causae meliori. Tum Galli cernentes se nihil proficere, atque plura vulnera accipere, quam inferre, paulatim pugna excedunt, atque in tabernacula pedem referunt humeris portantes duos de viginti insignium virorum cadauera relictis in media fossa duobus signis, quique illa obstinate, pertinaciterque tuebantur numero prope centum immortui herentes, atque illa complexi. Interea Rex accitis notarijs dictabat epistolas, quas ad Reginam, ad finitimos principes, ad amicos tabellarijs daret, quibus faceret illos certiores rerum omnium, quae ad Pompelonem gerebantur, nec restabat quicquam apponendum, nisi qua die, quotaque hora fuisset vrbs capta. Sed cum vidisset omnes negotio infecto se in castra recipere, alios fessos diloricatis armis, alios vulneratos, alios timore, aut morte futura palidos, audissetque sua causa tot amicos, familiaresque caesos, flens, heulansque, pectusque pangsens agnosco, inquit, fortunam meam, eoque miseriarum me adductum, ut nulla possit me fortuna facere foelicem.

De Germanorum pollicitatione Regi facta, & de duobus
Germanis, qui minabundi ad Ducem venerunt.

Caput. V.

REGEM sic afflictum, affectumque Germanorum primores conveniunt, bono animo esse, deque suo regno bene sperare iubent, pollicentur, se die postero negotium suscepturos, effecturosque quod aliorum ignavia non esset factum, ac tradituros se per manus urbem cum suis civibus, ut se de illorum sanguine ad satietatem usque vlcisceretur. His pollicitationibus recreatus, refectusque Rex illis gratias agit. Illorum fidei, fortitudinisque se atque fortunas suas commendat. Re omni perditam, & complorata, quicquid acquisierit in illorum potestate futurum pollicetur. Igitur Albanus, cum cerneret hostes intermissa pugna secedere, quasi victor, utque suos animaret, alienisque terrorem incuteret, iubet tympana cum cimbalis tintinnabulisque pulsari tubas, cornuaque, ingenisque classicum edere, & quasi victos, ac fugientes clamoribus prosequi. Sed autequam in praetorium se ille reciperet, murorum interrupta, minasque inuisit, ac refici, instaurarique iubet, fossas, & pomeria eruderari. Moenia quoque eo diligentius adseruari, quo propius hostes essent, atque male gestae rei pudore magis irati. Vulneratos deinde consolatur, fortes laudat, atque omnes comiter, benigneque affatur. Die insequentem, qui fuit Christo a mortuis resurgenti dicatus, Hispani pro moenibus in procinctu armati steterunt, expectantes Germanos acrius quam in hesternam oppugnationem incessuros. Sed cum ad multam diem omnia in castris quieta vidissent in alias curas animum convertere. Alii munitiones reficere, alii arma infibulare, praepilare hastas, spicula producere. Pars iuvenum, quae pugnandi erat avidior, portis erumpit, pugnasque tumultuarias conferit.

Erant inter eos ex Hispani Regis amicis, & familiaribus, Ioannes Albion ex Tarraconensi provincia eques auratus, qui stlopetariae glandis ictu perfossus subito corruit, magnumque moriens amicis, quos habebat quam plurimos, desiderium sui reliquit. Primis deinde tenebris ecce duo ex Germanorum primoribus tibicine militari praeuio ad Nauariensis comestabilis stationem recta tendunt, velle se cum duce commentari non nihil dicunt, quod in rem communem exercitus utriusque foret. Albanus, quamquam statuerat nullam condicionem audire, quae ab hostibus offerretur, iubet tamen illos admitti, atque dicendi quid sibi velint facultatem dat. Tunc alter illorum, qui procacior

videbatur, huiusmodi sermonem habuit. Credo ego clarissime Dux Germanorum mores, ex quorum numero nos sumus, dignationi tuæ notos esse, qui tametsi non sibi, sed illis militent, a quibus sint mercede conducti, non tamen fide minori, ac diligentia bella gerant, quam si aut de imperio, aut de suo capite res ageretur. Venimus huc ad octo armorum millia virorum conducti a Rege Gallorum in auxilium Nauariæ Regis.

Qui maioribus Regis vestri viribus regno pulsus, viribus quoque restitui vult Gallorum Rex, cuius causa regnum amiserat. Quod vero ante hac multa sunt facta, quæ Regis vestri maiestatem offendunt, id nobis displicet, sed non aliter fieri potuit, quam factum est. Nunc vero cum res in eo sit articulo, ut Hispanorum audacia cum suo duce poenas suæ peruicaciæ mox sit luitura, venimus rogatum, atque admonitum, ne velitis experiri extrema illa, quæ victi a victoribus armatis, iratisque perpeti consueuerunt.

Nam quid spei reliquum est Hispanis numero paucis, fame confectis, muro, fossa, valloque nudatis, omnique auxilio destitutis: contra Germanorum tot phalanges armis instructas, corpore vegetas, atque in hoc deuotas, ut aut rem inchoatam efficiant, aut obstinate mortem oppetant. Suscepimus vero legationis hoc munus non cuiusquam iussu, sed sponte nostra, ut animum nostrum vobis declararem, & quod nos in simili fortuna positi faceremus. Quid illud esset quispiam diceret. Nimirum cederemus temporis, atque victori herbam porrigentes veniam peteremus. Quo in statu res vestrae sint, videtis, quæ vos pericula maneant, circumspectis. Vna salutis spes reliqua est vobis, si vos sine vlla conditione victoris arbitrio dedideritis. Mites, atque benigni sunt Duces nostri, ex fortuna sua metientur vestra, omne ius belli vobis remittent, atque incolumes abire sinent, armis tantum aliisque ornamentis spoliatos, quæ vobis etiã, ea est illorum mansuetudo, forte condonassent, nisi in prædã, manubiasque Germanorum iam pridem fuissent ab ipso Rege designata.

De ducis responso Germanis dato, & de obsidione relinquenda Gallorum consilium.

Caput. VI.

AT Q VI Dux noster, tametsi erat natura placidus, atque ineptiarum huiusmodi contemptor, ac derisor potius, subiratus tamen his Germani verbis. Vana, inquit, spes vos o Germani tenet, qui ex animo vestro putatis hispanos nisi cibo, potuque ad satietatem usque relictos languidius arma tractare. Nesciebatis Hispanos in fame similes esse lupis, quos improba ventris exegit caecos rabies, per ignes, per tela, per hostes cibum, si desit, querere. Quod si numero pauciores, fameque debilitatos, atque hostium cede fessos, interceptisque muris nudatos, nos putabatis, cur cessastis hodie occasionem arripere? sociisque vestris caelis, fuis, fugatisque opem ferre, atque in oppugnationem inchoatam succedere? cum praesertim bona diei pars superesset, in qua possētis auaritiæ vestre cupiditatem explere.

Quod si feriata vobis hæc dies fuit craftina experiri potestis, an Hispanos vires defecerint, idque ut faciatis rogo vos, sitisque primi, in quos, quicquid virium nobis restat, effundamus. Hi namque comilitones mei dedignantur iam ignavos hostes sibi dari, neque preberi materiam, unde possint egregium aliquod facinus edere. In hæc verba illos dimisit interminatus ne post hac, aut illi, aut alius quisquam huiusmodi nugas ad se perferant, sed aut veniant armati perfidiae suæ poenas luituri, aut victi supplicesque a victoribus veniam petentes. Nam quod egregius Poëta de populo Ro. scriptum reliquit, Hispani possunt sibi iustius usurpare. Parcere subiectis, & debellare superbos. Hoc re-

BELLI NAVARIENSIS.

sponso ducis tristes, ac demisso animo Germani in castra redeunt. Hispanorumque alacritatem, vigoremque animi focijs exponunt. Fames interea magna magisque indies extra intraque muros crescere, utrosque cogebat armis decertare, atque finem bello imponere, sed Regem acrius vrgebat, quem non modo commeatus, & pecuniæ deficiebant, quod hyemis impotentia instabat, verum etiam quod ingentes copiæ ab Hispano Rege mittebantur, quæ suppetias Albano duci ferrent, quæ si semel intra urbem reciperentur, omnis spes sua in ventos esset abitura. Supplex itaque Germanos rogat, ut stent promissis, fidem seruent, nihil spei sibi iam esse relictum nisi in illorum fortitudine, hostium spolia, ciuiumque bona illorum tradit, protestatur nihil sibi ex ea victoria nisi sanguinem ciuium expetere. Penituit Germanos tam temere operam suam fuisse pollicitos, tamque arduum, ac difficile negotium suscepisse, puduit tamen illos promissa non reddere. Respondent itaque perendinum in diem urbem captam se per manus illi tradituros, aut omnes ad vnum in medio opere pulchram mortem obituros. Huius tam perniciosæ pollicitationis Domi, Paliza factus certior, in tabernacula Germanorum tendit, illorumque præfectos, ac centuriones in vincula conijcit, atque insuper ignominiosis verbis increpat, quod se inconsulto rem tam inconsideratam, improvisamque attentarent, vnde non solum ipsi miserabiliter, & digne perituri essent, sed & suo duci imprudentiæ, atque rei male gestæ notam inurerent. Quod si tale aliquid posthac vnquam admiserint, per Galli principis genium iurat, se in ipsos capitaliter animaduersurum. Deinde in Regis prætorium tendit, quem cum se pugne aptantem offendisset, acerbius, quam regia dignitas sustineret, increpat illum, temeritatisque illi crimen obijcit, quippe qui tentet incassum vires effundere, atque florentissimas copias internectioni hostibus dedere. Quod si tam præceptus animi, & consilij erat, ut suum tempus, fortunamque non agnosceret, idque penitus volebat, ut rei perditæ se, suosque omnes adderet, se tamen non passurum, ut exercitum sibi a Rege commissum hostibus sine causa tradendum obijceret. Sed neque censebat diutius in obsidione permanendum, cum iam hyems impenderet, famelque indies cresceret, nec esset vnde commeatus in castra satis commode comportari posset. Multi sermones cum Rege, Regisque familiaribus in hac disputatione consumpti sunt. Sed Rex tandem inuitus cessit consilio Do. Palizæ, placuitque postridie obsidionem soluere, & sub primâ lucem vasa conclamare, signaque tollere.

Quod Galli soluta obsidione discedunt, quo die Dux Tri-
cienis cum auxiliaribus copijs venit,

Caput. VII.

LGIT VR nocte in sequenti a quarta vigilia, dum tormenta, machinæque carris aptantur, binæ acies factæ ex omni equitatu, peditatuque quasi ad pugnam paratæ in procinctu steterunt. Principio nostri putarunt Gallos se ad oppugnationem parare, quam erecto, & alacri animo expectabant, sed cum illos vidissent in diuersum paulatim secedere, omnes subito portis, ruinisque murorum erumpunt, hostesque insequentes ad pugnam laceffunt. At illi relicta machinarum parte, & quicquid exercitus inuvalidum, vulneribusque, aut morbo confectum erat, negligentes compositis ordinibus beneficio noctis se intuta receperunt, finemque insequendi nostri imposuere, qui propterea quod pauciores erant, & perturbatis ordinibus, quantum quisque poterat, hostes insequantur, ne quid detrimenti per noctis tenebras paterentur, in urbem sunt regressi, id quod gestum

gestum pridie calendas Decēbris, qui est diui Andree nomine relatus in fastos. Postridie vero huius diei prima luce Galli copias suas in ordinem redegerunt, steteruntque in pro-
 cinctu quasi pugnaturi, siue vt suos aberrantes ex fuga reciperent: aut si nostri persequerē-
 rētur, vt pugnaret, si ex loci opportunitate facultas daretur, vel vt tutiores in fines suos
 abirent. Eodem die paulo ante solis occasum Dux Triciensis cum auxiliariis copijs
 ad urbem accessit, erant in comitatu illius regalis ministerij Præses, quem diximus Re-
 ginæ pontem insedis, Dux Secobriensis Hispani Regis fratris patruelis, Dux a Villa
 formosa, Dux Lunensis, Marchio Aquilarius, Comes ab Accuto monte, Comes a
 Ripa Gorza: & reliqua fere omnis regalis curiæ iuuentus. Quos sequebatur equites
 mille quingenti, armis, auro, purpuraque fulgentes. Peditum vero generis omnis arma-
 turæ numerus fuit sex millium, quos ductabant Gometius Buitronus, Martinusque
 Auindanius, & Rengiphus. Crescebat indies auxilium, quod ad Reginæ pontem co-
 gebatur. Sed Dux veritus, ne nostri fame, vulneribus, morbis, vigilijs, laboribusque con-
 secti Gallorum vegetam atque recentem multitudinē sustinere diutius non possent, cum
 præsentibus copijs, atque quam maximo potest commeatu in auxilium properat. Cuius
 aduentus & si omnibus in commune fuit iucundus, ciuibus tamen longe magis, qui Re-
 gis irati sequitiam in se domosque suas pertimescebant. Albano tamen Duci non satis con-
 stabat fuerit ne gratus, an potius molestus. Dolebat namque solidam sibi gloriam eripi,
 quā nemo cum altero quocumque libenter patitur esse communē: quicque animi magnitudine
 præcellunt, libentius se fortunę periculis exponunt, quam rei bene gerendæ alteri parti-
 cipent. Itaque sæpe Ducem Triciensem per litteras & nuncios hortatus est, ne ferret sup-
 petias, ni accersitus sibi: satis præsidij esse, non solum ad propulsandas ex urbe hostiū op-
 pugnations, sed etiam ad erumpendum, atque medio campo collatis signis confligendum.
 Hos animos illi dabant Hispaniæ lumina, quæ in suo erant comitatu, & qui maioribus
 sæpe rebus non solum interfuere, sed etiam præfuerunt. Atque in primis duo fulmina belli
 Antonius Fonseca quæstor maximus, & Cauensium & Alahicorum dominus Fer-
 nandus a Vega Commendatorius maximus a Castella, nam alter a Legione Germa-
 nica tantum huic negotio interfuit. Coronarij quoque Centurionū præfecti Vilalbanus
 & Rengiphus, quorum opera compluribus alijs in rebus fuit insignis, sibi ipsis hoc tēpo-
 re non defuerunt. Sed neque Petrus Lupides Patellanus cum gentili suo Ioanne Patella-
 no. Ludouicus quoque a Corduba Comarensis Marchionis filius, atque alter Ludouic-
 us a Cauta: Petrus & Ioannes ambo a Cunta cognominati. Iacobus Rogius, atque eo-
 dem cognomēto Rodericus Diaz, Petrus Manricus, & Manricus quoque Garfias Co-
 mitis Offormini filius, Iacobus Merulus Ioannis filius animos atque nomē cognomēque
 aui referens. Ioannes, & Garfias vterque a Vuloa cognominati, Comestabilis Nauariens-
 sis, Francus Bramontanus, Ioannes Carrenus, Alphonsus Carrillus, Petrus a Tapia,
 Ioannes a Castella, Aluarus a Luna, Iacobus a Vera, Sanctius a Leiuā, Manuel Bena-
 uidius. Nam quid ego Petrum Marchionē a Villafranca magni Ducis filium inter ce-
 teros memorem? qui per vestigia patris idem hoc tempore silebitur, atque alias meritis lau-
 dibus non fraudabitur. Quid alios complures eiusdem ordinis viros? quos infinitum
 erat memorare, quorū fiducia, nihil erat, quod magnanimus Dux sibi non polliceretur,
 victoriā ex hostibus maxime, quam præ manibus habebat. Vtcumque tamen erat anima-
 tus agit hospitem letum, Ducemque aduentantem longe ab oppidi portis excipit, atque data
 acceptaque salute in templum misericordię, quod erat extra muros, quam honorificētissi-
 me potest illum collocat. Copias vero auxiliares eadem castrametari iubet, qua paulo ante

BELLI NAVARIENSIS.

te Germani infederant. Hic dies, quo & Galli soluerunt obsidionem, & auxilium nostris superuenit, fuit calendarum Decembris.

Quo pacto Galli in fugam conuersi, iterum urbem obsidione cingere simulant, deque nuncio per Feciales ab illis misso, Ducumque nostrorum responso. Caput. VIII.

OSTRIDIE vero eiusdem diei Galli, qui nostris insequentibus trans fluminis pontem se in loca tutiora receperant, prima luce in campo radicibus montium adiacente cohortibus ordinatis apparuerunt. Cumque iam ab urbe quattuor millibus passuum abessent, nostrique putarent, illos nihil nisi de eanendo receptui cogitare, de repente urbem versus redierunt, incertum qua ex causa. Sed quia trahas, claustraque, & carros premiserant, non erat dubium, illos substituisse primum, ac deinde regressos, ut sui exercitus reliquias colligerent, atque praecedentium impedimentorum terga redderent tutiora. Interim Dux noster non cessat Bardulos, & Vascones, Cantabrosque exhortari per nuncios, ut vias corrumpant, atque arborum ramis fossisque & aggeribus faciant imperuias, atque hostes fame, ac frigore confectos ex superiori loco incesserent. Sed Galli, cum intelligerent nostros non esse numero pares ad decertandum Marte dubio, puderetque illos huius belli principio magna pollicitos, nunc inglorios abiectosque discedere, decreuerunt subsistere. Atque ut velamen aliquod pudori praetenderent, disponunt acies, cohortesque in ordinem redigunt, mittuntque Feciales ad Duces nostros, qui decernendi locum, tempusque indicant, quod ipsum fuit argumento, illos non militum numero, non animi robore, non vlla alia re, quam comatus, victusque penuria ab urbis obsidione destitisse. Ad hanc Fecialium contestationem vterque Dux alterum rogat, ut respondeat, comiterque in collegam partes suas reijcit. Sed vicit tandem Albani Ducis urbanitas. Erat autem Dux Tritienensis, cum de rebus bellicis ageretur, paulo liberior, ne dicam iactantior, is cum alias multa faceret, & ex more suo solitus esset arroganter dicere, in expeditionis huius initio, duo potissimum illius dicteria circulerunt. Nam cum Gallorum Rex Hispanorum paupertatem exprobrans diceret: non amplius illos in hoc bello duraturos, quam dum emendicatae stipes stipendio militum soluendo sufficerent. Hoc male falsus Rex dicebat alludens ad pecunias, quas ex sedis apostolicae indulgentiis ad belli Mauritanii sumptus exigebantur. Quid, inquit, Tritienensis Dux nostra refert, armis an calathis hostium ora contundamus? Calathis namque solent mendici stipes frustaque & quadras panis rogatas excipere. Cumque illi rursus Albani Ducis auxilio proficiscenti Rex noster multa benigne polliceretur, seque summisurum non solum copias comatumque rerum omnium, quae sunt ad bellum necessaria, sed etiam pecunias stipendio militibus persoluendo necessarias, cepit subcinere carmen illud, quod est in ore omnium. Vamos nos dixo el mi Tio a Paris essa ciudad. Ac si diceret, nisi me copie militum, comatus, stipendiaque deficient, nulla per me mora erit, quin victor Parisios usque perueniam. Igitur nunc libertate usus Fecialibus respondet se, non ea causa venisse, neque id sibi a Principe, a quo mittebatur, mandatum, ut collatis signis decerneret, sed ad hoc tantum, ut obsessam urbem firmiori presidio muniret. Neque enim, inquit, de eo nunc certamen est, vter exercitus medio in campo sit armis superior, sed ex duobus Principibus vter Navarrae regno potiat: in eoque nunc victoriae momentum consistere, ut ille victor sit, qui semel parta defenderit, possederitque: ille victus, qui praetendit hostem possessione deturbare, nec tamen quod aggreditur efficit. Quo si Gallis, inquit, tantum animi su-

perest, vt velint nobiscum armis experiri, expetent aliquos dies, dum Hispanorum copia, quæ me sequuntur a tergo, in vnum locum conueniant. Tunc se cum collega suo non modo in agro Pampylonensi, sed in medijs campis pugnandi copiam duros. Hoc per Feciales responso accepto, Galli euestigio, vt erant in armorum procinctu iter arripiunt, rectaq; se in patriam atque ad suos recipiunt.

Quemadmodum Do. Paliza Ioannem Regem de regno recuperando diffidentem consolatur, Ducumq; nostrorum de persequendis hostibus consultatio.

CAPVT. IX.

Ex interim Ioannes, qui vsq; in tempus illud spem metumq; interdubius, atq; animi pendens fuerat, nunc iam, cum videret suos, atq; illos maxime, quibus plurimum fidebat, & in quibus omnem dignitatis recuperandæ fiduciam collocauerat, non solum vrbs obsidionem deserre, sed etiam sic abire, ac si eo nunquam essent redituri: non vt antea spem vultu simulans, premens altum corde dolorem, non fortunam suam lamentis quæstibusq; incusans, sed præ nimio dolore omnem tristitiæ imaginem facie ac vultu præferebat, urbemq; nunquam amplius videndam, dotalesq; agros identidem respiciens attonito similis herabat. Quem sic affectum Gallorum Dux maximus Paliza multis exemplis ex historia, multisq; rationibus ex communi vita depromptis consolari nitebatur. Sed ille tanquam egrotus iam deploratus, ac de salute desperans, nulla medicorum fomenta admittebat, neque se aliqua ratione curari patiebatur. Nam quid faceret dotali regno expoliatus, atq; re male gesta patrimonio orbatus: idq; non tam aduersa fortuna, quam sua culpa: quippe qui nescierit inter duos Reges potentissimos se medium sequestremq; præstare, aut si non posset vtrumque, alterum ex illis saltem demereri. Atqui Duces nostri cum viderent, hostes nihil iam nisi de reditu in patriam, domosq; suos, atque diuersoria nota cogitare, quid in tali tempore factu opus esset, inter se consultant. Albanus pallantes, fusos, & fame ac frigore confectos ad interfectionem vsque persequendos esse dicebat, neq; rei bene gerendæ occasionem tam certam, tam facilem, tam honorificam, gloriosamq; omittendam esse. Tritiensis vero dissimulandam esse hostium fugam, neque illis instandum, ne ex desperatione cogentur pugnam redintegrare, vnde est notum illud carmen. Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. Afferebatq; multorum exempla, qui necessitate compulsi ex victis euasere victores. Reserebat præterea Pyrrhi Epirotarum Regis præceptum illud memorabile. Hostibus fugientibus non esse pertinaciter instandum. Petebat Albanus a Tritiensis exercitu, quæ vegetum recentemq; ductabat, aliquot equitum turmas, peditumq; cohortes, quæ hostem abeuntem insequerentur, nam suas causabatur partim vigilijs, partim morbis laboribusq; confectas. At ille, cui non placebat consilium illud de insequendis hostibus, dicebat se non ea causa venisse, vt medio in campo configeret. sed vt obsessis, atq; vltima necessitate & angustia positus opem ferret, idq; a Rege sibi in primis fuisse mandatum, atq; hunc in modum alter ab altero digressi sunt. Tritiensisq; Lucronium cum suo exercitu ad Regem redit, Albanus vero in ciuitate iam quieta pacataq; permanens, quoad illam ordinaret, atq; per manus traderet, cui Rex tradendâ esse decreuisset. Sed ne hostis intrepidus securusq; sic impune abiret, mittit litteras ad viros principes, qui erant finitimi his locis, per quos Galli Germaniq; iter faciebant, hortaturque illos, vt fugientibus negotium

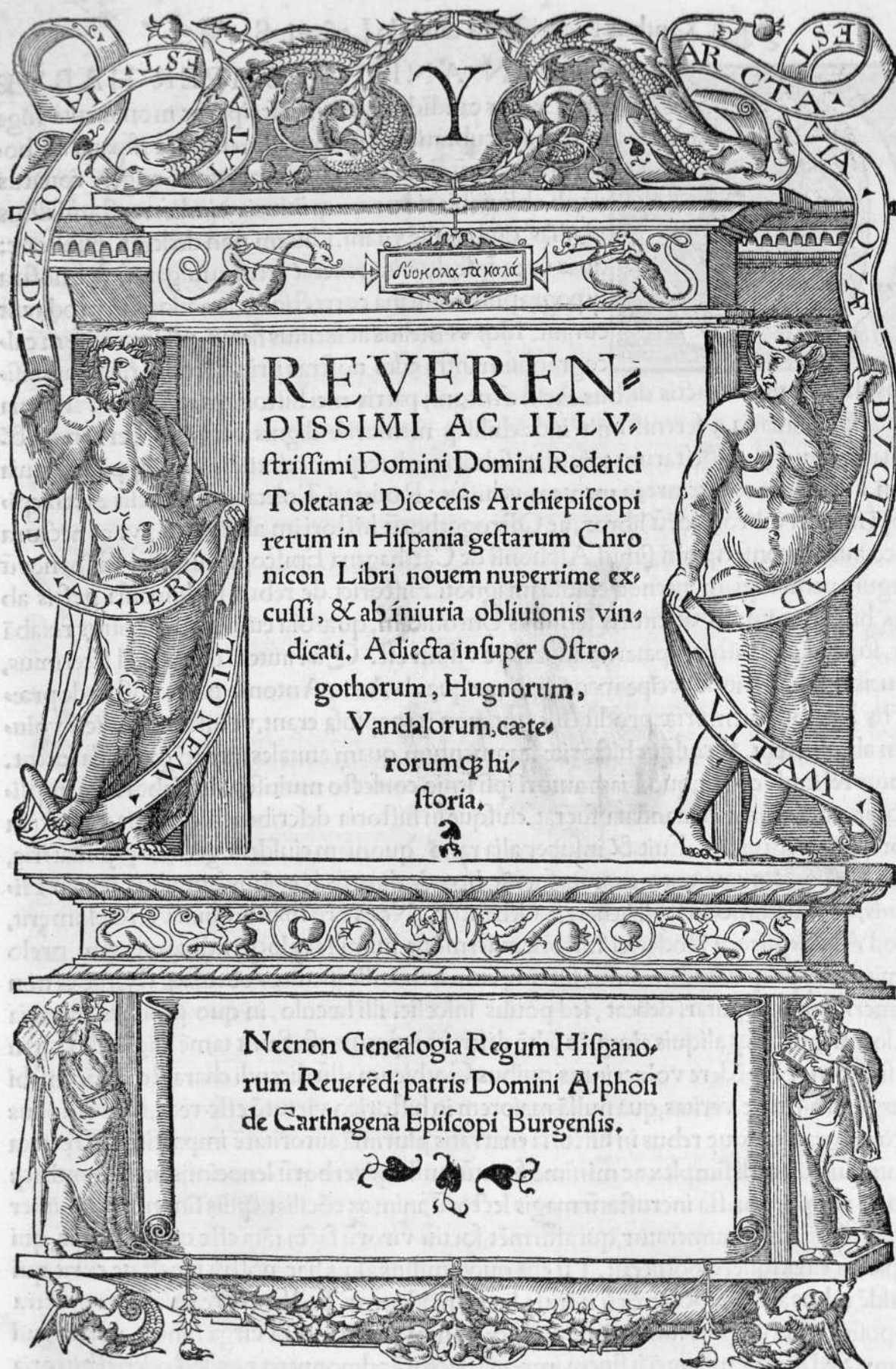
BELLI NAVARIENSIS.

faceffant, neq; finant illos sic quietos abire. Qui non feignius quam imperatum eft iuffa exfequuntur. Nam & Gongore dñs trecentos ducens equites agmina fequebatur, neque præ frigore ac fame confequi ceffat: nam prima luce adortus partim caëfis, partim captis cum ducentis equitibus fpolijsq; militaribus per medias vrbis portas viafq; publicas victor regreditur. Ex altera quoq; parte Lizari dñs cum tercentum peditibus expeditis extrema Gallorum agmina infeutus inuadit Germanos, quos machinis afferuandis Galli præferant. At illi cum viderent Bardulorum omnes populos in vnũ coniffe, impetumq; illorum non poffe fuffinere, glandiaria tormenta in eos dirigunt, igneq; iniecto instantes glandibus perturbant, ipfiq; per fumũ sulphurariaq; tenebras elapfi, per anfractus, fyluarumque diuerticula fugiunt. Quos vbi Barduli aufugiffe intellexerunt, nam in principio subeffe infidias aliquas fufpicabantur, machinas inuadunt, iumentifque tenuiores reportandas imponunt, maiores vero plaustris carrifq; trahendas applicant. At non mediocri negotio in vrbem aduehunt, non fine quadam triumphi fpecie, nam & armorum peditum ingens multitudo præcedebat, & non minor fequebatur acclamantium vno ore: Io Triumpe. Quod gefitũ eft idibus Decembris, hoc eft, poft ridie eius diei in quo Diuæ Luciae feftum celebratur. Anno a falute Christiana Millefimo quingentefimo duodecimo.

Belli Nauarienfis finis.

Apud inclytam Granatam. Anno a virgineo partu millefimo quingentefimo quadragefimo quinto.

APVD INCLYTAM GRANATAM.
 ANNO. M. D. XLV.

Mense Octobri.

CVM IMPERIALI PRIVILEGIO.

VM IN ANIMO SEMPER HABVE
rim Lector candide, patris mei scripta ac monimenta inge
nijꝫ sui lucubrationes, quibus ille rempu. Hispanā ad bo
narum literarū studia pro virili portione erigere conatus
est, ab obliuionis tinearumꝫ iniuria vindicare: statui illius
vigilias, quibus ille vitam, i. lucem non dederat, publicare:
quas vero ipse, dū vita rexerat artus, euulgarat, vt e nostra
typographica officina correctiores, limatioreꝫ prodirent
curauī. Idꝫ vt melius ac facilius fieret, prelum ipsum cal
cographum intra eꝫ nostras priuatoꝫ parietes admisi
mus. Itaqꝫ cum anteaꝫ diebus Aelij Antonij patris mei historiam rerum in Hispania
simul & Nauaria a serenissimis indelebilisꝫ memoriae dignis Regibus Fernando &
Elisabe coniugibus gestarum torculari subdere, edereꝫ, ac celsitudini Philippi Hispania
rum Principis consecrare in mentem venisset: Roderici Toletanꝫ Diocesis Archiepi
scopi nouem Chronicorū libros, ac Ostrogothorū historiam ab eodem, vt conectura
duco, autore conscriptam, simul Alphonsi de Carthagenā Episcopi Burgēsis Hispanorū
Regum genealogiam, necnon cuiusdam ignoti Historici de rebus in hispania gestis ab
alijs historiographis destitutis scribētis Chronicam, quæ oīa cum blatis ac tineis rixabā
tur, supradictæ historiæ paternæ annectere visum est. Qua autem de causa id fecerimus,
paucis nostram nunc accipe mentē, quia ea, quæ ab Aelio Antonio patre nostro de præ
dictis Regibus memoriae prodita fuerant, non ita copiosa erant, vt iustum codicis volu
men absoluerent, veriusque historiæ fragmentum, quam annales integri censenda forent:
Cuius rei causa extitit, quod iam auctori ipsi senio confecto multisꝫ alijs laboribus impli
cito prouincia hæc demandata fuerat, eiusque in historia describenda conatus repentina
morte interceptus est. Fuit & insuper alia ratio, quoniam eiusdem germanæꝫ materiæ,
quæ ab illis, & quæ a patre exarata fuerāt, licet de diuersis Regibus, omnibus tamen Hi
spanis, ac diuersimodo styli genere, videbantur. Nec vero mihi crimini vertendum erit,
quod Archiepiscopi Roderici historiam sermone humili styloꝫ rudi contextam prelo
cōmittere typisꝫ excudere ausus fuerim, cum sermo ille incultus obtusæꝫ styli acies non
illi merito iure imputari debeat, sed potius infœlici illi sæculo, in quo pene res literaria
obdormiera, vixꝫ aliquis eloquēs saltē disertus repertus est. Sunt tamē alię in illo virtu
tes, si rē bene perpēdere voluerimus, quibus Gothicum illū dicendi charactēre cōpensabi
mus, puta historiæ veritas, qua nullā maiorem in historico virtutē esse reor, fides ac ipsius
historici grauitas, quæ rebus in historia enarratis plurimā autoritatē impartitur. Preterea
genus illud dicendi simplex ac minime fucatū, nullisꝫ verborū lenocinijs ornatū, nullæꝫ
cerussa aut purpurissa incrustatū magis lectorū animos cōciliat, quāuis sint nonnulli, inter
quos Sallustius annumeratur, qui affirmēt, fortiū virorū facta tāta esse, quāto verbis, qui
scripserūt, ea extollere potuerūt. Tū etiā quod nullus alius hac nostra tēpestare extat, qui
de eisdē rebus aliquid posterorū notitię literis mādauerit. Sed hac in re satis superꝫ extra
propositā metā euagati sumus, iam dudūꝫ cōmota mihi mulio virga innuit, vt receptui
canam. Sed illud vnū, anteꝫ finem imponā, lectorē admonuero, nos de Roderici historia
varia cōtulisse exēplaria manu scripta (nā hæctenus non fuerat typis excussa) quæ tamen
omnia cōculcata perperamꝫ scripta erant, multa correximus, nonnulla immutauimus,
quædam lectorum iudicio emendanda reliquimus. Quod etiam in cæteris historijs
effectum est. Hęc sunt, quæ nostra liceat te voce moneri. Vale. Anno a Christo nato
milleimo quingentesimo quadragelimo quinto, quarto calendas Octobris,

TABVLA.

Index capitū, q̄ in libris Chronicō. D. Roderici ecclīe Toletane Antistitis cōtī nētur. per. a. priorē folij faciē, per. b. poste riorē designamus, & primo libri primi.

P rologus in historiam.	
De fundamento huius historie. caput. f.	folio. f. a.
De Europa & generationibus Iaphet. caput. ij.	fo. f. a.
De primis incolis, & primo nomine Hispanie. ca. ij. fo. j. b.	
De aduentu Herculis in Hispaniam, & pugna illius cū Ge rione tri. ipite. caput. iij.	fo. ij. a.
De uictorijs Herculis, & edificatione ciuitatum in Hispania. caput. v.	fo. ij. b.
De morte Caci & vastatione Ilij, & morte Herculis. ca put. vi.	fo. iij. a.
De operibus Regis Hispanis. caput. vij.	fo. iij. b.
De origine & primis actibus Gothorum. caput. viij. fo. ij. b.	
De opinionibus originis gentis Gothorum, & commenda tione eorum. caput. ix.	fo. iij. a.
De situ Scythie, & de Gothorum exercitus regimine. ca put. x.	fo. iij. b.
De Tanai, & ortu Parthorum. caput. xi.	fo. v. a.
De feminis Gothorum, quæ postea dictæ sunt Amazon nes. caput. xij.	fo. v. a.
De actibus Gothorum, & de Telepho & Euripio Got ho rum Regibus. caput. xij.	fo. vj. a.
De uictorijs Gothorū cōtra Persas et Græcos. c. xij. fo. vj. a.	
De sapientijs Gothorū, & consiliarijs eorū. c. xv. fo. vj. b.	
Iterum de bellis Gothorum, & Gniua & Ostrogotba Re gibus eorum. caput. xvj.	fo. vij. a.
De Gallo & Volufiano & Claudio Imperatoribus, & pu gnis eorum cum Gothis. caput. xvij.	fo. vij. a.
De Constantino Imperatore, & Geberic, & Hermanarico Gothorum Regibus, & eorum bellis. caput. xvij. ubi in numero capituli est erratum, corrige ut hic est. fo. vij. b.	
De Hunis, & morte Hermanarici. caput. xix.	fo. viij. a.
CAPITA SECVNDI LIBRI.	
De schismate in Athanaricum & Fridigernum, & heresi Arriana. caput. f.	fo. viij. b.
De fame Gothorū, & morte Valētis impatoris. c. ij. fo. ix. a.	
De quibusdam vastationibus, & pace Romanorū, & morte Athanari i & Eridigerni. caput. dij.	fo. ix. a.
De strage Radagasi & Stilliconis, & uastatione Italiae. Caput. iij.	fo. ix. b.
De destructione urbis, & morte Alarici. caput. v.	fo. x. a.
De uictorijs Ataulphi, & morte eius. caput. vj.	fo. x. b.
De Segerico et Valia et uictorijs i Hispania. ca. vij. fo. x. a.	
De Theodoro & casu Hunorum. caput. viij.	fo. xi. a.
De Theuderico & Regulis Sueuorum. caput. ix.	fo. xij. b.
De Eurico Rege. caput. x.	fo. xij. a.
De Alarico & Gisaleico. caput. xj.	fo. xij. a.
De Theudis. caput. xij.	fo. xij. b.
De Agila Rege. caput. xij.	fo. xij. a.
De Athanagildo, et Luiba, & Leouigildo. c. xiiij. fo. xiiij. a.	
De Recharedo Rege. caput. xv.	fo. xiiij. b.
De Luiba, et Vi. Herico, ac Gundemaro. caput. xvj.	fo. xv. a.
De Sisebuto Rege. caput. xvij.	fo. xv. b.
De Suintila, & Rechimiro filio eius. ca. xvij. fo. xv. b.	
De Sisenando & Cintila, & concilijs eorum temporibus celebratis, & de Tulga. caput. xix.	fo. xvj. a.
De Cindasuinido, & inuentione Moralū per Tatonem Epi scopum. caput. xx.	fo. xvj. b.

De morte Cindasuinidi, & Primatu ecclesie Toletanæ. Caput. xxi.	fo. xvij. a.
De Recensuindo, & concilijs eius tempore celebratis, & de sancto Ildesonso. caput. xxij.	fo. xvij. a.

CAPITA TERTII LIBRI.

De regno Bambæ. caput. f.	fo. xvij. a.
De rebellionē Hilderici. caput. ij.	fo. xvij. b.
De proditione Pauli. caput. iij.	fo. xvij. b.
De processibus Regis contrs Paulū. caput. iij.	fo. xix. a.
De transitu Pyrenæi. caput. v.	fo. xix. b.
De aduētū exercitus ad Nemausum. caput. vj.	fo. xx. a.
De irruptione Nemausi, et desperatione Pauli. ca. vij. fo. xx. b.	
De legatione Argebadi Epi ad Regem. caput. viij. fo. xxj. a.	
De fuga Lupi Ducis, & metu Francorū. ca. ix. fo. xxj. a.	
De reformatione prouincie Narbonensis, & reditu Regis in Hispaniam. caput. x.	fo. xxj. a.
De reparatione urbis Toletanæ. caput. xi.	fo. xxij. b.
De regno Eruijii, & Iullano Pomerio. caput. xij. fo. xxij. a.	
De regno Aegicæ. caput. xij.	fo. xxij. b.
De morte Aegicæ, & regno Vitizæ. caput. xij. fo. xxij. a.	
De facinoribus & fraudibus Vitizæ. caput. xv. fo. xxij. a.	
De causis dissensionis, propter quas fuit destructio Hispanie subsecuta. caput. xvi.	fo. xxvij. b.
De regno Regis Roderici. caput. xvij.	fo. xxv. a.
De uolentia facta filie Comitis Iullani, & de coniuratio ne cum Arabibus. caput. xvij.	fo. xxv. a.
De secūdo introitu Arabū in Hispaniā. ca. xix. fo. xxvj. a.	
De destructione Gothorum, & commendatione Hispanie. caput. xx.	fo. xxvj. b.
Deploratio Hispanie, & de causa excidij Gothorum. ca put. xxi.	fo. xxvij. a.
Qualit Tarie urbes et oppida occupauit. c. xxj. f. xxvij. a.	
De captiōe Malacæ, Murtiæ et Granatæ. c. xxlij. f. xxvij. b.	

LIBRI QVARTI CAPITA.

De Pelagij Regis initio. caput. f.	fo. xxix. b.
De introitu Pelagij in caueam, & strage Arabū, & captio ne Oppæ, & cæ. caput. ij.	fo. xxx. a.
De translatione arcæ, & reliquiarum, & sacrorum librorū in Asturias. caput. iij.	fo. xxx. b.
De morte Munuzæ, & filiorum Vitizæ, & Comitis Iulianæ ui, & Regis Pelagij. caput. iij.	fo. xxxj. a.
De regno Fasile, & Aldesonsi Catholici, & eorum morte. caput. v.	fo. xxxj. a.
De Froila, et operibus eius, & morte. caput. vi.	fo. xxxj. b.
De Aurelio, & Silone, & Mauregato, & Vermūdo Dia cono. caput. vij.	fo. xxxij. a.
De Aldephōso Casto, et pijs operibus eius. c. viij. fo. xxxij. a.	
De Angelicis Auiificibus, & Bernardo. ca. ix. fo. xxxij. b.	
De legatione ad Carolum, & uictoria Regis Alphonfi. caput. x.	fo. xxxij. b.
De ciuitatibus Hispanie, et a quibus acquisitæ. c. xi. fo. xxxij. b.	
De uictorijs Aldephonsi, & morte eius. ca. xij. fo. xxxij. a.	
De strage Normanorū, et uictorijs Ranimbri. c. xij. f. xxxij. a.	
De Rege Ordonio, et eius magnalibus. ca. xij. fo. xxxij. b.	
De Aldephōso Magno, et eius filijs glisios. c. xv. fo. xxxv. b.	
Item de pijs operibus, et pijs Aldephōsica. xv. f. xxxvj. a.	
Epistola Ioānis Papæ ad Aldephonsum Regē. fo. xxxvj. b.	
Alia epistola. fo. xxxvj. b.	
De sublimatiōe Quetēsis urbis in Metropolim, et dedicatiōe ecclesie sancti Iacobi, et cōcilio Quetēsi. c. xvij. fo. xxxvj. a.	
De incarceratione Garjæ filij Regis, & morte Aldephō si. caput. xix.	fo. xxxvj. a.

TABVLA.

De prælijs Garſiæ & morte eius. caput. xx. fo. xxxvij. b.
 De Rege Ordonio, & bellis eius, & de translatione eccleſiæ Legionenſi. caput. xxxi. fo. xxxvij. b.
 Item de prælijs Ordonij, & vxoribus eius, et captione magnatum, & morte Regis. caput. xxij. fo. xxxvij. a.

CAPITA LIBRI QVINTI.

¶ De Froila, & iudicibus caput. f. fo. xxxviii. b.
 De Nunio Ruſura et filijs eius. caput. ij. fo. xxxix. a.
 De Comite Sancio & morte eius. caput. iij. fo. xxxix. b.
 De Aldephoſo, & Ranimiro, & diſcordia fratrum. caput. iij. fo. xxxix. b.
 De regno Ranimiri, & rebellionē monachi Aldephoſi. caput. v. fo. xli. a.
 De victoria Ranimiri, et Comitit Fernandi Gundifal. caput. vi. fo. xli. a.
 De p̄ditionē Abenaia, et uictoria Ranimiri. ca. vij. fo. xli. a.
 Item de prælijs Ranimiri. caput. viij. fo. xli. b.
 De Rege Ordonio, et diſſenſione cum Caſtellanis, et morte eius. caput. ix. fo. xli. a.
 De Rege Sancio, et Ordonio malo. caput. x. fo. xli. a.
 De Rege Ranimiro, et Strage Normanorū. ca. xi. fo. xli. b.
 De uaſtatione Caſtellæ, et Zomora, et Galleciæ, et morte Ranimiri. caput. xij. fo. xli. a.
 De Rege Veremundo, et miraculo Tauri. ca. xlii. fo. xli. a.
 De insolentijs Veremundi, et vxoribus eius, et de victoria Almanzori. caput. xliij. fo. xli. b.
 De irruptione Legionenſi, et Aſtoricenſi. fo. xliij. a.
 De morte Almanzori. caput. xv. fo. xliij. b.
 De fuga Abdelmelich, et morte Regis Veremundi. caput. xvj. fo. xliij. b.
 De Aldephoſo, et miraculo ſororis ſuæ, et morte Comitit Garſiæ Fernandi. caput. xvij. fo. xliij. a.
 De Satio Comite, et pijs opib⁹ Aldephoſi. c. xvlij. f. xliij. b.
 De Rege Veremundo, et filiabus Sancti Comitit Caſtellani. caput. xix. fo. xliij. b.
 De ortu & genealogia Regū Nauarrēſiū. c. xx. fo. xlv. a.
 De Rege Garſia Enechonis, & filio ei⁹ Satio. c. xxi. f. xlv. a.
 De Rege Garſia, qui dictus eſt Tremuloſus. c. xxij. f. xlv. b.
 De Rege Sancio, & generationibus Regum Nauarræ. ca. put. xxij. fo. xlv. b.
 De infante Garſia, q̄ fuit occiſus in Legiōe. c. xxliij. f. xlv. a.
 De diuiſiōe regni, et inſamatiōe Regine. ca. xxv. fo. xlv. b.

CAPITA LIBRI SEXTI.

Caput primum. fo. xlvij. a.
 De diſſenſione Aragonenſium, & de regno monachi Ranimiri. caput. ij. fo. xlvij. b.
 De vniōe regni & Comitatus Barcinonæ, & filijs Comitit, & Regine. caput. iij. fo. xlvij. b.
 De Petro Rege Aragoniæ, & eius morte. ca. iij. fo. xlvij. a.
 De Rege Iacobo, & filijs eius, & magnalibus eiſdem. caput. v. fo. xlvij. b.
 De matrimonio Regis Ferdinandi cum ſorore Veremundi. caput. vi. vbi eſt erratum in numero. fo. xlix. a.
 De victoria Regis Garſiæ contra Regem Ranimirum. caput. vij. fo. xlix. a.
 De morte Regis Veremundi. caput. viij. fo. xlix. b.
 De vniōe regnorum Caſtellæ & Legionis, & de filijs Regis Ferdinandi. caput. ix. fo. xlix. b.
 De diſcordia fratrum, & morte Regis Garſiæ. c. x. fo. xlix. b.

De Monarchia Regis Ferdinandi, & de acquiſitione Portu galliæ, & diuiſione regnorum. caput. xi. fo. l. a.
 De uaſtatione regni Toleti, & de translatione reliquiarum in regnum ſuum. caput. xlij. fo. l. a.
 De religioſis actibus Regis Ferdinandi, & morte eius, & vxoris illius. caput. xliij. fo. l. b.
 De diſcordia fratrum, & qualiter uicit Sautius Aldephoſum. caput. xv. fo. l. b.
 De pugna fratrum, & tranſitu Aldephoſi ad Regem Toleti. caput. xvj. fo. l. a.
 De venatiōibus & p̄gnostiis Aldephoſi. c. xvij. fo. l. b.
 Qualiter regna fratrum Rex Satio occupauit. c. xvij. f. l. b.
 De obſidiōe Zamora & Satio Regis morte. c. xix. fo. liij. a.
 De reſeſſu Aldephoſi ab Almeone, & reditu in terram ſuam. caput. xx. fo. liij. b.
 De ſublimatione Aldephoſi in Regem, & de vxoribus & filiabus eius. caput. xxi. fo. liij. a.
 De virtutibus Aldephoſi. caput. xxij. fo. liij. a.
 De obſidiōe & captione ciuitatis Toletanæ. c. xxlij. f. liij. b.
 De dote eccleſiæ Toletanæ. caput. xxiiij. aduerte erratum in numero. fo. lv. a.
 Quod Mezquita Maurorum facta eſt eccleſia Chriſtianorum. caput. xxv. fo. eodem. a.
 De commutatione officiſ Toletani. caput. xxvj. fo. eodem. b.
 De ſchiſmate clericorum, & de reditu Primatis, & de bonis uiris a Gallijs ductis. caput. xxvij. fo. lv. a.
 De ſchiſmate, & de poſitione Burdini. ca. xxvij. fo. lv. b.
 De captione Alcalæ, & Valentie. caput. xxix. fo. lv. b.
 De morte Regis Garſiæ, & ſororis eius. ca. xxx. fo. lv. b.
 De aduentu Arabum, & morte Auenabet. c. xxxi. f. lv. a.
 De ſtrage Chriſtianorum in Sacralijs, et victoria Aldephoſi in prouincia Hiſpalenſi. caput. xxxij. fo. lv. a.
 De obſidiōe Veleſi, et morte Infantit Sancti. caput. xxxiiij. follo. lv. a.
 Quod Vrraca Regis filia datur in matrimonium Regi Aragoniæ Aldephoſo. caput. xxxiiij. fo. lv. b.
 De morte Regis Aldephoſi, & miraculoſo prognostiico mortit eius. caput. xxxv. fo. lix. a.

CAPITA LIBRI SEPTIMI.

Caput primum. fo. lix. b.
 De uictorijs Regis Aragoniæ contra Gallicos, & Caſtella nos, & morte Comitit Gomici. caput. ii. fo. lx. a.
 De electione Aldephoſi Regis in Regem. ca. iij. fo. lx. b.
 De magnalibus Regis Aldephoſi circa principium regni ſui. caput. ii. f. vbi eſt error in numero. fo. lx. a.
 De ortu & genealogia Regum Portugalliæ. ca. v. fo. lx. a.
 De inſignibus præliorum Regis Portugalliæ Aldephoſi. caput. vj. fo. lx. b.
 Quod Imperator diuiſit Imperiū ſuis filijs. c. vij. fo. lx. a.
 De captione Cordubæ. cap. vij. fo. lx. b.
 De aduentu Regis Franciæ in Hiſpaniā. caput. ix. fo. lx. b.
 De ortu Almohadum. caput. x. fo. lx. b.
 De captione Beatie, & Almarie. caput. xi. fo. lx. a.
 De ſucceſſiōe Regis Satio in regno Caſtellæ. ca. xij. fo. lx. b.
 De reſtitutione Magnatum Legionis per Regem Caſtellæ. caput. xliij. fo. lx. b.
 Quod Calatraua data fuit Abbati Fiterlenſi, & de morte Regis Sancti. caput. xliij. fo. lx. b.
 De rege Aldephoſo, & perſecutione, quam in Inſatia tolerauit & de nuptijs eius. caput. xv. fo. lx. b.
 De diſſeſatiōe magnatū Caſtellæ ſup cuſtodia regis Caſtellæ.

TABVLA

De fuga eiusdem Matienza. caput. xvj.	fo. lxxv. b.
Quod Rex Fernandus obtinuit fere totam Extremaduram	
Caput. xvij.	fo. lxxv. b.
De commendatione fidei, seu fidelitatis. ca. xvij.	fo. lxxv. b.
De rege Fernando Legionensi filio Imperatoris. caput. xix.	folio. lxxvj. a.
De bello eiusdem cū Salamantinis. cap. xx.	fo. lxxvj. a.
De succursu ciuitatis Roderici. cap. xxi.	fo. lxxvj. b.
De bello Fernandi Roderici. caput. xxij.	fo. lxxvi. b.
De uictorijs regis Fernandi, & morte eius. caput. xxiiij.	folio. lxxvij. a.
De rege Aldephonso, & eius milita, & filijs. cap. xxiiij.	folio. lxxvij. b.
De actibus Aldephonsi Regis Legionensis. ca. xxv.	fo. lxxvij. b.
De insignibus Nobilis Aldephonsi & captione Conoche.	
Caput. xxvj.	folio. lxxvij. a.
Item de magnalibus & pijs operibus Nobilis Aldephonsi.	
Caput. xxvij.	folio. lxxvij. b.
De populatione Placentie, & exercitu Martini Primatis.	
Caput. xxvij.	folio. lxxvij. b.
De bello Alarcuris. caput. xxix.	fo. lxxix. a.
De discidio Regum Legionensis & Nauarre a Rege Aldephonso Nobili. caput. xxx.	fo. lxxix. a.
Quod Rex Aldephonsus Nobilis dedit fillam suam Regi Legionensi. caput. xxxi.	fo. lxxix. b.
De captiōe uictorie, Guipuzchue et Iulde. ca. xxxij. fol. lxxix. b.	
De discidio Didaci Lupi, & obsidione Castellæ, & edificatione monasterij Regalis. caput. xxxiiij.	fo. lxx. a.
De constructione hospitalis, & institutione scholarum, & acquisitione Vasconie. caput. xxxiiij.	fo. lxx. b.
De captione Saluæ terræ. caput. xxxv.	fo. lxx. b.
De cōdictione bello, et morte Infantis Fernandi. ca. xxxvj. fol. lxxj. a.	

OCTAVI LIBRI CAPITA.

Caput primum.	Folio. LXXI. B.
De aduentu Ultramontanorū ad bellū. ca. ij.	fo. lxxj. b.
De concursu Pontificum & Magnatum Hispanie ad congressum. caput. iij.	folio. lxxij. a.
De prerogatiua uirtutū Nobilis Aldephonsi. ca. iij. fol. lxxij. b.	
De processu ad bellū & captione Malachōis. ca. v. fol. lxxij. a.	
De captione Calatraue, & discessu Ultramontanorum. Caput. vj.	folio. lxxij. a.
De captione montis unde ad prælium processit Christianorum exercitus. Caput. vij.	folio. lxxij. a.
De processu ad locum pugne, & occurso Agarenorum. Caput. viij.	folio. lxxij. b.
De dispositiōe acterū, et ordinibus bellatorū. ca. ix. fol. lxxv. a.	
De uictoria christianorū et strage Sarracenorū. ca. x. fol. lxxv. b.	
De magnalibus bellatorum. caput. xj.	fo. lxxvj. a.
De captione Beatie, & Vbete, & aliorum castrorum, & reditu exercitus. Caput. xij.	fo. lxxvj. b.
De captione Alcaratis & Alcantare, & aliorum Castrorum, & fcedere cū Rege Legionensi. ca. xij. fol. lxxvij. a.	
De obsidiōe Beatie, et tregua cum Arabibus, & populatione Miraculi, & peste famis. cap. xiiij.	fo. lxxvij. a.
De morte Regis Nobilis Aldephonsi. cap. xv.	fo. lxxvij. b.

CAPITA LIBRI NONI.

Caput primum.	Folio. LXXVIII. A.
De contubernio Regis Enrici, & Domine Masilde.	
Caput. ij.	folio. lxxvij. b.
De morte nuncijs, & captione Montis alacris, & obsidione Ville albæ. caput. iij.	folio. lxxix. a.
De morte Regis Enrici. caput. iij.	fo. lxxix. b.
Quod Infans Fernandus factus est Rex castelle. ca. v. fol. lxxix. b.	
De tumulatione Regis Enrici. ca. vj.	fo. lxxx. a.
De largitate Regine Verengarie, & de captione Comitiss Aluari. Caput. vij.	folio. lxxx. a.
Quod Comes Aluarus, & Comes Fernandus restituerunt quedam castra nouo Regi. caput. viij.	folio. lxxx. b.
De Comitum morte Aluari & Fernandi. ca. ix. fol. lxxxj. a.	
De laudib. regis Fernandi, et eius uxore Beatrice. c. x. fol. lxxxj. a.	
De rebellionē quorundam magnatū, & morte Comitiss Gualdalu. caput. xi.	folio. lxxxj. b.
De filijs Regis, & primis uastationibus contra Mauros. Caput. xij.	folio. lxxxij. a.
De captione Capelle & fundatione ecclesie Toleti, & Albenhuth. caput. xiiij.	folio. lxxxij. b.
De morte Aldephonsi Regis Legionensis et successione Regis Fernandi. caput. xiiij.	folio. lxxxij. b.
De ingressu Legionensi, & concordia Regis cum sororibus. Caput. xv.	folio. lxxxij. a.
De obsidione & captione Cordubæ. ca. xvj.	fo. lxxxij. b.
De restauratione, & dote ecclesie Cordubensis, & campanis relatis ad sanctum Iacobum. cap. xvij.	fo. lxxxij. a.
De translatione secundæ uxoris Regine Ioanne. cap. xviiij.	folio. lxxxij. b.

OSTROGOTHORVM HISTORIAE LIBRI UNICI CAPITA.

Prologus.	Folio. LXXXV. A.
De reg. Ostrogotorū, et de actibus Theodorici. ca. i. fol. lxxxv. a.	
De Odocare & morte eius. caput. ij.	fo. lxxxv. b.
De regno Theodorici in Italia. Caput. iij.	fo. lxxxv. b.
De Theodortici heresi & morte eius. ca. iij. fol. lxxxvj. a.	
De Guthide, & successoribus eius. cap. v.	fo. lxxxvj. a.
De Tothila & actibus eius. cap. vj.	folio. lxxxvj. b.
Hugnorum & Vandalorū, & Sueuorum, & Alanorum, & Salignorum historie prologus incipitur.	fo. lxxxvij. a.
De origine Hugnorum. caput. vij.	folio. lxxxvij. a.
De Honoria & morte Athile. caput. viij.	fo. lxxxvij. a.
De Vandalis. caput. ix.	folio. lxxxvij. a.
Quod Barbari a Pannonia in Gallias transfugerūt. caput. ix.	folio. lxxxvij. b.
De introitu Barbarorū in Hispaniā. ca. x.	fo. lxxxvij. b.
De regno & fuga Vandalorum, & primo introitu Gothorum. caput. xj.	folio. lxxxix. a.
De Giserico, & transitu eius in Aphricā. ca. xij. fol. lxxxix. a.	
De transitu Vandalorū in Sicilia. ca. xij.	fo. lxxxix. b.
De Hugnerico. caput. xiiij.	folio. xc. a.
De Gutamundo & Thrasamundo. ca. xv.	folio. xc. b.
De historia Alanorum. caput. xvj.	folio. xcj. a.
De regno Sueuorum. caput. xvij.	folio. xcj. a.
De Rhetario & morte eius. caput. xviiij.	folio. xcj. b.
De Seuorū regibus. ca. xlix.	fo. xcj. b.

Capitulum repertorij finis.

PROLOGVS.

SERENISSIMO, INVICTO ET SEMPER AV-

gusto Domino suo Fernando Dei gratia Regi Castellæ & Toleti
Legionis, & Galleciæ, Cordubæ atq; Murtiæ Rodericus indi-
gnus cathedræ Toletanæ Sacerdos hoc opusculum &
Regi Regum perpetuo adhærere optat.

FIDELIS antiquitas & antiqua fidelitas primæuorum doctrix & genitrix posterorum credidit actibus minorari, si sibi soli se genitã reputaret. Cum enim, per ea quæ facta sunt, Dei inuisibilia percepissent, quia morte interueniente non poterant permanere ea, quæ diuina reuelatione, studio vigilanti, doctrina, vsu, memoria, intellectu circa creaturarum opera ratione præuia inuenerunt: inuestigantes experimenta rerum & ænigmata figurarum futurorum notitiæ prouiderunt, & duce spiritu præsentia perceperunt, & futura indagij prænouerunt. Sed obliuio quæ semper memoriæ aduerlatur pedissequa negligentia subsequente, quod diligentia adinuenerunt, gressu obuioliturauit. Cæterum ne delidia sapientiæ inimica itinera studij occultaret, illi, qui pro luce sapientiam habuerunt, & eam rebus omnibus prætulerunt, figurales litteras inuenere, quas in syllabas congefferunt, vt his compingerent dictiones, quibus vt ex trama & stamine quasi a textenibus oratio texeretur: & per hoc futuris sæculis præterita vt præsentia nunciarent, & vigilata studia artium liberalium & officia mechanica subtiliter adiuuenta scriptura posteris conseruarent. Cursus syderum, motus planetarum dispositiones lignorum, effectus astrorum, quæ astronomorum curiosa diligentia adiuuenit, cubitorum Geometriæ distinctiones, & graduum differentias, & punctorum distântias, quo obiectu luna lucida denigretur, qua eclipßi Solis claritas tenebrescat, qua indagine herbarum notitiã & earum efficaciam experimentis physicalibus percipere, sine scriptis qua memoria posset quãtũlibet instãs solertia reminisci, ne dixerĩ inuenire, nisi principiorum notitiã præcessisset, quæ primæui inuenta successoribus conscripserunt? Verum quia humana studia multifarie variantur, pari prouidentia & eodem studio sollicitudo diligens eorundẽ descripsit acta sapiẽtiũ, & stultorũ fideliũ, et Ethnicorũ virtutes catholicas et politicas, iura canonica & ciuilia, vt per hoc mũdi cursus in suo ordine dirigatur, Et gesta principum, quorum aliquos ignauia fecit viles, alios sapiẽtia, strenuitas, largitas & iustitia futuris sæculis cõmendauit, vt quãta sit differẽtia vtrorũq; exitu cõprobetur, Et discãt posterĩ bonorũ exẽplis inniti & malorum semitis declinare. Qua et si ad tẽpus bonorũ videatur dñs obliuisci in fine misericordiã nõ abscidet. Et si ad tẽpus etiã impij prosperẽtur tollũtur in altũ vt lapsu corruãt grauiori. Quis em̃ de creatione mũdi, de patriarcharũ successiõẽ, de exitu de Aegypto, de lege veteri, de Regibus terræ sanctæ, de ex terminio eorundẽ, de annũciatione, de natiuitate, de passione, resurrectione, & ascensione Dñi Iesu Christi earũ testibus morte sublati posset relatione veridica esse certus, nisi libri canonici, aut euãgelia testarẽtur? Quibus, eo quod scripserunt, tanto amplius obligamur, quãto per eorũ doctrinã in præteritorũ notitiã innouamur. Gloriosa etiã prælia Romanorũ & aliarũ gẽtiũ, quæ in mũdo varietate mirabili acciderunt, sine scriptura a memoria excidissent. Cũ igitur Hispaniarũ successus variorũ principum cruẽtis claudibus iteratus & linguam mutarit, & origo suæ gentis pluribus intercepta dominij sit oblita, iã fere gẽs et origo incolarũ Hispaniæ ignorat. Quia igitur placuit vestræ excellentiæ maiestati, meq; reqrere ignorãtiã paruitatis, vt si q̃ de antiq̃tatib' Hispaniæ, et de ijs